

JAPAN FOUNDATION
国際交流基金

JSAT

เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติ สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 14

The 14th Annual National Conference of
Japanese Studies Association of Thailand

ญี่ปุ่น ใน “โลกวิถีใหม่”
JAPAN IN THE “NEW NORMAL”

เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 14 ญี่ปุ่น ใน “โลกวิถีใหม่”

ณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์(ออนไลน์)

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล
รองศาสตราจารย์ปราณี จงสุจิตธรรม
รองศาสตราจารย์เบญจางค์ ใจใส แดร์ อาร์สลานออง

บรรณาธิการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สรัญญา คงจิตต์

กองบรรณาธิการ รองศาสตราจารย์ ดร.ยุพกา พุกขิม่า
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินัย จามรสุริยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสภา มะสินารี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิศากร ทองนอก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุนิศา ธรรมาวิวัฒน์
อาจารย์ ดร.เสกสรร จันทร์จำนง
อาจารย์ ดร.เศกสิทธิ์ ปักซี่

เจ้าหน้าที่กองบรรณาธิการ รัฐนันท์ วิจิตรกฤตพงศ์

พิมพ์ครั้งที่ 1 ธันวาคม 2563

จำนวนเล่ม 50 เล่ม

สงวนลิขสิทธิ์

ข้อมูลทางบรรณานุกรม (Cataloging in Publication Data)

ผู้เขียนบทความ. (2563). ชื่อบทความ. การประชุมวิชาการระดับชาติสมาคมญี่ปุ่นศึกษา
แห่งประเทศไทย ครั้งที่ 14 ญี่ปุ่น ใน โลกวิถีใหม่ ณ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ออนไลน์). 26-27 พฤศจิกายน 2563. น. xxx-xxx.

จัดทำโดย: สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย
(Japanese Studies Association of Thailand)
ห้อง 606 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ 10200
URL: <http://jsat.or.th>
email: jsn.jsat@gmail.com

ออกแบบและจัดรูปเล่ม: ชุติมา ชัยโอภาส และ รัฐนันท์ วิจิตรกฤตพงศ์

ISBN (e-book): 978-616-488-154-9

บทบรรณาธิการ

บทความทั้งหมดที่ปรากฏในเอกสารหลังการประชุมเล่มนี้ เป็นส่วนหนึ่งจากการนำเสนอผลงานทางวิชาการในการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษา ของสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 14 ซึ่งเป็นการจัดร่วมกับ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผ่านช่องทางออนไลน์ท่ามกลางสถานการณ์โควิด โดยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นสำนักงานกลางสำหรับดำเนินการประชุม เมื่อวันที่ 26-27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563

การนำเสนอบทความในการประชุมวิชาการปีนี้ มีความพิเศษจากทุก ๆ ปีที่ผ่านมา คือ มีกระบวนการที่ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 โดยปรับเปลี่ยนให้ผู้นำเสนอส่งบทความที่จะนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความล่วงหน้า และหลังจากนั้นในวันประชุมวิชาการได้ใช้ระบบการวิพากษ์ออนไลน์หลังจากรับชมการนำเสนอผ่านคลิปวิดีโอที่ผู้นำเสนอได้ปรับแก้เนื้อหาตามข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและส่งมาให้ล่วงหน้าก่อนวันประชุม

เอกสารหลังการประชุมฉบับนี้ เป็นการรวบรวมบทความที่ได้รับการนำเสนอในที่ประชุมวิชาการที่ผู้นำเสนอบทความทางวิชาการนั้น ๆ ประสงค์ที่จะเผยแพร่บทความ โดยยึดข้อเสนอแนะและผลประเมินจากผู้ประเมินและผู้วิพากษ์เป็นสำคัญ

กองบรรณาธิการยึดรูปแบบการประเมินที่เรียกว่า “Peer Review” ในความหมายที่ว่า เป็นการ “อ่านแบบเพื่อนช่วยเพื่อน” โดยตั้งคำถามหรือให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในขอบเขตที่ผู้เสนอจะสามารปรับปรุ้งผลงานได้ภายในระยะเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด และได้เผยแพร่ความรู้ผ่านบทความตามวัตถุประสงค์

ดังนั้นบทความในเอกสารหลังการประชุมฉบับนี้จึงมีบทความหลากหลายรูปแบบ ประกอบด้วยบทความวิจัยเต็มรูปแบบ บทความวิจัยพื้นฐาน บทความวิชาการ และบทความเชิงปริทัศน์ โดยกองบรรณาธิการในฐานะนักวิชาการด้านญี่ปุ่นศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารหลังการประชุมวิชาการในครั้งนี้จะเป็นการถ่ายทอดข้อมูลอันเป็นประโยชน์นำไปสู่การตั้งคำถาม หรือเป็นข้อมูลพื้นฐานที่นำไปสู่การศึกษาต่อโดยดัดพัฒนาการวิชาการญี่ปุ่นศึกษาของประเทศไทยให้ก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป

กองบรรณาธิการ
ธันวาคม 2563

รายนามคณะกรรมการบริหารสมาคมผู้ปกครองและครูแห่งประเทศไทย

พ.ศ. 2562 - 2564

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู	ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุริชัย หวันแก้ว	ที่ปรึกษา
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ	ที่ปรึกษา
รองศาสตราจารย์ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ	นายกสมาคม
ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล	อุปนายก คนที่ 1
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสภา มะสินารี	อุปนายก คนที่ 2
รองศาสตราจารย์ปราณี จงสุจริตธรรม	เหรัญญิก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรอร พัทฒนกุล	เลขานุการ
อาจารย์ ดร.เสกสรร จันทระจำนง	ผู้ช่วยเลขานุการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด ศีตีสาร	นายทะเบียน
ดร.ทรายแก้ว ทิพาการ	ผู้ช่วยนายทะเบียน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สรัญญา คงจิตต์	ฝ่ายปฎิคม
อาจารย์ ดร.เศกสิทธิ์ ปักซี่	ฝ่ายปฎิคม
รองศาสตราจารย์ ดร.ยุพกา พุกุขิม่า	ฝ่ายประชาสัมพันธ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทชญา มหาพันธ์	ฝ่ายสมาชิกสัมพันธ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิตากร ทองนอก	ฝ่ายสมาชิกสัมพันธ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ มุนินทร์วงศ์	ฝ่ายประชาสัมพันธ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยวรรณ อัครราชันย์	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินัย จามรสุริยา	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุนิศา ธรรมาวิวัฒน์	กรรมการ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ

(รวมบทความที่ผู้เขียนไม่ประสงค์จะนำเสนอ และ/หรือ ที่ไม่ได้รับพิจารณาให้นำเสนอ)

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล	นักวิชาการอิสระ
ศาสตราจารย์ ดร.อรรณดา สุวรรณระดา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์วรินทร์ วุวงศ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.โฆษิต ทิพย์เทียมพงษ์	มหาวิทยาลัยโตเกียวต่างประเทศศึกษา
รองศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด ศีตีสาร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐริธา ทับทิม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
รองศาสตราจารย์ ดร.เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.นัทธนี ประสานนาม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.พีระ เจริญพร	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ปราณี จงสุจริตธรรม
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กณภัทร รื่นภิรมย์
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีวินท์ สุพุทธิกุล
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ ดำรงชัย
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทชญา มหาพันธ์
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิภาพร รัชตพัฒนากุล
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยะวรรณ อัครราชันย์
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยะนุช วิริยะนะวัตร
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พินิตา อนันตนาคม
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรอร พิพัฒน์กุล
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐกิตติ์ เลิศวิเศษ
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินัย จามรสุนทรียา
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ มุนินทรวงค์
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัษฎายุทธ ชูศรี
 พันเอกหญิง ผู้ช่วยศาสตราจารย์นงลักษณ์ ล้อมศิริ
 อาจารย์ ดร.ธนภัศ สอนธิรักษ์
 อาจารย์ ดร.น้ำใส ต้นดีสุข
 อาจารย์ ดร.วิชรา สุขะรา
 อาจารย์ ดร.วันชนะ ทองคำเผา
 อาจารย์ ดร.เสกสรร จันทรวงศ์

 อาจารย์ก่อพงศ์ วิชญาปกรณ์
 อาจารย์นรุตม์ เจริญศรี
 อาจารย์วัฒน์ คุ้มวงศ์
 ดร.ปณิตดา ต้นวัฒน์
 ดร.วีรยุทธ พจน์เสถียรกุล
 ดร.วีระชาติ วิเวกวิน
 อรรถ บุนนาค
 Shuichi Takahashi

นักวิชาการอิสระ
 มหาวิทยาลัยศิลปากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
 มหาวิทยาลัยบูรพา
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
 รัตนโกสินทร์ (บพิตรพิมุข จักรวรรดิ)
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 นักวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 นักวิชาการอิสระ
 นักวิชาการอิสระ
 นักวิชาการอิสระ
 นักวิชาการอิสระ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์บทความ

(รวมบทความที่ผู้เขียนไม่ประสงค์จะตีพิมพ์ และ/หรือ ที่ไม่ได้รับพิจารณาให้ตีพิมพ์)

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐริธา ทับทิม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
รองศาสตราจารย์ ดร.เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทชัย มหาจันทร์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิภาพร รัชตพัฒนากุล	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยวรรณ อัครวราชนันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พินดา อนันตนาคม	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรธร พิพัฒน์กุล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐกิตต์ เลิศวิเศษ	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
อาจารย์ ดร.ธนภัส สนธิรักษ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
อาจารย์ ดร.วัชรา สุยะรา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
อาจารย์วิวัฒน์ คุณวงศ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ดร.ทรายแก้ว ทิพากร	นักวิชาการอิสระ
ดร.ปณิตตา ต้นวัฒนะ	นักวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความตีพิมพ์ในเอกสารหลังการประชุม

(รวมบทความที่ผู้เขียนไม่ประสงค์จะตีพิมพ์)

รองศาสตราจารย์ ดร.ยุพกา พุกขิมา	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินัย จามรสूरिया	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสภา มะสินาริ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิศากร ทองนอก	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สรัญญา คงจิตต์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุนิศา ธรรมาวีวัฒน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
อาจารย์ ดร.เศกสิทธิ์ ปักษิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
อาจารย์ ดร.เศกสรร จันทรจำนง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล รัตนโกสินทร์ (บพิตรพิมุข จักรวรรดิ)

นามานุกรมผู้เขียนบทความ

(เฉพาะรายชื่อตัวแทนผู้นำเสนอ)

กาญจนา ส่องวัฒนา (ผศ.ดร.)	คณะเศรษฐศาสตร์และการลงทุน มหาวิทยาลัยกรุงเทพ Email: karnjana.s@bu.ac.th
ชยาพร ปรีชาปัญญา	นักศึกษาระดับปริญญาเอก มหาวิทยาลัยไอซาก้า Email: chayaporn.preecha@gmail.com
นภดล ทิพย์รัตน์ (ผศ.ดร.)	แขนงวิชาดนตรีวิจิตรศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี Email: noppadol.t@psu.ac.th
เพ็ญพร แก้วพุ่มรังษี (อ.)	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม Email: jungjapan@gmail.com
วนิดา วาตีเจริญ (ผศ.ดร.)	ศูนย์วิจัยและบริการธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น Email: wanida@tni.ac.th
วรรณษา ชินวิทย์ (อ.)	สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย Email: chinvigai@gmail.com
สายทิพย์ เยื่อปุย	นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ Email: saithip.yp@gmail.com
อภริตี สุภาพ (อ.)	สาขาวิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ Email: carpedium78@gmail.com
อรรธยา สุวรรณระดา (ศ.ดร.)	สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Email: attayac@gmail.com
อัจฉนา ไทยรุ่งโรจน์	นักศึกษาระดับปริญญาโท Princeton University Email: aijanathairungroj@gmail.com

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	3
รายนามคณะกรรมการบริหารสมาคมผู้ปกครองและครูแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2562 - 2564	4
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ	4
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์บทความ	6
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความตีพิมพ์ในเอกสารหลังการประชุม	6
นามานุกรมผู้เขียนบทความ	7
วัตถุประสงค์ในการแปลบทละครของอันตอน เซคอฟของเสะนุมะ คะโย กรณีศึกษา: นิตยสาร เสะอิตโต ชยาพร ปรีชาปัญญา	10-24
ข้อมูลประวัติศาสตร์ภาคสนามจากบันทึกเอกสารทหารญี่ปุ่นผ่านทายาท: กรณียกพลขึ้นบกปัตตานีในปี พ.ศ. 2484 นภาค ทิพย์รัตน์	25-39
จุดกำเนิดและการพัฒนาของเรื่องเล่าเชิงสะท้อนสังคม “ฉะกะอิคอดัน”: จาก “จิจิทัซุ โนะ ฮังเงียะกุ” สู่อะ “ฉะกะอิคอดันเส็นนุ” ของฉะกะอิคอดันเส็นนุ เพ็ญพร แก้วพุ่มรังษี	40-52
ถอดบทเรียนนักธุรกิจไทยหัวใจโคเซ็นผู้ไม่เคยยอมแพ้ วนิดา วาตีเจริญ รังสรรค์ เลิศในสัตย์ เอิบ พงษ์ทอง สมชาย เลิศภิรมย์สุข และ สมบัติ ทิมทรัพย์	53-70
การสอนภาษาญี่ปุ่นด้วยภาพยนตร์ วรรณภา ชินวิทย์	71-85

	หน้า
<p>ความได้เปรียบในการแข่งขันของร้านอาหารไทยและพ่อครัวแม่ครัวไทย ในประเทศญี่ปุ่น <i>ศุภเจตน์ จันทรสาลิน และ กาญจนา ส่วงวัฒนา</i></p>	86-105
<p>วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น กรณีศึกษาอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและ อาจารย์ชาวไทยในมหาวิทยาลัยราชภัฏ <i>สายทิพย์ เยื่อปุย และ พัชราพร แก้วกฤษฎางค์</i></p>	106-120
<p>ภาพสะท้อนความแปลกแยกของชาวญี่ปุ่นในสังคมญี่ปุ่นศตวรรษที่ 21 จากนวนิยายเรื่องมนุษย์ร้านสะดวกซื้อ ของ มุราตะ ซายากะ <i>อมิรดี สุภาพ</i></p>	121-139
<p>บทบาทของพระเจ้าจันทร์ในบทกวีญี่ปุ่น <i>เฮียะกุนินอิฉิมุ</i> <i>อรรธยา สุวรรณระดา</i></p>	140-154
<p>Re-figuring ‘The Private Turn’ via Yoshikichi Furui’s <i>Yōko</i> Ajjana Thairungroj</p>	155-166

วัตถุประสงค์ในการแปลบทละครของอันตอน เซคอฟของเสะนุมะ คะโย
กรณีศึกษา: นิตยสาร *เสะอิโต*

ชยาพร ปรีชาปัญญา
มหาวิทยาลัยโอซาก้า

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการแปลและแนวคิดของเสะนุมะ คะโย ผ่านบทความที่เสะนุมะ คะโยเขียนเกี่ยวกับบทละครและตัวละครของอันตอนเซคอฟ เสะนุมะ คะโย คือนักแปลวรรณกรรมภาษารัสเซียผู้มีบทบาทสำคัญต่อการแปลบทละครของอันตอน เซคอฟ ในช่วงปลายยุคเมจิจนกระทั่งถึงยุคไทโชตอนต้น และยังเป็นที่ยึดมั่นว่าเป็นสตรีที่มีความรู้ทางภาษารัสเซียและมีความอิสระในการดำเนินชีวิตจนได้รับการแนะนำจากหนังสือพิมพ์โยะมูริว่าเป็น “สตรีแบบใหม่” ของยุคไทโชตอนต้น

จากการศึกษาพบว่าแต่เดิมที่เข้าใจกันว่าแรงจูงใจของเสะนุมะ คะโยในการแปลบทละครของเซคอฟ มาจากความสนใจแนวการเขียนที่มีอารมณ์ขันแฝงความเศร้าในชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเซคอฟ และกระแสความนิยมของวรรณกรรมรัสเซีย แต่ที่แท้จริงแล้วพบว่าแรงจูงใจอีกประการหนึ่ง คือ ความสนใจต่อการนำเสนอภาพตัวละครหญิงของเซคอฟด้วย ซึ่งเป็นมุมมองที่แตกต่างจากนักเขียน นักอ่านและนักแปลในยุคสมัยเดียวกันทำให้กะโยเลือกจะแปลบทละครของเซคอฟลงในนิตยสารสตรี *เสะอิโต* รวมถึงเมื่อวิเคราะห์บทความของเสะนุมะ คะโยที่เขียนถึงความสนใจต่อตัวละครหญิงของเซคอฟแล้วจะพบว่ากะโยมีแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทสตรีในการเป็นพลเมืองของรัฐ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้จะทำให้เห็นถึงค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทสตรีต่อรัฐของประเทศญี่ปุ่นที่มีอิทธิพลต่อสตรีในสมัยปลายเมจิและไทโชตอนต้น

คำสำคัญ: เสะนุมะ คะโย อันตอน เซคอฟ สตรี

Senuma Kayo's Motivation for the Translation of Anton Chekhov's Plays, Focusing on Seitou

Chayaporn Preechapanya

Osaka University

Abstract

The purpose of this paper is to discuss Senuma Kayo's motivation in the translation of Anton Chekhov, and to analyze Senuma Kayo's ideas through her essays that she wrote about Anton Chekhov's plays and characters in his plays. Senuma Kayo was a literary translator of Russian literature who played an important role in Anton Chekhov's translation from the late Meiji period to the beginning of the Taisho period. Moreover, Senuma Kayo is also known for being a woman who was proficient in the Russian language and also a woman that lived her life in freedom; hence she was called the new woman of the early Taisho period by the Yomiuri newspaper. This study revealed that it was originally known that Senuma Kayo's motivation in translating Chekhov's plays and dramatic composition derived from her interest in a writing style that hid the sense of sadness in comedy, which is both a unique style of Chekhov and also the trend of Russian literature after the Russo-Japan War in Japan. In fact, it was found that another of Senuma Kayo's motivations for translation derived from her interest in how the female characters in Chekhov's plays were represented and in his dramatic compositions, which was a point of argument among the writers, readers, and translators of the same period. Additionally, according to Senuma Kayo's analysis of the female characters in Chekhov's plays and dramatic compositions, the present study demonstrated that Senuma Kayo had ideas about the role of women's citizenship. It is presumed that Senuma Kayo's ideas about women may be able to illustrate the values of women as Japanese citizens in the late Meiji and early Taisho periods.

Keywords: Senuma Kayo, Anton Chekhov, women

1. บทนำ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาและวิเคราะห์แรงจูงใจในการแปลบทละครของเชคอฟ (Anton Chekhov)¹ เพื่อจะเข้าใจถึงแนวคิดของเสะนุมะ คะโย (瀬沼夏葉) โดยยกกรณีศึกษาจากการแปลบทละครของเชคอฟลงในนิตยสารสตรี *เสะอิโต* (『青鞥』)²

เสะนุมะ คะโย เป็นนักแปลวรรณกรรมภาษารัสเซียผู้มีบทบาทสำคัญต่อการแปลบทละครของอันตอน เชคอฟ ในช่วงปลายยุคเมจิจนกระทั่งถึงยุคไทโชตอนต้น เสะนุมะ คะโยได้รับการยกย่องว่าเป็นนักแปลที่สามารถแปลผลงานของ เชคอฟจากต้นฉบับภาษารัสเซีย ได้เป็นคนแรกของประเทศญี่ปุ่น นอกเหนือจากความสามารถในการแปลภาษารัสเซียแล้ว เสะนุมะ คะโย ยังเป็นที่รู้จักในฐานะ “สตรีแบบใหม่”³ (『新しい女』) จากคอลัมน์แนะนำ “สตรีแบบใหม่” ในหนังสือพิมพ์ *โยะมิอูริ* (『読売新聞』) วันที่ 10 เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1912 เพราะการที่เธอเดินทางไปท่องเที่ยวเมืองเวลาดิวอสตอค ประเทศรัสเซีย ในเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. 1909 เพียงลำพังโดยทั้งสามีและลูกไว้ที่ประเทศญี่ปุ่น และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มนิตยสารสตรี *เสะอิโต* ในปี ค.ศ. 1912 ทำให้ภาพจำของเสะนุมะ คะโย คือสตรีที่ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี ใช้ชีวิตอย่างอิสระไม่ยึดติดกับขนบธรรมเนียมแบบเก่า

แม้ว่ากะโยจะมีบทบาทสำคัญต่อการแปลผลงานของเชคอฟในสมัยตอนปลายเมจิจนกระทั่งถึงสมัยไทโชตอนต้น และมีภาพจำเป็น “สตรีแบบใหม่” ก็ตาม แต่บทบาทของกะโยกลับได้รับการจดจำเป็นแค่เพียงนักแปล มากกว่าจะเป็นนักคิดเกี่ยวกับสตรี งานวิจัยส่วนใหญ่มักจะศึกษาเรื่องความสามารถในการแปลของกะโย และอัตชีวประวัติมากกว่าจะวิเคราะห์ด้านความคิดหรือแรงจูงใจในการแปลบทละครของเชคอฟลงในนิตยสาร *เสะอิโต*

ผู้เขียนมีความเห็นว่า มีปัญหาใหญ่สามประการในการวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิดและแรงจูงใจในการแปลผลงานของเชคอฟของเสะนุมะ คะโย ประการแรกคือ กะโยไม่ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับผลงานของเชคอฟอย่างลึกซึ้งมาก แม้จะมีบทความที่กะโยเขียนวิจารณ์เกี่ยวกับผลงานของเชคอฟในปี ค.ศ. 1907 และปี ค.ศ. 1909 ไว้ก็ตาม แต่มักจะเป็นการแสดงความคิดเห็นชอบในผลงานของเชคอฟมากกว่าวิเคราะห์ ทำให้ยากต่อการวิเคราะห์แนวคิดหรือแรงจูงใจของการแปลงานของกะโยอย่างละเอียด

ประการที่สองคือ สมาชิกนิตยสาร *เสะอิโต* ไม่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทละครของเชคอฟที่ตีพิมพ์ในนิตยสารเลยแม้แต่หน่อย ทั้งที่บทบาทของวรรณกรรมแปลภาษาต่างประเทศที่ตีพิมพ์ในนิตยสารสตรี *เสะอิโต* นั้นคือเป็นแบบอย่างในการเขียนนิยาย หรือเรื่องสั้น รวมถึงนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาของสตรี แม้กระทั่งตัวกะโยเองก็ไม่ได้เขียนเหตุผลในการเลือกแปลบทละครของเชคอฟลง

¹ อันตอน เชคอฟ เป็นนายแพทย์และนักเขียนเรื่องสั้นและบทละครมากความสามารถผู้หนึ่งของรัสเซีย บทละครสี่เรื่องในช่วงต้นปลายของชีวิตของเชคอฟ ได้รับการยกย่องว่าเป็นผลงานอมตะคือ เรื่อง “สวนเขออร์รี่” “นกนางนวล” “ลูวานยา” และ “สามศรีพี่น้อง” และนิยมนำมาจัดแสดงเป็นละครเวทีมากที่สุดในประเทศรัสเซีย

² ซึ่งเป็นนิตยสารที่รู้จักกันดีว่าเป็นนิตยสารที่จัดตั้งในปี ค.ศ. 1911 โดยผู้ก่อตั้งคือ อิระสึกะ ะอิโอม (平塚らいてう) ยะสุโมะชิ โยะมิโกะ (保持研子) คิโมะชิโอะโกะ (木内錠子) นะกะโนะฮะสึ (中野初) และโมะสุกะคะสุโกะ (物集和子) แรกเริ่มวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งคือเป็นพื้นที่สำหรับสตรีในการศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรม ศิลปะและนำเสนอผลงานของตนเอง ต่อมาทิศทางของนิตยสารเปลี่ยนมาให้ความสนใจเกี่ยวกับปัญหาของสตรีและแนวคิดเกี่ยวกับการปลดปล่อยสตรี

³ 『新しい女』 เป็นคำเรียกผู้หญิงที่ไม่ยึดติดกับกรอบธรรมเนียมและความเชื่อแบบเก่า และในปี ค.ศ. 1911 คำนี้ใช้กันในกลุ่มสตรีที่เป็นสมาชิกของนิตยสารสตรี *เสะอิโต* ซึ่งมีความหมายถึงสตรีที่ตื่นรู้และมีความคิดหัวก้าวหน้า

นิตยสาร *เสะฮิโต* ทำให้ยากต่อการวิเคราะห์ถึงบทบาทของบทละครแปลเชคอฟในนิตยสารสตรี *เสะฮิโต* รวมถึงแรงจูงใจในการเลือกแปลบทละครของเชคอฟลงนิตยสารสตรีของคะโย

แรงจูงใจในการแปลบทละครของเชคอฟของคะโยนั้น คะโตะยูริ (加藤百合) ให้ความเห็นว่า คะโยเริ่มแปลผลงานของเชคอฟตามที่โอสะกิโคโยซึแนะนำเท่านั้น ดังนั้นแม้ภายหลังจากที่โคโยเสียชีวิตไปแล้ว คะโยจึงยังคงแปลงานของเชคอฟต่อไปตามความเคยชินที่เคยทำมาตลอดเท่านั้น⁴ ส่วนสูกิยะมะ เดะโกะ (杉山秀子) ให้ความเห็นว่า ปัจจัยที่ทำให้เสะนุมะ คะโยเริ่มหันมาแปลบทละครของเชคอฟ คือความชื่นชอบในกลวิธีการเขียนของเชคอฟที่เป็นแบบโคกานากูกรรมแต่แฝงอารมณ์ขัน บวกกระแสความนิยมบทละครของเชคอฟในสมัยดังกล่าว⁵

ประการที่สามคือ แนวคิดเกี่ยวกับสตรีของเสะนุมะ คะโยมักไม่ค่อยมีความเป็นเหตุเป็นผล โดยนะกะมุระ เคนโนะสุเกะและนะกะมุระ เอะสึโกะ (中村健之助・中村悦子) ให้ความเห็นว่า เป็นเพราะอาการป่วยทางจิตของเสะนุมะ คะโย ส่งผลต่อการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ดังนั้นเวลาที่เขียนแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ จึงมีความย้อนแย้งในตัวเอง และไม่เป็นเหตุเป็นผล⁶

จากปัญหาทั้งหมดสามประการข้างต้น เป็นปัญหาใหญ่ในการวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิดของเสะนุมะ คะโย แต่เมื่อค้นคว้าเกี่ยวกับบทความที่เสะนุมะ คะโยเขียน จะพบว่าเสะนุมะ คะโยมีความสนใจเกี่ยวกับตัวละครหญิงในบทละครของเชคอฟ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าสิ่งนี้มีแนวโน้มที่จะเกี่ยวข้องกับการเลือกแปลบทละครของเชคอฟ ลงในนิตยสารสตรี *เสะฮิโต* และเชื่อมโยงแนวคิดเกี่ยวกับสตรีของเสะนุมะ คะโย ซึ่งถ้าหากวิเคราะห์บทความดังกล่าวจะช่วยให้สามารถเข้าใจวัตถุประสงค์และแรงจูงใจในการแปลบทละครของเชคอฟลงในนิตยสารสตรี *เสะฮิโต* มากขึ้น รวมถึงคิดแนวคิดเกี่ยวกับสตรีของเสะนุมะ คะโยเกี่ยวกับสตรีได้มากขึ้นกว่าที่เคยวิเคราะห์กันมา

ดังนั้นเพื่อจะเข้าใจวัตถุประสงค์และแรงจูงใจในการแปลบทละครของเชคอฟลงในนิตยสารสตรี *เสะฮิโต* และแนวคิดเกี่ยวกับสตรีของเสะนุมะ คะโยเกี่ยวกับสตรี ผู้เขียนจะทำการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการรับรู้เกี่ยวกับผลงานของเชคอฟในประเทศญี่ปุ่นช่วงปลายสมัยเมจิจนถึงช่วงต้นสมัยไทโช และรวบรวมบทความของเสะนุมะ คะโยที่เขียนเกี่ยวกับบทละครทั้งสามเรื่องของเชคอฟ และบทความที่เขียนเกี่ยวกับบทละครทั้งสามเรื่องที่ถูกเขียนในช่วงเวลาใกล้เคียงกันและนำมาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างว่า เสะนุมะ คะโยมีมุมมองที่แตกต่างจากคนอื่นในสมัยเดียวกันอย่างไร ต่อจากนั้น ผู้เขียนจะใช้บทวิจารณ์บทละครเชคอฟที่เสะนุมะ คะโยกล่าวถึงตัวละครหญิงในบทละครของเชคอฟซึ่งถูกแปลลงนิตยสารสตรี *เสะฮิโต* และบทความอื่นที่คะโยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสตรีมาประกอบการวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อให้เข้าใจถึงแนวคิดของเสะนุมะ คะโยเกี่ยวกับสตรีมากขึ้น

2. การทบทวนวรรณกรรม

2.1 ประวัติและผลงานของเสะนุมะ คะโยโดยสังเขป

ชื่อเดิมคือ ยะมะตะ อิกุโกะ (山田郁子) สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนศาสนานิกโคไล (ニコライ神学校) และเข้าทำงานเป็นอาจารย์ในโรงเรียนดังกล่าวทันทีที่สำเร็จการศึกษา มีความสนใจเกี่ยวกับ

⁴ 加藤百合. (2012). 『明治期露西亜文学翻訳論文』. 東京:おうふう.

⁵ 杉山秀子. (1995). 「『青鞵』における夏葉と夏葉と戯曲の翻訳」. 『駒沢大学外国語部研究紀要』, 24 号.

⁶ 中村健之助・中村悦子. (2003) 『ニコライ堂の女性たち』. 東京:教文館 หน้า 324-325.

วรรณกรรมรัสเซียและมุ่งมั่นในการเรียนภาษารัสเซียเป็นอย่างมาก ภายหลังจากแต่งงานกับเสะนุมะ คะกุสะบุโร (瀬沼格三郎) ผู้เป็นสามีได้ขอร้องไห้โอะสะกิ โคโย⁷ (尾崎紅葉) รับเสะนุมะ คะโยเป็นลูกศิษย์ เธอจึงได้กลายเป็นลูกศิษย์และคอยช่วยงานแปลภาษารัสเซียของโอะสะกิ โคโย คะโยเริ่มแปลผลงานของเชคอฟเรื่องแรกคือ *ทซุกิโตะฮิโตะ* 「月と人」 โดยแปลร่วมกับโอะสะกิ โคโย ซึ่งตีพิมพ์ลงนิตยสาร *มินโมะเซทซุ* (『新小説』) ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1903 และเริ่มแปลผลงานเรื่องสั้นของเชคอฟออกมาเรื่อย ๆ จากนั้นกะโยเริ่มแปลบทละครของเชคอฟครั้งแรกคือ *อันตรายจากยาสูบ* (『煙草の害毒』) ลงนิตยสาร *คิตะชิ* (『木太刀』) ซึ่งเป็นนิตยสารเกี่ยวกับบทกวีโอชู

จากนั้นแปลบทละครเรื่อง *ลุงวานยา* (『叔父ワニヤ』) ลงนิตยสารสตรี *เสะฮิโต* เล่มที่ 2 ฉบับที่ 2 เป็นครั้งแรกในเดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1912 ต่อมาในเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1913 ได้แปลเรื่อง *สวนเซอร์รี่* (『桜の園』) ลงใน *เสะฮิโต* เล่มที่ 3 ฉบับที่ 5 และในปีเดียวกัน เดือนมิถุนายน ได้แปลเรื่อง *ฮิวานอฟ* (『イワノフ』) ลงใน *เสะฮิโต* เล่มที่ 4 ฉบับที่ 5 ต่อมาวันที่ 28 เดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1915 เสะนุมะ คะโยเสียชีวิตลงในวัย 40 ปี ภายหลังจากคลอดบุตรชายคนที่ 4

2.2 การรับรู้เกี่ยวกับผลงานของเชคอฟในประเทศญี่ปุ่นช่วงปลายสมัยเมจิจนถึงสมัยไทโชตอนต้น

เพื่อทำความเข้าใจว่าคนญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าวข้างต้น มีการรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับผลงานของอันตอน เชคอฟอย่างไร ผู้เขียนจะขออธิบายเกี่ยวกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ทางวรรณกรรมเกี่ยวกับการแปลวรรณกรรมของอันตอน เชคอฟ ในประเทศญี่ปุ่นช่วงปลายยุคเมจิและสมัยไทโชตอนต้น จากนั้นผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างบทวิจารณ์ที่เกี่ยวข้องบทละครของเชคอฟในช่วงเวลา ค.ศ. 1912 จนถึง ค.ศ. 1915 ซึ่งที่ใกล้เคียงกับที่เสะนุมะ คะโยได้เขียนบทความเกี่ยวกับบทละครของเชคอฟมาเทียบเคียงกันเพื่อให้เห็นว่าเสะนุมะ คะโยมีความคิดเห็นต่อบทละครของเชคอฟที่แตกต่างจากผู้อื่นในยุคสมัยเดียวกันอย่างไร

อันตอน เชคอฟ เป็นนักเขียน นิยาย เรื่องสั้นและบทละครคนสำคัญของประเทศรัสเซีย ช่วงก่อนสงครามญี่ปุ่น-รัสเซีย แต่เดิมผลงานของอันตอน เชคอฟนั้นไม่ได้รับความนิยมในประเทศญี่ปุ่นมากนัก ในปี ค.ศ. 1904 พุตะบะเทะอิ มิเมะอิ (二葉亭四迷) เคยวิจารณ์เกี่ยวกับผลงานของเชคอฟว่า ผลงานของเชคอฟไม่ได้รับความนิยมในประเทศรัสเซีย และไม่ค่อยจะขึ้นชอผลงานของเชคอฟมากเท่ากับผลงานของดอสโตเยฟสกี ในประเด็นดังกล่าวคะโต ยูริได้ให้ข้อสันนิษฐานในประเด็นนี้ว่า เพราะเชคอฟเป็นนักเขียนที่เขียนผลงานเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ ไม่เหมือนกับฟิโอดอร์ ดอสโตเยฟสกี ที่เขียนผลงานเพื่อแนวคิดและอุดมการณ์ ทำให้ช่วงแรกผลงานของเชคอฟไม่เป็นที่นิยมมากนักในกลุ่มนักเขียนชาวญี่ปุ่น⁸ แต่ภายหลังจากสงครามญี่ปุ่นรัสเซียสิ้นสุดลง จึงเกิดกระแสความนิยมศึกษาเกี่ยวกับประเทศรัสเซีย ไม่ว่าจะเป็น สังคม วัฒนธรรม รวมถึงวรรณกรรมรัสเซีย จึงได้มีการศึกษาและวิพากษ์วิจารณ์ผลงานของเชคอฟอีกครั้ง ทำให้ผลงานของเชคอฟเริ่มเป็นที่นิยมในกลุ่มนักเขียนระดับชั้นแนวหน้า ไม่ว่าจะเป็น โอะสะกิ โคโย หรือ โมะริ โองะอิ (森鷗外) จึงเกิดการแปลผลงานของเชคอฟ และจัดแสดงบท

⁷ โอะสะกิ โคโย เป็นคนเขียนแนวสันนิยมที่มีบทบาทในวงการวรรณกรรมญี่ปุ่นในช่วงปีสมัยเมจิที่ 20 โคโยมักจะหยิบยกประเด็นเกี่ยวกับสภาพสังคมและจิตใจของมนุษย์มารังสรรค์ผลงาน ผลงานที่มีชื่อเสียงของโคโยคือเรื่อง *คนจิกิยะฉะ* (『金色夜叉』)

⁸ ผู้เขียนอ้างอิงและแปลจากหนังสือ 加藤百合. (2012). 『明治期露西亞文学翻訳論文』. 東京:おうふう.

ละครของเชคอฟในประเทศญี่ปุ่นมากขึ้น จนเรียกได้ว่า เชคอฟเป็นนักเขียนชาวรัสเซียที่ได้รับความนิยมจากคนญี่ปุ่นในช่วงปลายสมัยเมจิจนกระทั่งถึงสมัยไทโช⁹

คะกุตะ โคโกเกะเกียะกุ (角田浩々 歌客) นักหนังสือพิมพ์ นักวิจารณ์ และนักวรรณคดียุโรป คือคนแรกที่เขียนวิพากษ์เกี่ยวกับเชคอฟในหนังสือ *โอมินโระกุ* 『鷗心録』 ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1907 โดยให้ความเห็นว่า เชคอฟมีความเป็นนักศิลปะอย่างมาก เขาได้ผสมผสานจิตวิญญาณของความเป็นตะวันออกได้อย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งมีความแตกต่างกับฟิโอดอร์ ดอสโตเยฟสกี และผลงานของเชคอฟได้แสดงให้เห็นสภาพของสังคมรัสเซีย แม้ว่าวรรณศิลป์ของเชคอฟจะให้อารมณ์ขันกับผู้อ่าน แต่แท้จริงแล้วเชคอฟยังแฝงถึงโศกนาฏกรรมไว้ด้วย ตัวละครของเชคอฟมักเป็นตัวละครที่มีความทุกข์ในชีวิต รวมถึงลักษณะงานเขียนของเขามีความเป็นธรรมชาตินิยม¹⁰

นอกจากเรื่องสั้นของเชคอฟแล้ว กลุ่มจิยูเกะกิโจ ได้จัดแสดงบทละครของเชคอฟ ทำให้บทละครของเชคอฟเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมมากขึ้น มีการแปลบทละครของเชคอฟหลายเรื่อง อาทิ *คุณลุงวานยา สวนเซอร์รี่* และ *อีวานอฟ* เป็นต้น กระแสความนิยมของบทละครของเชคอฟเห็นได้จากการที่มีนักแปลหลายคนแปลบทละคร และตีพิมพ์ออกมาพร้อมกัน ยกตัวอย่าง เช่น เรื่อง *สวนเซอร์รี่* ที่มีนักแปลถึงสามคน แปลและตีพิมพ์ออกมาในเวลาเดียวกัน¹¹

จากการที่ผู้เขียนได้ค้นคว้าเกี่ยวกับบทความในช่วงเวลาเดียวกับที่เสนะมุระ คะโยได้แปลบทละครของเชคอฟนั้นคือช่วงปี ค.ศ.1911 จนถึงปี ค.ศ. 1915 ที่พูดถึงบทละครของเชคอฟพบว่าส่วนใหญ่จะเป็นไปในเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับนักแสดง และรูปแบบของความเป็นละครรูปแบบใหม่มากกว่าจะวิเคราะห์ในด้านของเนื้อหา ไม่ว่าจะเป็นบทความที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ *โยะมิอูริ* หรือ จากโฆษณาที่ลงเกี่ยวกับการตีพิมพ์หนังสือรวบรวมบทละครของเชคอฟเรื่อง “สวนเซอร์รี่และลุงวานยา” ของเสนะมุระ คะโย มักจะมีเนื้อหาเพียงแนะนำว่าบทละครของเชคอฟ เป็นบทละครที่มีชื่อเสียงมากในยุโรป แสดงให้เห็นถึงอารมณ์ขันและมุมมองต่อชีวิตมนุษย์ของเชคอฟ¹² มีเพียง โนะโอะริ โมะมุ (昇曙夢) นักรัสเซียศึกษาที่มีชื่อเสียงในสมัยไทโชเท่านั้นที่วิเคราะห์เกี่ยวกับเนื้อหาของบทละครเชคอฟ โดยโนะโอะริโมะมุ กล่าวถึงจุดเด่นของบทละครเชคอฟไว้ในหนังสือ 『露国現代の思潮及文学』 ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1915 ไว้ดังต่อไปนี้

その前に我々はロシヤの新しい劇場と新しいドラマとが、一定の社会的階級に於て醸成されたものであると云ふことを忘れてはならぬ。この社会階級と云ふのは、ロシヤの中流社会を指すので、しかも普通の中流社会ではなく、実社会に破産した所の中流社会を指すのである。つまりロシヤで云うインテリゲンチア、これを知識ある階級と云つても差支へなからう。

(中略) 一口で云つたら所謂弱い人々とも云へる。心の薄弱、これが破産させるインテリゲンチアの代表等に認めらるゝ第一の特徴である。

(中略) それでチャーホフの劇に現はれて居る人物は、皆この病的な神経性の人で、これがやがてチャーホフのドラマの第二の特徴をなすものである。

⁹ ผู้วิจัยอ้างอิงและแปลจากหนังสือ 加藤百合. (2012). 『明治期露西亞文学翻訳論文』. 東京:おうふう

¹⁰ ผู้วิจัยอ้างอิงและแปลจากหนังสือ 『鷗心録』

¹¹ ผู้วิจัยอ้างอิงและแปลจากบทความของหนังสือพิมพ์โยะมิอูริ ฉบับวันที่ 18 พฤษภาคม ค.ศ. 1913 ในบทความที่ชื่อว่า 「桜の園」の翻訳を読 ของ 犀花生

¹² ผู้วิจัยอ้างอิงและแปลโดยยกตัวอย่างจากโฆษณาของหนังสือพิมพ์โยะมิอูริ ฉบับวันที่ 21 เมษายน ค.ศ. 1913

ก่อนหน้านี้พวกเราจะลืมไม่ได้ว่าการแสดงแบบใหม่ของรัสเซียหรือการละครแบบใหม่ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากชนชั้นซึ่งสังคมเป็นตัวกำหนด ชนชั้นทางสังคมที่วานี้คือ หมายถึงชนชั้นกลางและไม่ใช่นักชนชั้นกลางแบบธรรมดา แต่หมายถึงชนชั้นกลางที่กำลังล้มละลายในสภาพสังคมที่เป็นอยู่จริง กล่าวคือแม้แต่ชนชั้นที่มีความรู้ความสามารถที่ในประเทศรัสเซียเรียกกันว่า *intelligentsia* ก็ยังได้รับผลกระทบเช่นกัน

(ย่อ) ให้พูดสั้น ๆ เรียกได้ว่ากลุ่มคนที่อ่อนแอ ลักษณะเด่นประการที่หนึ่งในบทละครของเชคอฟคือตัวละครที่มีความอ่อนแอทางจิตใจและกลุ่มที่เป็นตัวแทนของคนที่มีความรู้ซึ่งถูกทำให้ล้มละลายทางเศรษฐกิจ

(ย่อ) ตัวละครที่ปรากฏในบทละครของเชคอฟนั้น ส่วนใหญ่จะมีลักษณะป่วยทางจิต และนี่คือสิ่งที่เด่นชัดประการที่สองของบทละครของเชคอฟ

โนะโบะริ โดะมุอิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะเด่นของบทละครของเชคอฟสองประการคือ หนึ่ง ตัวละครในกลุ่มปัญญาชนที่มีความอ่อนแอทางจิตใจและกำลังล่มสลายทางเศรษฐกิจ สอง คือ ตัวละครที่มีอาการป่วยทางจิต ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนสภาพจริงของปัญหาทางสังคมในประเทศรัสเซียในสมัยดังกล่าว ซึ่งเมื่อเทียบกับการรับรู้เกี่ยวกับบทละครของเชคอฟในสมัยเดียวกันแล้ว จะเห็นได้ว่า โนะโบะริโดะมุเป็นเพียงคนเดียวที่วิเคราะห์ผลงานของเชคอฟในประเด็นเกี่ยวกับสังคม

การรับรู้เกี่ยวกับผลงานของเชคอฟในประเทศญี่ปุ่นช่วงปลายสมัยเมจิจนถึงสมัยไทโชตอนต้นสามารถสรุปได้ว่า ในช่วงก่อนสงครามญี่ปุ่น-รัสเซีย ผลงานของเชคอฟไม่เป็นที่นิยมเท่ากับฟิโอดอร์ ดอสโตเยฟสกี แต่หลังจากภายหลังสงครามญี่ปุ่น-รัสเซีย เกิดกระแสความนิยมในการศึกษาเกี่ยวกับประเทศรัสเซีย ทำให้เกิดการตีความผลงานของเชคอฟใหม่อีกครั้ง โดยผลงานของเชคอฟแม้จะเขียนเกี่ยวกับศตวรรษที่ 19 ในชีวิตของมนุษย์แต่ก็แฝงด้วยอารมณ์ขัน และมีรูปแบบการเขียนแบบธรรมชาตินิยม ส่วนมุมมองต่อบทละครของเชคอฟนั้น ส่วนใหญ่มองว่าเป็นบทละครที่มีชื่อเสียงและเป็นต้นแบบเรื่องรูปแบบในการแสดงสมัยใหม่ อาจจะถูกกล่าวได้ว่าชาวญี่ปุ่นในสมัยดังกล่าวส่วนมาก แม้จะมีการตีความผลงานของเชคอฟใหม่ก็ตาม แต่ยังไม่ได้ถูกอ่านหรือวิเคราะห์ในฐานะที่เป็นบทละครสะท้อนสังคมรัสเซีย มีเพียงโนะโบะริ โดะมุ นักรัสเซียศึกษาเพียงคนเดียวเท่านั้นที่วิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นทางสังคมในผลงานของเชคอฟ ว่าเป็นผลงานที่สะท้อนการล่มสลายของชนชั้นกลางที่มีความรู้และการศึกษาในประเทศรัสเซียช่วงปลายศตวรรษที่ 19

2.3 มุมมองของเสะนุเมะ คะโยที่มีบทละครของเชคอฟ

เสะนุเมะ คะโยได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานของเชคอฟไว้ทั้งหมด 7 บทความ¹³ โดยในบทความ 「愛読せる西洋小説戯曲廿五名士」 กล่าวถึงความแตกต่างกันระหว่างผลงานของดอสโตเยฟสกีและเชคอฟ โดยกล่าวว่า ผลงานของเชคอฟนั้นอ่านง่าย ไม่ได้มีความเข้มข้นเท่ากับงานของดอสโตเยฟสกี

¹³ บทความทั้ง 7 บทความมีดังต่อไปนี้

1907 年 1 月 『趣味』 「愛読せる西洋小説戯曲廿五名士」

1909 年 3 月 『新潮』 「チェホフに就て」

1909 年 3 月 『秀才文壇』 「チェホフと脚本」

1909 年 5 月 『早稲田文学』 「チェホフの脚本『叔父ワアニア』」

1910 年 2 月 『新声』 「チェホフの作風とロシア人の生活思想」

1910 年 2 月 『文章世界』 「チェホフの短編と脚本」

1910 年 4 月 『ハガキ文学』 「露西亞の女（チェホフの作に現はれたる）」

ส่วนบทความ「チェホフに就て」 คุโยะแสดงความเห็นว่าผลงานของเชคอฟแม้จะเป็นผลงานที่มีอารมณ์ขันแต่ก็มิมองเรื่องชีวิตมนุษย์ที่น่าสนใจ และมีลักษณะงานเขียนแนวธรรมชาตินิยม และในบทความ「チェホフの脚本『叔父ワアニヤ』」นั้นเสะนุมะ คุโยะได้เขียนเกี่ยวกับเรื่องย่อบทละคร *ลุงวานยา*

ต่อมาในบทความ「チェホフの短編と脚本」 เสะนุมะ คุโยะได้เปรียบเทียบระหว่างเรื่องสั้นและบทละครของเชคอฟ ว่า บทละครของเชคอฟน่าสนใจกว่าเรื่องสั้น ตัวละครในบทละครของเชคอฟมีมิติ และแสดงให้เห็นความเป็นโศกนาฏกรรมมากกว่าเรื่องสั้น นอกจากนี้ เสะนุมะ คุโยะยังได้บอกถึงความต้องการที่จะแปลบทละครของเชคอฟไว้ดังนี้

今度はチェホフの脚本をすこし訳くしたいと思うて居ります。チェホフの短編は澤山訳されたやうでございますが、まだ脚本の紹介されたのを聞きません。其れは多分英訳になって居らぬ故かそれとも、英訳になってあても、其の書物が未だ日本に来て居らぬ為でせう...左に右、今後私の翻訳致さうと思つて居りますのは脚本です。

ครั้งนี้ฉันอยากจะแปลบทละครของเชคอฟขึ้นมาเล็กน้อย เรื่องสั้นของเชคอฟนั้นคงได้รับการแปลเยอะมากแล้ว แต่ว่ายังไม่เคยได้ยินว่ามีมีการแปลบทละครเลย หรือถ้ามีก็เป็นฉบับที่แปลมาจากภาษาอังกฤษ แต่ต่อให้มีฉบับดังกล่าวจริง แต่คิดว่าจะไม่มีหนังสือเล่มที่ว่าในประเทศญี่ปุ่น ดังนั้นต่อไป สิ่งทีฉันตั้งใจจะแปลคือ บทละคร

กล่าวได้ว่าวัตถุประสงค์หรือแรงจูงใจของ เสะนุมะ คุโยะในการแปลบทละครของเชคอฟ นอกเหนือจากความสนใจในผลงานของเชคอฟแล้ว อีกประการหนึ่งเป็นเพราะว่าในประเทศญี่ปุ่นยังไม่มีใครนำบทละครของเชคอฟมาแปล จึงอยากแปลเพื่อเผยแพร่ให้คนญี่ปุ่นได้อ่านมากขึ้น หากพิจารณาจากบทความทั้งสามดังกล่าว แสดงว่าการรับรู้เกี่ยวกับผลงานของเชคอฟของเสะนุมะ คุโยะนั้นแทบไม่ต่างกับนักวรรณกรรมในยุคสมัยเดียวกัน แต่ในอีกสองบทความคือ「チェホフと脚本」 ตีพิมพ์ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1909 และบทความ「露西亞の女(チェホフの作に現はれたる)」 ตีพิมพ์ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1910 เสะนุมะ คุโยะได้แสดงความสนใจเกี่ยวกับตัวละครหญิงที่ปรากฏในบทละครเรื่อง *สวนเซอร์รี่* อาจจะได้ว่า ในขณะที่ผู้อื่นมักมองว่า บทละครของเชคอฟนำเสนอภาพความเป็นจริงที่สังคมรัสเซียกำลังอ่อนแอและตกต่ำ แต่เสะนุมะ คุโยะกลับให้ความสนใจกับตัวละครหญิงในบทละครของเชคอฟนั้นนับว่าเป็นมุมมองต่อบทละครของเชคอฟที่แตกต่างจากผู้อื่นในยุคสมัยเดียวกัน

2.4 ความสนใจในตัวละครหญิงที่อยู่ในบทละครของเชคอฟ

บทความ「チェホフと脚本」 ตีพิมพ์ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1909 เสะนุมะ คุโยะ ได้แสดงความสนใจเกี่ยวกับตัวละครหญิงที่ปรากฏในบทละครเรื่อง *สวนเซอร์รี่* ดังนี้

私は此脚本を『叔父ワアニヤ』程に感心しませんでした。其当時本国では非常に問題になりましたもので、『桜の園』が露西亞のぢだらくな女性を主人公にして描いて居るところから、チェホフは此脚本を以て、日露戦争後の露国の革命を予言した。露西亞が到底日本に勝つことの出来ぬといふことを諷刺したのだとさへ言はれて、興味ある問題を惹起した脚本でございます。

(中略) すっかり巴里子になりして、華美な放縦な生活をするやうになる。かうなるともう郷里のことや、子供のことなどは義理にも思出すことはできない。

ฉันไม่ค่อยสนใจบทละครเรื่องนี้มากเท่ากับเรื่อง “ลุงวานยา” แต่ในสมัยนั้นบทละครเรื่องนี้ เป็นปัญหาใหญ่โตในประเทศรัสเซีย จากการที่เรื่อง “สวนเซอร์รี” ได้นำเอาผู้หญิงที่ไม่ได้เรื่อง มาเป็นตัวละครเอก เชคอฟได้ใช้บทละครเรื่องนี้ในการทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้าในการปฏิบัติ ของประเทศรัสเซียที่เกิดขึ้นหลังสงครามญี่ปุ่นรัสเซีย เป็นบทละครที่วิจารณ์ว่าประเทศรัสเซีย ไม่สามารถเอาชนะประเทศญี่ปุ่นได้ เป็นบทละครที่สร้างปัญหาที่น่าสนใจ (ย่อ) เธอกลายเป็นคนปารีสไปโดยสมบูรณ์ และใช้ชีวิตแบบสวยงามอู้ฟูและตามใจตัวเอง พอ เป็นเช่นนั้นแล้วเธอก็ไม่คิดถึงเรื่องของบ้านเกิดหรือลูกทั้งที่เป็นหน้าที่¹⁴

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเสะนุมะ คะโยให้ความสนใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของตัวละครแอนดรีน่า โดยตัวละครหญิงแอนดรีน่าได้ไปใช้ชีวิตอยู่ที่ปารีส ภายหลังจากที่สามีเสียชีวิต เธอคบหากับผู้ชาย ใช้ชีวิตอย่างหรูหรา และทอดทิ้งลูกให้อยู่กับสวนเซอร์รี ซึ่งเสะนุมะ คะโยให้ความเห็น ว่าพฤติกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้รัสเซียพ่ายแพ้ญี่ปุ่นในสงครามรัสเซีย โดยประเด็นนี้จะขอกกล่าวใน หัวข้อที่ 3 ในภายหลัง

ส่วนบทความ 「露西亞の女(チェホフの作に現はれたる)」ที่ตีพิมพ์ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1910 ในนิตยสาร 『ハガキ文学』 คะโยแสดงความเห็นเกี่ยวกับตัวละครหญิงที่ชื่อว่า แอนดรีน่าของเชคอฟ ในเรื่อง *สวนเซอร์รี* ไว้ดังนี้

又自分の子を捨て、家を捨て、彼の手で広大な桜の園の所有地をもまるで人手に渡して、自分は裸の乞食同様になつても、猶男を忘れられないリボヒアンドレーウナの様な只、愛を自分の命と頼む女性を、彼は描てゐる。

นอกจากนี้ เชคอฟเขียนผู้หญิงที่เหมือนกับแอนดรีน่าซึ่งทิ้งลูกของตัวเอง ทั้งบ้านของตัวเอง และมอบสวนเซอร์รีขนาดใหญ่ที่เป็นของตนเองให้กับคนอื่นด้วยตนเอง แม้ว่าตัวเองจะมีสภาพ เหมือนกับขอทานที่ไร้เสื้อผ้าห่มกายก็ตาม แต่ก็ไม้อาจจะลืมผู้ชายได้ และเป็นผู้หญิงที่ใช้ความรัก เป็นที่พึ่งพาในชีวิต

ในบทความนี้แสดงให้เห็นถึงความสนใจของเสะนุมะ คะโยที่มีต่อพฤติกรรมที่ทอดทิ้งลูก ทั้ง บ้านเกิด และห่มเทชีวิตเพื่อความรักของตัวละครแอนดรีน่าในบทละครเรื่อง *สวนเซอร์รี* แต่ นอกจาก บทความที่อ้างอิงข้างต้นแล้ว ยังมีสัมภาษณ์ของกะโยในเดือนพฤษภาคม ปี ค.ศ. 1912 ในหนังสือพิมพ์ *โยะมิอูริ* ที่ชื่อว่า 「文芸に現はれたる好きな女と嫌ひな女」 คะโยได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับความชื่นชอบ และไม่ชอบตัวละครหญิงที่ปรากฏในงานวรรณกรรม โดยกะโยได้แสดงความเห็นว่าชื่นชอบตัวละคร แอนดรีน่า ในบทละครเรื่อง *สวนเซอร์รี* ดังนี้

リボヒ、アンドレーウナのようなたゞ優しき甘き愛の血潮が全身に溶けて流れてゐるかと思はれるやうな女性も気に入つた

ฉันสนใจผู้หญิงที่มีความรักอันอ่อนโยนและหอมหวานแล่นไปทั่วกายเหมือนกับแอนดรีน่า

¹⁴ อ้างอิงจากบทความ 瀬沼夏葉. (1909). 「チェホフと脚本」. 『秀才文壇』, 第9巻・6号 ซึ่งตีพิมพ์ลงใน 瀬沼壽雄編. (2005). 『瀬沼夏葉全集下』. 東京:京央書林 หน้า 72-73.

มิสุชะกิ โนะริโกะ (水崎野里子) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับประเด็นเรื่องความสนใจเกี่ยวกับตัวละครแอนดรีน่าของคะโย ว่าเป็นมุมมองที่มีความโดดเด่นจากยุคสมัยเดียวกัน และในสมัยปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่ มักจะวิจารณ์ว่าตัวละครแอนดรีน่าเป็นตัวละครหญิงที่มีพฤติกรรมน่ารังเกียจ แต่เสะนุมะ คะโยกลับมองว่าตัวละครแอนดรีน่าคือ ตัวละครหญิงที่มีความอิสระไม่ยึดติดกับขนบเดิม¹⁵

สรุปได้ว่ามุมมองการรับรู้เกี่ยวกับผลงานของเซคอฟของคะโยที่แตกต่างจากคนในสมัยเดียวกันคือ ความสนใจเกี่ยวกับตัวละครหญิง ซึ่งเมื่อเทียบกับบทความเกี่ยวกับเซคอฟในสมัยเดียวกันแล้วจะไม่พบว่ามีใครวิเคราะห์เกี่ยวกับตัวละครหญิงที่ปรากฏในผลงานของเซคอฟเลย จึงเรียกได้ว่าเป็นมุมมองที่โดดเด่นตามที่มีสุชะกิโนะริโกะกล่าวไว้ และผู้เขียนมีความเห็นว่าสิ่งนี้อาจจะเป็นแรงจูงใจในการแปลบทละครลงในนิตยสารสตรี *เสะอิโต*

ประเด็นที่น่าสนใจคือ มุมมองที่มีต่อตัวละครหญิงในบทละครของเซคอฟ โดยเฉพาะเรื่อง *สวนเซอรัรี* นั้นมีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับผู้หญิงและบทบาทในฐานะพลเมืองของรัฐ จากคำกล่าวที่ว่า การที่นำเอาผู้หญิงที่ไม่ได้เรื่องมาเป็นตัวละครเอกนั้น แสดงให้เห็นว่าประเทศรัสเซียไม่สามารถเอาชนะประเทศญี่ปุ่นในสงครามญี่ปุ่นรัสเซียได้ ซึ่งถ้าหากวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวเพิ่มขึ้นอาจจะทำให้สามารถเข้าใจความคิดของเสะนุมะ คะโยได้มากขึ้น ในหัวข้อต่อไปผู้เขียนจะขอยุวิเคราะห์แนวคิดของเสะนุมะ คะโยเกี่ยวกับสตรีและความเป็นพลเมืองของรัฐ โดยอ้างอิงจากบทความอื่น ๆ ของเสะนุมะ คะโยที่เขียนเกี่ยวกับสตรี

3. แนวคิดเกี่ยวกับสตรีของรัฐจากมุมมองของเสะนุมะ คะโย

จากบทความของเสะนุมะ คะโยที่ชื่อว่า 「チェホフと脚本」 ตีพิมพ์ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1909 คะโยได้กล่าวว่า เซคอฟได้ทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้าว่า ประเทศรัสเซียไม่อาจจะเอาชนะประเทศญี่ปุ่นในสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น เพราะในบทละครของเซคอฟมีตัวละครผู้หญิงที่ไม่ได้เรื่องเป็นตัวละครเอกนั้น ลักษณะของผู้หญิงที่ไม่ได้เรื่องที่ว่านั้นคือ ผู้หญิงที่ใช้ชีวิตอย่างอิสระ และไม่ให้ความสนใจกับหน้าที่ของแม่ แสดงให้เห็นว่าเสะนุมะ คะโยให้ความสำคัญกับหน้าที่ของความเป็นแม่และสตรีเป็นอย่างมาก ซึ่งหน้าที่ของความเป็นแม่และสตรีนั้นเกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของประเทศอย่างมาก ซึ่งแนวคิดเช่นนี้ของเสะนุมะ คะโยเคยปรากฏในบทความของเธอซึ่งตีพิมพ์กับนิตยสาร *อุระนิมิอิ* (『裏錦』) เมื่อในเดือนพฤศจิกายนและเดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 1892

初、神の人を造り給ふや、女を以て男を助くる者となし給へり。さるを方今我国の状态を見るに、女徳の跡全く絶えて。悪国中に張るに至れる¹⁶。

เริ่มแรก เมื่อพระเจ้าสร้างมนุษย์ พระองค์ได้สร้างให้ผู้หญิงเป็นผู้ช่วยเหลือผู้ชาย และทุกครั้งที่ดูสภาพบ้านเมืองของเราในตอนนี้จะเห็นว่าคุณธรรมของสตรีได้เสื่อมสลายลงไปหมด ทำให้ประเทศของเราเลวร้ายลง

¹⁵ อ้างอิงจาก 水崎野里子. (1998). 『『青鞵』を読む』. 東京: 学藝書林 หน้า 164-165.

¹⁶ อ้างอิงจากบทความ 瀬沼夏葉. (1892). 「裏錦発行の必要」. 『裏錦』, 第 1 号 ซึ่งตีพิมพ์ลงใน 瀬沼壽雄編. (2005). 『瀬沼夏葉全集下』. 東京: 京央書林 หน้า 173.

実に女徳さそ、其国の存亡に関するものなれ¹⁷。

ที่จริงแล้วคุณธรรมสตรีนั้นมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประเทศนั้น

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเสะนุมะ คะโยให้ความสำคัญกับคุณธรรมของสตรีเป็นอย่างมาก เนื่องจากคุณธรรมของสตรีมีความเกี่ยวข้องกับความเจริญของประเทศ แนวคิดดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงผลพวงที่เกิดจากแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของสตรีในฐานะพลเมืองของรัฐในสมัยเมจิ เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าว รัฐบาลเมจิมีความพยายามในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวระหว่างพลเมืองกับรัฐ ซึ่งสตรีเองก็เป็นหนึ่งในพลเมืองที่มีบทบาทหน้าที่พึงปฏิบัติต่อรัฐ สิ่งที่ทำให้เกิดความคาดหวังต่อสตรีนั้นมีสาเหตุทั้งหมด 2 ประการ ประการแรกคือ ก่อนที่จะเกิดสงครามญี่ปุ่นรัสเซีย ได้เกิดการจัดตั้งกลุ่ม อะโอโทะกุฟูจิกะอิ (愛国婦人会) โดยโอะกุงุระ โอโอะโทะ (奥村五百子) เพื่อสนับสนุนและให้กำลังใจทหารที่ออกรบ จึงทำให้เกิดความคาดหวังให้สตรีมีบทบาทในการสนับสนุนช่วยเหลือประเทศและประการที่สองคือ แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นภรรยาที่ดีและแม่ที่ฉลาด (良妻賢母) ซึ่งถูกปลูกฝังในระบบการศึกษาของสตรีตามโรงเรียนสตรีต่าง ๆ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า เสะนุมะ คะโยเองก็ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดดังกล่าว ทำให้เธอมีความคิดแบบนี้ วะตะนะเบะ สุมิโทะ (渡邊澄子) (2005) วิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิดของเสะนุมะ คะโยที่ปรากฏในนิตยสาร *อุระนิมิกิ* นี้ว่า ความคิดเช่นนี้ของเสะนุมะ คะโยเป็นมุมมองในสมัยเด็กที่ยังมีโลกทัศน์ยังแคบ¹⁸ แต่อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากนั้นอีก 17 ปี แนวคิดเช่นนี้ยังคงปรากฏในบทความของเสะนุมะ คะโยอีก แสดงให้เห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมสตรียังคงมีอิทธิพลต่อความคิดของเสะนุมะ คะโยอย่างมาก ดังนั้นอาจจะมีความเป็นไปได้ว่า เสะนุมะ คะโยอาจจะต้องการแปลบทละครของเชคอฟให้แก่อ่านผู้หญิงได้อ่าน เพื่อสื่อถึงความสำคัญของการมีคุณธรรมสตรี และแสดงให้เห็นว่าถ้าหากไม่รักษาคุณธรรมที่สตรีพึงมีแล้วจะทำให้ประเทศเกิดความอ่อนแอ ดังเช่นประเทศรัสเซียที่ปรากฏในบทละครของเชคอฟเรื่อง *สวนเซอร์รี่* จึงเลือกแปลลงในนิตยสารสตรี *เสะอิโต*

แต่ในบทความ 「露西亞の女(チェホフの作に現はれたる)」 ที่ตีพิมพ์ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1910 และสัมภาษณ์ของเสะนุมะ คะโยในเดือนพฤษภาคม ปีค.ศ. 1912 ในหนังสือพิมพ์ *โยะมิอูริ* 「文芸に現はれたる好きな女と嫌いな女」 ที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อที่ 2.4 จะแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านแนวคิดของเสะนุมะ คะโย โดยเสะนุมะ คะโยให้คำนิยามเกี่ยวกับตัวละครแอนดรีน่า จากสตรีที่ไม่ได้เรื่อง สัมพันธ์ที่ความเป็นแม่ กลายเป็นสตรีที่ใช้ความรักเป็นที่พึ่งในชีวิต และเป็นสตรีที่มีความรักอันอ่อนโยนและหอมหวาน สาเหตุน่าจะมาจากในช่วงเวลาดังกล่าว เสะนุมะ คะโยได้เดินทางไปยังประเทศรัสเซียถึงสองครั้ง ครั้งแรกคือ วันที่ 10 เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1912 และครั้งที่สองคือ เดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. 1909 โดยการเดินทางไปประเทศรัสเซียของเสะนุมะ คะโยนั้น มีข่าวลือว่าการเดินทางครั้งแรกนั้น เธอหนีตามซุริกที่เป็นเด็กหนุ่มชาวรัสเซียไป ส่วนการเดินทางครั้งที่สองนั้นคือการพาบุตรสาวที่เกิดกับซุริกเดินทางไปด้วยเพื่อจะใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน แต่ท้ายที่สุดกลับล้มเหลว ทำให้เธอเดินทางกลับประเทศ

¹⁷ อ้างอิงจากบทความ 瀬沼夏葉. (1892). 「トロイ戦記を読む」. 『裏錦』, 第 2 号 ซึ่งตีพิมพ์ลงใน 瀬沼壽雄編. (2005). 『瀬沼夏葉全集下』. 東京:京央書林 หน้า 177.

¹⁸ อ้างอิงจากบทความ 渡邊澄子. (2005). 「瀬沼夏葉の文学世界」. ซึ่งตีพิมพ์ลงใน 瀬沼壽雄編. (2005). 『瀬沼夏葉全集下』. 東京:京央書林 หน้า 72-73.

ญี่ปุ่น และเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มนิยตสารสตรี *เสะฮิโต* ในปี ค.ศ. 1912¹⁹ ลักษณะของตัวละครแอนดรีนาที่ไม่ได้ทำหน้าที่แม่ และหนีไปอยู่กับชายคนรักที่ต่างประเทศนั้นคล้ายคลึงกับชีวิตในช่วงเวลาดังกล่าวของคะโยเป็นอย่างมาก ต่อมาปี ค.ศ. 1913 คะโยได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับสตรีชาวรัสเซียในหัวข้อ 「露西亞の婦人」ไว้ดังต่อไปนี้

日本婦人は鎖がついている犬のようである。ロシアの女性は自由でありながら、イギリスの女性のように社会運動や政治運動までしなかった。

สตรีญี่ปุ่นเป็นเหมือนกับสุนัขที่ล่ามโซ่ไว้ ผู้หญิงชาวรัสเซียนั้นมีอิสระ แต่ก็ได้เคลื่อนไหวทางการเมืองหรือสังคมเหมือนกับสตรีชาวอังกฤษ

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกตระหนักว่าสตรีชาวญี่ปุ่นไม่มีอิสระเมื่อเปรียบเทียบกับสตรีชาวรัสเซีย ต่อมาเดือนพฤศจิกายน ปีเดียวกัน เสะนุมะ คะโยได้ตอบแบบสอบถามของนิยตสาร 『新日本』 เกี่ยวกับปัญหาของสตรีญี่ปุ่นโดยส่งให้กับผู้หญิงที่มีบทบาททางสังคมและวรรณกรรมทั้งหมด 14 คน ซึ่งมีคำถามทั้งหมด 5 ข้อ²⁰ เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหาของสตรีและการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการปลดปล่อยสตรีที่เกิดขึ้นในอเมริกาและยุโรป โดยเสะนุมะ คะโยได้ตอบคำถามไว้ว่า

日本の婦人は欧米の婦人と異なり、日本の婦人は無自覚、不見識、独立心のない、無暗に他の力にばかり頼もうとしている。これから婦人問題や家庭問題が追ってくると思うので、女性たちは自覚して共同しする必要がある。

สตรีชาวญี่ปุ่นแตกต่างจากสตรีชาวยุโรปและอเมริกา สตรีชาวญี่ปุ่นไม่มีการตื่นรู้ การคิดวิเคราะห์ และความคิดที่เป็นอิสระ และเอาแต่พึ่งพากำลังของผู้อื่นโดยไม่คิดอะไร จากนั้นปัญหาของสตรีและครอบครัวเหล่านี้จะเกิดขึ้น และมีความจำเป็นที่จะต้องตื่นรู้ด้วยตนเองและร่วมกับผู้อื่น

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความคิดเกี่ยวกับการปลดปล่อยสตรีของเสะนุมะ คะโย โดยเธอมองเห็นปัญหาของสตรีชาวญี่ปุ่นที่ไม่มีความตื่นรู้ ไม่มีความอิสระ จึงเป็นอุปสรรคต่อการปลดปล่อยสตรีในประเทศญี่ปุ่น กล่าวได้ว่าคะโยมีแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาของสตรีและการปลดปล่อยสตรี แต่ทว่า 1 ปีก่อนที่คะโยจะเสียชีวิต บทความของคะโยในหนังสือพิมพ์ *อะสะฮิ* (「朝日新聞」) ซึ่งตีพิมพ์ในวันที่ 24 เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1914 ก็ปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของสตรีในฐานะพลเมืองของประเทศอีกครั้งดังต่อไปนี้

¹⁹ อ้างอิงและสรุปจาก 中村健之助・中村悦子。(2003) 『ニコライ堂の女性たち』。東京 教文館 หน้า 340-352.

²⁰ คำถามทั้ง 5 ข้อมีดังต่อไปนี้ 1. ที่ประเทศญี่ปุ่น ชายหญิงไม่มีความเท่าเทียมกัน ยกตัวอย่างเช่น ตามกฎหมายถ้าหากผู้ชายมีชั้นนอกใจภรรยาจะไม่ถูกลงโทษ แต่ถ้าหากผู้หญิงมีชั้นจะต้องถูกลงโทษ แม้แต่การสอบเข้าศึกษาเองผู้หญิงก็ถูกปฏิเสธ คุณพอใจกับสภาพเหล่านี้หรือไม่ 2. ถ้าหากไม่พอใจ คิดว่าควรจะปรับปรุงให้ได้อย่างไร 3. ในอเมริกาและยุโรปกำลังมีการถกเถียงเกี่ยวกับการมีบทบาททางการเมืองของสตรี คุณเห็นด้วยหรือไม่ 4. ถ้าหากไม่เห็นด้วย คิดว่าจะมีวิธีใดที่จะทำให้เป้าหมายสำเร็จได้ 5. ในยุโรปและอเมริกากำลังมีการเรียกร้องเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวเพื่อปลดปล่อยสตรี ปัญหาของสตรี และการปลดปล่อยสตรีให้เป็นอิสระ และเคยได้ยินเกี่ยวกับการเรียกร้องการปฏิบัติที่เท่าเทียมกับผู้ชาย คิดเห็นเกี่ยวกับข้อดีข้อเสียและผลได้ผลเสียอย่างไรบ้าง

日露の戦役に日本が経済上に受けた疵はまだ癒しませんそれさへあるのに日本の婦人には働きもせずに迂闊に日を送つて其上に夫に頼つて衣食し乍ら贅沢を盡した身装なごして喜んでゐるといふのが多くあります。外国の婦人が中流上流共に働くのを見ては、日本の婦人が自国の有様と自身の位地とを願みて早く醒めなければならぬと思ひます。

(中略)

其れに比べて日本はまだ負債があると云ふ有様です、婦人が殊に一家の経済を支配する婦人がも少し考へて節減の方法を講ずる筈だと思ひます。から戦争がつゞいて物入りの多い日本で一家財政の大部分が服装にかゝる。夫は随分妻の為に困つてゐる、などゝ聞きますと情けない有様だと思ひます。坦々とした途を行つては人間は情弱になりますから時々はかういふ刺激を受けて人々が努力する事を学ぶのは結構な事で御座います。男も女も此場合どうか覚醒して名実共に一等国となる様に致し度いと思ひます。

จากสงครามญี่ปุ่น-รัสเซีย ทำให้ญี่ปุ่นที่ได้รับบาดเจ็บทางเศรษฐกิจ ยังคงไม่ฟื้นตัว แต่แม้จะเป็นเช่นนั้นสตรีญี่ปุ่นยังคงไม่ทำงานและใช้ชีวิตอย่างเรื่อยเปื่อยไปวัน ๆ และมีจำนวนไม่น้อยที่พึ่งพาสามี และกินอยู่อย่างหรูหราอย่างมีความสุข เมื่อฉันเห็นสตรีของต่างประเทศที่ไม่ว่าจะเป็นชนชั้นกลางหรือชนชั้นสูงต่างก็ทำงานด้วยกัน ก็คิดว่าสตรีญี่ปุ่นจะต้องย้อนกลับไปมองสภาพของประเทศตนเองและสถานะของตนเอง และรีบตื่นรู้ได้เสียที่

(ย่อ)

เมื่อเทียบกันแล้ว คิดว่าประเทศญี่ปุ่นยังอยู่ในสภาพที่ต้องกู้เงิน สตรี โดยเฉพาะสตรีที่ควบคุมค่าใช้จ่ายของครอบครัวก็ควรจะคิดเพิ่มขึ้นอีกเล็กน้อย และหาวิธีในการลดค่าใช้จ่าย ดังนั้นถ้าหากเกิดสงครามขึ้นเรื่อย ๆ ประเทศญี่ปุ่นที่มีค่าใช้จ่ายเยอะ ค่าใช้จ่ายในบ้านส่วนใหญ่จะเสียไปกับเสื้อผ้า พอได้ยินว่ามีสามีต้องลำบากเพราะภรรยามากเกินไป ก็รู้สึกที่น่าอายเหลือเกิน ตัวฉันยังนานวันยังเป็นคนที่รู้ข้อมูลน้อยลงไปทุกที ดังนั้นบางครั้งพอได้ยินเรื่องเช่นนั้นและการเรียนรู้ในเรื่องที่ผู้คนพยายามทำกันอยู่นั้นเป็นเรื่องที่สาหัสพอตัว แต่ไม่ว่าจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิง ในกรณีเช่นนี้ก็ตื่นรู้และทำให้เป็นประเทศที่มีความเจริญในสายตาของนานาชาติสมกับชื่อเสียง

ข้อความดังกล่าวแสดงถึงแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของบุรุษและสตรีในฐานะพลเมืองของรัฐ เสนอแนะ คะโยได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของสตรีชาวญี่ปุ่นที่ยังไม่ตระหนักถึงหน้าที่ของตนเอง นั่นคือ การช่วยทำงาน ไม่ใช่ชีวิตอย่างหรูหรา ไม่ใช่จ่ายรายได้ที่มาจากสามีอย่างสุรุ่ยสุร่าย การตื่นรู้ของเสนะนุเมะ คะโยนั้นอาจจะไม่ได้เป็นการตื่นรู้ในเรื่องความเท่าเทียมทางด้านสิทธิของสตรี แต่อาจจะหมายถึงการตื่นรู้ในฐานะพลเมืองของรัฐ ที่จะเป็นการส่งเสริมให้การพัฒนาประเทศในสมัยตอนปลายเมจิและต้นสมัยไทโช และอิสระที่หมายถึง อาจจะเป็นอิสระในการทำงานของสตรี เพื่อช่วยเหลือสามี มากกว่าเพื่อเลี้ยงดูตนเองตามแนวคิดปลดปล่อยสตรีในสมัยดังกล่าว

ดังนั้นจากบทความที่ยกมาอ้างอิงทั้งหมด จะเห็นได้ว่าถึงแนวคิดที่มีความย้อนแย้งและไม่มั่นคงในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับสตรีของเสนะนุเมะ คะโยตามที่นะกะมูระ เคนโนะสุเกะและนะกะมูระ เอะสึโกะได้กล่าวมา แต่ก็แสดงให้เห็นถึงผลพวงจากแนวคิดและระบบการศึกษาของสตรีที่เน้นเรื่องคุณธรรมของสตรีและบทบาทของสตรีในการสนับสนุนช่วยเหลือประเทศในฐานะพลเมืองของรัฐ ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับการปลดปล่อยสตรีในช่วงปี ค.ศ. 1913 ของคะโยแม้จะสนับสนุนการตื่นรู้ของสตรี ความเท่าเทียมของบุรุษและสตรี แต่ยังคงยึดโยงกับหน้าที่ความเป็นพลเมืองของรัฐ ถึงแม้ว่าเสนะนุเมะ คะโยจะ

เคยใช้ชีวิตอย่างอิสระโดยไม่สนใจหน้าที่แม่และภรรยา แต่ท้ายที่สุดก็ยังไม่สามารถหลุดพ้นจากกรอบแนวคิดที่ว่าสตรีควรมีบทบาทในฐานะพลเมืองที่คอยให้การสนับสนุนรัฐผ่านการแบ่งเบาภาระสามีและการทำงาน

4. สรุป

ผลจากการศึกษาในความเป็นไปได้ถึงวัตถุประสงค์หรือแรงจูงใจของเสะนุมะ คะโยในการแปลบทละครของอันตอน เชคอฟลงในนิตยสารสตรี *เสะอิโต* รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับสตรีของเสะนุมะ คะโยสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. จากเดิมที่งานวิจัยส่วนใหญ่มักจะให้ความเห็นว่า เสะนุมะ คะโยแปลผลงานของเชคอฟเพราะความสนใจส่วนตัวหรือตามกระแสนิยม เมื่อทบทวนวรรณกรรมและวิเคราะห์จากบทความ 「チェホフと脚本」 ทำให้รู้ว่าแท้จริงแล้ว เสะนุมะ คะโยมีมุมมองต่อบทละครของเชคอฟที่แตกต่างจากคนอื่นในสมัยเดียวกัน โดยส่วนใหญ่จะมองว่าบทละครของเชคอฟนั้นได้สะท้อนภาพสังคมรัสเซียที่กำลังอ่อนแอลงในช่วงปลายคริสต์ทศวรรษที่ 19 แต่เสะนุมะ คะโยกลับเลือกให้ความสนใจต่อตัวละครหญิงในบทละครเชคอฟ โดยผู้เขียนให้ความเห็นว่า สิ่งนี้อาจจะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้เสะนุมะ คะโยเลือกแปลบทละครของเชคอฟลงในนิตยสารสตรี *เสะอิโต* เพื่อให้หนักอ่านที่เป็นสตรีได้อ่าน

2. แรงจูงใจอีกประการที่ทำให้กะโยแปลบทละครของเชคอฟลงในนิตยสารสตรี *เสะอิโต* นอกเหนือจากความสนใจในตัวละครเอกหญิงที่ปรากฏในบทละครเรื่อง *สวนเซอร์รี่* ของเชคอฟ แล้วน่าจะมีความเชื่อมโยงแนวคิดเกี่ยวกับสตรีในบทบาทของความเป็นพลเมืองของรัฐ โดยเสะนุมะ คะโยแสดงความเห็นว่าลักษณะของสตรีที่หนีไปใช้ชีวิตอย่างอิสระอย่างเช่นในเรื่อง *สวนเซอร์รี่* เป็นสาเหตุที่ทำให้ประเทศรัสเซียพ่ายแพ้ประเทศญี่ปุ่นในสงครามญี่ปุ่น-รัสเซียได้ แนวคิดเช่นนี้ของเสะนุมะ คะโยแสดงให้เห็นว่าแม้ภาพจำในสมัยดังกล่าวเกี่ยวกับเสะนุมะ คะโยจะเป็น “สตรีแบบใหม่” ไม่ยึดติดตามขนบแต่แท้จริงแล้วเสะนุมะ คะโยให้ความสำคัญกับบทบาทของสตรีในฐานะของความเป็นพลเมืองของรัฐซึ่งมีผลต่อความเจริญก้าวหน้าและความเข้มแข็งของประเทศ นอกจากนี้แม้จากบทความเกี่ยวกับสตรีที่เสะนุมะ คะโยเขียนจะสนับสนุนให้สตรีตื่นรู้และความเท่าเทียมทางสิทธิ แต่ทุกอย่างล้วนเป็นไปเพื่อให้สตรีเป็นกำลังเสริมความเข้มแข็งให้กับรัฐ และกะโยอาจจะเลือกแปลบทละครของเชคอฟลงในนิตยสารสตรี *เสะอิโต* ที่มีผู้อ่านเป็นสตรีจำนวนมากเพื่อจะสนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและหน้าที่ของสตรีต่อรัฐก็เป็นไปได้

ท้ายที่สุดผู้เขียนมีความเห็นว่า แม้ว่าเสะนุมะ คะโยอาจจะไม่ได้ตีความผลงานของเชคอฟในประเด็นทางสังคมได้อย่างละเอียดเท่ากับโนะโอะริโอะมุที่เป็นนักรัสเซียศึกษาในยุคสมัยเดียวกัน แต่การมองสังคมรัสเซียผ่านตัวละครหญิงของเสะนุมะ คะโยก็นับได้ว่าเป็นมุมมองที่แตกต่างกับคนในสมัยเดียวกันและยังเป็นสิ่งที่สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับสตรีของเสะนุมะ คะโย ซึ่งทำให้เราได้เห็นอีกด้านหนึ่งของ “สตรีแบบใหม่” เช่นเสะนุมะ คะโยที่ยังคงยึดติดกับแนวคิดคุณธรรมของสตรีที่งานวิจัยอื่นไม่ค่อยได้กล่าวถึงอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์. (2558). *นวนิยายสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 岩田ななつ. (2003). 『文学としての『青鞥』』. 東京:不二出版.
- 加藤百合. (2012). 『明治期露西亞文学翻訳論文』. 東京:おうふう.
- 川戸道昭・榊原貴教編. (2009). 『翻訳文学総合事典』. 東京:ナダ出版センター.
- 角田浩々歌. (1907). 『鷗心録』. 東京:おうふう.
- 米田佐代子・池田恵美子編. (1999). 『『青鞥』を学ぶ人のため』. 京都:世界思想社.
- 杉山秀子. (1995). 「『青鞥』における夏葉□夏葉と戯曲の翻訳」. 『駒沢大学外国語部研究紀要』, 24 号.
- 瀬沼夏葉. (1892). 「裏錦発行の必要」. 『裏錦』, 第 1 号.
- 瀬沼夏葉. (1892). 「トロイ戦記を読む」. 『裏錦』, 第 2 号.
- 瀬沼夏葉. (1908). 「附録 愛読せる西洋の小説戯曲廿五名士」. 『趣味』, 第 3 卷・1 号.
- 瀬沼夏葉. (1909). 「チェホフと脚本」. 『秀才文壇』, 第 9 卷・6 号.
- 瀬沼夏葉. (1909). 「チェホフの短編と脚本」. 『文章世界』, 第 5 卷・4 号.
- 瀬沼壽雄編. (2005). 『瀬沼夏葉全集下』. 東京:京央書林.
- 中村健之助・中村悦子. (2003) 『ニコライ堂の女性たち』. 東京:教文館.
- 水崎野里子. (1998). 『『青鞥』を読む』. 東京:學藝書林.
- らいてう研究会編. (2001). 『『青鞥』人物事典 110 人の群像』. 東京:大修館書店.
- 渡邊澄子. (2005). 「瀬沼夏葉の文学世界」. 『瀬沼夏葉全集下』. 東京:京央書林.

ข้อมูลประวัติศาสตร์ภาคสนามจากบันทึกเอกสารทหารญี่ปุ่นผ่านทายาท: กรณียกพลขึ้นบกปัตตานีในปี พ.ศ. 2484

นภดล ทิพย์รัตน์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บทคัดย่อ

“ปัตตานี” เป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ของประเทศไทยที่มีความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นมาเป็นระยะเวลานาน นับตั้งแต่สมัยที่ปัตตานียังเป็นเอกราช ก็ได้มีการติดต่อค้าขายกับราชอาณาจักรศรีวิชัย (หรือจังหวัดโอกินาวาของญี่ปุ่นในปัจจุบัน) มายาวนานกว่า 600 ปี และหลังจากนั้นยังมีเหตุการณ์สำคัญคือการที่กองกำลังทหารญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกที่ปัตตานีในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2484 และได้มีเหตุการณ์ต่าง ๆ ในพื้นที่เกิดขึ้นมากมาย แต่ส่วนใหญ่เรื่องราวที่ผู้คนส่วนใหญ่รับรู้กันเหล่านี้ เป็นการนำเรื่องราวประวัติศาสตร์ผ่านคำบอกกล่าวและบันทึกของผู้คนในปัตตานีซึ่งเป็นฝ่ายไทยเป็นหลักซึ่งเป็นข้อมูลที่รับรู้เพียงด้านเดียว

การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามในเหตุการณ์ทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่ปัตตานีจากข้อมูลของฝ่ายญี่ปุ่นที่บันทึกไว้ผ่านทายาททหารญี่ปุ่นที่เดินทางเข้ามาปัตตานี รวมถึงเพื่อตรวจสอบข้อมูลระหว่างกันเพื่อนำไปหาข้อเท็จจริงร่วมกัน และเป็นการสร้างฐานความรู้ทางญี่ปุ่นศึกษาและประวัติศาสตร์ในเมืองภูมิภาคของไทย การวิจัยใช้วิธีการติดตาม สอบถาม และสังเกตอย่างมีส่วนร่วมจากการเดินทางตามบันทึกของลำดับเหตุการณ์ที่ทหารญี่ปุ่นได้บันทึกไว้ ร่วมกับทายาททหารญี่ปุ่นที่เข้ามาในพื้นที่ตามร่องรอยบันทึกของบิดาที่เป็นทหารญี่ปุ่นในขณะนั้น

ผลการศึกษาพบว่าข้อมูลส่วนใหญ่ในเหตุการณ์ดังกล่าวระหว่างฝ่ายไทยและญี่ปุ่นจะตรงกัน แต่หากมีจุดที่ระบุพิกัดสถานที่ที่อาจมีความแตกต่างกันบ้าง เช่น จุดปะทะของการสู้รบ และมีข้อมูลใหม่ที่ได้เพิ่มเติม เช่น จำนวนผู้เสียชีวิตในจุดปะทะระหว่างทหารญี่ปุ่นและทหารไทยบางจุด และทายาททหารญี่ปุ่นยังได้แสดงความเสียใจและขอขมาในความสูญเสียที่เกิดขึ้น ซึ่งข้อมูลนี้ส่วนหนึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นในมุมที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคต่อไป

คำสำคัญ: ทหาร ญี่ปุ่น ยกพล ปัตตานี

Historical Documents on the Fieldwork of Japanese Army Heirs: the Case of the Raid of the Japanese Army in Pattani, Thailand in 1941

Noppadol Tippayarat

Faculty of Fine and Applied Arts, Prince of Songkla University, Pattani Campus

Abstract

Pattani is not only one of the southern provinces of Thailand, but also has had a long relationship with Japan. In the past, for more than 600 years at least, Pattani conducted commercial trade with the Ryukyu Dynasty. During World War II, in 1941, Japanese troops also raided Pattani. There are many kinds of relations that took place between Pattani and Japan; however, the history or the story written has been mainly from Pattani's point of view. This study, therefore, mainly focuses on information from the Japanese army through their heirs that had come to visit Pattani. The other main purpose of this study is to verify or to authenticate the facts that have been written from Pattani's point of view, hence providing new verification documents for Japanese study and the history of Pattani. This study uses the following methods: a questionnaire and observation of the Japanese army's heirs. The study has verified that the information from both Pattani and Japan is similar, and can validate each other, for example regarding the crash location between the two troops. Moreover, there was also revealed new names of those that sacrificed their lives in the battle from both sides. This new information will lead to new history lessons based on deeper information regarding Pattani's and Japan's relations from a regional perspective.

Keywords: army, Japan, raid, Pattani

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

“ปัตตานี” เป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่มีความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นในมิติต่าง ๆ มาอย่างยาวนานนับตั้งแต่อดีตในช่วงที่ปัตตานียังเป็นเอกราชไม่ได้ขึ้นกับการปกครองของไทยนั้น ปัตตานีเองก็ได้เริ่มมีความสัมพันธ์กับประเทศญี่ปุ่นมาพร้อม ๆ กับอยุธยาที่เป็นเมืองใหญ่และเป็นศูนย์กลางการปกครองในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในขณะนั้น โดยปรากฏหลักฐานจากบันทึกเรื่องราวในจดหมายเหตุ ซึ่งเป็นเนื้อหาสำคัญในหนังสือว่าด้วยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นที่มีชื่อว่า “ความสัมพันธ์ไทย – ญี่ปุ่น 600 ปี” ที่ค้นคว้าและรวบรวมไว้โดย อิชอิ โยเนะโอะ และ โยชิกาวะ โทชิฮิระรุ ที่ได้อ้างอิงเอกสารโบราณของจีนที่ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าในช่วงเวลาดังกล่าว “ราชอาณาจักรริวกิว” ซึ่งปัจจุบันคือ “จังหวัดโอกินาวา” ของญี่ปุ่น ได้ส่งเรือสินค้าเดินทางมาติดต่อค้าขายกับเมืองสำคัญ ๆ ในพื้นที่บริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายเมืองด้วยกัน และหนึ่งในนั้นก็คือ “ปัตตานี” ซึ่งปัตตานีถือเป็นเมืองที่ราชอาณาจักรริวกิวได้ส่งเรือเข้ามาติดต่อค้าขายเป็นจำนวนมากเป็นลำดับที่ 3 รองจาก “อยุธยา” และ “มะละกา” จึงย่อมแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และความสำคัญของเมืองปัตตานีที่มีต่อญี่ปุ่นมาตั้งแต่อดีตที่ดำรงมาอย่างยาวนาน

ในอีกช่วงเวลาหนึ่งต่อมาที่ปัตตานีมีความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นที่ชัดเจน คือช่วงเวลาในสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ญี่ปุ่นมีการยกพลขึ้นบกที่ประเทศไทยในแถบเมืองชายทะเลหลายพื้นที่ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ “ปัตตานี” โดยขณะที่ญี่ปุ่นได้เตรียมการที่จะยกพลขึ้นบกเพื่อไปต่อสู้กับอังกฤษที่กำลังเข้ามายึดครองพม่าและแหลมมลายูอยู่ในขณะนั้น ซึ่งญี่ปุ่นได้มีการวางแผนที่จะใช้ดินแดนของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณภาคใต้ของไทย ตลอดจนภาคตะวันออก และครอบคลุมบริเวณภาคกลางบางส่วน ที่มีพื้นที่ทางทะเล ในการยกกองกำลังทหารของตนเองขึ้นฝั่ง รวมถึงการยกกองกำลังทางบกโดยผ่านประเทศเพื่อนบ้านเพื่อที่จะข้ามแดนไปสู่รบกับอังกฤษที่ยึดครองพม่าและมลายูอยู่ในขณะนั้น โดยปัตตานีนับเป็นจังหวัดยุทธศาสตร์สำคัญที่สำคัญแห่งหนึ่งที่ญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกที่นี้ ทั้งนี้จากหลักฐานการบันทึกเรื่องราวและการบอกกล่าวจากผู้คนรุ่นเก่าของจังหวัดปัตตานีโดย คุณประมุข อุทัยพันธ์ ได้เคยเขียนเรื่องราวดังกล่าวไว้ในวารสารรัฐสมิแล ของ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ฉบับที่ 2 และฉบับที่ 3 ปี 12 (พ.ศ. 2532) ได้ปรากฏรายละเอียดว่า ก่อนที่จะมีการยกพลขึ้นบกที่ปัตตานี กองกำลังของญี่ปุ่นได้ส่งสายลับซึ่งเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร 2 นายมาฝังตัวใช้ชีวิตร่วมกับประชาชนในจังหวัดปัตตานี เพื่อเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดปัตตานี เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับถนนหนทาง เส้นทางเดินทางคมนาคมไปยังพื้นที่ใกล้เคียง โครงสร้างทางสังคม แหล่งเสบียง ตลอดจนข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งกลับข้อมูลเหล่านี้ไปยังประเทศญี่ปุ่นในการเตรียมการยกพลขึ้นบกที่ปัตตานีต่อไป โดยมีจุดที่นำสังเกตในขณะนั้นคือ ชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาฝังตัวในขณะนั้นมักจะชอบออกไปตกปลาอยู่เป็นประจำ ซึ่งปรากฏภายหลังจากการที่ออกไปตกปลานั้น แท้จริงแล้วก็คือการวัดระดับชั้น-ลงของน้ำ เพื่อที่จะส่งข้อมูลกลับไปยังญี่ปุ่นให้ทราบถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมของระดับน้ำที่จะนำเรือมายกพลขึ้นบกในเวลาต่อมานั่นเอง

และเมื่อถึงช่วงเวลาที่มีการยกพลขึ้นบกที่ปัตตานี ก็ได้มีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ทั้งความเสียหายของชีวิตและทรัพย์สิน ไม่ว่าจะเป็นฝั่งของทหารญี่ปุ่นและฝ่ายราชการทั้งทหาร ตำรวจ และพี่น้องประชาชนชาวจังหวัดปัตตานี เรื่องราวที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันระหว่างทหารญี่ปุ่นและประชาชนชาวปัตตานีทั้งที่มีความเข้าใจและไม่เข้าใจกันด้วยข้อจำกัดของภาษาเป็นสำคัญ รวมไปถึง

ความแตกต่างทางวัฒนธรรมอีกบางส่วน โดยเมื่อรัฐบาลไทยประกาศให้ทหารญี่ปุ่นเข้ามาพักอาศัยในพื้นที่ประเทศไทยได้ก่อนที่จะออกเดินทางไปสู้รบกับอังกฤษที่เข้ามายึดครองพม่าและมลายู เหตุการณ์ที่ทหารญี่ปุ่นเข้ามายกพลขึ้นบกที่ปัตตานีนี้ จึงได้กลายเป็นร่องรอยหลักฐานและเป็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและปัตตานีอีกช่วงเวลานึงนับแต่นั้นเป็นต้นมา แต่ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ปรากฏอยู่ก็เป็นข้อมูลด้านเดียวจากการบันทึกและเรื่องเล่าของฝั่งไทย ที่ส่วนใหญ่มาจากคำบอกกล่าวและบันทึกของครอบครัวในพื้นที่จังหวัดปัตตานีเป็นหลักดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น

อย่างไรก็ตามการที่ได้มีโอกาสติดตามทายาททหารญี่ปุ่นที่ลงพื้นที่ปัตตานี เพื่อตามบันทึกที่บิดาซึ่งเป็นทหารญี่ปุ่นที่เข้ามายกพลขึ้นบกในปัตตานีในครั้งนี้ ทำให้รับทราบข้อมูล ทั้งได้ศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ และสอบถามข้อมูลต่าง ๆ อีกด้านหนึ่งจากฝั่งญี่ปุ่นโดยตรง ทั้งหมดนี้จึงเป็นอีกข้อมูลด้านหนึ่งที่จะทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของไทยและญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นที่ปัตตานีในช่วงเวลาดังกล่าว มีความชัดเจนและมีข้อมูลหลายทิศทางมากขึ้น อันจะนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องราวเหล่านี้ที่ถ่องแท้ และยังเป็นการพัฒนาในเรื่องประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ของไทยและญี่ปุ่นอีกมิติในขอบเขตของบริบทภูมิภาคศึกษาของไทย นอกเหนือจากความสัมพันธ์ระหว่างมุมมองความสัมพันธ์จากระบบการปกครองส่วนกลางของทั้ง 2 ประเทศอีกด้วย

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลภาคสนามช่วงที่ทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่จังหวัดปัตตานีจากการบันทึกของทหารญี่ปุ่นผ่านทายาททหารญี่ปุ่นที่เข้ามาจังหวัดปัตตานี
2. เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่บันทึกโดยทหารญี่ปุ่นและข้อมูลที่บันทึกโดยฝั่งไทยจากเอกสารและเรื่องเล่าต่าง ๆ เพื่อหาข้อยุติในประเด็นทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาดังกล่าวจากข้อมูลของทั้ง 2 ฝ่าย
3. เพื่อบันทึกเรื่องราวในขณะนั้น อันจะเป็นสมบัติทางประวัติศาสตร์และเชื่อมโยงไปยังประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้ักบวงการญี่ปุ่นศึกษาของประเทศไทยต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับประเทศไทยในเมืองชายขอบ

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงข้อมูล 2 ด้านที่เกี่ยวข้องกับช่วงเวลาที่ทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่จังหวัดปัตตานี
2. ได้ตรวจสอบข้อมูลเพื่อความถูกต้องแม่นยำจากข้อมูลต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทำให้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในบริบทนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
3. ช่วยทำให้เกิดความรู้ในวงกว้างและเชิงลึกเกี่ยวกับศาสตร์ทางด้านญี่ปุ่นศึกษาของประเทศไทยในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับหัวเมืองในส่วนภูมิภาคของไทย โดยเฉพาะเมืองชายขอบอย่างปัตตานีที่มีความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นมาอย่างยาวนาน

4. แนวคิดทฤษฎีที่ใช้

1. แนวคิดประวัติศาสตร์ (Historical Approach) เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ย้อนลงลึกไปในอดีตเพื่อเสาะแสวงหาข้อมูลหรือข้อเท็จจริง ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะเป็นการศึกษาโดยการ

เปรียบเทียบข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบันจากรื่องราวและคำบันทึกคำสัมภาษณ์ของผู้เกี่ยวข้องในฝั่งประเทศไทย (ปัตตานี) กับเรื่องราวที่ได้จากข้อมูลของทายาททหารญี่ปุ่นจากบันทึกของบิดาที่เป็นทหารญี่ปุ่นเพื่อจะให้เห็นถึงข้อมูลทั้ง 2 ด้านว่ามีความสอดคล้องหรือแตกต่างกันอย่างไร และข้อมูลหลักฐานใดมีความหนักแน่นสมเหตุสมผลหรือน่าเชื่อถือกว่ากัน

2. การศึกษาข้อมูลจากความทรงจำ (Memory) ซึ่งเป็นกระบวนการได้มาซึ่งข้อมูลจากความทรงจำจากรื่องราวในอดีต ผ่านบันทึกเรื่องราวที่ทหารญี่ปุ่นได้บันทึกไว้และส่งต่อมายังทายาทในเวลาต่อมา และได้เดินทางเข้าพื้นที่ปัตตานีเพื่อลงพื้นที่ตามข้อมูลที่ได้จดบันทึกและบอกกล่าวไว้ในอดีตตามลำดับเหตุการณ์

5. วิธีดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาทบทวนเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาที่ทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่จังหวัดปัตตานีซึ่งมีทั้งคำบอกกล่าว การบันทึกเรื่องราวและภาพถ่ายที่เป็นข้อมูลบันทึกจากฝ่ายไทย เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นก่อนที่จะมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลทั้งฝ่ายไทยและญี่ปุ่น

2. ศึกษาข้อมูลจากทายาททหารญี่ปุ่นโดยวิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และหาจังหวะในการใช้การตั้งคำถามเบื้องต้นในประเด็นข้อสงสัยทั้งนี้ในกระบวนการเก็บข้อมูลจะให้ดำเนินไปตามธรรมชาติและความต้องการของแหล่งข้อมูลที่ทายาททหารญี่ปุ่นในการชี้ตำแหน่งตามแผนที่ที่บันทึก ข้อมูลต่าง ๆ ที่ถูกบันทึกไว้จากสมุดจดบันทึกของบิดาของทายาททหารญี่ปุ่น จากนั้นเมื่อมีประเด็นเพิ่มเติมจึงจะมีการสัมภาษณ์ข้อมูลและตั้งข้อสังเกตต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประเด็นถกเถียงแลกเปลี่ยนพูดคุยต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ที่ครบถ้วนรอบด้านเท่าที่จะทำได้ในระยะเวลาอันจำกัดต่อไป

3. นำข้อมูลทั้ง 2 ส่วนมาเปรียบเทียบทั้งข้อมูลที่ตรงกันและอาจจะมีความใกล้เคียงหรือไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อหาข้อดีของข้อมูลที่น่าจะมีความเชื่อถือมากที่สุด อย่างไรก็ตามสำหรับประเด็นข้อมูลที่ไม่สามารถหาข้อยุติได้ก็จะเป็นการบันทึกเรื่องราวไว้ เพื่อในอนาคตอาจจะเกิดการสืบสาวเรื่องราวหรือหากมีข้อมูลเพิ่มเติมจะได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลเชิงประจักษ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องนี้ต่อไป

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดนิยามศัพท์ที่สำคัญบางคำเพื่อความเข้าใจตรงกันในการศึกษาครั้งนี้ไว้ดังนี้

มลายู	หมายถึง ดินแดนที่เป็นคาบสมุทรประเทศมาเลเซียในที่ตั้งเนื่องจากภาคใต้ของไทย
พม่า	หมายถึง ประเทศเมียนมาในปัจจุบัน

6. ผลการศึกษา

ข้อมูลจากบันทึกของฝั่งไทยจากเอกสาร คำบอกเล่าของฝั่งไทย (ปัตตานี)

เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือที่เรียกกันว่า “สงครามมหาเอเชียบูรพา” ช่วงเวลาดังกล่าวกองกำลังของญี่ปุ่นได้ทำการยกพลขึ้นบกจากบริเวณฝั่งอ่าวไทยเพื่อที่จะข้ามพรมแดนประเทศไทย และยกทัพออกไปต่อสู้กับกองกำลังของฝ่ายสัมพันธมิตรที่มีอังกฤษ

เป็นกองกำลังหลักซึ่งเข้ามาตั้งกองกำลังอยู่ที่พม่าและมลายู ในเวลาดังกล่าวทหารญี่ปุ่นส่วนหนึ่งได้เดินทางมาแฝงตัวในชุมชนต่าง ๆ ล่องหนเป็นระยะเวลาหนึ่งปี เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการเตรียมการยกพลขึ้นบก ทั้งการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับช่องทางในการยกพลขึ้นบก การทดสอบอัตราน้ำขึ้น-น้ำลง ลู่ทางในการยกทัพ แหล่งเสบียง อาคารสถานที่ และบริบทที่เกี่ยวข้องกับกองกำลังในด้านต่าง ๆ เพื่อที่จะประเมินข้อมูลและส่งกลับไปยังญี่ปุ่น และจะวางแผนในการหาช่วงเวลาและการจัดการในการยกพลขึ้นบกผ่านเข้ามายังประเทศไทยไปสู่รบกับกองกำลังของอังกฤษต่อไป (ประมุข อุทัยพันธ์, 2532)

พื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยที่ญี่ปุ่นได้นำกำลังพลเข้ามาในขณะนั้น มีทั้งการยกพลขึ้นบกมาจากทางทะเล ตั้งแต่สมุทรปราการ เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา และปัตตานี และบางส่วนยังยกพลเข้ามาทางบกผ่านกัมพูชาในบริเวณภาคตะวันออกของไทยอีกด้วย (ดำริห์ เรื่องสุธรรม, 2554, น. 297) ซึ่งทั้งหมดต่างเป็นพื้นที่สำคัญที่กองกำลังทหารญี่ปุ่นได้วางแผนที่จะยกพลขึ้นบกในบริเวณจังหวัดต่าง ๆ ดังกล่าวนี้

สำหรับพื้นที่จังหวัดปัตตานีถือได้ว่าเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญยิ่งในการยกพลขึ้นบก เพราะถือได้ว่าเป็นพื้นที่ล่างสุดของประเทศไทยและอยู่ใกล้แหลมมลายูที่อังกฤษยึดครองอยู่มากที่สุดที่ของกำลังของญี่ปุ่นจะยกพลขึ้นบกที่นี่และเดินทางต่อไปได้ จากบันทึกเรื่องราวของฝั่งไทยพบว่า ทหารญี่ปุ่นได้ส่งกองกำลังขึ้นมาผ่านจังหวัดปัตตานีหลายจุดด้วยกัน รวมระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร จากตำบลสุระสมิแล อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี ไปจนถึงตำบลบางตวา อำเภอนงนุช จังหวัดปัตตานี

การยกพลขึ้นบกดังกล่าวไม่ได้เป็นการส่งของกำลังทางเรือแล้วมีการยกพลขึ้นบกพื้นที่ต่าง ๆ โดยตรงในบัดนั้น แต่ด้วยความรอบคอบของกองกำลังญี่ปุ่นและการเตรียมการมาเป็นอย่างดี ทางกองกำลังญี่ปุ่นได้ส่งนายทหารมาฝังตัวอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ เป็นระยะเวลาหนึ่งปี ซึ่งในส่วนของพื้นที่จังหวัดปัตตานีได้มีจดหมายบันทึกและเรื่องเล่าจากข้อมูลหลายแหล่งตรงกันว่า ทางกองกำลังญี่ปุ่นได้ส่งนายทหารซึ่งเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรมาฝังตัวที่จังหวัดปัตตานี โดยได้ประกอบอาชีพทำหน้าที่เป็นหมอพื้น และทำมาค้าขายในพื้นที่ (อรรถพร อารีหทัยรัตน์, สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม 2561)

ซึ่งการเข้ามาฝังตัวในจังหวัดปัตตานีก่อนที่จะมีการยกพลขึ้นบกนั้น ชาวปัตตานีก็ได้มีข้อสงสัยแต่อย่างใด เพราะนายทหารที่มาแฝงตัวก็ได้ใช้ชีวิตเป็นปกติเหมือนคนทั่วไป แต่มีจุดที่น่าสังเกตคือชาวญี่ปุ่นนี้มักจะออกไปตกปลาที่ในแม่น้ำอยู่เป็นประจำ ซึ่งภายหลังพบว่าการตกปลาที่แท้จริงแล้วคือการเก็บข้อมูลในการวัดระดับน้ำขึ้น-น้ำลงตลอดระยะเวลาเกือบหนึ่งปี เพื่อเป็นข้อมูลส่งกลับไปยังกองกำลังที่ญี่ปุ่นเพื่อจะได้เตรียมการในช่วงเวลาที่มีการยกพลขึ้นบกที่จังหวัดปัตตานีได้อย่างราบรื่นตามช่วงเวลาที่น่าขึ้น-น้ำลงนั่นเอง

ท้ายสุดเมื่อยกพลขึ้นบกที่ปัตตานีได้แล้ว เมื่อได้เวลาอันควรทหารญี่ปุ่นจึงได้ออกเดินทางจากปัตตานีไปยังปลายแหลมมลายูต่อไปเพื่อไปสู่รบกับอังกฤษ ทั้งนี้ข้อมูลส่วนหนึ่งที่นำเสนอในที่ปรากฏในช่วงระยะเวลาไม่ถึง 10 ปีที่ผ่านมาที่เรื่องราวที่มีการบันทึกและบอกต่อในปัตตานีที่ไม่มีข้อมูลปรากฏคือ นอกจากจะเป็นการรับรู้โดยทั่วไปแล้วว่า กองกำลังทหารญี่ปุ่นที่ยกพลขึ้นบกตามจุดต่าง ๆ ของประเทศไทยจะเดินทางไปรบกับอังกฤษโดยอาศัยขบวนรถไฟก็ดี การเดินเท้าก็ดี หรือทางรถยนต์ก็ดีแล้วอีกช่องทางหนึ่งที่เป็นข้อมูลที่อาจไม่มีใครรับรู้มากนักก็คือทหารญี่ปุ่นจากปัตตานีได้ยกพลจากประเทศไทยเข้าไปมลายู ด้วยการปั่นจักรยานอีกด้วย ซึ่งข้อมูลตรงนี้เป็นข้อมูลที่ได้รับการเปิดเผยครั้งแรกจาก

อาจารย์ Kenji Oda ซึ่งเป็นอดีตอาจารย์สอนภาษาญี่ปุ่นที่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยแต่เดิมทีเดียว อาจารย์ Kenji Oda จบการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ และเมื่อเข้ามาสอนภาษาญี่ปุ่นที่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้เข้ามาศึกษาสิ่งของเครื่องใช้และสิ่งเกิดโบราณวัตถุต่าง ๆ ที่สถาบันวัฒนธรรมศึกษาภัณฑารักษ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และได้มีโอกาสติดต่อประสานงานกับผู้วิจัยถึงเรื่องสิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ และ ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑ์ของสถาบันว่า มีส่วนใดเกี่ยวข้องกับยุคสมัยใดในช่วงที่ญี่ปุ่นเข้ามาไทยในสมัยสงครามโลกหรือไม่ จนในที่สุดทำให้ทราบข้อมูลว่า “จักรยาน” คือยานพาหนะที่สำคัญที่อยู่ที่ทหารญี่ปุ่นได้ปั่นจากปัตตานีเพื่อต่อสู้กับอังกฤษที่แหลมมลายูในขณะนั้นด้วย และเป็นข้อมูลใหม่ที่เรื่องราวในการบันทึกข้อมูลทั้งจากบันทึกเอกสารและเรื่องเล่าโดยมุขปาฐะในพื้นที่ไม่เคยปรากฏข้อมูลนี้ให้รับรู้กันมากนัก

ทั้งหมดนี้คือเรื่องราวที่มีการบันทึกและการให้สัมภาษณ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ในมุมมองของชาวปัตตานีส่วนหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นข้อมูลที่รับรู้และเชื่อถือกันมาจนถึงปัจจุบันโดยที่ต้องยอมรับว่านี่คือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทางฝั่งไทยเพียงด้านเดียว

ข้อมูลตามบันทึกเรื่องราวของบิดาทายาททหารญี่ปุ่น

สำหรับในส่วนของข้อมูลทายาททหารญี่ปุ่นนั้น ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบกับทายาททั้ง 2 ของนายทหารที่มีชื่อว่าคุณ Jirou Tsuboi และ คุณ Katsushide Tsuboi เมื่อวันที่ 1 เดือน กันยายน พ.ศ. 2560 ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวทางอาจารย์ Kenji Oda ซึ่งเคยเป็นอาจารย์สอนภาษาญี่ปุ่นที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (โดยขณะที่เป็นผู้ประสานงานนำทายาททหารญี่ปุ่นมาในขณะนั้นได้ย้ายไปสอนที่ประเทศอินโดนีเซียแล้ว) ได้ติดต่อประสานงานมาว่าจะขออนุญาตนำทายาททหารญี่ปุ่นจำนวน 2 ท่านที่เป็นพี่น้องกัน ซึ่งบิดาของทั้ง 2 ท่าน เคยเป็นทหารที่เคยมาสู้รบทำสงครามที่ปัตตานีในช่วงเวลานั้น เพื่อที่จะมาเยือนรอยตามบันทึกเรื่องราวของคุณพ่อที่ได้จัดบันทึกเรื่องราวขณะนั้นไว้ และอยากจะมาขอขมาลาโทษกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยจึงได้มีโอกาสไปร่วมประสานงานและนำคณะทั้งหมดเดินทางไปยังจุดต่าง ๆ ในจังหวัดปัตตานี ซึ่งจุดแรกที่ได้นำคณะทั้งหมดเดินทางไปก็คือคือบริเวณ “ค่ายอิงคยุทธบริหาร” จังหวัดปัตตานี ค่ายดังกล่าวเป็นค่ายที่ขุนอิงคยุทธบริหารเคยเป็นนายทหารอยู่ที่นั่นก่อนที่จะออกไปสู้รบต่อต้านญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าวจนเสียชีวิต แต่เดิมนั้นค่ายทหารนี้ไม่มีชื่ออย่างเป็นทางการ แต่ต่อมาภายหลังทางการได้ตั้งชื่อยุทธบริหารเป็นทางการว่า “ค่ายอิงคยุทธบริหาร” เพื่อเป็นการให้เกียรติกับขุนอิงคยุทธบริหารที่เสียสละชีวิตในการออกไปปกป้องอธิปไตยของประเทศไทยจากทหารญี่ปุ่นในขณะนั้น (อรรถพร อารีหทัยรัตน์, สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2561) ปัจจุบันนี้ถือว่าค่ายทหารแห่งนี้เป็นค่ายทหารหลักที่มีความสำคัญในเชิงยุทธศาสตร์และความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มากที่สุดอีกด้วย

โดยในวันดังกล่าว ตรงกับเป็นวันหยุดราชการพิเศษเนื่องในวันฮารีรายอในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปีนั้น ทางอาจารย์ Kenji Oda ได้นำบุตรชาย 2 พี่น้องของอดีตทหารญี่ปุ่นที่เคยยกพลขึ้นบกที่จังหวัดปัตตานีเมื่อสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา เป็นพี่น้องตระกูล “坪井 (Tsuboi)” คือ คุณ Jirou Tsuboi และ คุณ Katsushide Tsuboi เดินทางมายังจังหวัดปัตตานี ซึ่งบิดาของทั้งสองท่านที่เคยเป็นนายทหารที่เคยยกพลขึ้นบกที่ปัตตานี และได้เขียนบันทึกเรื่องราวที่สำคัญไว้อย่างหลากหลาย น่าสนใจ โดยบุตรของนายทหารทั้ง 2 ท่านนี้มีความประสงค์จะตามรอยบันทึกจากเอกสารฉบับคุณพ่อ ที่

เป็นทหารนายหนึ่งที่เข้ามายกพลขึ้นบกที่ปัตตานี โดยประสานผ่านอาจารย์ Kenji Oda ที่เคยเป็นอดีตอาจารย์ประจำแผนกภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยได้ติดต่อมายังอาจารย์อัจฉรา ชูพลู แผนกวิชาภาษาญี่ปุ่นและประสานมาที่ผู้วิจัยให้ช่วยในการนำไปยังสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบันทึกฉบับนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานไปยัง “พันเอกนริศร เข้มขัน” นายทหารระดับสูง มณฑลทหารบก 46 ค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานี เพื่อนำคณะกรรมการทหารญี่ปุ่นไปเยี่ยมชมในค่ายอิงคยุทธบริหาร ซึ่งมีร่องรอยเรื่องราวสำคัญสมัยสงครามในช่วงดังกล่าว เพื่อนำทหารทหารญี่ปุ่นเข้าไปเยี่ยมชมและสักการะอนุสรณ์สถานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวดังกล่าวไปพร้อมกันเบื้องต้นได้เข้าเยี่ยมชมและผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 46 ซึ่งท่านก็ได้ต้อนรับด้วยตัวท่านเองในเรือนรับรองภายในค่ายอิงคยุทธบริหาร

ภาพที่ 1 เข้าเยี่ยมชมผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 46 ปัตตานี

หลังจากได้เข้าเยี่ยมชมและผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 46 แล้วก็ได้นำทั้ง 2 ท่านพร้อมด้วยคณะ เดินทางขึ้นไปยังอนุสรณ์สถานของทหารกล้าที่บริเวณยอดเขาในค่ายอิงคยุทธบริหาร เป็นอนุสรณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงทหารผู้เสียสละทั้งไทยและญี่ปุ่นจากเหตุการณ์การปะทะระหว่างทหารไทยและทหารญี่ปุ่นที่ยกพลขึ้นบกที่ปัตตานีในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาดังกล่าว

เมื่อไปถึงบุตรชายคนโตของทหารญี่ปุ่น ได้ขึ้นไปทำความเคารพอนุสรณ์สถานดังกล่าว ซึ่งสิ่งที่ทำให้ทุกคนรู้สึกสะเทือนใจเป็นอย่างมากก็คือ บุตรชายคนโตท่านนี้ได้กล่าวขอโทษในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดที่มีการปะทะกันระหว่างทหารไทยกับทหารญี่ปุ่นในครั้งนั้นจนเกิดความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังได้มีการขอขมาต่อหน้ารูปของขุนอิงคยุทธบริหารซึ่งเป็นผู้ที่เสียชีวิตจากการถูกทหารญี่ปุ่นโจมตีในช่วงเวลาที่นำกำลังจากค่ายแห่งนี้เข้าไปช่วยเหลือทางราชการในตัวเมืองปัตตานีอีกด้วย

จากนั้นบุตรชายคนโตได้สวดมนต์เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษและอุทิศส่วนกุศลให้กับทหารผู้เสียชีวิตทั้ง 2 ประเทศ ด้วยภาษาญี่ปุ่นที่น่าจะเป็นภาษาญี่ปุ่นโบราณและเกี่ยวข้องกับศาสนา เบื้องต้นผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นบทสวดตั้งแต่ศาสนาพุทธเข้ามาในญี่ปุ่นในอดีต และต่อมาก็ทราบว่าข้อเท็จจริงว่าเป็นเช่นนั้นจริง ๆ (Kenji Oda, สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2560)

ภาพที่ 2 อนุสรณ์สถานขุนอิงคยุทธบริหาร

ภาพที่ 3 ทายาททหารญี่ปุ่นเข้าขอขมาหน้าอนุสรณ์สถานขุนอิงคยุทธบริหาร

หลังจากกลับมาจากยอดเขาค่ายอิงคยุทธบริหารเพื่อนำทายาททหารญี่ปุ่นที่ยกพลขึ้นยกปัตตานีไปสักการะอนุสรณ์สถานสงครามมหาเอเชียบูรพาแล้ว ก่อนนำคณะเข้ามายังตัวเมืองปัตตานีสองพี่น้องตระกูล Tsuboi ก็ได้ไปทำสิ่งที่ตั้งใจมาจากประเทศญี่ปุ่น คือการวางซอดอกไม้และกระดาษพับเพื่อเป็นการเคารพและขอมาขุณอิงคยุทธบริหารที่เสียชีวิตจากการปะทะกับการยกพลขึ้นบกของทหารญี่ปุ่นที่ปัตตานี และได้ออกเดินทางมายังตัวเมืองปัตตานี

จุดแรกเป็นสนามรบที่ปะทะกันและมีการสูญเสียกันก็คือบริเวณ “วิทยาลัยเทคนิคปัตตานี” และ “วัดนพวงศาราม” ซึ่งเคยมีเรื่องเล่ากันรุ่นต่อรุ่นสมัยผู้วิจัยเคยศึกษาที่โรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียงแห่งนี้ว่า พื้นที่นี้มีคนตายจากการสู้รบและเผาศพทหารญี่ปุ่น แต่ ณ ตอนนีได้รับการยืนยันจากบันทึกของนายทหารญี่ปุ่นที่พบว่า ข้อมูลนี้กลับมาสอดคล้องกับบันทึกทหารญี่ปุ่นนี้ (Katsuhide Tsuboi, สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2560)

ภาพที่ 4 พื้นที่จุดปะทะระหว่างทหารไทยและญี่ปุ่นจุดแรกที่วิทยาลัยเทคนิคปัตตานี

แต่มีจุดที่น่าสังเกตในบันทึกของทหารญี่ปุ่นอยู่จุดหนึ่ง ที่แตกต่างจากบันทึกเรื่องราวและคำบอกเล่าของปัตตานี ก็คือจุดที่ทหารญี่ปุ่นปะทะกับทหารไทยจุดแรก ซึ่งบันทึกของทหารญี่ปุ่นระบุว่าคือ สี่แยกโรงอ่างใกล้กับวิทยาลัยเทคนิคปัตตานี ซึ่งจุดนี้มีทหารญี่ปุ่นเสียชีวิตจำนวน 23 นาย และมีข้อมูลที่น่าสนใจของสาเหตุการปะทะกันในจุดแรกว่า จริง ๆ แล้วทหารญี่ปุ่นที่ปะทะกับทหารไทยที่จุดนี้ต้องการเพียงแค่ขอปัตตานีเป็นทางผ่าน เพื่อจะไปรบกับอังกฤษที่มลายู แต่ด้วยความที่สื่อสารกันไม่เข้าใจ เพราะทหารญี่ปุ่นใช้ภาษาญี่ปุ่นพูดกับทหารไทย ส่วนทหารไทยก็ใช้ภาษาไทยพูดกับทหารญี่ปุ่นเมื่อต่างคนต่างฟังภาษาอีกฝ่ายไม่เข้าใจท้ายสุด ทหารไทยยิงใส่ทหารญี่ปุ่นก่อน ทหารญี่ปุ่นก็เลยยิงป้องกันตัวและกลายเป็นการสู้รบกันจนกระทั่งเกิดการสูญเสียในที่สุด โดยทหารญี่ปุ่นเสียชีวิตไป 23 คน ส่วนทหารไทยนั้นไม่ปรากฏการบันทึกไว้ว่าเสียชีวิตจำนวนเท่าใด (Katsuhide Tsuboi, สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2560)

ภาพที่ 5 แผนที่ที่ทหารญี่ปุ่นบันทึกจุดที่เกิดเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ

จากนั้นจึงได้เดินทางไปจุดที่เกิดเหตุการณ์ลำดับถัดมา และนับและเป็นจุดสำคัญของการปะทะกันของเมืองปัตตานีที่เกี่ยวข้องกับการยกพลขึ้นบกอีกจุดหนึ่ง นั่นคือ "สะพานเดชาอนุชิต" ซึ่งสะพานแห่งนี้เชื่อว่าเป็นจุดที่มีการปะทะกันของทหารทั้ง 2 ประเทศอย่างหนักและเป็นจุดที่สามารถวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ได้มาก กล่าวคือ

ประเด็นที่สำคัญคือในมุมมองของชาวปัตตานี สะพานแห่งนี้เป็นสะพานที่แสดงถึงความร่วมมือร่วมใจของคนปัตตานีในการช่วยกันต่อสู้ต้านทหารญี่ปุ่นไม่ให้เข้ามายังตัวเมืองปัตตานีฝั่งตลาดได้ ซึ่ง ณ วันนั้นชาวปัตตานีไม่ว่าจะเป็นชาวมลายู ชาวจีน ชาวไทย เยาวชนจากที่ต่าง ๆ ไม่เว้นชายหญิง ต่างช่วยกันสู้รบและเป็นกองหนุนเพื่อช่วยกันป้องกันย่านเมืองปัตตานีกันอย่างเต็มกำลังความสามารถ เพื่อไม่ให้ทหารญี่ปุ่นข้ามสะพานเดชาอนุชิตเข้ามาใจกลางเมืองได้

ภาพที่ 6 บริเวณสะพานเดชาอนุชิตที่มีการปะทะกันก่อนจะมีประกาศให้ผ่านแดนจากรัฐบาลไทย

เหตุการณ์ครั้งนี้ยังทำให้ “เยาวชนปัตตานี” ซึ่งเป็นนักเรียนจากโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดปัตตานี ได้ออกมาร่วมสนามสู้รบในครั้งนี้ ด้วยโดยปฏิบัติการในนาม “ยุวชนทหาร” ซึ่งผู้คนโดยทั่วไปจะคุ้นเคยกับคำนี้เป็นอย่างดีในภาพยนตร์ และมักจะเข้าใจว่ายุวชนทหารจะเป็นนักเรียนจาก “โรงเรียนศรียากัย จังหวัดชุมพร” เท่านั้น ทั้งที่ความเป็นจริงยุวชนทหารก็ปรากฏในหลากหลายพื้นที่ รวมถึงยุวชนทหารจากโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดปัตตานี

ปัจจุบันยุวชนทหารที่สู้รบในเหตุการณ์ดังกล่าวได้เสียชีวิตด้วยวัยชราไปหลายท่าน แต่จังหวัดปัตตานีก็ได้เชิดชูเกียรติที่อดีตยุวชนทหารเหล่านี้ได้ทำไว้ โดยจังหวัดปัตตานีมีการขึ้นป้ายเชิดชูเกียรติยุวชนทหาร 2 ท่านที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยท่านหนึ่งเป็นชาวไทยมลายูและอีกท่านหนึ่งเป็นชาวไทยเชื้อสายจีน และได้บอกกล่าวถึงความร่วมแรงร่วมใจปกป้อง “ปัตตานี” ของทุก ๆ คนมาแต่ครั้งอดีต ซึ่งถือเป็นเรื่องราวอีกมุมหนึ่งของปัตตานีที่สะท้อนเหตุการณ์ในครั้งนั้นได้เป็นอย่างดีและสะท้อนให้เห็นถึงความสมานฉันท์ในการอยู่ร่วมกันของผู้คนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนาของปัตตานีมาแต่ครั้งอดีต (อรรถพร อารีหทัยรัตน์, สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2561)

สำหรับสะพานเดชาขุติในปัจจุบันประกอบด้วยสะพาน 3 สะพานเรียงกัน แต่สะพานเก่าแก่ที่เป็นสะพานในเหตุการณ์ดังกล่าว เป็นสะพานแรกที่อยู่ริมสุดอยู่ริมนอกสุดติดกับฝั่งที่ทำการไปรษณีย์ปัตตานี สะพานแห่งนี้มีประวัติความเป็นมาที่บอกกล่าวเล่าเหตุการณ์ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวไปแล้วด้วย

ภาพที่ 7 ย่านถนนฤาดี ซึ่งเป็นบริเวณที่ทหารญี่ปุ่นเคยเข้ามาพักอาศัย

ผู้วิจัยภาคะไปยังสถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับช่วงเวลาพลขึ้นบกดังกล่าวอีกแห่ง นั่นคือ “ย่านถนนฤาดี” ซึ่งบริเวณนี้เป็นย่านกลางเมืองปัตตานีในอดีต ที่เมื่อทหารญี่ปุ่นที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทยให้เข้ามาในประเทศได้ ก็ได้เข้ามาพำนักในย่านนี้เป็นส่วนใหญ่ บ้างก็พักตามบ้านเรือนประชาชน บ้างก็พักตามสถานที่ราชการและเอกชน โดยสถานที่แห่งนี้ยังมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่นที่นอกเหนือจากปฏิสัมพันธ์ในการยกพลขึ้นบกก็คือ ป้ายโฆษณาารณญี่ปุ่น ซึ่งจุดเด่นของป้ายนี้ไม่ได้อยู่ที่

การเป็นป้ายยี่ห้อหรือที่เป็นภาษาญี่ปุ่นเพียงอย่างเดียว แต่เป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกว่า “ปัตตานี” เป็นจังหวัดแรกที่มีการนำรถยนต์ยี่ห้อนี้เข้ามาขายในภาคใต้ (อรรถพร อารีหทัยรัตน์, สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม 2561)

ภาพที่ 8 หาดรูสะมิแล บริเวณที่ทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่ปัตตานี

จากนั้นจึงเดินทางไปยังบริเวณชายทะเลรูสะมิแลและอ่าวปัตตานี ซึ่งเป็นมุมที่สามารถมองอ่าวปัตตานีและชายหาดรูสะมิแลที่เป็นจุดที่ทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกได้ชัดเจน ระหว่างทางที่เดินชมชายหาด อาจารย์ Kenji Oda ก็ได้อธิบายถึงเรื่องราวและชี้ในแผนที่ไปพร้อมกันว่า จุดใดที่ทหารญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกมาบ้าง ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือบริเวณ “มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี” และเมื่อเดินทางต่อไปถึงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ผู้วิจัยได้นำทายาททหารญี่ปุ่นและคณะไปยังบริเวณอาคารริมชายทะเลของมหาวิทยาลัยทุกอาคาร ปรากฏว่า เมื่อผ่านอาคารพรีคลินิก ทางบุตรชายคนโตของทหารญี่ปุ่น ได้ขอลงจากรถและเดินลงไปนั่งสมาธิที่ใต้อาคาร พร้อมทั้งสวดมนต์เป็นภาษาญี่ปุ่น และบอกว่า เขามีความรู้สึกว่าจุดนี้คือจุดที่ทหารญี่ปุ่นรวมถึงคุณพ่อของเขายกพลขึ้นบกที่ปัตตานี (Jirou Tsuboi, สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2560) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ตรงกับกรบันทึกเรื่องราวของคำบอกกล่าวของผู้คนที่ปัตตานีเช่นกัน แม้การเข้าไปสถานที่ยกพลขึ้นบกนี้จะมาจากการนั่งสมาธิของบุตรชายคนโตของทหารญี่ปุ่น ที่อาจไม่มีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์หรือหลักฐานอื่น ๆ นอกเหนือจากบันทึกของฝั่งไทยก็ตาม แต่ในทางมานุษยวิทยาถือว่าลักษณะความเชื่อแบบนี้ถือเป็นเรื่องหนึ่งในวิถีชีวิตที่ต้องให้ความสำคัญในความเป็นมนุษย์ในแง่ระบอบค่านิยมและความเชื่อเช่นกัน

ภาพที่ 9 ทายาททหารญี่ปุ่นทั้ง 2 ท่าน คือ คุณ Jirou Tsuboi และ คุณ Katsushide Tsuboi

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องดังกล่าวนี้ทำให้เห็นว่า ข้อมูลทั้งสองด้านในช่วงที่ทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่จังหวัดปัตตานีทั้งในมุมมองของบันทึกจากฝั่งไทยและบันทึกจากทหารญี่ปุ่นผ่านทายาททั้ง 2 พี่น้องนั้น มีข้อมูลหลายส่วนที่ตรงกัน แต่ก็มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง สิ่งที่เป็นประเด็นที่ต้องหาข้อมูลติดกันต่อไปก็คือ เรื่องของพิกัดเหตุการณ์สถานที่ที่อาจจะมีการระบุไม่ตรงกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในอดีตสถานที่ในบันทึกอาจจะตั้งอยู่ที่หนึ่ง แต่ปัจจุบันสถานที่ดังกล่าวอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น จุดปะทะระหว่างทหารญี่ปุ่นและทหารไทยจุดแรกที่มีการระบุว่า เกิดบริเวณหน้าวิทยาลัยเทคนิคปัตตานี ซึ่งในความเป็นจริงวิทยาลัยเทคนิคปัตตานี มีประตูทางเข้า 2 ด้านด้วยกัน ความเข้าใจของข้อมูลฝ่ายไทยส่วนหนึ่งคิดว่า เป็นบริเวณประตูสี่แยกทอนาฟิกา ซึ่งเป็นประตูทางเข้าวิทยาลัยเทคนิคปัตตานีในปัจจุบัน แต่ในบันทึกตามแผนที่ของทหารญี่ปุ่นที่บันทึกไว้ กลับเป็นประตูด้านหลังวิทยาลัยเทคนิคปัตตานีในปัจจุบัน ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าในอดีตที่บริเวณนี้เป็นด้านหน้าของวิทยาลัยเทคนิคปัตตานี จึงมีความเข้าใจของข้อมูลไม่ตรงกันตามไปด้วย เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีพิกัดที่กล่าวถึงถนนบริเวณทางไปยังโรงพยาบาล ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาปัตตานีมีท่าเรือที่ตั้งโรงพยาบาลที่ย้ายไปย้ายมาหลายแห่ง แม้ปัจจุบันโรงพยาบาลจะยุติกิจการไปแล้วก็ตาม ซึ่งตรงนี้อาจจะต้องมีการหาข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่แตกต่างกันต่อไปว่าแท้จริงแล้วข้อมูลจากพิกัดต่าง ๆ เหล่านี้ แต่เดิมอยู่ที่จุดใดและหมายถึงบริเวณใด

อย่างไรก็ตาม สงครามการต่อสู้และความสูญเสียต่าง ๆ เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายคงไม่อยากจะเกิดขึ้น แต่เมื่อเรื่องราวเกิดขึ้นไปแล้ว เชื่อว่าทุกคนที่เป็นคนรุ่นหลังล้วนเสียใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น

และคงจะให้ภัยซึ่งกันและกัน แม้ขณะนั้นอาจมีความไม่เข้าใจหรือใจความขัดแย้งกันเพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ ณ ปัจจุบันนี้ทั้ง 2 ประเทศ คือ ทั้งไทยและญี่ปุ่น ถือเป็นประเทศที่มีมิตรไมตรีที่ดีต่อกันในหลากหลายด้าน ดังนั้นแม้ในอดีตอาจมีความชื่นชมจากประวัติศาสตร์จากเรื่องราวที่เกิดขึ้น แต่ในปัจจุบันทุกฝ่ายคงต้องเรียนรู้ที่จะอยู่กับความเป็นจริง และให้ภัยซึ่งกันและกันและเดินทางกันต่อไป ฉันทมิตรประเทศดังที่ดำรงอยู่เช่นทุกวันนี้ และในปัจจุบันนี้มุมมองของชาวปัตตานีที่มีต่อชาวญี่ปุ่นไม่ได้ติดใจกับเรื่องราวในอดีตที่ผ่านมา เพราะจากการลงภาคสนามเพิ่มเติมของผู้วิจัยพบว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องราวในอดีตที่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อปัจจุบัน ขณะเดียวกับญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ให้ความช่วยเหลือและมีมิตรต่อไทยเสมอมา และขณะเดียวกันท่านเอกอัครราชทูตของญี่ปุ่นก็ได้เคยเดินทางเข้ามาปัตตานี และมีการจัดการศึกษาด้านภาษาญี่ปุ่นในพื้นที่จังหวัดปัตตานีทั้งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา จึงส่งผลทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้าใจในบริบทและเรื่องราวต่าง ๆ และมีมุมมองที่ดีกับชาวญี่ปุ่นมากขึ้น

ส่วนประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา แม้ว่าจะเป็นเรื่องราวที่ไม่สามารถแก้ไขอะไรได้ แต่เรื่องเหล่านี้จะเป็นบทเรียนที่สำคัญ ที่สะท้อนให้เห็นมิติความสัมพันธ์ในมุมมองต่าง ๆ ระหว่างกันต่อไป เพราะแม้ไม่สามารถแก้ไขอดีตได้ แต่ทุกฝ่ายสามารถนำอดีตมาปรับใช้เพื่อสร้างอนาคตที่ดีได้เช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2548). *ญี่ปุ่นกับมหาเอเชียบูรพา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- คำรน์ เรืองสุธรรม. (2544). *ขบวนการแรงงานไทยในการต่อต้านแรงงานญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- ประมุข อุทัยพันธ์. (2532). ญี่ปุ่นบุกปัตตานี เท่าที่ผมเคยรู้เห็น. *วารสารรัฐสมิแล*, 12(2), เลขหน้า.
- ศิริพร วัชรวิไล. (2561). *ญี่ปุ่นหลากหลายมิติ: หนังสือรวมบทความเนื่องในโอกาสครบรอบ 130 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - ญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรรถพร อารีย์หทัยรัตน์, สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2561
- อิชิอิ โยเนะโอะ และ โยชิกาวะ โทชิฮะรุ. (2560). *ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น 600 ปี*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิตำราทางสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์.
- Jirou Tsuboi, สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2560
- Katsuhide Tsuboi, สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2560
- Kenji Oda, สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2560

จุดกำเนิดและการพัฒนาของเรื่องเล่าเชิงสะท้อนสังคม “ฉะกะอิโคตัน”: จาก “จิจิทัช โนะ ฮังเงียะกุ” สู่อุ “ฉะกะอิโคตันเส็นนุ” ของฉิระยะนะงิ ฉูโง

เพ็ญพร แก้วพั่งรังษี
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

บทคัดย่อ

“ฉะกะอิโคตัน” หรือเรื่องเล่าเชิงสะท้อนสังคม เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าเชิงประวัติศาสตร์แบบใหม่ “ฉินโคตัน” ซึ่งเป็นนิยายประเภทหนึ่ง โดยถือกำเนิดขึ้นจากปัญหาการหยุดส่งต้นฉบับของนักเล่าโคตันในสมัยทะอิโม่ที่ 2 (1913) “ฉะกะอิโคตัน” ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในช่วงกลางสมัยทะอิโม่ กล่าวกันว่าผู้เริ่มเขียน “ฉะกะอิโคตัน” คนแรกคือ ฉิระยะนะงิ ฉูโง นักวิพากษ์ประวัติศาสตร์ที่มีผลงานในช่วงสมัยเมจิจนถึงต้นสมัยโม่วะ ซึ่ง “ฉะกะอิโคตัน” โดยทั่วไปมักถูกมองว่าเป็นเรื่องเล่าที่มีเนื้อหาสะท้อนปัญหาสังคม แต่จากการศึกษาผลงาน “ฉะกะอิโคตัน” 2 เรื่อง ได้แก่ “จิจิทัช โนะ ฮังเงียะกุ” กับ “ฉะกะอิโคตันเส็นนุ” ของ ฉิระยะนะงิ ฉูโง นั้น ผู้วิจัยพบว่า นอกจากเนื้อหาที่มีส่วนสะท้อนปัญหาสังคมแล้ว ยังมีส่วนที่อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ รวมไปถึงสภาพสังคมสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาอีกด้วย

ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาหนังสือรวมเรื่องสั้น “ฉะกะอิโคตัน” ของฉิระยะนะงิ ฉูโง 2 เล่ม คือ “จิจิทัช โนะ ฮังเงียะกุ” และ “ฉะกะอิโคตันเส็นนุ” โดยแบ่งหัวข้อที่ศึกษาออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ โครงสร้างตัวละคร และการสะท้อนแนวคิดมนุษย์และสังคม

ผลจากการศึกษาพบว่า เรื่อง “จิจิทัช โนะ ฮังเงียะกุ” นั้นได้นำเอา “โคตัน” มาปรับปรุงเนื้อหาใหม่ สอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ อธิบายความคิดและที่มาของตัวละครซึ่งเป็นตัวละครเดิมใน “โคตัน” นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของตัวละครให้มีลักษณะตรงกันข้ามกับตัวละครเดิม สะท้อนให้เห็นแนวคิดมนุษย์และสังคมในแง่ของความจริงที่มีได้หลายแง่มุม ส่วนเรื่อง “ฉะกะอิโคตันเส็นนุ” นั้น ฉิระยะนะงิ ฉูโง นั้นแต่งเรื่องขึ้นมาใหม่โดยอ้างอิงเฉพาะโครงเรื่องของต้นฉบับ หรือชื่อตัวละครทางประวัติศาสตร์เท่านั้น จึงไม่มีภาพลักษณ์ตรงกันข้ามของตัวละคร ซึ่งอนุมานได้ว่าผู้เขียนต้องการสร้าง “โคตัน” ที่มักถูกมองว่าเป็นเรื่องโกหกให้มีความสมจริงมากขึ้นโดยใช้เนื้อหา รวมถึงตัวละครทางประวัติศาสตร์จริง สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมบางอย่างของมนุษย์ทั้งด้านดีและไม่ดี รวมไปถึงสภาพเหตุการณ์ในยุคสมัยนั้น ๆ

คำสำคัญ: ฉะกะอิโคตัน ฉิระยะนะงิ ฉูโง โครงสร้าง ตัวละคร การสะท้อนแนวคิดมนุษย์และสังคม

The Birth and Development of “Shakaikoudan” from “Jijitsu no Hangyaku” to “Shakaikoudanzenshuu”

Penporn Kaewfoongrungsi

Phibulsongkram Rajabhat University

Abstract

The social story telling “Shakaikoudan” is a kind of novel that is a part of “Shinkoudan”. Shinkoudan or the new story telling was born from the problem of the story teller not being able to send a draft to the publishing company in 1913. Shakaikoudan became famous in the middle of the Taisho period. Shirayanagi Shuugou, a history critic that was active between the Meiji and early Showa periods, was the leader of Shakaikoudan. Most people know Shakaikoudan as the social-reflection novel but this research found that Shirayanagi Shuugou’s writings deal with the concept of human life. This research used Shirayanagi Shuugou’s Shakaikoudan short stories, “Jijitsu No Hangyaku”, and “Shakaikoudanzenshuu” by focusing on 3 topics: structure, character image, and social reflection. The results of the study revealed that “Jijitsu No Hangyaku” basically used Koudan’s story but rewrote it into a new version by adding the explanation of history and the background of character and also the opposite character making. On the other hand, “Shakaikoudanzenshuu” was completely rewritten in a new version based on real history or real historical characters. The study of structure, social reflection, and character image from “Jijitsu No Hangyaku” to “Shakaikoudanzenshuu” assumes that Shirayanagi Shuugou would like to make his beloved Koudan (which most people think is a fake story) into a realistic one.

Keywords: Shakaikoudan, Shirayanagi Shuugou, structure, social reflection, character image

1. บทนำ

“โคตัน” (講談) คือ ศิลปะการแสดงเล่าเรื่องชนิดหนึ่งคล้ายระคุโกะ (落語) เป็นการเล่าเรื่องให้ฟังโดยนักแสดง 1 คน โดยเรื่องที่เล่าจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เช่น เรื่องของทหาร หรือ คนที่มีชื่อเสียง โคตันนับเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวประชาชนเกิดจากการนำเอาเรื่องเล่าที่บันทึกเป็นตัวอักษรมาเล่าให้ฟังในรูปแบบของบทกลอน มักนำเอาเหตุการณ์ใกล้ตัวที่ได้รับความนิยมมาตีความใหม่ แม้โคตันจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อวรรณกรรมสมัยใหม่ของญี่ปุ่น แต่กลับได้รับความนิยมในการนำมาทำวิจัยน้อยมาก ดังเช่น นะกะโงะมิ มิเงอะเกกิ (中込重明: 2000) ได้กล่าวไว้ว่า “การประเมินคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมของโคตันนั้นจัดอยู่ในระดับที่ไม่สูงมากนัก แม้ในมุมมองของทางวรรณคดีเองก็ถูกประเมินค่าไว้ต่ำเช่นกัน แต่แท้จริงแล้วนักเขียนในยุคสมัยใหม่ล้วนจำทั้งคันทันจิและรูปแบบประโยคมาจากโคตันทั้งสิ้น ดังนั้นการทำวิจัยทางวรรณคดีจึงจะจำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับโคตันไว้ด้วย” ส่วนโอะกุโนะ คุมิโกะ (奥野久美子: 2016) ได้กล่าวไปให้ทิศทางเดียวกันว่า “เนื่องจากหลักฐาน เช่น บันทึกประจำวัน หรือความเรียงที่ใช้พิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างโคตันแบบรูปเล่มกับนักเขียนในยุคสมัยใหม่มีน้อย จึงทำให้มีการทำวิจัยน้อย โดยปัจจุบันการทำวิจัยเกี่ยวกับโคตัน มักจะแยกกับวรรณคดีญี่ปุ่น จึงทำให้การศึกษาความสัมพันธ์ของโคตันกับ “ฉะกะอิโคตัน” ในเชิงวรรณคดีญี่ปุ่นยังมีน้อยอยู่”

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “ฉะกะอิโคตัน” ทำให้มองเห็นเรื่องราวตั้งแต่จุดกำเนิดของโคตันมาจนถึง “ฉะกะอิโคตัน” ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น พจนานุกรมตะเอจิริน (大辞林 第三版: 2006) ได้ให้ความหมายของโคตันไว้ว่า เป็นการแสดงแบบนั่งชมประเภทหนึ่งที่ผู้แสดงจะนั่งและใช้อุปกรณ์ประกอบต่าง ๆ เช่น พัด ที่วางไว้ด้านหน้าตีให้จังหวะพร้อมกับเล่าเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้ การแก้แค้น การขโมยเงิน หรือเรื่องเล่าทั่วไป ส่วนในพจนานุกรมด้านวรรณคดี (平凡社教育産業センター: 1982) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของโคตันไว้ว่า โคตันนั้นมีจุดกำเนิดมาจากการสวดบทสวดในช่วงก่อนยุคกลาง โดยเริ่มจากการอ่านออกเสียงบันทึกทะเฮอะอิ (太平記読み) ในช่วงปลายสมัยยุคกลาง ต่อมาพวกโรรินได้เลียนแบบนักเล่าเรื่องที่คอยเล่าเรื่องหรือตีความเรื่องราวจากบันทึกสงคราม, บันทึกประวัติศาสตร์ให้กับพวกชนชั้นสูง (貴人) ฟังโดยใช้เนื้อหาจากเรื่อง “ทะเฮอะอิ” เป็นหลัก แต่เป็นการนำมาเล่าที่ริมถนนแทน ซึ่งนำไปสู่การตีความ แต่งเติมเสริมเนื้อหา และการวิพากษ์วิจารณ์โดยมักจะเน้นเนื้อหาในช่วงครึ่งหลัง จนในที่สุดจึงสร้างสถานที่สำหรับการเล่าโคตันขึ้นบริเวณเอโดะอาซากุสะในช่วงยุคสมัยใหม่ขึ้น ดังนั้นแต่เดิมโคตัน หรือ การเล่าโคตัน จึงเป็นคำที่ใช้ในทางพุทธศาสนา โดยหมายความถึงการบรรยายโดยการตีความคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งในสมัยเอโดะเรียกว่า โคโตะกุ (講釈) หรือการเล่า โคตัน ต่อมาในช่วงหลังสมัยเมจิได้มีการเปลี่ยนคำเรียกเป็น โคตัน แทน (平凡社教育産業センター: 1982) ทางด้านประวัติศาสตร์ (原道生他編: 1988) นั้นได้กล่าวถึงโคตันไว้ว่า โคตันเป็นนิยายสนุกสนานที่ผสมผสานเรื่องโกหกเพื่อสร้างความสนุก นอกจากนี้ จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ต้นกำเนิดของโคตันนั้นมีอยู่ 2 ทฤษฎี โดยทฤษฎีแรกนั้นเป็นที่รู้จักกันดีว่า โคตันเกิดจากการตีความเรื่องเล่าทางสงครามของพระที่เข้าร่วมสงครามในช่วงปลายสมัยเอโดะ ส่วนอีกทฤษฎี คือ โคตันมีต้นกำเนิดจากศิลปะการเล่าเรื่องเช็กเกียบุมิ (説経節) ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องที่ผสมผสานระหว่างเรื่องราทางศาสนา กับความสนุกสนานนั้นเป็นการแสดงการเล่าเรื่องที่ได้รับการนิยมน้อยอย่างมากในช่วงปลายสมัยยุคกลางจนถึงยุคสมัยใหม่ ต่อมาเหล่านักแสดงตบอดเร่ร่อนได้นำเอาบางส่วนของ “โอะจิริฮังงัน” (小栗判官) และ “เฮอะอิโกะโมะโนะอะงะตะริ” (平家物語) มาเล่าเรื่องโดยได้รับค่าจ้างเป็นเงินบริจาค (山下

泰平、大塚英志、川上量生: 2011) จึงจะเห็นได้ว่าศิลปะการแสดงเชิงการพูดที่เรียกว่า “ทะอิเฮะอิกิ โยะะมิ” (太平記読み) ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องเชิงประวัติศาสตร์นั้นได้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาเรื่อย ๆ ในช่วงสมัยเอโดะ

หลังจากนั้น จึงเกิดสถานที่สำหรับนั่งฟังการเล่าโคตันขึ้น จนเกิดความนิยมนำเอาโคตันมาเขียนในเชิงสนุกสนานกันมากขึ้น ในสมัยเมจิที่ 17 (1884) ได้มีการจัดบันทึกบทพูดระกุโกะของซันยู เทะอิเอ็นโซ (三遊亭圓朝) จึงได้มีการจัดบันทึกบทพูดของโคตันขึ้นบ้าง จนกลายเป็นโคตันรูปแบบเขียน หรือ คะกิโคตัน (書き講談) ในที่สุด ในช่วงปลายปีเมจิที่ 20 (1887) มีการตีพิมพ์หนังสือรวมบันทึกบทพูดโคตัน (速記本) และเป็นที่ชื่นชอบของผู้คนจำนวนมาก จนในปีเมจิที่ 40 (1911) ได้มีการตีพิมพ์นิตยสารรวมบทพูดโคตัน ชื่อว่า “โคตันกุระบุ” (「講談倶楽部」) ซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ขนาดหนังสือพิมพ์ และนิตยสารบันเทิงยังให้ความสนใจ แต่ทว่าในช่วงปีทะอิโม่ที่ 2 (1913) ได้เกิดปัญหานักเขียนโคตันไม่ยอมส่งต้นฉบับให้กับทางนิตยสาร “โคตันกุระบุ” ทำให้สำนักพิมพ์ต้องหันไปพึ่งพานักเขียนหน้าใหม่จนเป็นที่มาของมินโคตัน (新講談) จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงทำให้การเขียนโคตันถูกเปลี่ยนมือจากนักเล่าโคตันไปสู่กลุ่มของนักเขียนนิตยสาร มินโคตัน ซึ่งเป็น “โคตัน” ในรูปแบบนิตยสารจึงได้ถือกำเนิดขึ้น

จนต่อมาส่วนหนึ่งของ “มินโคตัน” ได้มีการพัฒนารูปแบบเป็น “มะกะอิโคตัน” (社会講談) ซึ่งเป็นนิตยสารรูปแบบหนึ่งที่มีเนื้อหาสะท้อนสังคมโดยมีเนื้อหาต้นฉบับมาจาก “โคตัน” มีจุดเริ่มต้นมาจากการที่ฉิระยะนะงิ ฌูโจ (白柳秀湖) (1884-1950) นักวรรณคดี นักวิพากษ์ประวัติศาสตร์ที่มีผลงานตั้งแต่สมัยเมจิ จนถึงต้นสมัยโวะวะ ผู้สนใจปัญหาสังคมมาตั้งแต่สมัยเรียนอยู่มหาวิทยาลัย ได้เข้าร่วมงานเลี้ยงที่สำนักพิมพ์นิตยสาร “คะอิโซ” (『改造』) ซึ่งจัดขึ้นในช่วงต้นฤดูร้อนของปีทะอิโม่ที่ 8 (1919) โดยมีนักเขียนชื่อดังหลายท่านเข้าร่วมด้วย ฉิระยะนะงิ (白柳秀湖: 1929) ได้กล่าวเกี่ยวกับ “มะกะอิโคตัน” ในงานเลี้ยงเอาไว้อย่างขบขันว่า ไม่ชอบอ่านนิตยสาร แต่อ่านโคตันได้ทุกวัน เพราะสนุก ซึ่งผู้เข้าร่วมงานเลี้ยงท่านอื่นต่างเห็นด้วยจนนำไปสู่การพูดคุยเรื่องการเขียน “มะกะอิโคตัน” โดยรับการสนับสนุนจากสำนักพิมพ์ “คะอิโซ” โดยในปีถัดมา ฉิระยะนะงิ ฌูโจ ยังคงเขียน “มะกะอิโคตัน” อย่างต่อเนื่อง จนมีการตีพิมพ์ “มะกะอิโคตัน” ในนิตยสาร “คะอิโซ” ฉบับประจำเดือนกรกฎาคม ปีทะอิโม่ที่ 9 (1920) เป็นต้นมา โดยมีการประชาสัมพันธ์ในนิตยสาร “คะอิโซ” ฉบับประจำเดือนมิถุนายน ปีทะอิโม่ที่ 9 (1920) และให้เหตุผลไว้ 2 ข้อ คือ 1) เป็นการทดลองแบบใหม่ และ 2) เพื่อเพิ่มพลังให้โคตันมีประโยชน์ในเชิงการสั่งสอนผู้คนมากขึ้นในยุคสมัยใหม่ จึงจำเป็นต้องปรับปรุงไม่เพียงแต่ทางด้านรูปแบบแต่ต้องปรับปรุงในเชิงแนวคิดด้วย จากปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่เพียงแต่นิตยสาร “คะอิโซ” เท่านั้นที่ลงคอลัมน์ของ “มะกะอิโคตัน” แต่นิตยสารฉบับอื่นๆ เช่น “นิปปอนอิชิ” (『日本一』) เป็นต้น ได้ออกฉบับ “โคตันคะกุเมะอิ” (「講談革命号」) ในช่วงปีเดียวเดือนเดียวกันอีกด้วย นอกจากนี้ ในช่วงเวลาดังกล่าว นอกจาก ฉิระยะนะงิ ฌูโจ แล้วยังมีนักเขียนอีกหลายคนเช่น ไซกะอิ โทะกะมิอิโกะ, อะระตะ คันซัน เป็นต้น ได้ทดลองเขียน “มะกะอิโคตัน” ออกมาอีกในหลาย ๆ รูปแบบอีกด้วย โดยนะกะยะมะ ฮิโรอะกิ (中山弘明: 2001) ได้กล่าวถึงจุดกำเนิดของ “มะกะอิโคตัน” เอาไว้ว่า “โคตันนั้นเป็นศิลปะการแสดงที่ใกล้ชิดชาวบ้านมาก นิยมนำมาประยุกต์ใช้ในการสอดแทรกความรู้ให้แก่ชาวบ้าน แต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้เกิดเหตุการณ์ข้าวสารราคาแพงจนประชาชนประท้วงอย่างหนัก และมีการนำเอา “โคตัน” มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาสังคม จนกลายเป็นมะกะอิโคตัน”

นอกจากนี้ นะกะยะมะ อิโรอะกิ (中山弘明: 2001) ได้กล่าวเกี่ยวกับ “ฉะกะอิโคตัน” เอาไว้ว่า “เป็นการนำเอาเรื่องเล่าต้นฉบับมาเล่าใหม่ โดยนำมาเขียนในเชิงเปรียบเทียบกับประวัติศาสตร์จริง และทำให้ผู้อ่านเห็นภาพการออกนอกกรอบสังคมนิยม” นอกจากนั้น โอะกุโนะ คุมิโกะ (奥野久美子: 2008) ยังกล่าวไว้ว่า “เป็นการนำเอาโคตันซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวมาใช้ในการสั่งสอนประชาชน และสนับสนุนการปฏิรูปสังคมที่กำลังเป็นที่เรียกร้องกันในสมัยนั้น” จากคำพูดดังกล่าวผู้วิจัยตีความได้ว่า โดยทั่วไป “ฉะกะอิโคตัน” มักถูกมองว่าเป็นนิยายที่นำเอาแนวคิดสังคมนิยมมาตีความโดยดัดแปลงจากโคตันต้นฉบับ และมีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์โครงสร้างของสังคมนิยม แต่ฉะยะนะจิ ฌูโง ได้กล่าวถึง “ฉะกะอิโคตัน” ในขณะนั้นเอาไว้ในบทความเรื่อง “การปรับโครงสร้างโคตัน 3 รูปแบบ” ในหนังสือเรื่อง “โทจูโร โตะ โทมิโซ” (『藤十郎と富蔵』) ของฉะยะนะจิ ฌูโง (白柳秀湖: 1921) ซึ่งนับเป็น “ฉะกะอิโคตัน” เรื่องแรกของฉะยะนะจิ ว่า “ในบรรดาโคตันทั้งหมดนั้นมีเรื่องที่เขาเขียนได้ยอดเยี่ยม แต่หาว่าไม่มีเรื่องใดที่ดีความเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์หรือสังคมเลย” นอกจากนี้ ในบทนำของหนังสือรวมเรื่องสั้น “จิจิซุ โนะ ฮังเงียะกุ” (白柳秀湖: 1925) ยังกล่าวเอาไว้อีกว่า “อยากจะลองเขียนผลงานที่เป็นด้านหนึ่งของมนุษย์โดยใช้เหตุการณ์หรือบุคคลในชนชั้นต่าง ๆ เป็นหลัก” จึงอนุมานได้ว่าวัตถุประสงค์ในการเขียน “ฉะกะอิโคตัน” ของฉะยะนะจิ ฌูโง นั้นแตกต่างไปจาก “ฉะกะอิโคตัน” ในทัศนคติของนะกะยะมะ รวมไปถึง โอะกุโนะ ที่เห็นว่า “ฉะกะอิโคตัน” นั้นมีเนื้อหาสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า นะกะยะมะ อิโรอะกิ (中山弘明: 2001) ได้ศึกษาภาพรวมของ “ฉะกะอิโคตัน” ตั้งแต่ภูมิหลังของ “ฉะกะอิโคตัน” รวมไปถึงวิเคราะห์งานเขียนของนักเขียนต่าง ๆ ที่ได้ทดลองเขียนขึ้นในรูปแบบของ “ฉะกะอิโคตัน” แต่งานวิจัยของนะกะยะมะนั้นเป็นเพียงการมองภาพรวมของ “ฉะกะอิโคตัน” และวิเคราะห์จุดเด่นของ “ฉะกะอิโคตัน” แต่ละเรื่องเพียงคร่าว ๆ เท่านั้น ส่วนงานวิจัยของ โอะกุโนะ คุมิโกะ (奥野久美子: 2008) นั้นได้ศึกษาเปรียบเทียบวิธีการเขียน “ฉะกะอิโคตัน” ของ อะระตะ คันซัน (荒田寒村) เรื่อง “เนะสุมิโกะโซ โตะ มิจิมิอูริ” (鼠小僧と蜷壳) จำนวน 2 เล่ม กับ “คิโนะกุนิยะมนสะอะมะน” (紀伊國屋門左衛門) จึงพบว่าทั้งสองเล่มได้อ้างอิงเนื้อหาจากโคตันเรื่องยาวของสำนักพิมพ์อะกุนกัน (博文館長編講談) ตามที่ได้สันนิษฐานว่านักเขียนในสมัยทะอิโงใช้อ้างอิงในการเขียนนิยาย นอกจากนั้นยังมีงานวิจัยของโอะกุโนะ คุมิโกะ (奥野久美子: 2017) ที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบ “ฉะกะอิโคตัน” ของชะกะอิ โทะฉะอิโกะ (堺利彦) เรื่อง “อิกกิวิโอะโง” (一休和尚) กับหนังสือรวมโคตัน เรื่อง “อิกกิวิโอะโนะ” ในสมัยเมจิและทะอิโง จึงอาจสรุปได้ว่า การวิจัยเกี่ยวกับ “ฉะกะอิโคตัน” ในปัจจุบันยังคงอยู่ในภาพรวม และมักมีการเปรียบเทียบระหว่าง “ฉะกะอิโคตัน” กับโคตันต้นฉบับ ว่าได้มีการอ้างอิงเนื้อหาหรือไม่ อย่างไร เท่านั้น ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาในเชิงลึกเกี่ยวกับที่มาของ “ฉะกะอิโคตัน” รวมไปถึง “ฉะกะอิโคตัน” ในยุคแรกที่ฉะยะนะจิ ฌูโง เป็นผู้ริเริ่ม รวมไปถึงการพัฒนาด้านแนวคิดและวิธีการเขียนใน “ฉะกะอิโคตัน” ของฉะยะนะจิ ฌูโง

“ฉะกะอิโคตัน” ของฉะยะนะจิ ฌูโง นั้นมีทั้งหมด 3 เล่ม เล่มที่หนึ่ง คือ “โทจูโร โตะ โทมิโซ” เล่มที่สอง คือ “จิจิซุ โนะ ฮังเงียะกุ” เล่มที่สาม คือ “ฉะกะอิโคตันเส้นฌู” โดยผู้วิจัยได้แบ่งช่วงของงานเขียน “ฉะกะอิโคตัน” ของฉะยะนะจิ ฌูโงออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ผลงานช่วงแรก ตั้งแต่ปีทะอิโงที่ 10 (1921) ถึงปีทะอิโงที่ 12 (1923) ซึ่งมี 2 เล่ม ได้แก่ “โทจูโร โตะ โทมิโซ” และ “จิจิซุ โนะ ฮังเงียะกุ” ส่วนผลงานช่วงหลัง ตั้งแต่ปีทะอิโงที่ 13 (1924) ถึงปีทะอิโงที่ 14 (1925) มี 1 เล่ม ได้แก่ “ฉะกะอิโคตันเส้นฌู” แต่เนื่องจาก “ฉะกะอิโคตัน” ของฉะยะนะจิ ฌูโง เล่มแรกเรื่อง “โทจูโร โตะ โทมิโซ” นั้น

มีลักษณะเป็นนวนิยาย ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยจึงเน้นศึกษาผลงานเขียนรวมเล่มเรื่องสั้น “ฉะกะอิโคตัน” ของฉริยะะนะงิ ฌูโง ได้แก่ ผลงานช่วงแรก “จิจิทัซุ โนะ ฮังเงียะกุ” และผลงานช่วงหลัง “ฉะกะอิโคตันเส้นฌู”

การศึกษาจุดกำเนิดและการพัฒนาของเรื่องเล่าเชิงสะท้อนสังคม “ฉะกะอิโคตัน” ของฉริยะะนะงิ ฌูโง จะทำให้ผู้ศึกษาวรรณคดีญี่ปุ่นได้ทราบถึงที่มาของ “ฉะกะอิโคตัน” ไปจนถึง การพัฒนาด้านแนวคิดและแนวทางการเขียนของผู้ริเริ่มเขียน “ฉะกะอิโคตัน” ได้ดียิ่งขึ้น จนจะนำไปสู่การเข้าใจถึงรูปแบบของ “ฉะกะอิโคตัน” ในนักเขียนชื่อดัง เช่น อะระระตะ คันซุน, ซะกะอิ โทะมิอิโกะ เป็นต้น รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “ฉะกะอิโคตัน” กับวรรณกรรมชนชั้นกรรมมาชีพได้อีกด้วย

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการพัฒนาของเรื่องเล่าเชิงสะท้อนสังคม “ฉะกะอิโคตัน” ของฉริยะะนะงิ ฌูโง โดยเปรียบเทียบผลงานช่วงแรก เรื่อง “จิจิทัซุ โนะ ฮังเงียะกุ” กับผลงานช่วงหลัง เรื่อง “ฉะกะอิโคตันเส้นฌู”

3. สมมติฐานการวิจัย

ผลงานช่วงแรก เรื่อง “จิจิทัซุ โนะ ฮังเงียะกุ” มีแนวคิดและวิธีการเขียนเน้นการอ้างอิงโคตันต้นฉบับ โดยมีการเพิ่มเนื้อหา และมีการสร้างภาพลักษณ์ของตัวละครให้มีลักษณะตรงข้ามกับตัวละครเดิม ส่วนผลงานช่วงหลัง เรื่อง “ฉะกะอิโคตันเส้นฌู” ได้พัฒนาแนวคิดและวิธีการเขียนโดยเน้นการอ้างอิงประวัติศาสตร์ โดยสร้างเนื้อหาและตัวละครใหม่ขึ้นมา

4. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ค้นคว้าข้อมูลในเอกสารงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมข้อมูลต้นกำเนิดของเรื่องเล่าเชิงสะท้อนสังคม “ฉะกะอิโคตัน” ของฉริยะะนะงิ ฌูโง
2. ศึกษาแนวคิดและการพัฒนาวิธีการเขียน “ฉะกะอิโคตัน” ของฉริยะะนะงิ ฌูโง โดยใช้ 3 หัวข้อ คือ โครงสร้าง, ตัวละคร, การสะท้อนแนวคิดมนุษย์และสังคม ในการเปรียบเทียบผลงานช่วงแรก เรื่อง “จิจิทัซุ โนะ ฮังเงียะกุ” กับผลงานช่วงหลัง เรื่อง “ฉะกะอิโคตันเส้นฌู”
3. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในข้อ 2 มาใช้วิเคราะห์แนวคิดและการพัฒนาวิธีการเขียน “ฉะกะอิโคตัน” ของฉริยะะนะงิ ฌูโง โดยเปรียบเทียบกับความคิดเห็นของผู้เขียนรวมไปถึงข้อมูลในเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5. ผลการวิจัย

5.1 การศึกษาความเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้าง, ตัวละคร, การสะท้อนแนวคิดมนุษย์และสังคม ผ่านการเปรียบเทียบผลงานช่วงแรก เรื่อง “จิจิทัซุ โนะ ฮังเงียะกุ” กับผลงานช่วงหลัง เรื่อง “ฉะกะอิโคตันเส้นฌู”

“จิจิทัซุ โนะะ ฮังเงียะกุ” เป็นผลงานรวมเรื่องสั้น “ฉะกะอิโคตัน” ของฉิมระยะนะจิ ฌุโง ในช่วงระหว่างปีทะอิโม่ที่ 10 (1921) ถึงปีทะอิโม่ที่ 12 (1923) ตีพิมพ์ในปีทะอิโม่ที่ 14 (1925) มีเรื่องสั้นทั้งหมด 16 เรื่อง ดังนี้

1) “กุมเบะอิ โนะะ คัดโซ”	「郡兵衛の脱走」	(ปีทะอิโม่ที่ 10)
2) “ยุมิยะ โนะะ อีเอะ”	「弓矢の家」	(ปีทะอิโม่ที่ 10)
3) “อิวะฉิยะ โนะะ มุซุเมะ”	「鯛屋の嫁」	(ปีทะอิโม่ที่ 10)
4) “โอะนิอะซะมิ”	「鬼あざみ」	(ปีทะอิโม่ที่ 9)
5) “โคะซุสุเมะคิชิโงะโร”	「小雀吉五郎」	(ปีทะอิโม่ที่ 13)
6) “มะรุมะเงะ โนะะทัซุมิ”	「丸鬻の罪」	(ปีทะอิโม่ที่ 13)
7) “คิโอะฮิเมะโมะโนะงะตะริ”	「清姫物語」	(ปีทะอิโม่ที่ 12)
8) “ชิเอะนะฉิอิสุ”	「智慧なし伊豆」	(ปีทะอิโม่ที่ 13)
9) “ฮะระกิระซุโมะโนะงะตะริ”	「腹きらず物語」	(ปีทะอิโม่ที่ 13)
10) “บันกุบา โนะะ อิโมะเซะยะมะ”	「晚香坡の妹背山」	(ปีทะอิโม่ที่ 12)
11) “โคะอิ โนะะ นิฮนสะเอะมอน”	「恋の日本左衛門」	(ปีทะอิโม่ที่ 10)
12) “ฮิระอิคมปะชิ โนะะ ฌุปปัน”	「平井権八の出奔」	(ปีทะอิโม่ที่ 10)
13) “เท็มโป โนะะ เซะอิเฮ็น”	「天保の政変」	(ปีทะอิโม่ที่ 10)
14) “เมะอิเระกิโอะทะอิอะโตะคะกุโร”	「明暦の大火と閣老」	(ปีทะอิโม่ที่ 12)
15) “ฟุกุฮะระเซ็นโตะ”	「福原遷都」	(ปีทะอิโม่ที่ 13)
16) “โอะซุจิยะมะ โนะะ โซโด”	「大杉山の騒動」	(ปีทะอิโม่ที่ 12)

รายชื่อเรื่องสั้นข้างต้นนั้นจัดเรียงตามที่ปรากฏในบทนำของต้นฉบับ โดยผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบปีที่ตีพิมพ์ในภายหลังเนื่องจากไม่ได้มีการบันทึกไว้ นอกจากนั้นยังมีการระบุปีที่เรื่องสั้นตีพิมพ์และชื่อนิตยสารเอาไว้ด้วย แม้จะมีการระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นเรื่องสั้นที่ได้ตีพิมพ์ในช่วงปีทะอิโม่ที่ 10 (1921) ถึงปีทะอิโม่ที่ 12 (1923) แต่จากการตรวจสอบพบว่าบางเรื่อง เช่น “โอะนิอะซะมิ” ที่ตีพิมพ์ในปีทะอิโม่ที่ 9 (1920)

ส่วน “ฉะกะอิโคตันสิ้นฌุ” เป็นผลงานรวมเรื่องสั้น “ฉะกะอิโคตัน” ของฉิมระยะนะจิ ฌุโง ในช่วงระหว่างปีทะอิโม่ที่ 13 (1924) ถึงปีทะอิโม่ที่ 14 (1925) ตีพิมพ์ในปีทะอิโม่ที่ 14 (1925) มีเรื่องสั้นทั้งหมด 16 เรื่อง ดังนี้

1) “โมโคะระอิ”	「蒙古來」	(ปีทะอิโม่ที่ -)
2) “มิโซะกะ โนะะ คิทัซุเนะ”	「みそか狐」	(ปีทะอิโม่ที่ 13)
3) “เซ็มบะ โนะะ อูฉิ”	「仙波の牛」	(ปีทะอิโม่ที่ 14)
4) “เกียะกุโซฟุชิซะเอะมอน”	「逆徒藤左衛門」	(ปีทะอิโม่ที่ -)
5) “นังโกเฮนเซะทัซุฉิ”	「楠公變節誌」	(ปีทะอิโม่ที่ 14)
6) “นะรุโตะ โนะะ นะกะมะซะ”	「鳴戸の中將」	(ปีทะอิโม่ที่ 13)
7) “อะทัซุมิยะมะ ยะมะ โนะะ อิ โนะะ โคะอิ”	「安積山、山の井の戀」	(ปีทะอิโม่ที่ 14)
8) “นะงะฉิโนะเก้ตเซ็งงะอิโคอิโระกุ”	「長篠合戦外交秘録」	(ปีทะอิโม่ที่ -)
9) “โทะริอิโมะโตะทะตะ โนะะ โซโง”	「鳥居元忠の最期」	(ปีทะอิโม่ที่ 13)

10) “คิโยมะซะโอะเคะโทะบะฉิมิตะโอะโตะโกะ”	「清正を蹴飛ばした男」	(ปีทะอิโมะที่ 14)
11) “ทะนะกะโฌุเกะ โนะ บตโกะกุกังเก็น”	「田中勝助の墨國探検」	(ปีทะอิโมะที่ 13)
12) “ทะเอะอิเซะอิโฮมิสังะโระกุ”	「定西法師懺悔録」	(ปีทะอิโมะที่ 14)
13) “โยะตะซะกุเกะโทะริโมะโนะคัน”	「依田佐介捕もの鑑」	(ปีทะอิโมะที่ 14)
14) “เอะอิทะอิบะฉิมิโอะทัง”	「永代橋落つ」	(ปีทะอิโมะที่ 13)
15) “โคะอิ โนะ ตะอิเกะ”	「戀の代價」	(ปีทะอิโมะที่ 14)
16) “คะอิเงียวจะโทโตะมะรุ”	「怪行者唐土丸」	(ปีทะอิโมะที่ 14)

รายชื่อเรื่องสั้นข้างต้นนั้นจัดเรียงตามที่ปรากฏในบทนำของต้นฉบับ โดยผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบปีที่ตีพิมพ์ในภายหลังเนื่องจากไม่ได้มีการบันทึกไว้ แม้จะมีการระบุชื่อนิตยสารที่ตีพิมพ์เอาไว้ แต่ผู้วิจัยพบว่ามียางเรื่องที่ไม่สามารถตรวจสอบปีที่ตีพิมพ์ได้เนื่องจากไม่พบนิตยสารต้นฉบับ เช่น “โมโคะระอิ” “เกียะกุโซฟูชิซะเอะเมน” เป็นต้น

ผู้วิจัยได้แบ่งช่วงของงานเขียน “ฉะกะอิโคตัน” ของฉิมิระยะนะจิ ฌุโงออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ผลงานช่วงแรก ตั้งแต่ปีทะอิโมะที่ 10 (1921) ถึงปีทะอิโมะที่ 12 (1923) คือ รวมเรื่องสั้น “จิจิทัง โนะ ฮังเงียะกุ” ส่วนผลงานช่วงหลัง ตั้งแต่ปีทะอิโมะที่ 13 (1924) ถึงปีทะอิโมะที่ 14 (1925) คือ รวมเรื่องสั้น “ฉะกะอิโคตันเส้นฌุ” โดยแบ่งหัวข้อการวิเคราะห์ออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ โครงสร้าง ตัวละคร และการสะท้อนแนวคิดมนุษย์และสังคม

5.1.1 โครงสร้าง

จากการวิเคราะห์ด้านโครงสร้างของ ผลงานช่วงแรก เรื่อง “จิจิทัง โนะ ฮังเงียะกุ” พบว่า ฉิมิระยะนะจิ มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของโคตันต้นฉบับออกเป็น 2 แบบ ดังที่เขียนเอาไว้ในบทนำของหนังสือรวมเรื่องสั้น “ฉะกะอิโคตันเส้นฌุ” (白柳秀湖: 1925) ว่า “เรื่องสั้นที่เขียนนั้นมีทั้งเรื่องที่ดัดแปลงโครงสร้างของโคตันต้นฉบับ กับอีกแบบหนึ่งที่ตั้งใจจะเขียนขึ้นมาใหม่ทั้งหมด” โดยแบบที่หนึ่ง คือ การดัดแปลงโครงสร้างของโคตันต้นฉบับ เช่น เรื่อง “กุมเบะอิ โนะ ดัดโซ” “คิโยะฮิเมะโมะโนะงะตะริ” เป็นต้น โดยผู้เขียนนำเพียงแค่เหตุการณ์หรือบุคคลในประวัติศาสตร์มาใช้เพื่อเป็นกรอบของเรื่อง โดยเพิ่มเรื่องราวของเหตุการณ์หรือรายละเอียดของตัวละครต่าง ๆ ให้มากขึ้น กับแบบที่สอง คือ การเขียนเรื่องทั้งหมดขึ้นใหม่ เช่น เรื่อง “อิวะฉิมิยะ โนะ มุซุเมะ” “โอะนิอะซะมิ” เป็นต้น

โดยหากวิเคราะห์จากเรื่อง “กุมเบะอิ โนะ ดัดโซ” ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเหตุการณ์อะโงจิเก็น (赤穂事件) มาดัดแปลง จะพบว่าเหตุการณ์อะโงจิเก็น เป็นเรื่องราวการแก้แค้นของกุมเบะอิและเพื่อนให้กับคนในรัฐบาลเอโดะบะกุฟุที่ถูกผู้ครองแคว้นอะโงทาร์ร้าย โดยโคตันต้นฉบับจะกล่าวถึงเพียง ทะกะตะ กุมเบะอิ (高田郡兵衛) ที่จู่ ๆ ได้เห็นการร่วมมือแก้แค้นที่สัญญาไว้กับกลุ่มเพื่อนในเหตุการณ์อะโงจิเก็น โดยไม่ทราบสาเหตุหรือความคิดของกุมเบะอิ แต่ในเรื่อง “กุมเบะอิ โนะ ดัดโซ” 「郡兵衛の脱走」 นั้น ฉิมิระยะนะจิ ยังคงใช้เหตุการณ์ในโคตันต้นฉบับมาเป็นกรอบของเรื่อง แต่ได้ดัดแปลงโดยเพิ่มการอธิบายพฤติกรรมของตัวละคร เช่น อธิบายถึงเหตุผลการหนีสัญญาร่วมมือแก้แค้นของกุมเบะอิ ดังตัวอย่างประโยคต่อไปนี้

彼は菊代と云ひ交したでもなく、又、復讐の志を捨てた譯でもないのに、同志に對して何となく罪を犯したやうな心持ちで、堀部や、奥田に會ふのが云ひ知れず心苦しかった。

『事實の叛逆』: 1925, p. 10

เขาไม่ได้พูดคุยกับคิคุโยะเลย แล้วก็ไม่ได้ตั้งใจจะทิ้งการแก้แค้นเลย แต่เพื่อนๆกลับทำเหมือน เขากำลังทำอาชญากรรมอยู่ เลยทำให้การพบกับทั้งโอะริเบะ และโอะกุตะนั้นรู้สึกอึดอัดใจ อย่างบอกไม่ถูก

จากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า กุมเบะอิ นั้นรู้สึกอึดอัดใจ และตนเองก็ไม่ได้มีความ ตั้งใจที่จะหนีการแก้แค้นที่สัญญาเอาไว้กับโอะริเบะ และโอะกุตะ เพื่อนร่วมสัญญาแก้แค้น

และจะเห็นความตั้งใจในการรักษาสัญญาแก้แค้นของกุมเบะอิได้จากการพยายามปฏิเสธที่จะดู ตัวกับคิคุโยะ ดังตัวอย่างประโยคต่อไป

郡兵衛は浪人以来、一方ならぬ迷惑をかけて居る兄の志を無にするさへ忍びざるに、當の菊代にた對してもかねて少なからず心の動いて居る事とて、如何して此縁談をことわってよいものか、我と我身の持扱ひ方に困つた。併し、武士道の大義からいへば、かやうな小さい義理は殆ど問題にならぬ。

『事實の叛逆』：1925, p. 15

กุมเบะอิรู้สึกลำบากใจว่าควรจะทำตัวอย่างไรที่จะไม่ให้ความตั้งใจของพี่ชายที่ตนรบกวนมาตลอดตั้งแต่มาเป็นโรนิน และจะปฏิเสธการดูตัวกับคิคุโยะอย่างไรดี ถึงแม้หัวใจของตนจะเริ่มอ่อนไหวไปบ้างแล้วก็ตาม แต่ถ้ามองในแง่ความถูกต้องของบูชิโดแล้ว ถือว่าหน้าที่เล็กน้อยเหล่านี้ไม่ใช่ปัญหาเลย

ประโยคข้างต้นเป็นฉากที่กุมเบะอิจะใช้พี่ชายช่วยปฏิเสธเรื่องการทาบตามดูตัวกับคิคุโยะ ซึ่งด้วยฐานะทางสังคมที่ต่ำกว่าของกุมเบะอิและพี่ชายการปฏิเสธดังกล่าวอาจก่อให้เกิดปัญหาได้ และถึงแม้กุมเบะอิจะเริ่มมีใจให้กับคิคุโยะบ้างแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงให้ความสำคัญกับการทำหน้าที่ตามลัทธิบูชิโดมาก่อน จึงจะเห็นได้ว่าผู้เขียนได้เพิ่มเรื่องราวความคิดและความรู้สึกเกี่ยวกับการทำหน้าที่ในฐานะน้องชาย รวมทั้ง เรื่องราวความสัมพันธ์กับคิคุโยะ ซึ่งเป็นการตีความพฤติกรรมของตัวละครกุมเบะอิใหม่ จากเดิมในโคดันต้นฉบับนั้นจะถูกมองว่า เป็นคนไม่มีความรับผิดชอบ ทั้งสัญญาและทั้งเพื่อน ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจและมองพฤติกรรมของกุมเบะอิในอีกแง่มุมหนึ่งว่า กุมเบะอิไม่เคยมีความตั้งใจที่จะละทิ้งการแก้แค้นและสัญญากับเพื่อนเลย แต่กลับเป็นกลุ่มเพื่อนเข้าใจผิดไปเอง ซึ่งตรงข้ามกับที่ผู้อ่านโคดันเคยรับรู้มา

ส่วนผลงานช่วงหลัง หนังสือรวมเรื่องสั้น “ณะกะอิโคดันเซ็นจู” นั้นพบว่า ผู้เขียนตั้งใจนำเอาประวัติศาสตร์มาใช้เป็นหลักในการเขียนเรื่อง โดยนำเอาตัวละครมาใช้สื่อถึงเหตุการณ์หรือสภาพของยุค นั้น หรือ ไม่เน้นตัวละครแต่ใช้เหตุการณ์เป็นหลักแทน (白柳秀湖: 1925) โดยในงานวิจัยฉบับนี้จะยกตัวอย่างเรื่อง “โมโกะระอิ” ซึ่งเรื่องนี้ผู้เขียนได้ยกเอาเหตุการณ์รุกรานญี่ปุ่นของชาวมองโกลในช่วงกลางสมัยคะมูระ โดยใช้เหตุการณ์ในช่วงที่ถูกรุกรานมาเป็นโครงเรื่อง แล้วบรรยายให้เห็นภาพความน่ากลัว ความวุ่นวาย การพลัดพรากของครอบครัวในเหตุการณ์ดังกล่าว ดังเช่นประโยคต่อไป

中には慾が深く大きい荷物などを背負つてゆくものもある。火のつくやうに泣き喚く嬰兒の聲、踏倒されて呻く老人、臨月に近い大きい腹をかゝへて行悩む女、ナカくに目に當てられぬ騒ぎである。

『社会講談選集』：1925, p. 26

ในบรรดา(ผู้คนเหล่านั้น)บางคนก็โลภมากแบกของขนาดใหญ่ เสียงเค็กร้องไห้ระงมเพราะถูกไฟครอก คนแก่ล้มลงได้รับบาดเจ็บ หญิงท้องแก่ใกล้คลอดประคองท้องขนาดใหญ่อยู่อย่างทุกข์ทรมานช่างเป็นความวุ่นวายที่ไม่น่าดูเอาเสียเลย

จากเหตุการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนใช้เหตุการณ์ที่มองไกลมารุกรานเป็นฉากหลักของเรื่อง โดยสร้างตัวละคร รวมไปถึงการดำเนินเรื่องใหม่ทั้งหมด ไม่มีตัวละครจริงทางประวัติศาสตร์อยู่ในเรื่อง แต่ใช้ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสภาพบ้านเมือง ความเดือนร้อนของประชาชนที่ถูกมองไกลรุกรานและนำเสนอให้ผู้อ่านได้เห็นภาพเหตุการณ์ดังกล่าว

จากการวิเคราะห์ด้านโครงสร้างของ ผลงานช่วงแรก เรื่อง “จิจิซุ โนะ ฮังเงียะกุ” เปรียบเทียบกับ ผลงานช่วงหลัง เรื่อง “ฉะกะอิโคตันเซ็นฉุ” พบว่า ผลงานทั้งช่วงแรกและช่วงหลังของฉริยะชนะจิ ล้วนมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาและตัวละคร ดังนั้นลักษณะโครงสร้าง หรือรูปแบบการเขียนจึงเป็นเหมือนนิยายชนิดหนึ่ง แต่จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าผลงานในช่วงแรกนั้น ผู้เขียนตั้งใจนำโคตันตันฉุขึ้นมาดัดแปลง โดยมีเนื้อหาของโคตันเป็นหลักแต่เพิ่มเรื่องราวเบื้องหลัง หรือความจริงที่ถูกซ่อนเอาไว้ของพฤติกรรมตัวละคร ซึ่งตรงกับชื่อหนังสือ “จิจิซุ โนะ ฮังเงียะกุ” หรือ “จุดเปลี่ยนของความจริง” ตรงข้ามกับผลงานช่วงหลัง เรื่อง “ฉะกะอิโคตันเซ็นฉุ” ที่เน้นตัวเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เป็นหลัก

5.1.2 ตัวละคร

ส่วนการวิเคราะห์ตัวละครนั้น พบว่าใน ผลงานช่วงแรก เรื่อง “จิจิซุ โนะ ฮังเงียะกุ” นั้น จะมีการสร้างตัวละครให้มีภาพลักษณ์ตรงข้ามกับตัวละครในโคตันตันฉุ เช่น เรื่อง “ชิเอะนะมิอิสุ” 「智慧なレ伊豆」 หรือ “อิสุผู้ปราดจากความรู้” ทั้งที่ในโคตันตันฉุเป็นบทพูดถึง มะทซึอิระ โนะบุทซึนะ (松平信綱 (1596~1662)) ผู้มีชื่อเสียงโด่งดังในสมัยต้นเอโดะ โดยมีสมญานามว่า เรื่อง “ชิเอะอิสุ” 「智慧伊豆」 หรือ “อิสุผู้ปราดเปรื่อง” อันเนื่องมาจากผลงานโดดเด่นหลายอย่าง เช่น การจัดการกับเพลิงไหม้ครั้งใหญ่ในสมัยเมโอะริ การปราบปรามกลุ่มกบฏต่าง ๆ เป็นต้น แต่ในเรื่อง “ชิเอะนะมิอิสุ” นั้น มะทซึอิระ โนะบุทซึนะ กลับไม่ได้รับคำชื่นชมดังกล่าว แต่กลับเป็นคำกล่าวขานในทางด้านลบว่าความสำเร็จที่ได้มานั้นไม่ใช่เพราะความสามารถที่แท้จริง ดังเช่นตัวอย่างประโยคต่อไปนี้

壁の落ちかかつた所に奉書の紙を貼つて御目通りを取つくらふことが、係り役人の働きなりや賞めて置いて善いことかも知らぬ、但しそれが老中の指圖ではソウ伊豆殿！」

『事實の叛逆』：1925, p. 244

การที่เห็นกำแพงพังลงมาแล้วจึงนำเอากระดาษสาญี่ปุ่นมาแปะเอาไว้ นั่นถ้าเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบก็อาจจะชื่นชมในการกระทำนั้น แต่นี่ไม่ควรเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองจะลงมือทำนะ เจ้าอิสุ!

เหตุการณ์ดังกล่าวในเรื่อง คือเหตุการณ์ที่กำแพงบริเวณที่นั่งของท่านโชกุนได้พังลงมา แล้วอิสุกะมิ ได้ไปช่วยแก้ไขสถานการณ์เอาไว้ แต่กลับโดนรุ่นพี่ตำหนิว่า ไม่ใช่งานหรือหน้าที่ของคนชั้นปกครอง ควรจะลงมือทำเอง ทำให้เห็นว่า ผู้เขียนมีการสร้างภาพลักษณ์ของตัวละครอิสุขึ้นมาใหม่ซึ่งตรงข้ามกับภาพลักษณ์เดิม

ส่วนตัวละคร ในผลงานช่วงหลังของหนังสือรวมเรื่องสั้น “ฉะกะอิโคตันเส้นญ” นั้น พบว่า ผู้เขียนได้เน้นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เป็นหลัก ดังที่ระบุไว้ในบทนำ (白柳秀湖: 1925) ว่า เนื่องจากผู้เขียนตั้งใจจะใช้ความจริงทางประวัติศาสตร์เป็นหลัก หากประวัติศาสตร์เรื่องใดชัดเจนเป็นที่ประจักษ์ ผู้เขียนจะใช้ตัวละครทางประวัติศาสตร์นั้นเป็นตัวดำเนินเรื่องหลัก เพื่อสื่อถึงเหตุการณ์ในยุคนั้น แต่ถ้าหากประวัติศาสตร์เรื่องใดที่ผู้เขียนไม่แน่ใจหรือยังมีความคลุมเครือ ผู้เขียนจะใช้สภาพแวดล้อมของยุคสมัย หรือ เหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นหลักในการดำเนินเรื่องโดยไม่เน้นตัวละคร ตัวอย่างเช่น เรื่อง “อะทซุมิยะ มะ ยะมะ โนะ อิโนะ โคะอิ” 「安積山、山の井の戀」 ที่มีต้นฉบับมาจาก “คนจะกุโมะโนะงะตะริญ” 『今昔物語集』 ซึ่งเป็นเหตุการณ์โจรดูดผู้หญิงที่ตนหลงใหล โดยต้นฉบับเป็นเพียงบันทึกเหตุการณ์เอาไว้เท่านั้นไม่ได้มีการบรรยายรายละเอียดของตัวละครทั้งโจร หรือหญิงที่โดนดูด แต่ใน “อะทซุมิยะ มะ ยะมะ โนะ อิโนะ โคะอิ” นั้นมีการบรรยายลักษณะของตัวละครชัดเจน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างประโยคต่อไปนี้

子ども数多まうけける中に、みめかたちの麗はしくたけき、例へば幽かなる谷間に、ほのぐと匂ひ出でた白百合の花にも似た姫君があった。

『社会講談選集』: 1925, p. 157

ท่ามกลางเด็กจำนวนมาก มีเจ้าหญิงที่ดูสวยงาม มีกลิ่นตัวหอมราวกับดอกกลีบลีลาวดี

คำบรรยายดังกล่าวเป็นการบรรยายตัวละครเจ้าหญิงผู้สูงศักดิ์ โดยมีการเปรียบเทียบกับดอกกลีบลีลาวดีที่ให้ภาพลักษณ์หรูหรา มีราคาแพง ส่วนสีขาวนั้นเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์อ่อนโยน ไร้เดียงสา ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของตัวละครหลักหญิงที่มีฐานะสูงส่ง มีความบริสุทธิ์ ไร้เดียงสา จึงเป็นการสร้างภาพลักษณ์ให้กับตัวละคร นอกจากนี้ เมื่อสังเกตตัวละครหลักฝ่ายชายซึ่งมีฐานะเป็นคนใช้ในวังของเจ้าหญิง โดยมีการบรรยายดังตัวอย่างประโยคต่อไปนี้

この大納言の家の侍に内舎人の某と呼ぶ、聲だみて、むくつき藤醜の夷があつた。もと吾妻の生まれとか、事のゆかりあつて召抱へられたものであるが、其心さまの素直にして、立ふるまひのまめまめしきに、家の人々皆心ゆるして、階近く召使はれた。

『社会講談選集』:1925, p. 157

ชายผู้นี้เป็นคนรับใช้ของซามูไรในบ้านของตะอิมะงอนแห่งนี้ เสียงมีความแหบพร่า หน้าตาท่าทางเป็นคนไม่ดี เดิมเกิดที่อะทซุมะ ได้มีโอกาสจึงมาเป็นคนรับใช้ แต่เป็นคนตรง ๆ มีความตั้งใจทำงาน จึงเป็นที่ถูกใจของทุกคนในบ้านและได้รับใช้ใกล้ชิด

จากประโยคข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีการบรรยายภาพลักษณ์ของตัวละครชายแบบตรงข้ามสุดขั้วกับตัวละครหญิง เช่น เป็นคนรับใช้ในบ้าน เสียงมีความแหบ รวมไปถึงลักษณะที่ดูไม่ใช่คนดี เป็นต้น ชายรับใช้ผู้นี้แอบชอบเจ้าหญิงจนตัดสินใจดูดเจ้าหญิงและหนีไปอาศัยอยู่บนเขาในที่ห่างไกล แม้ว่าแท้จริงแล้วตัวละครชายจะมีความรักที่แท้จริงให้กับเจ้าหญิง จนสุดท้ายความลำบาก รวมทั้งความอดอยาก ทำให้เจ้าหญิงรับในสภาพอ่อนทรุดโทรมของตนเองไม่ได้จนฆ่าตัวตาย ชายรับใช้จึงตรอมใจตายตาม

จะเห็นได้ว่า ทั้งผลงานช่วงแรกและช่วงหลังของของฉะกะอิโนะงะตะริญนั้นจะมีการดัดแปลงตัวละครเหมือนกัน แต่ในช่วงแรกมักเป็นการอธิบายเพิ่มเติม หรือให้เหตุผลแก่พฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละครใน

เรื่องมากกว่า จึงทำให้ภาพลักษณ์ของตัวละครที่ปรากฏมักตรงข้ามกับสิ่งผู้คนทั่วไปรับรู้ หรือเป็นเรื่องราวความคิดของตัวละครที่โคด้นต้นฉบับไม่ได้กล่าวถึง ส่วนผลงานช่วงหลัง มักจะเน้นการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ของตัวละคร หรือเหตุการณ์ที่นำมาใช้เป็นฉากให้ดูเด่นชัดมากขึ้น

5.1.3 การสะท้อนแนวคิดมนุษยและสังคม

สำหรับ การสะท้อนแนวคิดมนุษยและสังคม ในผลงานช่วงแรก เรื่อง “จิจิซุ โนะ ฮังเงียะกุ” จะใช้เนื้อหาของโคด้นต้นฉบับเป็นหลัก แล้วเพิ่มเติมเรื่องราว ความคิดของตัวละคร หรือมุมมองใหม่ ๆ เข้ามาในเรื่อง ซึ่งมักจะแสดงให้เห็นถึงอีกแง่มุมของตัวละคร หรือ ความจริงบางอย่างที่ผู้แต่งตีความขึ้นมาเอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นแนวคิดมนุษยและสังคมในแง่ของความจริงที่มีได้หลายแง่มุม โดยผู้เขียนได้ตีความและยกตัวอย่างความจริงที่อาจเป็นไปได้สำหรับพฤติกรรมของตัวละครให้ผู้อ่านได้เห็นนั่นเอง ส่วน ผลงานช่วงหลัง เรื่อง “ฉะกะอิโคตันเส็นฉุ” นั้นมีรูปแบบการเขียนที่อ้างอิงเนื้อหาด้านยุคสมัย รวมไปถึงตัวละครจะประวัติศาสตร์เป็นหลัก และยังสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมบางอย่างของมนุษย์ทั้งด้านดีและไม่ดี รวมไปถึงสภาพเหตุการณ์ในยุคสมัยนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี นอกไปจากนั้น การใช้เนื้อหาอ้างอิงมาจากประวัติศาสตร์เป็นหลักของของฉะกะยะนะงิ นั้น อาจอนุมานได้ว่า ผู้เขียนมีความตั้งใจจะเปลี่ยนแปลง “ฉะกะอิโคตัน” ที่มักถูกกล่าวหาว่าเป็นเรื่องเล่าไร้สาระ เพราะมีแต่เรื่องโกหกอยู่ในเนื้อหา ให้กลายเป็นนิยายที่มีเนื้อห่าอันน่าเชื่อถือมากขึ้น

5.2 การพัฒนาของแนวคิดและวิธีการเขียน “ฉะกะอิโคตัน” ของฉะกะยะนะงิ ฉูโง

จากการวิเคราะห์ งานเขียน “ฉะกะอิโคตัน” ของฉะกะยะนะงิ ฉูโง ซึ่งมีผลงานช่วงแรก เรื่อง “จิจิซุ โนะ ฮังเงียะกุ” (ปีทะอิโม่ที่ 10 (1921) ถึงปีทะอิโม่ที่ 12 (1923)) และผลงานช่วงหลัง เรื่อง “ฉะกะอิโคตันเส็นฉุ” (ปีทะอิโม่ที่ 13 (1924) ถึงปีทะอิโม่ที่ 14 (1925)) ผ่าน 3 หัวข้อ ได้แก่ โครงสร้าง, ตัวละคร และ การสะท้อนแนวคิดมนุษยและสังคม นั้นทำให้สามารถมองเห็นการพัฒนาของแนวคิดและวิธีการเขียน “ฉะกะอิโคตัน” ของฉะกะยะนะงิ ฉูโง ได้ดังนี้

ในผลงานช่วงแรก แนวคิดและวิธีการเขียน ยังอ้างอิงโคด้นเป็นหลัก โดยมีการเพิ่มเนื้อหาในช่วงต้นเรื่อง กลางเรื่อง หรือปลายเรื่อง เพื่อแสดงให้เห็นถึงที่มาที่ไปของเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยมักจะบรรยายที่มาของตัวละครเพิ่ม หรือบรรยายความคิดของตัวละครที่ได้แสดงออกพฤติกรรมดังกล่าวออกมา โดยเน้นให้ความจริงที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังของโคด้นต้นฉบับ อันเป็นความจริงในอีกมุมหนึ่งที่ผู้เขียนได้ตีความออกมา และมักมีการสร้างภาพลักษณ์ของตัวละครให้มีลักษณะตรงข้ามกับตัวละครเดิม

แต่ในผลงานช่วงหลัง ฉะกะยะนะงิ ฉูโงได้พัฒนาแนวคิดและวิธีการเขียน ไปในเชิงเน้นทางด้านประวัติศาสตร์อันเป็นความจริงอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเห็นได้ชัดว่าผู้เขียนตั้งใจจะไม่นำเรื่องเล่าหรือบทละครมาดัดแปลงเหมือนผลงานในช่วงแรก แต่จะเลือกใช้เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจริงและมีการบันทึกเอาไว้ รวมทั้งตัวละครจริงทางประวัติศาสตร์ ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า ลักษณะการเขียนในรูปแบบดังกล่าวนี้ คือ “ฉะกะอิโคตัน” ในรูปแบบที่ฉะกะยะนะงิ ฉูโง ต้องการ

6. สรุปผลและอภิปรายผล

โคด้นนั้นเป็นศิลปะการแสดงที่เก่าแก่ มีความใกล้ชิดและเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน จนกระทั่งโคด้นได้รับการจัดบันทึกจนกลายเป็นหนังสือ และพัฒนารูปแบบมาจนมีลักษณะคล้ายกับนิยาย โคด้นรูปแบบใหม่ หรือ ฉินโคด้น ได้ถือกำเนิดขึ้น และนำไปสู่การดัดแปลงให้กลายเป็น “ฉะกะอิโคตัน” หรือเรื่องเล่าเชิงสะท้อนสังคมในช่วงกลางสมัยทะอิโม่ โดยมีผู้ริเริ่มคือ ฉะกะยะนะงิ ฉูโง จนมีการตีพิมพ์ “ฉะกะอิโคตัน” เป็นคอลัมน์พิเศษ ในนิตยสาร “คะอิโส” ฉบับประจำเดือนกรกฎาคม ปีทะอิโม่ที่ 9

(1920) เป็นต้นมา และได้รับความนิยมนิยามมีคอลัมน์ลักษณะคล้ายกันตีพิมพ์ในนิตยสารฉบับอื่นด้วย แต่จากความเห็นของ ฌีระยณะจิ ฌูโง มีต่อการดัดแปลงโคดันนั้น พบว่า ในบรรดาเรื่องโคดันที่ดัดแปลงนั้น แม้จะมีเรื่องที่เขียนได้ดี แต่ไม่พบเรื่องที่มีการตีความเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์หรือสังคม ผู้วิจัยจึงอาจอนุมานได้ว่า ฌีระยณะจิ ฌูโง ยังไม่พอใจในผลงานการดัดแปลงโคดันที่ได้รับการตีพิมพ์ออกสู่ตลาด เพราะผลงานเหล่านั้นยังขาดการตีความเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์และสังคม

ฌีระยณะจิ ฌูโง จึงนำโคดันและประวัติศาสตร์มาดัดแปลง เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์และสังคม ในแง่ที่ความจริงนั้นมิได้หลายแบบ หลายมุมมอง และเรื่องราวบางเรื่อง อาจมีความจริงซ่อนอยู่เบื้องหลัง รวมไปถึงการสะท้อนสังคมและชีวิตมนุษย์ผ่านเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นถึงความต้องการของมนุษย์ ภาพความลำบากและความทุกข์ทรมานผ่านเหตุการณ์จริงที่ผู้เขียนนำมาเล่าเพิ่มเติมให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ในการเขียน “ฌะกะอิโคดัน” ของฌีระยณะจิ ฌูโง นั้นแตกต่างไปจาก “ฌะกะอิโคดัน” ของนะกะยะมะ รวมไปถึง โอะกะโนะ รวมถึง “ฌะกะอิโคดัน” ในมุมมองของคนทั่วไปที่เข้าใจว่าเป็นการนำเอาแนวคิดสังคมนิยมมาตีความทำเป็นนิยายโดยดัดแปลงจากโคดันต้นฉบับ และมีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์โครงสร้างของสังคมทุนนิยม

7. ข้อเสนอแนะ

ผลวิจัยที่ได้นั้นสามารถนำไปศึกษาต่อยอดเพื่อเปรียบเทียบกับงานเขียน “ฌะกะอิโคดัน” ของนักเขียนคนอื่น เช่น ฌะกะอิ โทะมิอิโกะ หรือ อะระตะ คันซัน เป็นต้น เพื่อจะได้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงจากงานเขียนของผู้ริเริ่มอย่างฌีระยณะจิ ฌูโงว่ามีแนวคิดและรูปแบบการเขียนที่แตกต่างกันอย่างไร และมีความต่อเนื่องกับวรรณกรรมชนชั้นกรรมชีพอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- 奥野久美子. (2016). 「講談本その面白さと重要性、近代作家の参考書として」 『文芸論叢』 大谷大学文芸講演会』 86 号, p. 59.
- 白柳秀湖. (1925). 『事實の叛逆』, 玄文社.
- 白柳秀湖. (1925). 『社会講談選集』, 玄文社.
- 白柳秀湖. (1929). 『現代大衆文學全集第 20 卷 白柳秀湖全集 坂本龍馬外 5 篇』 「序文にかへて」 平凡社, p. 998.
- 中込重明. (2000). 「講談本の研究について」, 参考書誌研究 (53), p. 59.
- 中山弘明. (2001). 「<社会講談> という戦法 -世界戦争と民衆芸術」 『国文学研究国文学研究』 135 号, 早稲田大学国文学会, pp. 56-67.
- 松村明編. (2006). 『大辞林』 第三版発行.
- 原道生 他編. (1988). 『日本文芸史□表現と流れ』 (第 4 卷・近世) 河出書房新社出版, pp. 399-402
- 平凡社教育産業センター(1982). 『日本文学辞典』 平凡社, p. 143.
- 山下泰平、大塚英志、川上量生. (2011). 「特別対談 山下泰平さん×大塚英志さん 「講談速記本」をめぐる話: 起源・中身・ヒーロー像・そしてその遺伝子はどこにつながるのか」 『熱風 : スタジオジブリの好奇心』 9(11), pp. 36-50.

ถอดบทเรียนนักธุรกิจไทยหัวใจไคเซ็นผู้ไม่เคยยอมแพ้

วนิดา วาติเจริญ¹ รังสรรค์ เลิศในสัตย์¹ เอิบ พงษ์ทอง¹ สมชาย เลิศภิรมย์สุข²
และ สมบัติ ทิฆมทรัพย์³

¹ศูนย์วิจัยและบริการธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น

²คณะบัญชี มหาวิทยาลัยธนบุรี

³สำนักอธิการบดี มหาวิทยาลัยธนบุรี

บทคัดย่อ

บทเส้นทางของนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จล้วนเต็มไปด้วยอุปสรรคและปัญหา นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ภาวะเศรษฐกิจของไทยอยู่ในช่วงถดถอย แต่มิได้เป็นอุปสรรคต่อบรรดาเจ้าสัวของไทยในยุคหนึ่งที่จะสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยังยืนให้กับธุรกิจของตนเอง คุณลักษณะสำคัญที่เจ้าสัวธนินท์ เจียรวนนท์ เจ้าสัวชิน โสภณพนิช เจ้าสัวเทียม โชควัฒนา และเจ้าสัวเฉลิม อยู่วัฒนา มีคือจิตวิญญาณที่มุ่งมั่น บากบั่น เอาชนะต่ออุปสรรคเพื่อต้องการพัฒนาไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น นั่นคือ “หัวใจไคเซ็น” คุณศิริวัฒน์ วรเวทวุฒิคุณ เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างนักธุรกิจผู้ไม่เคยยอมแพ้ในวิกฤตค่าเงินบาทลอยตัวในปี พ.ศ. 2540 ผู้ล้มแล้วลุกขึ้นมาใหม่ได้อีกครั้ง จนกลายเป็นตำนานคนสู้ชีวิตที่สร้างแรงบันดาลใจกับคนในรุ่นหลังในยุคที่ทั่วโลกกำลังประสบวิกฤตเดียวกันคือ สถานการณ์โควิด-19 คุณเศรษฐา ทวีสิน ผู้ยอมรับความจริงและทำทุกทางเพื่อความอยู่รอดขององค์กร เหล่านี้คือกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารสัญชาติไทยที่นำมาถอดบทเรียน กรณีศึกษา ให้กับคนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงคุณลักษณะของนักธุรกิจผู้ประสบความสำเร็จ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากอัตชีวประวัติ บทสัมภาษณ์พิเศษ ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านญี่ปุ่นศึกษา ผลของการศึกษาพบว่าผู้บริหารเหล่านี้มีคุณสมบัติตามแนวคิดและทฤษฎีโมโนซุคิของญี่ปุ่น “หัวใจ ทักษะ ร่างกาย” ในทุกมิติ ที่สำคัญที่สุดคือ “ทัศนคติเชิงบวก และความเชื่อมั่นในตนเอง” ที่จะนำพาเขาเหล่านี้ไปสู่เส้นทางแห่งความสำเร็จ

คำสำคัญ: ถอดบทเรียน ผู้บริหารสัญชาติไทย หัวใจไคเซ็น โมโนซุคิ

Lessons Learned from the Thai Kaizen businessman, the heart of inspiration that never gives up

Wanida Wadecharoen¹, Rungsun Lertnaisat¹, Oeb Pongbugnor¹,
Somchai Lertpiromsuk² and Sombat Teekasap³

¹Center of Business Research and Service, Thai-Nichi Institute of Technology, Bangkok

²Faculty of Accountancy, Thonburi University

³Office of the President, Thonburi University

Abstract

The successful businessman has suffered obstacles and problems. After World War II, the Thai economy was in recession, although the crisis was not the main obstacle for the Thai magnates the time in term of creating wealth and sustainability for their businesses. The characteristic of the successful businessman, such as Mr. Thanin Chearavanont, Mr. Chinn Sophonpanich, Mr. Thiam Chokwatana and Mr. Chiew Yuwittaya, who were able to overcome obstacles and make changes for the better, is having a “**Kaizen heart**”. One of the solid businessman. Mr. Siriwat Worawetwuthikhun, his character reap a destiny during the 1997-baht crisis that fell and stood firm again, and his story inspires young people today. Regarding global coronavirus-19. Mr. Sarita Thavisin spoke the truth and took immediate steps to save of his business. These are the lessons to learn from famous successful businessmen to guide the young generation. The qualitative research method was used by collecting personal autobiographical data through publication interviews personal interviews with Japanese studies experts. The results of the study revealed that these businessmen are qualified according to the Japanese Monozukuri concept in every aspect called “Heart, Skills, Body.” Therefore, a positive attitude and self-confidence will guide them on the path of success.

Keywords: Lessons Learned, Thai Executives, Kaizen Heart, Monozukuri

1. บทนำ

“หัวใจไคเซ็น” คือ จิตสำนึกความต้องการที่จะปรับปรุงพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องไม่หยุดนิ่ง ซึ่งสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น ยึดมั่นเป็นค่านิยมหลักในการดำเนินงานมากกว่าทศวรรษด้วยความมุ่งมั่นและศรัทธาในการ “สร้างนักคิด ผลิตนักปฏิบัติ สร้างนักประดิษฐ์ ผลิตนักบริหาร” เพราะเราเชื่อว่าไม่มีอะไรที่เป็นไปไม่ได้ตามวิถีไคเซ็นของญี่ปุ่น มีแต่ทำอย่างไรถึงจะเป็นไปได้ อันมี “ไคเซ็น” เป็นค่านิยมหลักของสถาบันฯ หัวใจไคเซ็นในแบบฉบับของ “TNI WAY” นั้น เริ่มจากการสร้างค่านิยมองค์กร “TNI Core Value” ที่เชื่อมั่นในศักยภาพและคุณค่าคน การสร้างทีมงานคุณภาพ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดสร้างสรรค์ การยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน อันนำไปสู่เป้าหมายสำคัญ คือ “การสร้างคนคุณภาพ” (วนิดา วาติเจริญ และคณะ, 2562) จุดกำเนิดของแนวคิดนี้เกิดขึ้นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในยุคที่ญี่ปุ่นต้องเร่งฟื้นตัวจากภาวะผู้แพ้สงครามจนสามารถผลักดันให้อุตสาหกรรมของตนขึ้นมาอยู่แนวหน้าของโลกทัดเทียมกับชาติตะวันตก จึงเป็นที่น่าสนใจว่าอะไรคือเบื้องหลังความสำเร็จของธุรกิจญี่ปุ่นที่สามารถปรับตัวต่อสู้กับภาวะกีดกันทางการค้าที่หลาย ๆ ชาตินำมาใช้ในการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น ซึ่งหากพิจารณาให้เฉพาะเจาะจงแล้ว ความสำเร็จของธุรกิจญี่ปุ่นเกิดจากรูปแบบการบริหารงานบริหารองค์กรที่เรียกว่า “ไคเซ็น” อันเปี่ยมไปด้วยหัวใจที่ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคของผู้บริหารสัญชาติญี่ปุ่น (Masaki Imai, 2009)

“ไคเซ็น” วัฒนธรรมอันเป็นหัวใจแห่งความสำเร็จของอุตสาหกรรมญี่ปุ่น จึงสะท้อนถึงจิตใจอันเข้มแข็งของชาวญี่ปุ่นที่ต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ อันเป็นที่น่าสนใจในการศึกษาเพื่อถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จเหล่านี้ (ศักดิ์ อรุณรัตน์มีเรื่อง, 2556) ผู้บริหารสัญชาติญี่ปุ่นผู้ไม่เคยยอมแพ้ คุณโอคุดะ ฮิโรชิ (Okuda Hiroshi) ประธานบริษัทโตโยต้ามอเตอร์ (เข้ารับตำแหน่งระหว่างปี ค.ศ. 1995-1999) ในช่วงเวลาของการดำรงตำแหน่งปี ค.ศ. 1995 สัตว์ทางการตลาดของโตโยต้ามีแนวโน้มลดลงอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน คุณโอคุดะได้ตระหนักถึงวิกฤตดังกล่าวดี พร้อมทั้งสื่อสารให้พนักงานทุกฝ่ายของโตโยต้าทราบ *“ต่อแต่นี้ไปขอให้ทุกคนตระหนักว่า การที่ไม่มีอะไรก้าวไปข้างหน้า การที่ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งที่เลวร้ายที่สุด หากเราพยายามแล้วล้มเหลวเราก็พยายามใหม่กันได้อีก”* คุณโอคุดะ มีทัศนคติว่าการเปลี่ยนแปลงจากสภาวะวิกฤตไปสู่โอกาสที่ดีขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องอาศัย ‘3Cs’ กล่าวคือ ความกล้าหาญ (Courage) สร้างสรรค์ (Creative) และกล้าท้าทาย (Challenge) ต่อสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น หากองค์กรสามารถสร้างค่านิยมเหล่านี้ให้กับพนักงานได้การปฏิรูปจะเกิดขึ้น (วากามัตสึ โยชิฮิเดะ, 2554) ในทางตรงข้าม หากพนักงานกลัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะล้มเหลว ผู้ทำงานอย่างที่เคยทำดีกว่าเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงความผิดพลาด วิธีคิดแบบนี้ คุณโอคุดะมองว่าเป็นวิธีคิดของผู้แพ้ ดังนั้นเพื่อให้โตโยต้าหลุดพ้นจากวัฏจักรแห่งความหยุดนิ่งอันเป็นความเสี่ยงของการดำเนินธุรกิจ คุณโอคุดะ จึงสื่อสารไปยังพนักงานทุกระดับว่า *“ให้เปลี่ยนแปลง แม้จะเกิดความล้มเหลวบ้างก็ไม่เป็นไร”* ด้วยการปลุกฝังให้พนักงานทุกคนเรียนรู้ความล้มเหลวและต้องไม่กลัวต่อความล้มเหลวเรียนรู้จากสิ่งผิดพลาดเพื่อพัฒนาและปรับปรุงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า พร้อมทั้งจะทำหายต่อความเปลี่ยนแปลงครั้งแล้วครั้งเล่า เหล่านี้คือหนทางแห่งการเติบโต

เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของธุรกิจอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ “หัวใจไคเซ็น” จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องสร้างให้เกิดเป็นวัฒนธรรมขององค์กร ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงทำการศึกษานวัตกรรมการดำเนินธุรกิจของผู้นำองค์กรสัญชาติไทยที่ประสบความสำเร็จในการเอาชนะต่อวิกฤตทางเศรษฐกิจ

ครั้งร้ายแรงที่สุดในปี 2540 หรือ “วิกฤตฟองสบู่แตก” ส่งผลต่อธุรกิจการค้าของไทยต้องประสบปัญหาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ล่าสุดสถานการณ์ “ไวรัสโควิด-19” เป็นวิกฤตที่กระทบรุนแรงไปทั่วโลกการศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการ “ถอดบทเรียน” และ “กรณีศึกษา” คุณลักษณะทางความคิด และทักษะสำคัญในการบริหารองค์กรของนักธุรกิจชั้นนำของไทยเพื่อเอาชนะและปรับตัวต่อสถานการณ์วิกฤตที่เกิดขึ้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบด้านคุณลักษณะของผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จ
2. เพื่อถอดบทเรียนผู้บริหารสัญชาติไทยที่มีปรัชญาการดำเนินธุรกิจตามวิถีโคเซ็นของญี่ปุ่น

3. สมมติฐานการวิจัย

1. หัวใจโคเซ็น (จิตวิญญาณที่ต้องการพัฒนาไปสู่สิ่งที่ดีกว่า) คือ องค์ประกอบของผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จ
2. ทักษะ (ทักษะด้านความคิด ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์) คือ องค์ประกอบของผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จ
3. ร่างกาย (บทบาทหน้าที่) คือ องค์ประกอบของผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จ

4. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

4.1 “หัวใจโคเซ็น” กับความสำเร็จของอุตสาหกรรมญี่ปุ่น

“โคเซ็น” Kaizen 改善 เป็นคำศัพท์ภาษาญี่ปุ่น ซึ่งมาจากคำว่า Kai 改 แปลว่า การเปลี่ยนแปลง และคำว่า Zen 善 แปลว่า ดี เมื่อนำมารวมกันก็จะแปลว่า “การเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น” หลักของการทำโคเซ็น คือ การพิจารณาถึงข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น จากนั้นจึงค้นหาสาเหตุที่แท้จริงแล้วรีบดำเนินการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งตามทัศนะของชาวญี่ปุ่นนั้น มีความเชื่อว่า “มนุษย์มีพลังขับเคลื่อนในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดีกว่าเมื่อวาน และพรุ่งนี้ก็ต้องทำให้ดีกว่าวันนี้” (Attitude of Enthusiasm Mind) ศักชัย อรุณรัศมี, (2556) กล่าวว่า จากประสบการณ์ที่ทำงานกับชาวญี่ปุ่นมากกว่า 17 ปี (ระหว่างปี พ.ศ. 2533-2550) ทั้งฝ่ายผลิต วางแผนและควบคุม ฝ่ายขายและการตลาด กับบริษัทญี่ปุ่นในกลุ่ม HITACHI ในประเทศไทย และมีโอกาสได้ไปศึกษาดูงานบริษัทแม่ในประเทศญี่ปุ่น รวมถึงเครือข่ายของ HITACHI ในอีกหลายประเทศ ได้แก่ สิงคโปร์ มาเลเซีย จีน ฮองกง เยอรมัน และฮังการี โดยพบว่าแนวคิดการบริหารงานแบบ “โคเซ็น” นับเป็นเครื่องมือการปรับปรุงการผลิตระดับโลก ที่สามารถนำไปใช้ได้ทุกที่ในบริบทตามสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน

ความสำเร็จของธุรกิจญี่ปุ่นกว่า 7 ทศวรรษที่ผ่านมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นสามารถก้าวขึ้นมาเป็นประเทศผู้นำด้านอุตสาหกรรมระดับแนวหน้าของโลก โดยยึดมั่น “โคเซ็น” เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต มุ่งมั่นและปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ การงาน อาชีพ แม้ว่าจะเจออยู่แล้ว แต่ก็ยังสามารถพัฒนาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปได้อีก บนความเชื่อที่ว่า “ไม่มีอะไรที่ดีที่สุด” การปรับปรุงตามแนวคิด “โคเซ็น” นั้นมิได้ใช้เฉพาะกับงานในภาคอุตสาหกรรมเท่านั้น แต่เน้นไปที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน ครอบครัว และสังคม โดยให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว เริ่มจากการปลูกฝังในเรื่องของระเบียบวินัย ตั้งแต่โรงเรียนอนุบาล สิ่งเหล่านี้หล่อหลอมให้คน

ญี่ปุ่นเป็นคนเข้มงวดต่อระเบียบวินัย มุ่งมั่นต่อเป้าหมายอย่างค่อยเป็นค่อยไปแต่ไม่หยุดนิ่ง อดทนอย่างจริงจังตั้งแต่วัยเด็ก และมีความรับผิดชอบต่องสังคม (วรินทร์ ววงค์ และคณะ, 2560) ผลลัพธ์ที่ได้จากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของญี่ปุ่นนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันปรากฏให้เห็นถึงความสำเร็จที่เกิดขึ้นนั้น คือความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่น จึงนับว่า “ไคเซ็น” มีความน่าสนใจที่จะศึกษาให้เข้าใจถึงบริบทที่แท้จริงเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคน พัฒนาองค์กร และพัฒนาประเทศในบริบทของวัฒนธรรมไทย

ศักชัย อรุณรัศมีเรือง (2556) อธิบายถึงแนวทางการนำหลักการ “ไคเซ็น” มาพัฒนาประเทศญี่ปุ่น เริ่มจากการนำความรู้ของชาติตะวันตกมาปรับใช้กับอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น จากนั้นในระยะที่สองจึงเร่งผลิตสินค้าให้มีปริมาณมาก ๆ โดยอาศัยแนวคิดการประหยัดต่อขนาด (Economics of Scale) จากอุปสงค์ความต้องการที่มากกว่าอุปทานความสามารถจากกำลังการผลิตในช่วงหลังสงคราม ระยะที่สามของการพัฒนาประเทศ ญี่ปุ่นได้พัฒนาคุณภาพสินค้าด้วยการนำแนวคิด “Total Quality Management” (TQM) หรือการบริหารโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในองค์กร ซึ่งนับเป็น “นโยบายการสร้างชาติ” ของประเทศญี่ปุ่นในยุคหนึ่ง ระยะที่สี่ เป็นระยะของการพัฒนาระบบการผลิตด้วยการลดต้นทุนขั้นตอนการผลิตที่ไม่จำเป็น (MUDA) เพื่อเพิ่มผลผลิต และระยะที่ห้า เป็นการปรับปรุงกระบวนการผลิตอย่างบูรณาการร่วมกันในหลายมิติเชื่อมต่อเป็นโซ่อุปทาน (Supply Chain Management) ซึ่งการพัฒนาองค์กรเหล่านี้มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศญี่ปุ่นจนเป็นผู้นำด้านอุตสาหกรรมของโลก

ด้วยเหตุผลดังกล่าว “วัฒนธรรมไคเซ็น” เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างให้เกิดเป็น “วัฒนธรรมทางสังคม” เปรียบเสมือนวิถีชีวิตแห่งการใช้ชีวิตทางสังคมและชีวิตทางครอบครัวที่ต้องได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอ (สมบัติ นพรัก, 2550). “ไคเซ็น” จึงมิได้เป็นเพียงแค่การบริหารจัดการอุตสาหกรรมเท่านั้น หากยังเป็นปรัชญาการดำเนินชีวิตโดยเน้นทักษะทางความคิดและการทำงานเป็นทีม เพื่อนำมาปรับปรุงการทำงานตลอดเวลาอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีที่สิ้นสุด

4.2 “วัฒนธรรมโมโนซุกุริ” กับการสร้างผู้บริหารในองค์กรญี่ปุ่น

ก่อนที่จะกล่าวถึงโมโนซุกุริกับการสร้างคนในองค์กรญี่ปุ่นนั้น จำเป็นต้องเข้าใจความหมายของคำว่า “โมโนซุกุริ” (Monozukuri) ที่แท้จริงคืออะไร ซึ่ง ศาสตราจารย์ฟูจิโมโตะ และคุณโยชิโกวาระียวโซ นักวิจัยแห่งมหาวิทยาลัยโตเกียวได้ให้ความหมายของโมโนซุกุริว่าเกิดจากการนำคำในภาษาญี่ปุ่น 2 คำ ได้แก่ คำว่า “mono (โมโน)” และ “tsukuri” (ทสึคุริ) มารวมกันเป็นคำว่า monozukuri (โมโนซุกุริ) โดยได้อธิบายเพิ่มเติมดังนี้

คำว่า “โมโน” หมายถึง “วัตถุหรือสิ่งของ” อย่างไรก็ตาม ในภาษาญี่ปุ่นมีสำนวนที่พูดว่า “mono omoi ni fukeru” ซึ่งหมายความว่า “การขบคิดถึงเรื่องราวที่เป็นปัญหา” สังเกตว่าการใช้คำว่า “โมโน” ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงสิ่งของที่จับต้องได้แต่หมายถึง “เรื่องราว” ด้วย ถ้าเป็นภาษาอังกฤษก็อาจเทียบได้กับเรื่องทางด้าน “ซอฟต์แวร์”

คำว่า “ทสึคุริ” มีความหมายตามปกติทั่วไป คือ “การทำหรือผลิต” สิ่งของซึ่งเป็นกระบวนการทางกายภาพ จึงเป็นเรื่องทางด้าน “ฮาร์ด” ดังนั้น คำว่า “โมโนซุกุริ” หมายถึง การนำเรื่องทางด้านซอฟต์แวร์ที่คิดอยู่ในสมอง มาทำให้เป็นสิ่งของทางด้านฮาร์ด (ฮาตะ โทชิมิจิ, 2559)

จากนิยามความหมายดังที่กล่าว คำว่า “โมโนซุกุริ” จึงถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในประเทศญี่ปุ่นทั้งการผลิตสิ่งของในโรงงานอุตสาหกรรมนับตั้งแต่ขั้นตอนการออกแบบไปจนถึงกระบวนการผลิต รวมไปถึง “การสร้างบุคลากร” หรือ “การสร้างคน” โดยวัฒนธรรมการทำงานของชาวญี่ปุ่นเชื่อมั่นว่าก่อนที่จะสร้างสิ่งของที่ดีขึ้นมาขึ้น เราจะต้องสร้างคนที่ดีก่อน โดยมักมีคำขวัญของบริษัทญี่ปุ่นที่ว่า “Building the right man before building the thing produced” การจะสร้างคนที่เก่งคิด เก่งทำได้นั้น จะต้องมีความสัมพันธ์ตามหลักโมโนซุกุริ 3 ประการ คือ “หัวใจ ทักษะ ร่างกาย”

ตารางที่ 1 คุณสมบัติตามหลักโมโนซุกุริ 3 ประการ คือ “หัวใจ ทักษะ ร่างกาย”

คุณสมบัติ	คีย์เวิร์ด	ความหมาย
หัวใจ (ความตระหนัก)	จิตสำนึกด้านโคเซ็น (Human Skill)	ไม่พอใจกับสภาพปัจจุบัน และมีความกระตือรือร้นที่จะปรับปรุงให้ดีขึ้นตลอดเวลา
ทักษะ (การปฏิบัติงาน)	เทคนิคและทักษะขั้นสูง (Conceptual Skill)	มีเทคนิคและทักษะฝีมือในระดับสูง และใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงาน
ร่างกาย (บทบาทหน้าที่)	ความสามารถในการแก้ปัญหา (Technical Skill)	สร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นที่หน้างาน

แหล่งข้อมูลจาก “การพัฒนาบุคลากรในโรงงานแบบ Monozukuri by Toshimichi Hata” แปลโดย รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต ไรจนอารยานนท์ อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น¹

ผู้บริหารรูปแบบโมโนซุกุริ จึงจำเป็นต้องมีทักษะดังนี้ คือ “หัวใจ ทักษะ ร่างกาย” กล่าวคือ 1) หัวใจ = จิตสำนึกด้านโคเซ็น คือ ไม่พอใจกับสภาพปัจจุบันและต้องการจะหลุดพ้นจากสภาพที่เป็นอยู่ด้วยการปรับปรุงให้ดีขึ้นตลอดเวลา 2) ทักษะ = เทคนิคและทักษะฝีมือในการทำงานระดับสูง 3) ร่างกาย = บทบาทหน้าที่ความสามารถในการแก้ปัญหา โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะเป็นสิ่งสำคัญที่นำพาบุคคลไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ ทักษะด้านความคิด = ความสามารถในการพิจารณาถึงแก่นแท้ของปัญหา (จำเป็นมากสำหรับผู้บริหารระดับสูง) ทักษะด้านมนุษย์ = ความสามารถในการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (ผู้บริหารระดับกลางต้องมี) และทักษะด้านการทำงาน = พนักงานทุกคนต้องมี ตามทัศนคติของคณะผู้วิจัยมองว่าทักษะด้านมนุษย์สำคัญที่สุด เนื่องจากความคิดดีแค่ไหนหากไม่สามารถสื่อสารและโน้มน้าวให้คนในองค์กรคล้อยตามได้ก็มีอาจบริหารงานบริหารคนให้สำเร็จจลุล่วงได้ ตามทัศนคติดังกล่าวการสร้างผู้บริหารสไตลิ่งองค์กรของญี่ปุ่น สิ่งสำคัญที่สุด คือ “หัวใจโคเซ็น”

¹ ประวัติโดยสังเขป รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต ไรจนอารยานนท์ สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก คณะวิศวกรรมศาสตร์ สาขาวิศวกรรมไฟฟ้าจาก Tokyo Institute of Technology, Japan จากนั้น ในปี พ.ศ. 2521 ดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาวิศวกรรมไฟฟ้า คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก่อนย้ายไปดำรงตำแหน่งกรรมการผู้จัดการบริษัท จัสมิน ซับมารีน เทลคอม-มิวนิเคชั่น จำกัด ในปี พ.ศ. 2534 ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น ปี พ.ศ. 2544-2552 ก่อนเข้ารับตำแหน่งอธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น ในปี พ.ศ. 2558-ปัจจุบัน

ความต้องการที่จะปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงสภาพปัจจุบัน กล่าวคือ “ปฏิเสธรสภาพปัจจุบัน” ทำตัวเป็นน้ำครึ่งแก้วเพื่อเปิดรับการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา (ศักชัย อรุณรัศมีเรือง, 2556) ผู้บริหารหัวใจไคเซ็นนั้น ต้องเปิดกว้างทางความคิดด้วยการกระตุ้นให้พนักงานนำเสนอปัญหาหรือวิธีการใหม่ ๆ “สร้างความสุขและความสนุกในการคิดค้น” (ยาสุฮิโก โยชิฮาระ, 2551) เพื่อผลลัพธ์ที่ทรงประสิทธิภาพและประสิทธิผล นั่นคือ “ผู้บริหารหัวใจไคเซ็น”

5. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ถอดบทเรียนผู้บริหารสัญชาติไทยหัวใจไคเซ็น ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะของนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จของไทย อันเป็นตัวอย่างที่นำศึกษาเรียนรู้ ถอดบทเรียนความสำเร็จเพื่อเป็นกรณีศึกษาให้กับเยาวชนคนรุ่นหลังต่อไป การศึกษาในครั้งนี้จึงใช้วิธีการสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) กล่าวคือทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม ตามทัศนะของ Leedy and Ormrod (2001) กล่าวว่า ทฤษฎีฐานรากประกอบไปด้วยชุดของมโนทัศน์ (Concept) ในที่นี้คือ คุณลักษณะของผู้บริหารหัวใจไคเซ็น ประกอบด้วย “หัวใจ ทักษะ ร่างกาย” เพื่อเป็นกรอบแนวคิดสำหรับอธิบายพฤติกรรมความคิดของมนุษย์ (ในที่นี้คือนักธุรกิจสัญชาติไทย) ตามมโนทัศน์ที่ตั้งไว้ เพื่อศึกษาถึงปรากฏการณ์ใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม นำไปสู่การสร้างกรอบ แนวคิด นิยามของตัวแปรนามธรรม และสมมติฐานเพื่ออธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ที่ต้องการศึกษา (พิทักษ์ ศิริวงศ์, 2547)

กลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้นี้คัดเลือกผู้บริหารจากองค์กรชั้นนำของประเทศที่มีอายุการดำเนินงานมากกว่า 60 ปี 4 ตัวอย่าง และบริษัทที่ก่อตั้งก่อนวิกฤตค่าเงินบาทลอยตัวในปี พ.ศ. 2540 อีก 2 บริษัท เพื่อให้เห็นถึงหลักการบริหารธุรกิจของบริษัททางสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง คือ นักธุรกิจทั้ง 6 ท่าน ซึ่งเป็นตำนานความสำเร็จจากในอดีตถึงปัจจุบัน เป็นไปตามหลักการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างคุณภาพ แบบสุดโต่งหรือเบี่ยงเบน (Extreme or Deviant Case Sampling) กล่าวคือเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ตรงตามสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจหรือสามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ เช่น ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวที่เห็นเด่นชัด (ประไพพิมพ์ สุธีสินนท์ และประสพชัย พสุนนท์, 2559) จากการที่วิจัยต้องศึกษาความสำเร็จของนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จสูงสุดในสภาวะการณ์ที่แตกต่างจึงเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายกัน 6 ท่าน ทำการวิเคราะห์เฉพาะด้านที่ประสบความสำเร็จ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ตารางที่ 2 กลุ่มตัวอย่างผู้บริหารที่นำมาถอดบทเรียนเป็นกรณีศึกษาของการวิจัยในครั้งนี้

No.	ผู้บริหาร องค์กร	อายุ	บริษัท	ประเภทธุรกิจ	ปรัชญาการ ดำเนินธุรกิจ
1.	คุณธนินท์ เจียรนวนนท์	19 เม.ย. พ.ศ.2482 -ปัจจุบัน (อายุ 82 ปี)	เครือเจริญ โภคภัณฑ์	ธุรกิจเกษตร อุตสาหกรรมและ อาหาร	ผลิตอาหาร ให้กับประชากร โลก
2.	คุณชิน โสภณพนิช	10 พ.ย. พ.ศ. 2451 - 4 ม.ค. พ.ศ. 2531	ธนาคาร กรุงเทพ	การธนาคาร	สร้างความ เชื่อมั่นและ

No.	ผู้บริหาร องค์กร	อายุ	บริษัท	ประเภทธุรกิจ	ปรัชญาการ ดำเนินธุรกิจ
		(เสียชีวิตอายุ 79 ปี)			ศรัทธา ท่ามกลาง สถานการณ์ที่ เลวร้าย
3.	คุณเทียม โชควัฒนา	24 มิ.ย. พ.ศ.2459 – 29 มิ.ย. พ.ศ.2534 (เสียชีวิตอายุ 75 ปี)	สหพัฒน์ปิบูล	ผู้ผลิตและ จำหน่ายเครื่อง อุปโภคและ บริโภค	ความสามัคคี นำมาซึ่ง ความสำเร็จ อัน วัฒนาสถาพร
4.	คุณเฉลียว อยู่วิทยา	17 ส.ค. พ.ศ. 2466- 17 มี.ค. พ.ศ. 2555 (เสียชีวิตอายุ 89 ปี)	TCP Group (กระต๊องแดง)	เครื่องดื่มชูกำลัง	พลิกผันตาม สถานการณ์ เปลี่ยนแปลง ตามโอกาส
5.	คุณศิริวัฒน์ วรเวทวุฒิ	อายุ 48 ในปี 2540 ปัจจุบันอายุ 71 ปี	ทีจีไอเอฟ คอร์ปอเรชั่น (ศิริวัฒน์ แซนวิช)	อาหารและ เครื่องดื่มเพื่อ สุขภาพ	แบ่งปันให้ผู้คน รอบข้าง
6.	คุณเศรษฐา ทวีสิน	15 ก.พ. พ.ศ.2506 - ปัจจุบัน (อายุ 57 ปี)	แสนสิริ จำกัด (มหาชน)	ธุรกิจ อสังหาริมทรัพย์	ยอมรับความจริง และทำทุกอย่าง เพื่อความอยู่ รอด

การศึกษาในครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแนวคิดทฤษฎีการสร้างคนแบบโมโนโซคูริของญี่ปุ่นจากข้อมูลเอกสารในอดีตที่มีผู้เก็บรวบรวมไว้ (Secondary Data) ได้แก่ ประวัตินักธุรกิจคนสำคัญที่มีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศ บทสัมภาษณ์ผู้บริหารจากสื่อสิ่งพิมพ์ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสัมภาษณ์อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบโคเซ็นของญี่ปุ่น เพื่อกำหนดนิยามความหมาย “หัวใจโคเซ็น” เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีอุปนัย (Inductive Approach) กับกลุ่มตัวอย่างที่รวบรวมไปสู่สมมติฐานของการวิจัย (กัญญา โพธิ์วัฒน์, 2548) จากนั้นสรุปแนวคิดทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา

6. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาในครั้งนี้ได้สรุปรวบรวมมาจากรรณกรรมในอดีต ไม่ว่าจะเป็นหนังสือชีวประวัติของนักธุรกิจคนสำคัญของไทย บทสัมภาษณ์ในวารสาร บทความวิชาการ แนวคิดและทฤษฎีโคเซ็นของญี่ปุ่น ประกอบเข้ากับบทสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบโคเซ็นของญี่ปุ่น เพื่อ

นำมาวิเคราะห์วิถีถอดรหัสคุณลักษณะของผู้บริหารสัญชาติไทยที่มีจิตวิญญาณในการเอาชนะต่อความยากลำบากจนประสบความสำเร็จและผ่านพ้นวิกฤตมาได้

หัวใจไคเซ็น คือ?

เป็นที่ทราบกันดีในแวดวงธุรกิจอุตสาหกรรมว่า ไคเซ็น แปลว่า การเปลี่ยนแปลง “การเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น” หลักของการทำไคเซ็น คือ การค้นพบข้อผิดพลาด หรือจุดบกพร่อง จากนั้นจึงค้นหาสาเหตุที่แท้จริงแล้วรีบดำเนินการปรับปรุงแก้ไขในทันที นั่นคือ ไคเซ็น ในระดับองค์กร การผลิต ที่ต้องการลดเป้าหมายและเพิ่มผลผลิตให้ดีขึ้น มีคุณภาพมากขึ้น การศึกษาในครั้งนี้ได้ประยุกต์แนวคิดไคเซ็น เข้ากับการบริหารธุรกิจ หรือปัจจัยทางธุรกิจที่เกี่ยวข้อง หากเป้าหมายของชีวิต คือ การขับเคลื่อนไปสู่ผลสำเร็จ เส้นทางเดินไปสู่เป้าหมายนั้นจะต้องฝ่าฟันอุปสรรคและสภาวะการณ์ที่ยากลำบาก ปัจจัยภายในตัวบุคคลเองและปัจจัยภายนอก ได้แก่ ลูกค้ำ คู่แข่ง และวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ผ่านมา บุคคลเหล่านั้นต้องมีคุณลักษณะอย่างไร นั่นคือ “คุณสมบัติของผู้บริหารสัญชาติไทยหัวใจไคเซ็น”

“ผู้ที่มีหัวใจไคเซ็นนั้น จะต้องเริ่มจาก การมีทัศนคติ หรือ Mindset ที่ดีก่อนเป็นอันดับแรก เมื่อมีทัศนคติที่ดี ความคิดที่ดีจากนั้นการกระทำที่ดีจึงบังเกิด ผู้บริหารขององค์กรที่มีอายุการดำเนินงานมากกว่า 60 ปี จะต้องรู้วิธีการจัดการปัจจัยการผลิต หรือ 4Ms ให้ทรงประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล เข้าใจในบริบทของธุรกิจที่เชื่อมโยงกับสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป สังคมเปลี่ยนธุรกิจต้องปรับตามสถานการณ์ หรือ Business Model เพื่อความอยู่รอดและเติบโต นั่นคือ การพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง เพื่อสร้างสิ่งที่ดีและดีกว่าให้กับคนรุ่นหลังต่อ ๆ ไป” (บทสัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต วิจารณ์อารยานนท์ อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น 15 กันยายน 2563)

คุณณินท์ เจียรนวนนท์

หากกล่าวถึงบริษัทผลิตอาหารชั้นนำระดับโลกสัญชาติไทย ที่เกรียงไกรบนเวทีการค้าโลกในนาม “เครือซี.พี.” ติดอันดับบริษัทชั้นนำ 1 ใน 5 ของโลก ด้วยวิสัยทัศน์ของคุณณินท์ เริ่มต้นด้วยวิสัยทัศน์ที่ว่า “โลกเป็นแหล่งวัตถุดิบของเรา และโลกเป็นตลาดของเรา ที่ไม่มีวัตถุดิบและมีตลาดเราก็จะส่งสินค้าหรือไปลงทุนผลิตและจำหน่ายสินค้านั้น” จากความเชื่อมั่น มุ่งมั่น และพยายามที่จะเป็นบริษัทชั้นนำของโลก ด้วยการขยายธุรกิจการเกษตรออกไปหลายทิศทางครบวงจรทั้งเป็นผู้ผลิตเอง จำหน่ายเอง และมีตัวแทนจัดจำหน่ายในเกือบทุกภูมิภาคของโลกตามความต้องการของเจ้าสัวณินท์ ที่ประกาศอย่างชัดเจนตลอดมาว่า “เครือซี.พี. เป็นครัวของโลก” การเจริญเติบโตของธุรกิจในเครือเจริญโภคภัณฑ์ หรือ ซี.พี. มีอาจก้าวกระโดดได้หากมิได้ดำเนินธุรกิจร้านสะดวกซื้อที่ชื่อ “เซเว่นอีเลฟเว่น” ซึ่งมีจำนวนสาขามากกว่า 10,000 สาขา นับว่ามากเป็นอันดับ 3 ของโลก ภายใต้ชื่อ “บริษัท ซี.พี. ออลล์ จำกัด (มหาชน)” บทเรียนแห่งความสำเร็จในธุรกิจของ เครือซี.พี. พิสูจน์ได้จากกรณีที่เจ้าสัวณินท์มีวิสัยทัศน์ในการวิเคราะห์สถานการณ์อย่างถูกต้อง กล้าที่จะรุกเมื่อโอกาสมาถึง พร้อมกับความพยายามพัฒนาองค์กรในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้มีคุณภาพทั้งในด้านการผลิต การตลาด และการบริการ พัฒนาสินค้าให้ได้มาตรฐานสากลเพื่อส่งไปแข่งขันในตลาดโลก ตามวิสัยทัศน์ของเจ้าสัวณินท์ ธุรกิจเครือ ซี.พี. จะต้องเป็นประโยชน์ต่อสังคม เกิดการจ้างงาน และมีอนาคตต่อการพัฒนาประเทศ โดยคุณณินท์ เจียรนวนนท์ กล่าวถึง การสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับประเทศดังนี้ “หากเปรียบประเทศไทยเป็นแม่น้ำ บริษัท เล็ก กลาง ใหญ่ รวมทั้ง ซี.พี. เหมือนเรือที่ลอยอยู่ หากปล่อยให้น้ำลง ทุกคนก็ลงหมด ใข้ว่าจะรอดอยู่คนเดียวได้

ดังนั้นต้องมองส่วนรวม ถ้ารู้ว่าอะไรน่าจะช่วยประเทศชาติได้น่าจะต้องพูดออกมา การสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีต้องเริ่มจากการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ด้วยการมาพูดคุยมาแลกเปลี่ยนกันเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีในประเทศนี้” (ทศ คณนาพร, 2553)

คุณชิน โสภณพนิช

บทสรุปแห่งความสำเร็จของผู้ก่อตั้งอาณาจักรธุรกิจแสนล้านในนาม “ธนาคารกรุงเทพ” ที่ชื่อ “ชิน โสภณพนิช” หรือที่รู้จักในชื่อ “เจ้าสัวชิน” นับเป็นประวัติศาสตร์การเรียนรู้แก่คนไทยรุ่นหลังที่ต้องศึกษาแนวคิดและวิสัยทัศน์ที่ยอดเยี่ยมของบุคคลนี้ และเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า หากมีความบากบั่น มุ่งมั่น มีกลยุทธ์ เคล็ดลับที่ดีย่อมประสบความสำเร็จในสายงานธุรกิจได้อย่างแน่นอน ตลอดระยะเวลา กว่า 7 ทศวรรษ หรือ 76 ปี นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2487 อาณาจักรธุรกิจของตระกูลโสภณพนิช เต็มโตมีทรัพย์สินมากมายมหาศาล ในปี พ.ศ. 2554 ธนาคารกรุงเทพมีสาขาในต่างประเทศทั้งหมด 25 สาขา ใน 13 ประเทศ ทั่วโลก ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากวิสัยทัศน์พิเศษของเจ้าสัวชิน โสภณพนิช กลยุทธ์ที่หนึ่งคือ “สร้างความเชื่อมั่นและศรัทธา ท่ามกลางสถานการณ์ที่เลวร้าย” ในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 เจ้าสัวชินได้ก่อตั้งธนาคารกรุงเทพ ภายใต้สถานการณ์ที่ไม่เอื้ออำนวย หรือภายใต้ “ภาววิสัย” ที่เป็นลบ เศรษฐกิจของไทยตกต่ำถดถอยจากภาวะหลังสงครามและธุรกิจการธนาคารของไทย ประสบวิกฤตอย่างรุนแรง เจ้าสัวชินและผู้บริหารธนาคารกรุงเทพในยุคแรกนั้นจึงต้อง “สร้างภาพลักษณ์ที่ดี” เพื่อให้ลูกค้ามีความมั่นใจว่าเงินทุกบาททุกสตางค์ที่นำฝากธนาคารจะไม่สูญหายไปไหน สิ่งสำคัญเจ้าสัวชิน เป็นผู้ไม่ยอมแพ้หรือจำนนต่อชีวิต “มีความมุ่งมั่น บุคลิก ขยันและอดทน” หนักเอาเบาสู้ โดยไม่เกี่ยงงานหรือเลือกงาน ไม่ปล่อยชีวิตให้เป็นไปตามยถากรรม หัวใจสำคัญแห่งความสำเร็จของธุรกิจธนาคารกรุงเทพ คือ “ศิลปะในการเสาะหาบุคคลมาร่วมงานและสามารถครองใจผู้ร่วมงาน” มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า เจ้าสัวชิน มีศิลปะในการปกครองดูแลคน มีจิตใจถนอมรักและเห็นอกเห็นใจผู้ร่วมงาน เพราะพนักงานทุกคนทุกระดับชั้นต่างมีชีวิต มีจิตใจ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องสร้างขวัญกำลังใจในการทำงาน จูงใจให้พนักงานมีความขยัน ซื่อสัตย์ อดทน และมีความกระตือรือร้น ที่จะรับใช้องค์กรอย่างสุดจิตสุดใจ โดยถือเอาผลสำเร็จของงานเป็นเครื่องวัดคุณภาพของคน (ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุรย์, 2555)

คุณเทียม โชควัฒนา

เจ้าสัวเทียม โชควัฒนา ผู้บริหารสัญชาติไทยเชื้อสายจีนที่ประสบความสำเร็จในอาณาจักรธุรกิจสินค้าอุปโภคบริโภค ผู้ก่อตั้งบริษัทสหพัฒนาพิบูล จำกัด ในปีพ.ศ. 2495 พัฒนามาจากร้าน “เฮียบเซ่งเซียง” ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2485 นับเป็นจุดเปลี่ยนจากธุรกิจครอบครัวเติบโตมาเป็นธุรกิจที่มีมูลค่าหลายแสนล้านบาทเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนวิธีคิดของ เจ้าสัวเทียม ในขณะนั้นมีอายุเพียง 25 ปี กำลังช่วยผู้เป็นบิดาค้าขายที่ร้านเฮียบประมาณ 6 เดือน ก็เกิดความคิดเปรียบเทียบกับความเป็น “จับกัง” แยกข้าวสารกับน้ำตาล อันเป็นกิจกรรมที่เขาทำอยู่เป็นประจำ กับการแบกเสื่อยึดไปส่งลูกค้าในระยะทางที่ส่งของเท่ากัน และใช้เวลาเท่ากันนั้น กลับมีกำไรแตกต่างกันอย่างมาก จากความคิดดังกล่าวทำให้เจ้าสัวเทียมซึ่งเป็นเด็กหนุ่มไฟแรงในขณะนั้นตัดสินใจประกอบธุรกิจการค้าของตน ด้วยการเปิดร้านค้านาม “เฮียบเซ่งเซียง” ดำเนินธุรกิจการค้าที่ต่างไปจากที่บิดาทำอยู่ โดยมีความคิดที่ว่า “สิ่งใดก็ตามซึ่งพ่อเราทำ เคยถูกและเราเลียนแบบทำตาม สิ่งนั้นนั้นย่อมหาความเจริญได้ยาก เพราะขาดความคิดริเริ่มขาดความเจริญงอกงาม ทุกสิ่งต้องมีการเปลี่ยนแปลง ต้องมีการพัฒนา ต้องมีความคิดสร้างสรรค์” ร้าน “เฮียบเซ่งเซียง” จึงนับเป็นปฐมบทของ “สหพัฒนาพิบูล” ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งอยู่ใน

สภาวะที่สินค้าอุปโภคบริโภคขาดแคลน จังหวะนั้นนายห้างเทียม โชควัฒนา ได้พลิก “วิกฤต” ให้เป็น “โอกาส” ด้วยการเร่งส่งสินค้าจากญี่ปุ่นมาจำหน่ายให้มากขึ้นและบริษัทคู่ค้าสำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียง คือ “กลุ่มมิตรชัย” ต่อมาภายหลังกิจการค้าของตระกูล “โชควัฒนา” นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 ถึงปี พ.ศ. 2532 ปรากฏบริษัทน้อยใหญ่ในเครือสหพัฒน์ ทั้งที่ลงทุนเองและร่วมทุนมีทั้งสิ้นประมาณ 175 บริษัท มีพนักงานในเครือทั้งหมด 40,000 คน

ปัจจุบัน กลุ่มบริษัท สหพัฒน์พิบูล ที่รู้จักในชื่อ “เครือสหพัฒน์” หรือ “สหกรุป” คือ กลุ่มบริษัทยักษ์ใหญ่ทางด้านสินค้าอุปโภคบริโภคในกลุ่มต่าง ๆ กว่า 10 กลุ่ม ได้แก่ โลจิสติกส์ และการจัดจำหน่ายสินค้าเครื่องสำอางและผลิตภัณฑ์สำหรับห้องน้ำ เครื่องใช้ไฟฟ้าและไอที อาหารและเครื่องดื่ม เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เครื่องหนังและสิ่งทอ ฯลฯ มีบริษัทในเครือสหพัฒน์ประมาณ 300 บริษัท โดยมีสินค้าและบริการเป็นที่รู้จักหลากหลายกว่า 30,000 รายการ กว่า 1,000 แบรินด์ มีพนักงานกว่า 100,000 คน มีทรัพย์สินรวมกันกว่า 100,000 ล้านบาท แนวทางการสร้างอาณาจักรสู่ความสำเร็จของเจ้าสัวเทียม คือ “ปรับเปลี่ยนแนวทางให้ทันกาล เปลี่ยนแปลงสภาพตามโอกาส” นโยบายการค้าของเจ้าสัวเทียมคือ “ก้าวไปข้างหน้า” ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง โดยมีความเชื่อว่า “ความสำเร็จและความล้มเหลวเกิดจากคน” เจ้าสัวเทียมจึงให้ความสนใจในการสร้างคนเพื่อมาช่วยงานบริหารจัดการที่เติบโตแตกกิ่งก้านสาขา ดังที่ท่านเคยกล่าวไว้ว่า “มากคนมากกว่าสนามบารมี และมากการพัฒนา” เนื่องจากคนมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร เจ้าสัวเทียมจึงมีปรัชญาการบริหารคนที่เกี่ยวข้องข้อหนึ่ง คือ “รู้จักใช้คนให้เหมาะกับงาน และรู้จักใช้งานให้เหมาะกับคน” ดังนั้นเจ้าสัวเทียมจึงเป็นผู้บริหารที่เข้าถึงและเข้าใจลูกน้องอย่างถ่องแท้ (ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุรย์, 2555)

คุณเฉลียว อยู่วิทยา

บทเรียนสำคัญในการดำเนินธุรกิจของคุณเฉลียว อีกทั้งยังเป็นประสบการณ์ที่ไม่อาจลืมเลือนคือ “ไม่ว่าจะดำเนินธุรกิจอะไรก็แล้วแต่ จำเป็นที่จะต้องมีความรู้อย่างถ่องแท้ในธุรกิจนั้น ๆ มิเช่นนั้นแล้วก็จะนำมาซึ่งความสูญเสียในการลงทุน และความสูญเสียเวลาที่ทุ่มเท” ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่างปี พ.ศ. 2485-2488 ล้นสุดลง คุณเฉลียว ได้เข้ามาทำงานที่กรุงเทพฯ ซึ่งสมัยนั้นเรียก “บางกอก” กับ บริษัท แลคเตอร์เลย์ จำกัด ซึ่งเป็นตัวแทนจำหน่ายยา “ออริโอมัยซิน” ที่ผลิตในต่างประเทศ และส่งมาจำหน่ายในประเทศไทย โดยมีตำแหน่งเป็น “ผู้แทน” หรือ “เซลส์แมน” จุดเปลี่ยนชีวิตที่สำคัญของคุณเฉลียวในปี พ.ศ. 2499 หลังจากมีอาชีพเป็นเซลส์แมนเขาตัดสินใจลาออกเพื่อไปทำธุรกิจส่วนตัว ด้วยการก่อตั้ง “ห้างหุ้นส่วนจำกัด ที.ซี.ฟาร์มาซูติคอล” นับเป็นจุดพลิกผันที่เปลี่ยน “วิกฤต” เป็น “โอกาส” นั่นคือการอาศัยสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ล้นสุดลงในช่วงนั้น ประเทศไทยต้องการยารักษาโรคจำนวนมาก ยาส่วนใหญ่นำเข้าจากประเทศอังกฤษ ซึ่งมีราคาสูง คุณเฉลียวจึงเป็นผู้ริเริ่มนำเข้า “เคมีภัณฑ์” จากประเทศเยอรมนี สำหรับใช้ในการผลิตยาในประเทศไทย ภายใต้อชื้อ “บริษัท ที.ซี. ฟาร์มาซูติคอล จำกัด” จากนั้นในปี พ.ศ. 2508 ก็ขยายกิจการจำหน่ายยาปฏิชีวนะที่ขายดีให้มีกำไรมากที่สุด ยี่ห้อ “ทีซี-มัยซิน” และผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และในปี พ.ศ. 2519 เจ้าสัวเฉลียวเริ่มต้นคิดค้นที่จะทำการผลิตเครื่องดื่มชูกำลังยี่ห้อ “กระทิงแดง” หรือ “Red Bull” ที่ยิ่งใหญ่และมีชื่อเสียงไปยังตลาดโลก เริ่มต้นทำตลาดในประเทศออสเตรเลีย ยุโรป อเมริกา และทวีปเอเชีย โดยมียอดจำหน่ายกว่า 160 ประเทศทั่วโลก สิ่งสำคัญที่ทำให้ธุรกิจของเจ้าสัวเฉลียว อยู่วิทยาประสบความสำเร็จเป็นนักธุรกิจแนวหน้าระดับโลก คือ “การสร้างแบรนด์ไทยใน

ต่างประเทศ ผ่านพันธมิตรทางธุรกิจชาวต่างชาติ” ทำให้สามารถขยายฐานอาณาจักรธุรกิจของตนออกไปในหลายภูมิภาค (ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุรย์, 2555)

คุณศิริวัฒน์ วรเวทวุฒิคุณ

วิกฤตใหญ่ครั้งสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์ของเศรษฐกิจไทย คงไม่มีใครปฏิเสธวิกฤตฟองสบู่แตกในปี พ.ศ. 2540 (วิกฤตต้มยำกุ้ง) เช่นเดียวกับนักลงทุนในตลาดหุ้นที่ไม่มีใครไม่รู้จัก คุณศิริวัฒน์ วรเวทวุฒิคุณ กรรมการผู้จัดการหลักทรัพย์เอเชีย จำกัด โบรกเกอร์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ก่อนจะเกิดวิกฤตฟองสบู่แตกลงทุนชาวไทยคิดใหญ่เกินตัว ทำให้ต้องกู้เงินลงทุนจากต่างประเทศ ดังนั้นเมื่อรัฐบาลประกาศค่าเงินบาทลอยตัวส่งผลกระทบต่อนักลงทุนและคุณศิริวัฒน์ ต้องรับภาระหนี้สินนับพันล้านบาท คุณศิริวัฒน์ เล่าว่าวันที่ต้องปิดบริษัท พนักงานครึ่งหนึ่งลาออก อีกครึ่งกำลังมืดแปดด้านไม่มีที่ไป *“เลยนึกถึงคำสอนของคุณพ่อคุณแม่ คือ อย่าทิ้งลูกน้อง เพราะเขาเหมือนครอบครัวเดียวกับเรา ถ้าไม่มีเขาก็ไม่มีเราในวันนี้ เลยปรึกษารรยาว่าทำอะไรเพื่อสามารถเลี้ยงคนเหล่านี้ สุดท้ายรรยาบอกว่า งั้นเรามาทำแซนด์วิชขายกันเถอะ”* และที่คือจุดเริ่มต้นของ “ศิริวัฒน์แซนด์วิช” หลังจากที่ศิริวัฒน์ คิดว่าเขาไม่ใช่เซียนหุ้น ไม่ใช่เจ้าพ่อสังหาริมทรัพย์อีกต่อไป บทเรียนแรกที่ได้รับในวันที่ล้ม คือ “อย่าอย่าทำกิน” กลยุทธ์ของศิริวัฒน์แซนด์วิช คือ *“ใช้หน้าตัวเองเป็นพรีเซนเตอร์ ด้วยการยื่นถือกล่องคล้องคอขาย จุดไหนขายไม่ดีก็เคลื่อนย้ายได้ง่าย แค่เดินย้ายจุด ประกอบกับกลเม็ดการขายตามแบบฉบับของศิริวัฒน์แซนด์วิช คือ ไม่ตื้อ ไม่ยึดเยียด หากลูกค้าต้องการก็จะเดินมาซื้อเอง วันนี้อาจลองซื้อชิม วันหน้าถ้าเขาติดใจเขาจะกลับมาซื้อเอง แค่ทำสินค้าให้ดีในทุก ๆ วันก็พอ”* (อินทรชัย พาณิชกุล, 2560)

ผ่านมากกว่า 20 ปี คุณศิริวัฒน์ ล้มแล้วลุกขึ้นสู้จนสามารถปลดหนี้นับพันล้านบาทได้สำเร็จ ด้วยหัวใจที่ไม่ยอมแพ้ต่อความยากลำบาก กัดฟันสู้ล้มแล้วลุก จนกลับมาขึ้นได้อีกครั้ง พ้นจากบุคคลล้มละลาย กลายเป็นตำนานคนสู้ชีวิตที่สร้างแรงบันดาลใจให้แก่คนนับล้าน ปัจจุบันบริษัท ที่จีไอเอฟ คอร์ปอเรชั่น จำกัด ดูแลธุรกิจอาหารและเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ ด้วยการนึกถึงชุมชนเกษตรกรชาวไร่ ชาวสวนโดยรับซื้อวัตถุดิบในราคาที่สูงกว่าราคาตลาด *“สมัยก่อนผมทำธุรกิจแบบเห็นแก่ตัว คิดคนเดียว ทำคนเดียว รวยคนเดียว ยามมีปัญหาก็เลยวิ่งไปคนเดียวตามยถากรรม เพราะว่าไม่เคยเจอใคร วันนี้อยากกลับมาใหม่ สร้างธุรกิจให้อยู่อย่างยั่งยืน ผมอยากเป็นเศรษฐีที่แบ่งปันให้กับสังคม นั่นคือ ช่วยเหลือเกษตรกร ผู้ที่มีปัญหาแต่ไม่มีโอกาส หมายความว่าปลูกเป็น ทำเป็น แต่ขายไม่เป็น”* ความฝันของคุณศิริวัฒน์ นับจากนี้ คือ อยากนำบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์เป็นบริษัทมหาชน (ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุรย์, 2555)

คุณเศรษฐา ทวีสิน

หนึ่งในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ระดับแนวหน้าของประเทศไทยที่มีมูลค่านับแสนล้านบาท ภายใต้ชื่อ “แสนสิริ” นำโดย คุณเศรษฐา ทวีสิน กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท แสนสิริ จำกัด (มหาชน) กว่า 30 ปี ของการดำเนินงาน แสนสิริผ่านช่วงเวลาที่ทั้งวิกฤตต้มยำกุ้ง เมื่อปี พ.ศ. 2540 ที่หนักที่สุดคือ วิกฤตโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างและยังไม่รู้ว่าจะสิ้นสุดเมื่อไร จากบทเรียนในทุก ๆ วิกฤตที่ผ่านมา ก็มีโอกาสนำทางออกให้เลือกอยู่เสมอ คุณเศรษฐา ได้เรียนรู้เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงประคองธุรกิจให้อยู่รอดในช่วงวิกฤตในครั้งนี้ ด้วยกลยุทธ์การสร้างความเร็วและว่องไว (Speed to Market Strategy) ด้วยการใช้แคมเปญ “แสนสิริผ่อนให้” ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยสูงสุด 24 เดือน กับลูกค้าในกลุ่มอาชีพที่

ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 เช่น ธุรกิจสายการบิน โรงแรม เป็นกลยุทธ์ที่กระตุ้นให้ลูกค้ากล้าตัดสินใจ เปลี่ยนความกลัวให้เป็นโอกาส นอกจากนี้ แสนสิริ ได้เข้าหาคู่ค้า-ซัพพลายเออร์ ที่รู้จักกันมากกว่า 10 ปี เข้าซื้อโครงการคอนโดที่มีมูลค่ากว่า 2 พันล้านบาท แม้กำไรจะลดลงแต่ทำให้สภาพคล่องของบริษัทดีขึ้น ส่งผลให้ครึ่งปีแรกของปี พ.ศ. 2563 แสนสิริสามารถปิดการขายโครงการที่มีมูลค่ารวมกว่า 24,500 ล้านบาท มียอดโอนโครงการที่อยู่อาศัยทุกประเภทที่ส่งมอบให้กับลูกค้าไปแล้วถึง 25,220 ล้านบาทเติบโตจากปีก่อนหน้าร้อยละ 152 (Orawan Marketeer, 2020)

บทเรียนจากวิกฤตของประเทศที่ผ่านมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2540 ทำให้แสนสิริตระหนักว่า **พนักงานเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด** ไม่ใช่แค่พูด แต่ทำให้เห็น กำลังใจของพนักงานเป็นสิ่งสำคัญ เพราะมีเช่นนั้นแล้วกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่วางไว้ว่าจะฝ่าวิกฤตไปด้วยกันก็ไม่มี ความหมาย แสนสิริจึงต้องทำให้พนักงานมั่นใจว่า **“ในวิกฤตที่หนักขนาดนี้ บริษัทไม่มีการเลิกจ้าง ไม่มีการลดเงินเดือน เขาก็พร้อมจะฝ่าวิกฤตไปกับเราทันที”** ดังนั้นเราจะต้องดูแลพนักงานให้ดี ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Rules of Success) หลักสำคัญคือ ต้องทำงานหนัก (Work Hard) ไม่ใช่เจอปัญหาแล้วหนี ต้องพร้อมเผชิญปัญหา และแก้ไข และมีวินัยในการทำงาน รับผิดชอบต่อหน้าที่ ซื่อสัตย์ สุจริต นอกเหนือจากนี้ **“คนแบบที่ผมไม่ชอบเลย คือคนที่อธิบายให้ผมฟังตลอดเวลาว่า ‘ทำไม่ถึงทำไม่ได้’ คุณไม่ได้ถูกจ้างมาให้อธิบายว่าทำไมทำไม่ได้ คุณถูกจ้างมาเป็นมืออาชีพเพื่อทำงานให้สำเร็จ”** (Chaipohn, 2020) การทำธุรกิจให้สำเร็จไม่ใช่แค่ความสามารถของใครเพียงคนเดียวคนหนึ่ง แต่มันคือการบริหารคนในองค์กรให้ไปสู่เป้าหมายเดียวกัน トラบิตที่ผู้บริหารไม่ยอมแพ้ พนักงานทุกคนยังขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย และเราจะผ่านพ้นวิกฤตไปได้อย่างแน่นอน ตามที่คุลม เศรษฐธา กล่าวไว้ว่า **“ผมเป็นคนกลัวแพ้อย่างที่สุด ดังนั้นผมต้องไม่แพ้ ผมยอมเหนื่อย”**

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้บริหารสัญชาติไทยตามแนวคิดโคเซ็น

ผู้บริหารองค์กร	หัวใจ (ความตระหนัก)	ทักษะ (การปฏิบัติงาน)	ร่างกาย (บทบาทหน้าที่)
คุณธนิษฐ์ เจริญวรรณ	<ul style="list-style-type: none"> ผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลง ธุรกิจของเครือซี.พี. ต้องมีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศ 	<ul style="list-style-type: none"> การลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลิตผล การเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของพนักงาน สร้างคนดี บริหารคนเก่ง 	<ul style="list-style-type: none"> อ่อนน้อมถ่อมตน ให้เกียรติผู้อื่น คนของ ซี.พี. ทุกคน ต้องคิดแบบเจ้าแก้ว ทำแบบเจ้าแก้ว รายได้สูงแบบเจ้าแก้ว
คุณชิน โสภณพนิช	<ul style="list-style-type: none"> สร้างความเชื่อมั่นและศรัทธา ท่ามกลางสถานการณ์ที่เลวร้าย มุ่งมั่น บุกบัน ขยันและอดทน 	<ul style="list-style-type: none"> มีศิลปะในการเสาะหาคนเก่งมาร่วมงาน สามารถครองใจผู้ร่วมงาน ให้มีความขยัน ซื่อสัตย์ อดทน 	<ul style="list-style-type: none"> ยึดถือผลสำเร็จของงานเป็นเครื่องวัดคุณภาพของคน

ผู้บริหาร องค์กร	หัวใจ (ความตระหนัก)	ทักษะ (การปฏิบัติงาน)	ร่างกาย (บทบาทหน้าที่)
คุณเทียม โชควัฒนา	<ul style="list-style-type: none"> ■ “ก้าวไปข้างหน้า” ปรับเปลี่ยนแนวทาง ตามสภาพโอกาส “เดินทีละก้าว กินข้าว ทีละคำ ก้าวไป ข้างหน้า ช้า ๆ แต่ มั่นคง” 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ดำเนินธุรกิจตาม สภาพที่เป็นจริง ด้วย การยึดหลักปรัชญา 4 “เร็ว ช้า หนัก เบา” ■ เมื่อต้องการขยาย กิจการ ต้องใส่ใจ ถ่ายทอดความรู้ให้ ลูกน้อง ■ การทำงานเป็นทีม เนื่องจากไม่มีใครเก่ง คนเดียวโดยไม่อาศัย ผู้อื่น 	<ul style="list-style-type: none"> ■ อ่านคนออกและใช้ คนเป็น เข้าใจ ผู้ร่วมงานอย่างถ่อง แท้ ■ ปกครองลูกน้องด้วย ความเที่ยงธรรม ■ กระตือรือร้น ทำงาน รวดเร็ว เตรียมพร้อม รับวิกฤตอยู่เสมอ
คุณเฉลียว อยู่วิทยา	<ul style="list-style-type: none"> ■ ขยายธุรกิจไปข้างหน้า ด้วยการสร้างพันธมิตร ■ เน้นตลาดมวลชนเป็น ฐานต่อยอดไปยังตลาด ต่างประเทศ ■ เผชิญหน้ากับการ แข่งขันอย่างท้าทาย ■ ปัญหาคืออย่าอย่างหนึ่ง ที่กระตุ้นให้เกิดความ มานะบากบั่น 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ปรับตัวเข้ากับตลาด ต่างประเทศตาม พฤติกรรมของ ผู้บริโภค ■ สร้างความแตกต่างจน คู่แข่งตามไม่ทัน 	<ul style="list-style-type: none"> ■ สร้างกิจกรรมดึงดูด ผู้ร่วมงานให้รักและ ผูกพันองค์กร เช่น “โครงการกระดานดำ กับกระทิงแดง” ■ สร้างความสามัคคีใน กลุ่มนักบริหาร เน้น ความกล้าหาญในการ นำเสนอความคิด ใหม่ๆ
คุณศิริวัฒน์ วรเวทวุฒิคุณ	<ul style="list-style-type: none"> ■ หัวใจที่ไม่ยอมแพ้ต่อ ความยากลำบาก ล้ม แล้วลุกจนกลับมายืน ได้อีกครั้ง ■ ทำสินค้าให้ดีในทุก ๆ วัน 	<ul style="list-style-type: none"> ■ อายายทำกิน ■ กลยุทธ์ขายสินค้าแบบ เคลื่อนที่ได้ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ไม่ทิ้งลูกน้องเพราะ เขาเหมือนครอบครัว เดียวกับเรา ■ แบ่งปันช่วยเหลือ เกษตรกร
คุณเศรษฐา ทวีสิน	<ul style="list-style-type: none"> ■ ในทุกวิกฤตมักมีโอกาส และทางออกให้เลือก อยู่เสมอ ■ “ผมเป็นคนกลัวแพ้ อย่างที่สุด ดังนั้นผม 	<ul style="list-style-type: none"> ■ กลยุทธ์การสร้างควม รวดเร็วและว่องไว ■ สร้างความมั่นใจให้กับ พนักงานทุกคนเพื่อ ทุ่มเททำงานให้กับ องค์กร 	<ul style="list-style-type: none"> ■ พนักงานคือปัจจัย แห่งความสำเร็จ ■ มุ่งบริหารคนใน องค์กรให้ไปสู่ เป้าหมายเดียวกัน

ผู้บริหาร องค์กร	หัวใจ (ความตระหนัก)	ทักษะ (การปฏิบัติงาน)	ร่างกาย (บทบาทหน้าที่)
	<i>ต้องไม่แพ้ ผมยอมน เหนียว”</i>		

7. สรุปและอภิปรายผล

จากบทวิเคราะห์การถอดบทเรียน: “ผู้บริหารสัญชาติไทยหัวใจไคเซ็น” บทเส้นทางของนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง การก่อสร้างตัวของบรรดาเจ้าสัวของไทยที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนานกว่า 60 ปี เส้นทางธุรกิจสู่ความสำเร็จทั้งในอดีตและปัจจุบัน ล้วนเต็มไปด้วยความยากลำบาก นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่างปี พ.ศ. 2487-2488 ที่ภาวะเศรษฐกิจของไทยตกต่ำและถดถอย แต่มิได้เป็นอุปสรรคต่อบรรดาเจ้าสัวของไทยในยุคนั้นที่จะสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนให้กับธุรกิจของตนเอง คุณลักษณะสำคัญที่ **เจ้าสัวธนินท์ เจ้าสัวชิน เจ้าสัวเทียม และเจ้าสัวเฉลียว** มีคือจิตวิญญาณที่มุ่งมั่น บากบั่น เอาชนะต่ออุปสรรคเพื่อต้องการพัฒนาไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น นั่นคือ “หัวใจไคเซ็น” ที่ต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ความอยู่รอดและการเติบโตขององค์กร เจ้าสัวเทียม กล่าวว่า “**เดินทีละก้าว กินข้าวทีละคำ ก้าวไปข้างหน้าช้า ๆ แต่ไม่หยุดยั้ง**” คือการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทีละเล็กทีละน้อย เพราะหัวใจไคเซ็นเริ่มต้นจากก้าวเล็ก ๆ เพียงหนึ่งก้าว อันนำไปสู่ผลสำเร็จอันยิ่งใหญ่ (ยาสุฮิโกะ โยชิซาร่า, 2550) **คุณศิริวัฒน์ วรเวทวุฒิคุณ** เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างนักธุรกิจผู้ไม่ยอมแพ้ในวิกฤตค่าเงินบาทลอยตัวในปี พ.ศ. 2540 ผู้ล้มแล้วลุกขึ้นมาใหม่ได้อีกครั้ง จนกลายเป็นตำนานคนสู้ชีวิตที่สร้างแรงบันดาลใจกับคนในรุ่นหลัง ในยุคที่ทั่วโลกกำลังประสบวิกฤตเดียวกันคือ สถานการณ์โควิด-19 **คุณเศรษฐา พิธิลิน** ผู้ยอมรับความจริงและทำทุกทางเพื่อความอยู่รอดขององค์กร **“ผมเป็นคนกลัวแพ้อย่างที่สุด ดังนั้นผมต้องไม่แพ้ ผมยอมนเหนียว”** ผู้บริหารที่มีหัวใจไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคสร้างความเชื่อมั่นให้กับพนักงานทุกคนตระหนักว่า องค์กรจะไม่มีทางเลือกง่าย หรือลดเงินเดือน เราจะฝ่าวิกฤตไปด้วยกัน คุณลักษณะสำคัญของผู้บริหารสัญชาติไทยเหล่านี้มี เริ่มจาก “หัวใจ” ที่ไม่ยอมแพ้ พร้อมฝ่าฟันอุปสรรค พร้อมที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทุกอย่างเพื่อความอยู่รอด ตามที่คุณศิริวัฒน์ กล่าวว่า **“อย่าอายทำกิน”** และคุณเศรษฐา กล่าวว่า **“หมดเวลาสร้างภาพ ยอมรับความจริงและทำทุกอย่างเพื่อความอยู่รอด”** นอกจากนี้หัวใจที่สู้ไม่ถอยแล้ว คุณลักษณะสำคัญพิเศษของผู้บริหารสัญชาติไทยเหล่านี้มี คือ วิสัยทัศน์อันกว้างไกลประกอบกับจิตใจที่กว้างขวาง ทำให้องค์เหล่านี้ดึงดูดคนเก่งและคนดีมาร่วมงาน ทักษะด้านความคิด กล่าวคือ “วิสัยทัศน์” เป็นคุณลักษณะสำคัญมากที่ผู้บริหารระดับสูงต้องมี (ฮาตะ โทชิมิจิ, 2559) เพื่อนำพาองค์กรเจริญรุดหน้า ดังเช่นเจ้าสัวธนินท์ มองตลาดของเครือซี.พี. ว่า **“โลกเป็นแหล่งวัตถุดิบของเราและโลกเป็นตลาดของเราที่ได้มีวัตถุดิบและมีตลาด ซี.พี. ก็จะส่งสินค้าไปขายหรือไปลงทุนที่นั่น”** บทบาทสำคัญของผู้บริหารเหล่านี้คือ การบริหารงานและบริหารคนมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน ดังนั้นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์การเข้าถึงและเข้าใจพนักงานในทุกระดับจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้บริหารเหล่านี้ยึดถือเอาผลสำเร็จของงานเป็นที่ตั้งสร้างความสามัคคีในกลุ่มนักบริหาร และเน้นความกล้าในการนำเสนอสิ่งใหม่ ๆ เพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่าอยู่เสมอ จากการถอดบทเรียนและกรณีศึกษาในครั้งนี้พบว่าผู้บริหารเหล่านี้ล้วนมีคุณลักษณะด้าน **“หัวใจ ทักษะ ร่างกาย”** ในทุกมิติ ตามแนวคิดและทฤษฎีโมโนซุริของญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นการเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ การปรับตัว

เพื่อความอยู่รอดที่สำคัญจะต้องสามารถโน้มน้าวให้คนในองค์กรทำงานตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ที่สำคัญที่สุดคือ “ทัศนคติเชิงบวก และความเชื่อมั่นในตนเอง” ที่จะนำพาเขาเหล่านี้ไปสู่เส้นทางแห่งความสำเร็จ (จอมภัก คัลระหัต และคณะ, 2562)

“องค์ประกอบแห่งความสำเร็จของนักธุรกิจเหล่านี้ต้องเริ่มต้นจากทัศนคติ หรือ Mindset ที่ดี เกิดเป็นความคิด หรือ Idea ที่ดีในการบริหารจัดการทรัพยากรพื้นฐาน หรือ 4Ms ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) เครื่องจักร (Machine) ต่างกันที่วิธีการ (Methods) ในแต่ละยุคสมัยและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงผู้บริหารต้องปรับตัวด้วยการนำกลยุทธ์ที่เหนือกว่า หรือ Business Model ที่ดีกว่าเดิม มาสร้างการเปลี่ยนแปลง และดำรงไว้ซึ่งการอยู่รอดขององค์กร นั่นคือ ผู้บริหาร สไตลโคเซ็น”² (บทสัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต โรจน์อารยานนท์ อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น 15 กันยายน 2563)

เส้นทางความสำเร็จในธุรกิจการค้าของบรรดา “เจ้าสัว” หรือ “นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ” ในแต่ละยุคสมัยที่ต้องฝ่าฟันกับภาวะวิกฤต ที่เต็มไปด้วยความยากลำบาก หากแต่ใจสู้ไม่ยอมแพ้แล้ว ก็ประสบความสำเร็จไปแล้วกว่าครึ่ง เพียงแต่เราไม่ยอมแพ้ต่อความยากลำบาก หรือจำนนต่อปัญหาและอุปสรรคใด ๆ ย่อมประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน

8. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

การศึกษาในครั้งนี้เป็นเพียงวิจัยพื้นฐานที่นำตัวแปรจากแนวคิดและทฤษฎีโมโนโซคูริของญี่ปุ่น มาเชื่อมโยงกับคุณสมบัติและคุณลักษณะของนักธุรกิจไทยที่ประสบความสำเร็จในระดับประเทศ ด้วยวิธีวิจัยเอกสาร ดังนั้นเพื่อเป็นการศึกษาตัวแปร “ทักษะ หัวใจ ร่างกาย” กับปรากฏการณ์ทางสังคมในอนาคต นักวิจัยควรทำการสัมภาษณ์นักธุรกิจเหล่านี้หรือทายาทธุรกิจ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลโดยตรงกับนักวิจัยทำให้สามารถตีความหมายของคำว่า “หัวใจโคเซ็น” ได้เห็นภาพอย่างชัดเจนมากขึ้น สร้างแรงบันดาลใจให้กับนักธุรกิจไทยรุ่นใหม่ในการก้าวข้ามอุปสรรคปัญหาภายใต้วิกฤตทางเศรษฐกิจของไทยที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา (Covid-19)

นอกจากนี้ ตัวแปรคุณลักษณะของผู้บริหารทั้ง 3 ด้าน “ทักษะ หัวใจ ร่างกาย” ควรนำมาศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณกับกลุ่มผู้บริหารระดับหัวหน้างานขององค์กรธุรกิจทั้งในภาคอุตสาหกรรมการผลิตและบริการของประเทศไทย เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของผู้บริหารในแต่ละอุตสาหกรรม

เอกสารอ้างอิง

กัญญา โพธิ์วัฒน์. (2548). *ทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนประถมศึกษา: การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

² กิตติกรรมประกาศ คณะผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต โรจน์อารยานนท์ อธิการบดี สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น ผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับความหมายของ “หัวใจโคเซ็น” ซึ่งทางสถาบันฯ ได้ยึดถือเป็นค่านิยมหลักขององค์กร อันเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของบุคลากรทุกฝ่ายให้บรรลุเป้าหมายแห่งความสำเร็จท่ามกลางวิกฤตต่าง ๆ เราจะผ่านพ้นไปด้วยกัน

- จอมภัก คัลังระหัด และคณะ. (2562). นวัตกรรมทางธุรกิจของผู้ประกอบการธุรกิจเดอะมูน โฮสเทล: การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก. *Humanities, Social Science and Arts*, 12(2), pp. 141-155.
- ทศ คณนาพร. (2553). *บริหารงาน บริหารคนให้สุดยอด สไตลธ์นินท์ เจียรนวนนท์*. กรุงเทพฯ: แสบปี๊บุ๊ค.
- ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุรย์. (2555). *5 เจ้าลัวผู้ไม่เคยยอมแพ้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อนิเมทกรุ๊ป.
- นครินทร์ วนกิจไพบูลย์. (2019). *เศรษฐา ทวีสิน แสนลิริ กลยุทธ์บริหาร 4 เส้า กับปรัชญา ‘หายใจเข้าไว้’*. สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน, 2563, จาก <https://thestandard.co/podcast/thesecondsauce117/>
- ประไพพิมพ์ สุธีวสินนนท์ และประสพชัย พสุนนท์. (2559). กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ. *วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 29(2).
- ปารดา บัณฐนนิพิท. (2555). ไคเซ็นกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์. *วารสารนักบริหาร*, 32(1), หน้า 138-142.
- พิทักษ์ ศิริวงศ์. (2547). ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) วิธีวิทยาการวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีในการพัฒนาประเทศ. *บรรณสาร มศก.ท.*, 19(1).
- ยาสุฮิโกะ โยชิฮารุ. (2550). *เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานด้วยไคเซ็น* (สุลภัส เครือกาญจนา, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น). (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 2007).
- วนิดา วาติเจริญ และคณะ. (2562). คนเก่งสร้างได้: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามวิถีไคเซ็นของญี่ปุ่น. *รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติและระดับนานาชาติเบญจมิตรวิชาการ ครั้งที่ 9 “การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อก้าวเศรษฐกิจดิจิทัล”*, 28 พฤษภาคม มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต.
- วรินทร์ ววงค์ และคณะ. (2560). *การสร้างคนคุณภาพแบบญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วากามัตสึ โยชิฮิโตะ. (2554). *ไคเซ็นตามวิถีโตโยต้า* (ประยูร เขียววัฒนา, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น). (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 2011).
- ศักดิ์ อรุณรัตน์มีเรื่อง. (2556). ไคเซ็น: หัวใจสู่ความสำเร็จของอุตสาหกรรมญี่ปุ่น. *วารสารธุรกิจปริทัศน์*, 5(1), น. 139-149.
- สมบัติ นพรัก. (2550). *ใครเซ็นกับไคเซ็น*. สืบค้นเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม, 2560, จาก <http://gotoknow.org/blog/sombatn-ednuqakm/5290>.
- สรกมล อุดุลยานนท์. (2543). *ปรัชญานักธุรกิจไทย เคล็ดลับสู่ความสำเร็จ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- อินทรชัย พาณิชกุล. (2560). 20 ปีวิกฤตฟองสบู่แตก วันนี้ของ “ศิริวัฒน์แซนด์วิช”. สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2563 จาก <https://www.posttoday.com/politic/report/477270>.
- ฮาดะ โทชิมิจิ. (2559). *การพัฒนาบุคลากรในโรงงานแบบ Monodzukuri* (บัณฑิต โรจน์อารยานนท์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น). (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 2016).
- Chaipohn. (2020). *บริหารองค์กรให้พร้อมรับมือวิกฤตระยะยาว*. สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2563 จาก <https://www.unlockmen.com/the-new-breitling-chronomat-collection>.

- Leedy, P.L. and Ormrod, J.E. (2001). *Practical Research: Planning and Design*. Upper Saddle River, N.J. Merrill Prentice, 7th ed.
- Orawan Marketeer. (2020). *ฉันทินท์ เจียรวนนท์ การสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีต้องเริ่มจากการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง*. สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2563 จาก <https://marketeeronline.co/archives/165341>.
- Orawan Marketeer. (2020). *หมดเวลาสร้างภาพ แสนลิริ ทำทุกอย่างเพื่อเงินสด*. สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2563 จาก <https://marketeeronline.co/archives/176409>.

การสอนภาษาญี่ปุ่นด้วยภาพยนตร์

วรรณภา ชินวิกัย

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

บทคัดย่อ

ภาพยนตร์มีคุณสมบัติหลายประการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ การนำภาพยนตร์มาใช้เป็นสื่อการสอนภาษาญี่ปุ่นในชั้นเรียนจะช่วยกระตุ้นการเรียนรู้และดึงดูดความสนใจของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี บทความนี้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการสอนภาษาญี่ปุ่นด้วยภาพยนตร์ใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ข้อดีของการใช้ภาพยนตร์เป็นสื่อการสอนภาษาต่างประเทศ 2) ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการนำภาพยนตร์มาใช้ในการสอนภาษาญี่ปุ่น 3) รายชื่อภาพยนตร์ญี่ปุ่นฉบับภาษาไทยที่มีเสียงพากย์และคำบรรยายภาษาญี่ปุ่น โดยหวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สอนภาษาญี่ปุ่นที่สนใจจะนำภาพยนตร์ไปลองปรับใช้กับการสอนภาษาญี่ปุ่นของตนเอง

คำสำคัญ: การสอนภาษาญี่ปุ่น ภาษาญี่ปุ่นผ่านภาพยนตร์ คำบรรยาย (ซับไตเติ้ล)

Teaching Japanese with Movies

Wanna Chinvigai

School of Liberal Arts, Eastern Asia University

Abstract

Movies have many features that are a good support for learning a foreign language. Using movies to teach the Japanese language in class will help stimulate learning and attract the attention of learners as well. This article discusses the teaching of the Japanese language with movies in terms of three points: 1) the advantages of using movies as foreign language teaching materials; 2) concrete examples of using movies in teaching the Japanese language; 3) a list of Japanese movies in Thai versions that have Japanese audio and subtitles. It is hoped that the present study will be useful for teachers who teach the Japanese language and that are interested in applying movies in Japanese language classes.

Keywords: Teaching Japanese, Japanese through movies, Subtitle

ความนำ

เมื่อการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นซึ่งเน้นตำราเรียนเป็นหลักจบลง และผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้ภาษาญี่ปุ่นอยู่ในระดับหนึ่งแล้ว การเข้าสู่การเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นชั้นกลางที่มีเนื้อหามากขึ้นและหนักขึ้นนั้น หากผู้สอนยังคงยึดตำราเรียนเป็นหลักในการสอนตามเดิม โดยมุ่งสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้สำหรับการสอบหรือศึกษาต่อมากกว่าการจัดประสบการณ์ด้านการใช้ภาษาญี่ปุ่นในชีวิตจริง ผู้เรียนจะรู้สึกเบื่อหน่ายและเครียด ส่งผลให้ผู้เรียนขาดเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่นและขาดแรงจูงใจในการพูดภาษาญี่ปุ่น สุดท้ายอาจจะถึงขั้นประสบความล้มเหลวในการเรียน กล่าวคือไม่สามารถสื่อสารกับเจ้าของภาษาด้วยภาษาญี่ปุ่นได้ ซึ่งนับเป็นปัญหาใหญ่ของการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นเรื่องหนึ่งในปัจจุบัน

วิธีหนึ่งที่อาจจะช่วยลดปัญหาดังกล่าวได้ก็คือ ผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชั้นกลางขึ้นไปต้องพิจารณาหาสื่อการสอนเพิ่มเติมมากระตุ้นความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้การเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นดำเนินไปได้ อย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพและเข้าใจได้ง่ายสำหรับผู้เรียน ในบทความนี้จะนำเสนอสื่อการสอนเพิ่มเติมประเภทโสตทัศนูปกรณ์ ได้แก่ “ภาพยนตร์” ในรูปแบบของแผ่นดีวีดี (DVD: Digital Versatile Disc) ซึ่งเป็นสื่อที่ทันสมัยให้ทั้งภาพและเสียงที่มีความคมชัดสมจริง ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงตัวภาษาญี่ปุ่นได้อย่างเป็นธรรมชาติและสนุกสนาน

ทั้งนี้หากผู้สอนสามารถนำภาพยนตร์มาปรับใช้ในชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสม ก็จะสามารถสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นให้แก่ผู้เรียนได้มาก เนื่องจากภาพยนตร์มีข้อดีหลายประการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศตามที่ได้กล่าวถึงดังต่อไปนี้

1. ข้อดีของการใช้ภาพยนตร์เป็นสื่อการสอนภาษาต่างประเทศ

- การเรียนภาษาต่างประเทศผ่านการดูภาพยนตร์เป็นเทคนิคหนึ่งที่มีประสิทธิภาพสูงและกำลังได้รับความนิยมอย่างมาก เพราะเป็นการฝึกภาษาแบบเพลิดเพลินผ่านเรื่องราวที่สนุกสนานในภาพยนตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศหลายท่านแสดงทัศนะถึงข้อดีของการใช้ภาพยนตร์เป็นสื่อการสอนภาษาต่างประเทศไว้อย่างมากมาย ซึ่งพอสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

- ภาพยนตร์ช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนภาษาต่างประเทศ เนื่องจากนำความหลากหลายและความบันเทิงมาสู่ห้องเรียน เนื้อเรื่องและชีวิตตัวละครจากภาพยนตร์ยังช่วยส่งเสริมให้เกิดการอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน และผู้เรียนกับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสนใจและรู้สึกมีความสุขกับการเรียนมากขึ้น (พชร สายเพชร, 2562)

- ภาพยนตร์ช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสและสังเกตการออกเสียงที่ถูกต้อง ทั้งการใช้ น้ำเสียง จังหวะ ระดับเสียง ความเร็วของการพูด และภาษากาย (Body language) ในสถานการณ์ต่าง ๆ ของเจ้าของภาษา ซึ่งจำเป็นต้องเห็นตัวอย่างจริงผ่านการแสดง ไม่สามารถที่จะทำความเข้าใจจากการอ่านหนังสือหรือฟังซีดีได้เพียงอย่างเดียว (Morita Osamu, 2006)

- ภาพยนตร์เป็นสื่อบันเทิงช่วยบำบัดความเครียดและลดความน่าเบื่อ ศัตรูตัวร้ายของการเรียนภาษาต่างประเทศก็คือ ความน่าเบื่อ ถึงแม้ว่าผู้เรียนจะมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมากเพียงใด หากรู้สึกเบื่อและเลิกเรียนกลางคันก็ไม่มีความหมายอะไร ในประเด็นนี้ภาพยนตร์ถือเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับความน่าเบื่อโดยสิ้นเชิง เนื่องจากภาพยนตร์ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อสร้างความบันเทิงให้แก่

ผู้ชม ภาพยนตร์เรื่องใดที่ดูแล้วน่าเบื่อก็หมายความว่าภาพยนตร์เรื่องนั้นประสบความสำเร็จในการสร้าง การนำภาพยนตร์เข้ามาใช้ในห้องเรียนจึงช่วยลดความน่าเบื่อและความเครียดจากเนื้อหาบทเรียนที่หนักลงได้ (Nitta Haruhiko, 1994)

- ภาพยนตร์แสดงให้เห็นการใช้ภาษาในบริบทต่าง ๆ ช่วยให้ผู้เรียนฝึกเดาความหมายของคำศัพท์บางคำได้จากบริบทโดยไม่ต้องพึ่งพาวาจนุกรม การหยุดดูและดูซ้ำไปมาก็ทำให้สามารถเก็บข้อมูลรายละเอียดของแต่ละฉากได้ชัดเจนมากขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนซึมซับและคุ้นเคยกับการสนทนาแบบไม่เป็นทางการที่ใช้กันอยู่ในชีวิตจริง ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่ผู้เรียนนึกถึงคำศัพท์หรือสำนวนที่ได้เรียนรู้มาจากภาพยนตร์ก็จะสามารถเชื่อมโยงกับภาพของบริบทที่เหมาะสมกับการใช้ได้ ส่งผลให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสื่อสารกับเจ้าของภาษาซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการเรียนภาษา (เอช ดักลาส บรรณารักษ์, 2537)

- ภาพยนตร์เป็นแหล่งคำศัพท์และประโยคสำเร็จรูปที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้มาก ภาพยนตร์ช่วยให้สามารถเรียนรู้ภาษาที่มีชีวิตใกล้เคียงของจริงมาก เป็นภาษาที่เจ้าของภาษาเขาใช้กันตามที่เป็นจริง ไม่ใช่ภาษาอย่างที่เราจะพบในตำราเรียน ผู้เรียนจะได้เห็นถึงเปลี่ยนแปลงของภาษาที่เรียนในลักษณะต่าง ๆ ทั้งนี้ภาษาก็เปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย เมื่อดูภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับยุคสมัยใดก็จะได้รู้จักคำศัพท์และประโยคที่ใช้กันอยู่ในยุคสมัยนั้น รวมถึงวิถีชีวิต ข้อคิด มุมมอง และวัฒนธรรมของเจ้าของภาษาในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย การดูภาพยนตร์จึงได้ทั้งภาษา แง่คิดที่แปลกใหม่มีประโยชน์และความบันเทิงอย่างเต็มรูปแบบ (เศรษฐวิทย์, 2547)

- ภาพยนตร์ช่วยเสริมสร้างความทรงจำ คำศัพท์หรือประโยคเดียวกัน หากฟังจากภาพยนตร์จะให้ความรู้สึกถึงความสดใหม่มีชีวิตชีวามากกว่าการอ่านจากตำราเรียน ความรู้สึกนี้จะช่วยกระตุ้นให้จดจำคำศัพท์ได้ดี การเจอคำศัพท์ซ้ำ ๆ ในภาพยนตร์ผู้เรียนจะเกิดความคุ้นเคยอย่างเป็นธรรมชาติว่าเป็นคำศัพท์สำคัญที่ต้องจดจำเอาไว้ ยิ่งหากเป็นคำพูดของดารานักแสดงที่ผู้เรียนชื่นชอบ ก็จะมีส่วนช่วยกระตุ้นให้จดจำได้แม่นยำยิ่งขึ้น สอดคล้องกับที่ แอนดรูว์ บิ๊กส์ (Andrew Biggs) นักหนังสือพิมพ์และอาจารย์สอนภาษาอังกฤษชาวออสเตรเลียผู้พูดภาษาไทยได้ดี เคยเล่าประสบการณ์ว่าเขาเรียนภาษาไทยจากภาพยนตร์ ช่วงแรกที่มาเมืองไทยเขาพยายามทำความเข้าใจกับภาษาไทย และวิธีหนึ่งที่ช่วยเขาได้มากคือการดูภาพยนตร์ไทยเป็นจำนวนมาก ทำให้เขาสามารถจดจำสำนวน คำพูดและของภาษาไทยได้ดี เนื่องจากภาพยนตร์มีส่วนประกอบ 2 อย่างที่สำคัญในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ คือ เป็นธรรมชาติและสนุก (แอนดรูว์ บิ๊กส์, 2550)

- ภาพยนตร์ช่วยสร้างความใกล้ชิดกับเจ้าของภาษา กล่าวกันว่าเงื่อนไขที่ดีที่สุดในการเรียนภาษาต่างประเทศให้ประสบความสำเร็จก็คือ การไปใช้ชีวิตอยู่ในประเทศเจ้าของภาษาเป็นระยะเวลาสั้น ๆ และผลักดันตัวเองให้มีความจำเป็นต้องใช้ภาษาที่สอง (Nitta Haruhiko, 1994) แต่หากยังไม่มีโอกาสเช่นนั้น การดูภาพยนตร์มาก ๆ แล้วฝึกพูดตามตัวละคร ก็จะช่วยให้รู้สึกเหมือนได้คลุกคลีอยู่กับเจ้าของภาษาตลอดเวลา ดังความเห็นของ คริสโตเฟอร์ ไรท์ ที่เคยกล่าวเอาไว้ว่า “ผมรู้จักคนไทยหลาย ๆ คน และยังมีลูกศิษย์อีกเยอะที่พวกเขาเก่งภาษาอังกฤษกันเพราะเรียนรู้และฝึกฝนจากหนังฝรั่งมาตลอดชีวิต โดยที่พวกเขาไม่ได้ไปเมืองนอกกันเลย” (คริสโตเฟอร์ ไรท์, 2551)

2. ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการนำภาพยนตร์มาใช้ในการสอนภาษาญี่ปุ่น

2.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ในการสอน

เป็นการตั้งเป้าหมายให้ชัดเจนว่าจะให้ผู้เรียนดูภาพยนตร์เพื่ออะไร ซึ่งในการกำหนดวัตถุประสงค์ ต้องทราบระดับความรู้ของผู้เรียนอย่างถูกต้อง หากภาพยนตร์ที่นำมาใช้นั้นยากเกินไป ผู้เรียนก็จะไม่ให้ความสนใจ หรือหากง่ายเกินไปผู้เรียนก็จะคิดว่าเล่นมือถืออยู่กับบ้านดีกว่า ดังนั้นต้องระวังไม่ให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเช่นนี้ ลำดับต่อมาต้องกำหนดไว้ในหลักสูตรให้ชัดเจนว่าเป็นชั่วโมง “เรียนภาษาญี่ปุ่นผ่านภาพยนตร์” และติดต่อพูดคุยกับผู้สอนภาษาญี่ปุ่นท่านอื่น ๆ อย่างใกล้ชิด เพื่อไม่ให้เกิดหัวข้อซ้ำซ้อนกับผู้สอนท่านอื่นที่จะสอนในชั่วโมงไวยากรณ์ ชั่วโมงสนทนา หรือชั่วโมงการอ่าน ทั้งนี้อาจจะกำหนดวัตถุประสงค์ในการสอนไว้มากกว่าหนึ่งหัวข้อก็ได้ โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับชั้นเรียนที่จะสอน (Arita Haru,1999)

ตัวอย่างหัวข้อวัตถุประสงค์ในการสอน

- เพื่อการฟังและเสริมสร้างความคุ้นเคยกับภาษาพูด
- เพื่อขยายขอบเขตวงคำศัพท์และสำนวน
- เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมญี่ปุ่น
- เพื่อยกระดับการสนทนาให้ดีขึ้น
- เพื่อฝึกทักษะการเขียน โดยให้ผู้เรียนเขียนคำตอบในซีท ใช้คำศัพท์จากภาพยนตร์แต่งประโยคหรือความเรียง หรือเขียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพยนตร์ที่ดู
- เพื่อเพิ่มพูนความสามารถในการอ่านและความรู้เกี่ยวกับตัวอักษรคันจิจากซับไตเติ้ลและบทภาพยนตร์

2.2 การคัดเลือกภาพยนตร์ญี่ปุ่น

คือการเลือกภาพยนตร์ที่เข้ากับวัตถุประสงค์ เมื่อกำหนดให้มีการ “เรียนภาษาญี่ปุ่นผ่านภาพยนตร์” แล้ว ควรสืบสำรวจและรวบรวมข้อมูลของผู้เรียน เช่น อายุ เพศ สัญชาติ ศาสนา ภูมิหลัง งานอดิเรก ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการคัดเลือกภาพยนตร์ ซึ่งมี 2 ประเด็นหลักที่จำเป็นต้องพิจารณา คือ

2.2.1 ด้านเนื้อหา

- 1) ควรมีลักษณะเป็นเรื่องเป็นราว สามารถตัดตอนให้เหมาะสมกับเวลาเรียนได้ ควรพิจารณาด้วยว่าประเด็นหลักของเรื่องชัดเจนหรือไม่ ดึงดูดความสนใจของผู้เรียนหรือไม่ และนอกจากตัวภาษาแล้ว ยังต้องการความรู้ด้านอื่น ๆ ประกอบการรับชมด้วยหรือไม่ เช่น ความรู้ด้านการแพทย์ วิทยาศาสตร์ กฎหมาย ประวัติศาสตร์ เป็นต้น
- 2) ควรเป็นภาพยนตร์ที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในขณะนั้น หรือเป็นเรื่องที่ผู้เรียนสนใจ แต่ต้องพิจารณาถึงระดับความยากง่ายของภาษาด้วย
- 3) ควรมีเนื้อหาที่เหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดข้อขัดแย้ง เหยียดหยาม แดกความสามัคคี หรือทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกที่ไม่ดี
- 4) ควรเป็นภาพยนตร์ที่ไม่บิดเบือนความจริงหรือโน้มเอียงเข้าข้างประเทศญี่ปุ่นจนเกินไป

2.2.2 ด้านวัตถุประสงค์

1) ควรเป็นภาพยนตร์ที่สามารถใช้เรียนรู้สถานการณ์ต่าง ๆ ของการสื่อสารได้ โดยคาดหวังว่าเมื่อผู้เรียนได้เจอกับสถานการณ์จริงที่คล้ายคลึงกับที่เคยเห็นในภาพยนตร์แล้วจะสามารถเลียนแบบและประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นธรรมชาติ

2) สำหรับการเรียนคาบละ 60 นาที เวลาที่เหมาะสมในการดูคือประมาณ 5 - 10 นาที กรณีที่มีฉากสนทนากันน้อย อาจจะขยายเวลาให้มากขึ้น โดยพิจารณาให้สอดคล้องลงตัวกับจำนวนครั้งที่ทั้งหมดของการเรียน หากเรื่องยาวเกินไปก็ตัดทอนให้สั้นลง

3) หลีกเลี่ยงภาพยนตร์ที่มีการออกเสียงคลุมเครือไม่ชัดเจน

4) หลีกเลี่ยงภาพยนตร์ที่มีสำนวนพิเศษ คำศัพท์วัยรุ่น ภาษาถิ่น สำเนียงเหนือ และการพูดที่เร็วมาก ยกเว้นต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในเรื่องเหล่านี้

5) หลีกเลี่ยงภาพยนตร์ที่มีคำศัพท์เฉพาะทางมากเกินไป

6) หลีกเลี่ยงภาพยนตร์ที่มีเค้าโครงเรื่องสลับซับซ้อนเข้าใจยาก

7) ควรเลือกภาพยนตร์ที่มีการออกเสียงด้วยความเร็วที่เหมาะสมกับระดับของผู้เรียน

เนื่องจากภาพยนตร์ญี่ปุ่นมีจำนวนมากมาย การค้นหาภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาที่เหมาะสมกับชั้นเรียนจึงไม่ใช่เรื่องง่ายนัก แนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ก็คือ ขอคำแนะนำจากผู้รู้ชาวญี่ปุ่น หรืออ่านเนื้อเรื่องย่อ บทวิจารณ์ จากหนังสือ นิตยสาร และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ญี่ปุ่น เพื่อให้มีกรอบในการค้นหา ขอยกตัวอย่างรายชื่อภาพยนตร์ญี่ปุ่นที่ได้รับการคัดสรรแล้วว่าเป็นภาพยนตร์คุณภาพ เหมาะสำหรับชาวต่างชาติในการรับชมเพื่อการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมญี่ปุ่นจากหนังสือ Learning Japanese from Movies (Kubota Morihiro, 2004) ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 30 เรื่องได้แก่

1. シコふんじやった
2. Shall we Dance?
3. 千と千尋の神隠し
4. ナビィの恋
5. Water Boys
6. 風の歌が聞きたい
7. GO
8. Love Letter
9. 釣りバカ日誌
10. 鉄道員
11. お葬式
12. お早よう
13. 東京物語
14. のど自慢
15. 菊次郎の夏
16. サトラレ
17. 男はつらいよ 「ぼくの伯父さん」

18. 黒い雨
19. Winds of God
20. たそがれ清兵衛
21. 用心棒
22. 切腹
23. 金融腐蝕列島「呪縛」
24. 月はどっちに出ている
25. お受験
26. 踊る大捜査線
27. 学校
28. クレヨンしんちゃん「嵐を呼ぶモーレツ！大人帝国の逆襲」
29. 四月物語
30. となりのトトロ

ภาพยนตร์ญี่ปุ่นทั้ง 30 เรื่องนี้ หลายเรื่องได้รับการผลิตออกมาเป็นภาพยนตร์ในรูปแบบของแผ่นวีดีโอบับภาษาไทย (ภาพยนตร์ญี่ปุ่นที่ใส่เสียงพากย์ภาษาไทยเพื่อจำหน่ายในประเทศไทย) สามารถหาซื้อได้ในประเทศไทยในราคาที่ถูกกว่าต้นฉบับที่ผลิตจำหน่ายในประเทศญี่ปุ่นมาก แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าส่วนใหญ่จะไม่มีซับไตเติ้ลญี่ปุ่น หรือ คำบรรยายญี่ปุ่น [日本語字幕] ทั้งนี้สำหรับผู้สอนที่ไม่ใช่ชาวญี่ปุ่นเจ้าของภาษา ในการพิจารณาเลือกภาพยนตร์ควรให้น้ำหนักกับภาพยนตร์เรื่องที่มีซับไตเติ้ลญี่ปุ่นไว้ให้มากเป็นพิเศษ เพราะจะช่วยในเรื่องของการฟังได้มาก กล่าวคือการฟังคำศัพท์จากภาพยนตร์ญี่ปุ่นให้เข้าใจถูกต้องหมดทุกคำตลอดทั้งเรื่องนั้นย่อมเป็นเรื่องที่สุวิสัยสำหรับชาวต่างชาติ เพราะแม้แต่คนญี่ปุ่นเจ้าของภาษาเอง ก็ยังฟังคำศัพท์ญี่ปุ่นบางคำไม่ออก จึงจำเป็นต้องมีซับไตเติ้ลญี่ปุ่นเพื่อช่วยตรวจสอบความถูกต้องในการฟัง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนได้พิจารณาเลือกภาพยนตร์เรื่อง シコふんじやつた หรือชื่อเรื่องในภาษาไทยว่า “ซูโม่ หัวใจไม่สับสน” มาใช้เป็นตัวอย่างประกอบการเขียนบทความในครั้งนี้ ด้วยวัตถุประสงค์ที่ว่า “ต้องการให้ผู้เรียนได้เห็นฉากการสนทนาด้วยภาษาญี่ปุ่นของชาวต่างชาติ” เพื่อเป็นตัวอย่างและสร้างแรงบันดาลใจในการฝึกพูดภาษาญี่ปุ่นให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้ยังเป็นภาพยนตร์คุณภาพที่ได้รับรางวัล Japan Academy Prize สาขาภาพยนตร์ยอดเยี่ยมในปี ค.ศ. 1993 และมีซับไตเติ้ลญี่ปุ่น ซึ่งจะช่วยให้งานจัดทำสคริปต์ประกอบการสอนง่ายขึ้นมาก

ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นผลงานการกำกับของซูโอะ มาซายุกิ [周防正行] สร้างและออกฉายเมื่อปี ค.ศ. 1992 แก้วโครเรื่องกล่าวถึงซูเอ [秋平] นักศึกษาหนุ่มมหาวิทยาลัยปีสุดท้ายที่กำลังใกล้จบ แต่เกิดอุปสรรคปัญหาเมื่ออาจารย์ที่ปรึกษาแจ้งว่าเขาแอบกระทำการทุจริตโดดเรียนแล้วให้เพื่อนสวมรอยเช็คชื่อแทนมาตลอด อันเป็นเหตุผลที่อาจารย์ยังไม่ยอมให้สำเร็จการศึกษา เว้นแต่ว่าจะยอมทำตามข้อเสนอของอาจารย์ด้วยการสมัครเข้าร่วมกิจกรรมกับชมรมซูโม่ เขาจึงตกกระไดพลอยโจนเข้าชมรมซูโม่ที่มีสภาพเงิบเหงาเมื่อเทียบกับกิจกรรมของชมรมอื่น ๆ ในมหาวิทยาลัยซึ่งได้รับความนิยมมากกว่า (นรา, 2550)

2.3 การเตรียมภาพยนตร์ให้เป็นสื่อการสอน

หลังจากที่กำหนดวัตถุประสงค์ในการสอนและคัดเลือกภาพยนตร์ได้แล้ว ผู้สอนควรดูภาพยนตร์นั้นให้จบตลอดทั้งเรื่องเสียก่อน แล้วจึงนำมาดัดแปลงให้เป็นสื่อการสอน ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) จัดเตรียมภาพยนตร์ โดยเลือกภาพยนตร์ญี่ปุ่นเรื่อง シコふんじやった (ซูโม่ หัวใจไม่สัปดน) ในรูปแบบของแผ่นดีวีดี เนื่องจากมีฟังก์ชันที่ทันสมัยสามารถปรับเลือกเสียงพากย์และซับไตเติ้ลได้หลายภาษาตามความต้องการ ซึ่งปัจจุบันสื่อดีวีดีได้รับการพัฒนาคุณภาพให้ดีมากยิ่งขึ้นไปอีก เรียกว่าแผ่นบลูเรย์ (Blu-ray Disc)

2) ทำสคริปต์จากซับไตเติ้ลญี่ปุ่นที่ปรากฏบนหน้าจอ

3) แบ่งเนื้อหาเป็นส่วน ๆ ให้สอดคล้องกับจำนวนครั้งที่สอน

4) กำหนดประเด็นหัวข้อที่จะสอน

5) ทำบัญชีคำศัพท์ และชี้แบบฝึกหัด

6) จัดเตรียมอุปกรณ์และเอกสารประกอบอื่น ๆ เช่น ภาพที่เกี่ยวกับกีฬาซูโม่ ภาพและประวัติของดาราที่แสดงในเรื่อง เพื่อช่วยให้ภาพยนตร์น่าสนใจและรับชมได้เข้าใจง่ายขึ้น

2.4 การทำแผนการสอนและออกแบบการสอน

ก่อนเริ่มชั้นเรียนจะต้องพิจารณาและจัดรูปแบบการสอน แล้วนำไปบรรจุไว้ในแผนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม ตามตัวอย่างดังต่อไปนี้

1) ขั้นตอนการเตรียม ต้องตรวจสอบบทเรียนภาษาที่อยู่ในภาพยนตร์ซึ่งเป็นสาระสำคัญที่ต้องการสอนให้ออกมาอย่างเป็นรูปธรรม ต้องพิจารณาให้ดีว่าจะสอนอย่างไรจึงจะทำให้เนื้อหาของภาพยนตร์กับวัตถุประสงค์ในการสอนเดินไปด้วยกันได้ คาดการณ์ถึงปฏิกิริยาจากผู้เรียนรวมถึงวิธีการรับมือ นอกจากนี้ควรตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์ต่าง ๆ ในห้องเรียนก่อนการใช้งาน

2) ขั้นตอนการสอน เนื่องจากภาพยนตร์เป็นสื่อบันเทิง ระหว่างการรับชมภาพยนตร์ผู้เรียนอาจเพลิดเพลินกับเนื้อเรื่องจนลืมบทเรียนภาษา ผู้สอนจึงต้องพยายามมุ่งไปสู่วัตถุประสงค์ตามที่ได้ตั้งไว้ อย่านำให้ผู้เรียนออกนอกกลุ่มนอกทาง หรือปล่อยให้ดูภาพยนตร์กันอย่างเงียบเฉย ต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและพูดคุย ต้องเตรียมชี้ประกอบให้ครอบคลุมครบถ้วน และคิดหาวิธีทำให้ความรู้ที่ได้จากภาพยนตร์คงอยู่อย่างยั่งยืน เช่น ดึงคำศัพท์หรือรูปประโยคที่น่าสนใจในภาพยนตร์มาขยายความและให้ผู้เรียนฝึกแต่งประโยค (Arita Haru, 1999)

ตัวอย่างเช่น ฝึกพูดหรือฝึกเขียนประโยคที่มีคำว่า 単なる [たんなる] ซึ่งมีความหมายว่า “เพียงแค่.....” เป็นคำศัพท์ของข้อสอบวัดระดับความรู้ภาษาญี่ปุ่น (JLPT) ระดับ N2 ซึ่งมีการพูดซ้ำกันในฉากที่ตัดตอนมาสอนถึง 3 ครั้งโดยนักแสดงทั้ง 3 คน จึงถือว่าเป็นคำศัพท์ที่มีความถี่ในการใช้สูงควรจดจำไว้ใช้ ทั้งนี้อาจจะสอนวิธีใช้พร้อมยกประโยคตัวอย่างให้ผู้เรียนดูเป็นแนวทางก่อน เช่น

1. 彼は単なる友達です。

(เขาเป็นเพียงแค่เพื่อน)

2. それは単なる空想にすぎない。

(นั่นเป็นเพียงความเพ้อฝันเท่านั้น)

3. 彼女の症状は単なる風邪ではないようだ。

(ดูเหมือนว่าอาการของเธอจะไม่ใช่แค่หวัดนะ)

3) ขั้นตอนการสรุป หลังจากที่ได้ภาพยนตร์จบแล้ว ควรนำผู้เรียนเข้าสู่กิจกรรมการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยผู้สอนต้องเปิดใจรับฟังการประเมินและข้อเรียกร้องจากผู้เรียนเพื่อนำมาปรับปรุง ควรจดบันทึกข้อดีและข้อบกพร่องของการสอนในแต่ละครั้งเอาไว้ใช้อ้างอิง ทำการทบทวนและวิเคราะห์ผลการสอนของตัวเองในด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นในครั้งต่อไป เช่น สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการสอนหรือไม่ ภาพยนตร์ที่เลือกมาตรงกับระดับความรู้ของผู้เรียนเพียงใด ความสนใจของผู้เรียนเป็นอย่างไร ชีพประกอบการสอนมีส่วนไหนที่ควรตัดออกหรือเพิ่มเติม การตัดตอนภาพยนตร์และเวลาที่ใช้ลงตัวดีหรือไม่ เป็นต้น

2.5 วิธีดำเนินการสอนในห้องเรียน

2.5.1 การนำเข้าสู่บทเรียน

ในครั้งแรกที่เริ่มสอน ผู้สอนควรชี้แจงให้ผู้เรียนทราบถึงวัตถุประสงค์ของการดูภาพยนตร์ สิ่งที่ผู้สอนต้องการให้สังเกตในขณะดู รวมถึงกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น อาจจะอธิบายเนื้อเรื่องโดยย่อ รวมทั้งรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ ลองตั้งคำถามทั่วไปเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง เช่น ผู้เรียนเคยดูกีฬาซูโม่มาก่อนไหม? ผู้เรียนเป็นสมาชิกของชมรมอะไรในมหาวิทยาลัย? และควรแจกชีทบัญชีคำศัพท์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เตรียมตัวอ่านมาล่วงหน้า สำหรับการสอนในครั้งถัดไปนั้นควรให้ผู้เรียนซักถามข้อสงสัย และเล่าเรื่องย่อของภาพยนตร์ในส่วนที่ได้ดูในครั้งก่อนเป็นการทบทวน

2.5.2 ขั้นตอนการสอน

1) ครั้งแรกเปิดภาพยนตร์ให้ดูตั้งแต่ต้นเรื่อง โดยเปิดเสียงพากย์ภาษาญี่ปุ่นพร้อมกับเปิดซับไตเติ้ลไทยเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อเรื่อง สามารถสนุกกับการดูภาพยนตร์ทั้งเรื่องควบคู่ไปกับการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นได้

2) เมื่อถึงฉากที่ต้องการจะสอน (ตัวอย่างในบทความนี้คือฉากที่ชูเฮและอาโออิฝึกกีฬารุ่นพี่กับสไมลีนักศึกษาต่างชาติแสดงความคิดเห็นโต้แย้งกันเกี่ยวกับกีฬาซูโม่) ก็ให้ “ปิด” ซับไตเติ้ลไทยแล้วให้ผู้เรียนลองฝึกจับใจความของฉากดังกล่าวจากการฟังภาษาญี่ปุ่นในขณะที่ดูด้วยตัวเอง เมื่อดูฉากนั้นจบแล้วให้หยุดพักชั่วคราว

3) ให้ผู้เรียนตอบคำถามในชีทที่ผู้สอนจัดทำขึ้น อาจจะเป็นคำถามประเภทให้เขียนตอบ ตัวอย่างเช่น

1. สไมลีย์มีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับซูโม่?
2. เพราะเหตุใดชูเฮจึงไม่พอใจสไมลีย์?
3. อาโออิต้องการให้สไมลีย์เข้าชมรมซูโม่เพื่ออะไร?

หรืออาจจะเป็นคำถามแบบให้เลือกกาเครื่องหมาย ถูก (✓) หรือ ผิด (X) ในวงเล็บหน้าประโยค ก็ได้ ตัวอย่างเช่น

1. (.....) สไมลีย์ค้างค่าเช่าห้องมานาน 3 เดือน
2. (.....) ชูเฮคิดว่าไม่ควรใส่กางเกงในเล่นซูโม่
3. (.....) อาโออิชักชวนสไมลีย์เข้าชมรมซูโม่ได้สำเร็จ

4) เปิดภาพยนตร์ให้ผู้เรียนดูฉากที่สอนซ้ำอีกครั้ง โดย “เปิด” ซับไตเติ้ลญี่ปุ่น เพื่อให้ผู้เรียนเห็นประโยคภาษาญี่ปุ่นในเวลาเดียวกับที่ได้ยินเสียง จบแล้วอธิบายถึงประเด็นที่ต้องการสอน เช่น การเปลี่ยนแปลงของเสียงในภาษาพูด [会話の中の音変化] คำช่วยที่ถูกละไว้ [省略された助詞] คำยืมจากภาษาต่างประเทศ [外来語] ที่ปรากฏในภาพยนตร์ เป็นต้น ซึ่งในที่นี่จะอธิบายให้ผู้เรียนได้เห็นถึงทักษะการพูดภาษาญี่ปุ่นของ “สไมลีย์” ในฐานะของชาวต่างชาติที่เรียนภาษาญี่ปุ่น โดยตั้งข้อสังเกตทั้งด้านบวกที่ควรเลียนแบบ และด้านลบที่ควรปรับปรุง หลังจากนั้นแจกซีท บทสนทนาภาษาญี่ปุ่นของฉากดังกล่าว ซึ่งบางประโยคจะมีการเว้นช่องว่างเอาไว้ให้ผู้เรียนเติมคำศัพท์ที่ควรรู้จัก เช่น

1. 日本、[.....] とても高いね。
2. 相撲は日本の [.....] かも知れません。
3. わかりました。 [.....] を作りましょう。

เมื่อทำเสร็จแล้วตรวจคำตอบร่วมกันในชั้นเรียน

5) เปิดภาพยนตร์ฉากที่สอนอีกครั้งโดย “เปิด” ซับไตเติ้ลไทยเพื่อเป็นการเฉลยให้ผู้เรียนสามารถติดตามเรื่องราวได้ด้วยความเข้าใจ หากมีเวลาเหลืออาจใช้พูดคุยกันเกี่ยวกับสาระความรู้ด้านญี่ปุ่นศึกษาที่ได้จากฉากนี้คือ เรื่องกีฬาซูโม่ โดยผู้สอนควรศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับกีฬาซูโม่ไว้ก่อนล่วงหน้าเพื่อมีผู้เรียนถามก็จะสามารถตอบได้อย่างไม่ติดขัด โดยเฉพาะคำศัพท์เฉพาะทางที่เกี่ยวกับซูโม่ในภาพยนตร์ แต่ไม่จำเป็นต้องสอนหรือทำเป็นเอกสารแจกผู้เรียน ตัวอย่างคำศัพท์เกี่ยวกับซูโม่ที่ควรทราบได้แก่

相撲 [すもう]	มวยปล้ำญี่ปุ่น
力士 [りきし]	นักซูโม่
四股 [しこ]	ท่าประทับเท้า
蹲踞 [そんきょ]	การกางขา ย่อตัว แล้วตบมือ
土俵 [どひょう]	เวทีซูโม่
塩をまく [しおをまく]	การขีดเกลือลงบนพื้นเวที
横綱 [よこづな]	ชื่อตำแหน่งนักซูโม่ระดับสูงสุด
廻し [まわし]	สายคาดเอวของนักซูโม่
行司 [ぎょうじ]	กรรมการซูโม่ในชุดนักบวชชินโต
神棚 [かみだな]	หิ้งบูชาเทพเจ้า
丁髷 [ちょんまげ]	มวยผมแบบโบราณของผู้ชายญี่ปุ่น
浴衣 [ゆかた]	ชุดกิโมโนที่ใส่ในหน้าร้อนหรือหลังอาบน้ำ

สำหรับฉากในภาพยนตร์ญี่ปุ่นเรื่อง シコふんじゃった (ซูโม่ หัวใจไม่สับสน) ที่ผู้เขียนหยิบยกมาเป็นตัวอย่างในการสอน คือฉากที่ซูเอะและอาโอกิ [青木] สองนักศึกษาชาวญี่ปุ่นเดินทางไปหาสไมลีย์ (Smiley) นักศึกษาชาวอังกฤษที่หอพัก เพื่อชักชวนให้มาเข้าร่วมกับชมรมซูโม่ที่กำลังต้องการรวบรวมสมาชิกให้ได้จำนวนเพียงพอที่จะลงแข่งขัน ซึ่งในตอนแรกนั้นสไมลีย์ปฏิเสธอย่างไม่ไยดี ด้วยเหตุผลที่ว่าซูโม่ไม่ใช่กีฬาแต่เป็นเพียงการแสดงที่เอาแต่ใช้เรี่ยวแรงพละกำลัง รูปร่างอ้วนเฟลและเป็นเรื่องน่า

อับอายที่ต้องอยู่ในชุดเกือบเปลือยให้คนอื่นมอง แต่สุดท้ายเมื่อเห็นว่ามิที่ปักให้อยู่ฟรีแลนมีข้าวให้กินด้วย สไมลีย์ผู้กำลังเดือดร้อนเรื่องเงินค่าเช่าห้องพัก ก็ยอมเข้าร่วมอย่างไม่เต็มใจ ฉากนี้มีความยาวประมาณ 3 นาที (ช่วงนาทีที่ 33.40 ของเรื่อง) ทั้งนี้เนื่องจากสคริปต์ (บทพูด) ที่เป็นภาษาญี่ปุ่นนั้นสามารถเปิดดูได้จากซับไตเติ้ลญี่ปุ่นอยู่แล้ว ในที่นี้ผู้เขียนจึงขอละเอาไว้ จะขอแสดงเฉพาะตัวอย่างคำแปลภาษาไทยที่ผู้เขียนเรียบเรียงขึ้นมาใหม่เพื่อให้ตรงกับบทพูดภาษาญี่ปุ่นในภาพยนตร์ดังนี้

(คำแปลสคริปต์)

- สไมลีย์:** จริงอยู่ ซูไม่อาจจะเล่นเกมการเล่นประจำชาติของญี่ปุ่น แต่ก็ไม่ใช่กีฬา มันเป็นแค่การแสดงสนุก ๆ ที่ขุนผู้ชายให้อ้วนผิดธรรมชาติมาแก้ผ้าต่อสู้กันเท่านั้น
- อาโอกิ:** เราไม่ได้แก้ผ้าซะหน่อย เรานุ่งสายคาดเอวมาวาชิ
- สไมลีย์:** โอเค ถ้าซูไม่ใช่กีฬา ก็ใส่กางเกงในได้มาวาชิได้ใช่ไหม? แต่ไม่เห็นมีใครใส่
- ซูเฮ:** ทำไมต้องใส่กางเกงในด้วยล่ะ?
- สไมลีย์:** โอเค ผมไม่อยากโชว์กันตัวเองให้คนอื่นเห็น แล้วก็ไม่อยากเห็นกันของคนอื่นด้วยเช่นกัน ในทางเทคนิคของซูไม่แล้ว มาวาชิอาจจะจำเป็นก็จริง แต่ก็ไม่เห็นต้องโชว์กัน มวยผมบนหัวก็ไม่จำเป็น ถ้าเป็นกีฬา ผมบนหัวจะเป็นยังไงก็ไม่เกี่ยวกัน
- อาโอกิ:** นั่นเป็นธรรมเนียมที่ทำมาแต่โบราณ
- สไมลีย์:** อ้อ...ธรรมเนียมหรือ โอเค ผมเข้าใจ คนญี่ปุ่นมักชอบอั้งแบบนี้เสมอ อันนี้เป็นธรรมเนียม อันนั้นเป็นแบบแผน คนญี่ปุ่นไม่เคยคิดถึงแก่นแท้ของมัน ผมไม่ได้ต่อต้านซูไม่หรอกนะ แต่ไม่เคยคิดจะไปแก้ผ้าในที่สาธารณะเด็ดขาด
- ซูเฮ:** ที่ยุโรปก็มีการแก้ผ้าอาบน้ำแต่ไม่ใช่เหรอ?
- สไมลีย์:** คนญี่ปุ่นนี่ไม่เข้าใจอะไรเลย การแก้ผ้าอาบน้ำ เขาไม่ได้ทำเพื่อโชว์ใคร มันเป็นการแก้ผ้าเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจส่วนตัว
- อาโอกิ:** ได้ยินมาว่าห้องน้ำที่เมืองนอกก็มองเห็นกันนี่
- สไมลีย์:** เวลาเข้าห้องน้ำ มันก็จำเป็นต้องแก้ผ้า ไม่ใช่เรื่องน่าอาย ปัญหามันอยู่ที่ว่าจำเป็นต้องแก้ผ้าหรือเปล่า?
- ซูเฮ:** นั่น ปิกนี่ เว้าสูงล่ะ?
- สไมลีย์:** มันก็สวยดีออก
- ซูเฮ:** ขึ้นอยู่กับรสนิยมสินะ กันผมก็สวยน่ามองเหมือนกันนะ ไปเฮอะ อยู่ที่นี้ก็เสียเวลาเปล่าๆ
- อาโอกิ:** คำถามสุดท้าย นี่มันตอนกลางวัน ทำไมต้องปิดผ้าม่านด้วย?
- สไมลีย์:** ญี่ปุ่นค่าครองชีพแพงมาก ตอนนี้ผมไม่ได้จ่ายค่าเช่ามาครึ่งปีแล้ว ถ้าเจ้าของบ้านรู้ว่าผมอยู่ ก็จะมาเก็บค่าเช่า
- อาโอกิ:** ถ้าเช่าชมรมซูไม่ ก็มีห้องพักนะ ไม่ต้องเสียค่าเช่า มีข้าวให้กินฟรีด้วย
- สไมลีย์:** ผมขอใส่กางเกงในได้มั๊ยล่ะ?
- อาโอกิ:** ได้
- สไมลีย์:** แล้วก็ซ่อมไม่เกินวันละสองชั่วโมงได้มั๊ย?

อาโอกิ: ได้

สไมลีย์: เข้าใจแล้ว งั้นมาทำสัญญากันเลย

อาโอกิ: กู๊ดลัค

ซูเฮ: เขาถูกขูขโม้ แล้วชวนมาทำไม?

อาโอกิ: เพื่อชัชชนะไง

ซูเฮ: จะดีเหรอ ใส่กางเกงในเนียนะ?

อาโอกิ: มันเป็นเรื่องของความเคยชินนะ เดี่ยวพอเขาชินก็ถอดเองแหละ

2.6 ข้อควรระวัง

วิธีการสอนภาษาญี่ปุ่นด้วยภาพยนตร์ตามที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงแนวทางหนึ่งเท่านั้น ผู้สอนสามารถเลือกและนำภาพยนตร์ญี่ปุ่นไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และระดับความรู้ของผู้เรียนได้ตามที่เห็นสมควร ผู้สอนบางท่านอาจเห็นว่าการใช้ภาพยนตร์เป็นสื่อในการสอนภาษาต่างประเทศนั้น ไม่จำเป็นต้องเปิดให้ผู้เรียนดูทั้งเรื่องก็ได้ (พชร สายเพ็ชร, 2562) ในขณะที่ผู้สอนบางท่านเสนอแนะว่าควรจะให้ผู้เรียนดูทั้งเรื่อง ไม่ใช่ให้ดูเฉพาะบางฉากที่เตรียมมาสอนเท่านั้น (Kameyama Taichi, 2001) โดยสามารถทำได้ด้วยการให้ผู้เรียนดูภาพยนตร์เสียงพากย์ภาษาญี่ปุ่นตั้งแต่ต้นเรื่องพร้อมกับ “เปิด” ซับไตเติ้ลไทย จนกระทั่งเมื่อถึงฉากที่ต้องการจะสอนจึงค่อย “ปิด” ซับไตเติ้ลไทย แล้วดำเนินการตามขั้นตอนการสอนที่เตรียมไว้ วิธีนี้จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกสนุกกับการดูภาพยนตร์ตลอดทั้งเรื่องควบคู่ไปกับการเรียนรู้ภาษา

อย่างไรก็ตาม การสอนภาษาญี่ปุ่นด้วยภาพยนตร์ถือเป็นการสร้างความบันเทิงอย่างหนึ่งในชั้นเรียน จึงต้องระวังไม่ให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าเป็นชั่วโมงพักผ่อน โดยเข้ามานั่งดูภาพยนตร์แบบไม่ตั้งใจ ชีพัญชีคำศัพท์ที่แจกก็ควรให้ผู้เรียนอ่านมาจากที่บ้าน เพราะหากนำออกมอ่านขณะดูภาพยนตร์ จะทำให้สมาธิในการดูภาพยนตร์ลดลง ทั้งนี้ผู้สอนควรศึกษาวิธีการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นให้คุ้นเคย เช่น เครื่องเล่นดีวีดี โทรทัศน์ รีโมทคอนโทรล รวมถึงสายสัญญาณต่าง ๆ ด้วย

ประเด็นต่อมาคือผู้สอนควรเลือกภาพยนตร์ที่ตัวเองดูแล้วรู้สึกสนุกสนาน น่าสนใจ หากเป็นเรื่องที่ตัวผู้สอนเองยังไม่ชอบไม่ยอมดู ผู้เรียนก็คงจะรู้สึกเช่นเดียวกัน และหากภาพยนตร์ที่เตรียมมาสอนนั้นไม่สามารถกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้ จะเนื่องจากผู้เรียนเคยดูมาก่อนแล้วหรือจะด้วยเหตุผลประการใดก็ตาม ไม่ควรฝืนใช้ต่อไป เพราะอาจทำให้ผู้เรียนหมดความสนใจในการเรียน ควรเปลี่ยนเป็นภาพยนตร์เรื่องอื่นแทนจะดีกว่า

ข้อควรระวังสุดท้ายคือ ซับไตเติ้ลไทย (รวมถึงเสียงพากย์ภาษาไทย) บางฉากบางตอนก็แปลไม่ตรงกับภาษาญี่ปุ่น แปลผิดบริบท หรือแปลข้ามไป ก่อให้เกิดความงุนงงสับสนในการรับชม ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของนักแปล ซึ่งเป็นความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้ เพราะไม่มีนักแปลคนไหนที่ไม่เคยแปลผิด ผู้สอนจึงควรแนะนำให้ผู้เรียนเข้าใจและพึงระมัดระวังเรื่องการแปลที่ไม่ตรงความหมายเอาไว้

3. รายชื่อภาพยนตร์ญี่ปุ่นที่มีเสียงพากย์และซับไตเติ้ลญี่ปุ่น

ในแต่ละปีจะมีภาพยนตร์ญี่ปุ่นเข้ามาฉายในโรงภาพยนตร์ไทยให้ได้รับชมกันอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับภาพยนตร์ฝรั่งหรือภาพยนตร์เสียงในฟิล์มภาษาอังกฤษ และเมื่อลา

โรงแล้วก็มักจะถูกนำมาผลิตจำหน่ายในรูปแบบของแผ่นดีวีดีโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างความบันเทิงภายในที่พักอาศัย

แต่นอกเหนือจากการรับชมเพื่อความบันเทิงแล้ว แผ่นดีวีดีภาพยนตร์ญี่ปุ่นเหล่านี้ยังเต็มไปด้วยสาระความรู้ที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ทางด้านญี่ปุ่นศึกษาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือฝึกภาษาญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี ทำนองเดียวกับที่คนดูภาพยนตร์กลุ่มหนึ่งนิยมดูภาพยนตร์เพื่อฝึกภาษาอังกฤษ โรงเรียนสอนกวดวิชาภาษาอังกฤษที่เอาภาพยนตร์เสียงในฟิล์มไปใช้สอนภาษาอังกฤษก็มี บางครอบครัวก็ใช้ภาพยนตร์เป็นเครื่องมือสอนภาษาอังกฤษให้ลูก (สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์, 2548) เพราะการเรียนรู้ภาษาจากภาพยนตร์จะได้สำเนียงและอารมณ์ของความเป็นเจ้าของภาษาอย่างแท้จริง อีกทั้งเป็นวิธีเรียนรู้ภาษาที่เสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด คือจะเป็นร้อยรอบพันรอบก็ได้ (เศรษฐวิทย์, 2547)

สำหรับแผ่นดีวีดีภาพยนตร์ญี่ปุ่นที่ควรนำมาใช้เพื่อการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่น นอกจากจะต้องมีเสียงพากย์ภาษาญี่ปุ่นเป็นเงื่อนไขพื้นฐานแล้ว ขอเน้นย้ำว่าควรเลือกเรื่องที่มีซับไตเติ้ลญี่ปุ่นด้วย เพราะสามารถใช้ตรวจสอบคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ได้ยินจากภาพยนตร์ว่าถูกต้องตรงกับที่เข้าใจหรือไม่ หรือในเวลาที่ต้องการรู้ตัวสะกดของคำศัพท์ที่ฟังแล้วไม่แน่ใจ อันเกิดจากการที่นักแสดงพูดกันเร็วมาก พูดผ่านโทรศัพท์ พูดกระซิบ พูดเสียงกัน มีเสียงดนตรี หรือซาวด์เอฟเฟค ต่าง ๆ ดังรบกวน ซึ่งหากไม่มีซับไตเติ้ลญี่ปุ่นก็จะต้องรบกวนหาบทภาพยนตร์มาเปิดเทียบ หรือไม่ก็ต้องรบกวนคนญี่ปุ่นเจ้าของภาษาให้มาช่วยฟัง

ในการเขียนบทความครั้งนี้ ผู้เขียนได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมรายชื่อภาพยนตร์ญี่ปุ่นเพื่อนำมาประกอบการเขียนจาก 3 แหล่งด้วยกันคือ

1. จากร้านจำหน่ายแผ่นภาพยนตร์ดีวีดีทั่วไปเช่น ร้านบูมเมอแรง (Boomerang) ซึ่งมีหลายสาขาตั้งอยู่ภายในห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ โดยไปที่ร้านโดยตรงแล้วเลือกดูแผ่นดีวีดีภาพยนตร์ญี่ปุ่นที่มีวางจำหน่าย และพูดคุยสอบถามกับพนักงานของร้านว่ามีแผ่นดีวีดีภาพยนตร์ญี่ปุ่นเรื่องใดจำหน่ายบ้าง เนื่องจากบางเรื่องอาจจะไม่มีวางอยู่ภายในร้านแต่มีอยู่ที่คลังสินค้าหรือสาขาอื่นของร้าน
2. จากสื่อสิ่งพิมพ์ได้แก่หนังสือ นิตยสาร และบทความที่เขียนถึงภาพยนตร์ญี่ปุ่น และการสอนภาษาต่างประเทศด้วยภาพยนตร์
3. จากระบบออนไลน์ ซึ่งมีทั้งเว็บจำหน่ายภาพยนตร์ดีวีดี และบทความรีวิวภาพยนตร์ต่าง ๆ ซึ่งสามารถสืบค้นข้อมูลที่ต้องการได้ด้วยการพิมพ์คำสำคัญ (Keywords) เช่น ภาพยนตร์ญี่ปุ่น หรือ ชื่อภาพยนตร์ญี่ปุ่นที่รู้จักสักเรื่องหนึ่ง ลงไปในช่องค้นหา ก็จะปรากฏลิ้งค์ (Link) ที่เกี่ยวข้องให้กดเข้าไปดูข้อมูลที่ต้องการได้

ผลจากการรวบรวมข้อมูลพบว่าแผ่นดีวีดี (ยกเว้นลำดับที่ 10 เป็นแผ่นบูลเรย์) ภาพยนตร์ญี่ปุ่นที่มีเสียงพากย์และซับไตเติ้ลญี่ปุ่น เฉพาะที่เป็นสินค้าลิขสิทธิ์ ถูกต้องตามกฎหมาย (แผ่นแท้) มีจำนวนทั้งสิ้น 13 เรื่อง แบ่งเป็นภาพยนตร์ประเภทหนังโรง 10 เรื่อง (ลำดับที่ 1-10) และภาพยนตร์ประเภทละครชุด 3 เรื่อง (ลำดับที่ 11-13) รายชื่อมีดังต่อไปนี้

	ชื่อเรื่องภาษาญี่ปุ่น	ชื่อเรื่องภาษาไทย	โครงเรื่อง
1.	シコふんじゃった	ซูโม่ หัวใจไม่สัปดน	ซูโม่เฉพาะกิจ
2.	花火	ปืน น้ำตา เลือด	ตำรวจร้าย

ชื่อเรื่องภาษาญี่ปุ่น	ชื่อเรื่องภาษาไทย	โครงเรื่อง
3. リリイ・シュシュのすべて	ลิลี่ ชูชู แต่เธอตลอดไป	มูมมีดวัยรุ่น
4. さよなら、クロ	คุโระเพื่อนรัก	หมาดำแสนรู้
5. いま、会いにゆきます	ปาฏิหาริย์รัก 6 สัปดาห์ เปลี่ยนฉันให้รักเธอ	ความรักข้ามภพ
6. 東京ゴッドファーザーズ	โตเกียวก๊อดฟาเธอร์ เมตตาไม่มีวันตาย	คนจรจัดกับทารกน้อย
7. ナナ	นานะ จำวันแรก ที่เราเจอกันได้ไหม?	ชีวิต 2 สาวในเมืองหลวง
8. 東京タワー	รักยิ่งใหญ่ หัวใจให้เธอ	ความทรงจำเรื่องแม่
9. 奇跡	จุด پایนี้สถานี่ปาฏิหาริย์	เด็กชาย 2 พี่น้อง
10. ラストレター	ถ้าบอกว่ายังรักเธออยู่ จะเชื่อหรือเปล่า	จดหมายต่างหน้า
11. 電車男	ลูนรักนายโอดากุ	หนุ่มนักแชท
12. 危険なアネキ	สาวซ่าส์หัวใจมินางวะ	พี่สาวจอมป่วน
13. 野ブタをプロデュース	ปฏิบัติการโนบุดะ เปลี่ยนเธอให้สวยปัง	ภารกิจเปลี่ยนสาวห่วย ให้เป็นสาวฮอต

ในจำนวน 13 เรื่องนี้ ส่วนใหญ่เป็นภาพยนตร์ที่ค่อนข้างเก่า จึงหาซื้อได้ในราคาที่ถูกลงมาก บางเรื่องราคาไม่ถึงหนึ่งร้อยบาทก็มี แต่ถึงจะเป็นภาพยนตร์เก่าสักเพียงใดก็ตาม หากเป็นเรื่องที่มีซับไตเติ้ลญี่ปุ่น ก็ถือว่ามีความสมบูรณ์ดีสำคัญที่เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นเช่นกัน จากการเก็บข้อมูลพบว่าบางเรื่องระบุข้อมูลไว้ที่กล่องบรรจุว่า “มี” ซับไตเติ้ลญี่ปุ่น แต่เมื่อลองเปิดแผ่นดูจริง ๆ กลับปรากฏว่า “ไม่มี” ดังนั้นหากการ “มี” หรือ “ไม่มี” ซับไตเติ้ลญี่ปุ่นเป็นเงื่อนไขในการตัดสินใจซื้อแผ่นดีวีดีภาพยนตร์ญี่ปุ่น ก่อนซื้อต้องสอบถามกับผู้ขายให้แน่ใจเสียก่อน

มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ แผ่นดีวีดีภาพยนตร์ญี่ปุ่นที่ผลิตขายในประเทศไทยนั้นมักจะไม่ มีซับไตเติ้ลญี่ปุ่น ทั้ง ๆ ที่หลายเรื่องผู้เขียนมีโอกาสได้ดูจากแผ่นต้นฉบับที่ผลิตขายในประเทศญี่ปุ่นแล้ว พบว่ามีซับไตเติ้ลญี่ปุ่น เช่น ALWAYS: 三丁目の夕日 (ถนนสายนี้หัวใจไม่เคยลืม) เป็นต้น จึงนับว่าเป็นเรื่องน่าเสียดายอย่างยิ่งที่ซับไตเติ้ลญี่ปุ่นดังกล่าวถูกตัดทิ้งไป ทั้งนี้อาจจะถูกมองว่าซับไตเติ้ลญี่ปุ่นคงจำเป็นเฉพาะกับคนญี่ปุ่นที่มีความพิการทางหูเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงนั้นก็จำเป็นสำหรับชาวต่างชาติที่เรียนภาษาญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน เพราะช่วยป้องกันการฟังผิดและพัฒนาทักษะการอ่านได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า “ซับไตเติ้ลญี่ปุ่น” เป็นสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้ในการเรียนภาษาญี่ปุ่นจากภาพยนตร์ ด้วยเหตุนี้จึงใคร่ขอฝากไปถึงบริษัทผู้ผลิตสื่อดีวีดีและบลูเรย์ภาพยนตร์ญี่ปุ่นในไทยทั้งหลายว่าช่วยกรุณา “ใส่” ซับไตเติ้ลญี่ปุ่นเอาไว้ตามต้นฉบับเดิมด้วย (หากมี) เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนคนไทย

ปัจจุบันเครื่องเล่นดีวีดีและบลูเรย์มีราคาถูกลงมาก แผ่นดีวีดีภาพยนตร์ญี่ปุ่นก็หาซื้อได้ง่ายตามร้านขายแผ่นดีวีดีทั้งในห้างสรรพสินค้าและทางร้านค้าออนไลน์ จึงนับว่าเป็นโอกาสเหมาะที่ครูอาจารย์จะลองนำภาพยนตร์มาใช้ในการสอนภาษาญี่ปุ่นดูบ้าง อย่างน้อยก็ถือว่าการสร้าง

ประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้รู้จักกับวิธีการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นจากภาพยนตร์ที่จะได้ทั้งบทเรียนภาษาและบทเรียนชีวิต อนึ่ง นักเรียนนักศึกษาที่แลเห็นถึงข้อดีของการเรียนรู้ภาษาผ่านทางภาพยนตร์ก็สามารถหาซื้อแผ่นดีวีดีภาพยนตร์ญี่ปุ่นมารับชมเป็นการส่วนตัวได้ โดยไม่จำเป็นต้องรอให้ครูอาจารย์นำมาสอนในห้องเรียนเท่านั้น สิ่งสำคัญคือต้องเลือกภาพยนตร์ที่ชอบเนื้อเรื่องและชอบดาราดูจริง ๆ เพราะต้องดูซ้ำบ่อย ๆ เพื่อให้จดจำคำศัพท์ต่าง ๆ ได้ดีและยาวนาน

สรุป

ผู้สอนภาษาต่างประเทศเป็นภาษาที่สองคงเคยได้ทราบกันมาบ้างแล้วว่าภาพยนตร์เป็นสื่อที่ให้ประโยชน์ทั้งด้านความบันเทิงและด้านสาระความรู้ภาษาต่างประเทศ ซึ่งตรงกับทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญหลายท่านตามที่ผู้เขียนได้ยกมาอ้างถึงในบทความนี้ ดังเช่นความเห็นของ คริสโตเฟอร์ ไรท์ ที่ว่าภาพยนตร์ภาษาต่างประเทศเรื่องหนึ่ง สามารถเลือกดูได้ถึงสองแบบคือ ดูแบบตื้น (Shallow) เพื่อรับแค่ความบันเทิง (Entertainment) หรือดูแบบลึก (Deep) เพื่อที่จะรับทั้งความบันเทิงและสาระความรู้ (Education) ก็ได้

ในการทำงานเดียวกัน ภาพยนตร์ญี่ปุ่นหลาย ๆ เรื่องที่มีให้ดูกัน ก็ไม่ได้มีเพียงแค่ความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังมีบทเรียนภาษาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการสอนภาษาญี่ปุ่นในชั้นเรียนได้อีกด้วย โดยมีข้อดีหลายประการ เช่น ช่วยให้ชั้นเรียนสนุก เห็นบริบทการใช้ภาษาญี่ปุ่นที่แท้จริง เป็นญี่ปุ่นศึกษาไปด้วยในตัว มีโอกาสพบเจอคำศัพท์และสำนวนที่หลากหลาย เสียค่าใช้จ่ายน้อย ได้ข้อคิดดี ๆ จากสังคมญี่ปุ่นมาพัฒนาตนเอง และสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นได้อย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่ผู้สอนหลายคนประสบอยู่ก็คือขาดตัวอย่างที่เป็น “รูปธรรม” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวทางที่ชัดเจนในการนำภาพยนตร์มาใช้เป็นสื่อการสอนเพิ่มเติมในชั้นเรียนจริง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น บทความนี้จึงถูกเขียนขึ้นมาโดยหวังว่าจะมีส่วนช่วยลดปัญหาดังกล่าวให้น้อยลง ด้วยการนำเสนอตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในการนำภาพยนตร์มาใช้กับการสอนภาษาญี่ปุ่น และช่วยค้นหารายชื่อภาพยนตร์ญี่ปุ่นที่มีซับไตเติ้ลญี่ปุ่นจากแผ่นดีวีดีและบลูเรย์ที่มีจำหน่ายจำนวนมากภายในท้องตลาด เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดหาให้กับผู้ที่สนใจ

สำหรับตัวผู้เขียนเอง แม้จะเคยนำภาพยนตร์เรื่อง *シコルンバツ* หรือ “ซูโม่ หัวใจไม่สัปดน” ไปใช้สอนจริง แต่กรอบเนื้อหาของบทความในครั้งนี้เป็นเพียงการเสนอแนะให้ผู้สอนภาษาญี่ปุ่นพิจารณานำภาพยนตร์ไปใช้ในชั้นเรียนเป็นสำคัญ มิได้ครอบคลุมไปถึงส่วนที่อธิบายถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการวิเคราะห์ในลักษณะของบทความวิจัย ดังนั้นหากมีผู้ที่สนใจนำบทความนี้ไปต่อยอดสู่การวิจัยในชั้นเรียน โดยนำไปประยุกต์ใช้กับชั้นเรียนของตนเอง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลของการทดลองสอน เช่น ความสนใจ ความคิดเห็น ความก้าวหน้าในการสื่อสารภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียน และนำเสนอในรูปแบบของบทความวิจัยในโอกาสต่อไป ผู้เขียนจะรู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่ง เพราะเชื่อมั่นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการสาขาญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- คริสโตเฟอร์ ไรท์. (2551). *Me, Myself, and The Movies*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เนชั่นบุ๊คส์.
- นรา. (2550). *Film Japan - ซามูไรตกดิน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ openbooks.
- เพชร สายเพ็ชร. (2562). *การสอนภาษาอังกฤษจากภาพยนตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์. (2548). *คู่มือหาความหมาย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- เศรษฐวิทย์. (2547). *เรียนภาษาอังกฤษผ่านภาพยนตร์*. กรุงเทพฯ: บริษัทผลึกไทย.
- เอช ตักลาส บรราวน์. แปลโดย กนิษฐา วณิชเกียรติ (2537). *เคล็ดลับในการเรียนภาษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกมล.
- แอนดรูว์ บีกส์. (2550). *ENGLISH ON FILM*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ครูช่าง.
- 有田晴 [Arita]. (1999). 「映画やドラマを授業で活用してみよう！」 『月刊日本語』 24-31.
- 亀山太一 [Kameyama]. (2001). 「映画で学ぶ高校の英語」 『国際文化フォーラム通信 No.49』 2-7.
- 窪田守弘 [Kubota]. (2004). 『映画でジャパニーズ』 7-8, 54-59.
- 新田晴彦 [Nitta]. (1994). 『スクリーンプレイ学習法』 14-19.
- 周防正行 [Masayuki]. (1991). 『シコふんじやった』 DVD.
- 森田修 [Morita]. (2006). 「DVD 活用で英語力アップ！」 『CNN ENGLISH EXPRESS』 39-46.

ความได้เปรียบในการแข่งขันของร้านอาหารไทยและพ่อครัวแม่ครัวไทย ในประเทศญี่ปุ่น

ศุภเจตน์ จันทรสาส์น และ กาญจนา สงวัฒนา
คณะเศรษฐศาสตร์และการลงทุน มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

บทคัดย่อ

ภายใต้การส่งเสริมนโยบายครัวไทยสู่ครัวโลก รัฐบาลไทยมีเป้าหมายที่จะสนับสนุนการลงทุนของไทยในต่างประเทศโดยเฉพาะการขยายธุรกิจร้านอาหารไทยในต่างประเทศ ดังนั้นการศึกษาความได้เปรียบในการแข่งขันของร้านอาหารไทยในต่างประเทศจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพธุรกิจร้านอาหารไทยในต่างประเทศ งานวิจัยนี้ใช้แบบจำลองเพชรแห่งพลวัตในการวิเคราะห์ความได้เปรียบในการแข่งขันของร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องและผู้เชี่ยวชาญทางด้านธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่เจ้าของร้าน ผู้จัดการร้าน พ่อครัวแม่ครัว หน่วยงานภาครัฐ สมาคมวิชาชีพ นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ ผลการศึกษาพบว่าพ่อครัวแม่ครัวคนไทยเป็นปัจจัยที่สำคัญในการประกอบธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น แต่อย่างไรก็ดี การสรรหาพ่อครัวแม่ครัวไทยนั้นมิอุปสรรคจากการขาดหน่วยงานหรือฐานข้อมูลที่จะช่วยจัดหาพ่อครัวแม่ครัวไทยที่มีคุณภาพและมาตรฐานเพื่อทำงานในร้านอาหารไทยในญี่ปุ่น และการขอวีซ่าทำงานเป็นพ่อครัวแม่ครัวในประเทศญี่ปุ่นใช้เวลานานและมีค่าใช้จ่ายสูง อย่างไรก็ตามธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นยังคงมีโอกาสจากการที่ประเทศญี่ปุ่น ไม่มีการกีดกันและไม่มีการเลือกปฏิบัติ สำหรับผู้ประกอบการต่างชาติ อาหารไทยเป็นที่รู้จักมากขึ้น และวัตถุดิบในการประกอบอาหารไทยสามารถหาซื้อในประเทศญี่ปุ่นได้ง่ายขึ้นในราคาที่ต่ำลง ดังนั้นการมีนโยบายสนับสนุนการสร้างฐานข้อมูลพ่อครัวแม่ครัวที่มีมาตรฐานจึงเป็นหนึ่งในปัจจัยที่จะส่งเสริมให้ธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นมีความได้เปรียบในการแข่งขัน

คำสำคัญ: ความได้เปรียบในการแข่งขัน ร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น พ่อครัวแม่ครัวไทยในประเทศญี่ปุ่น แบบจำลองเพชรแห่งพลวัต

Competitive Advantage of Thai Restaurants in Japan

Supachet Charnsarn and Karnjana Songwathana

Faculty of Economics and Investment, Bangkok University

Abstract

In an effort to promote Thai Kitchen to the World policy, the Thai government aims to support Thai investment abroad, especially the expansion of the Thai restaurant business overseas. Hence, it is important to analyze the factors affecting the competitive advantage of the Thai restaurant business overseas. This research used Porter's Diamond model to analyze the competitive advantages of Thai restaurant business in Japan. Data were gathered from interviews with stakeholders and experts in the Thai restaurant business in Japan e.g. business owners, store managers, chefs, government agencies, professional associations, and scholars and experts. The results showed that Thai chefs were the most important factor in running a Thai restaurant business in Japan. However, recruiting a Thai chef is currently hampered by the lack of professional agencies or databases to help find qualified and standard Thai chefs to work in Thai restaurants in Japan. Further, getting a work visa to work as a chef in Japan is time consuming and quite expensive. Nevertheless, the Thai restaurant business in Japan still has tremendous opportunities since Japan has no discrimination against foreigners beginning a business there, Thai food is becoming more popular, and raw materials for Thai food are easy to acquire in Japan at a lower price. Therefore, the creation of database of standard chef will be one of policies that enhance the competitive advantage of the Thai restaurant business in Japan.

Keywords: competitive advantage, Thai restaurants in Japan, Thai chef in Japan, diamond model

1. บทนำ

ในช่วงที่ผ่านมาประเทศไทยมีนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมมูลค่าสูง โดยเน้นอุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ (First S-Curve) และอุตสาหกรรมใหม่ (New S-Curve) เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในระยะยาว ซึ่งหนึ่งในอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการก้าวไปสู่การเป็นอุตสาหกรรมมูลค่าสูงดังกล่าว ได้แก่ อุตสาหกรรมอาหาร ทั้งนี้ ภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญและศักยภาพของอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่มในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ จึงได้กำหนดเป้าหมายให้ประเทศไทยเป็น “ครัวของโลก (Kitchen of the World)” และได้ก่อตั้ง “โครงการครัวไทยสู่ครัวโลก” ในปี พ.ศ. 2546 เพื่อสนับสนุนเป้าหมายดังกล่าว ทั้งนี้ โครงการครัวไทยสู่ครัวโลกมีเป้าหมายเพื่อผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมอาหารของโลก เพื่อให้อาหารไทยเป็นที่นิยมไปทั่วโลก ซึ่งจะส่งผลดีต่ออุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น อุตสาหกรรมเกษตร อุตสาหกรรมการพิมพ์ อุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น

จากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย สินค้ากลุ่มอาหารและเครื่องดื่มถือเป็นสินค้าส่งออกสำคัญที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศอย่างมหาศาล ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. 2546 สินค้าอาหารและเครื่องดื่มมีมูลค่าส่งออกเท่ากับ 461,132 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 13.87 ของมูลค่าส่งออกทั้งหมด จากนั้นมูลค่าส่งออกสินค้าอาหารและเครื่องดื่มได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนมีมูลค่าเป็น 1,064,463 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 13.15 ของมูลค่าส่งออกทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2561 (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2562) อยู่ในอันดับที่ 12 ของโลก (สถาบันอาหาร, 2561) นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาสถิติรายรับจากนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย จะพบว่าธุรกิจอาหารและเครื่องดื่มสามารถทำรายได้เข้าประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยได้พบว่าในปี พ.ศ. 2560 นักท่องเที่ยวมีค่าใช้จ่ายเพื่ออาหารและเครื่องดื่มมากถึง 376,132 ล้านบาท คิดเป็นรายจ่ายเท่ากับ 10,568 บาทต่อคน และคิดเป็นร้อยละ 20.54 ของรายจ่ายทั้งหมด (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2562) สถิติดังกล่าวสะท้อนถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่มที่มีต่อเศรษฐกิจไทยเป็นอย่างดี

นอกจากการส่งเสริมการส่งออกอาหารไทยไปยังต่างประเทศแล้ว โครงการครัวไทยสู่ครัวโลกยังเน้นส่งเสริมการขยายธุรกิจร้านอาหารไทยไปยังต่างประเทศในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการไปลงทุนเปิดร้านอาหารไทยในต่างประเทศและการขายแฟรนไชส์ร้านอาหารให้แก่ต่างประเทศ รวมทั้งส่งเสริมการไปทำงานในต่างประเทศของพ่อครัวแม่ครัวไทยอีกด้วย โดยโครงการครัวไทยสู่ครัวโลกได้มีการมอบเครื่องหมาย “Thai Select” ให้แก่ร้านอาหารไทยในต่างประเทศที่มีคุณภาพ (Thai Select, 2019) เพื่อเป็นการสร้างมาตรฐานร้านอาหารไทยในต่างประเทศ การพัฒนาร้านอาหารไทยในต่างประเทศเป็นการเพิ่มโอกาสในการขยายมูลค่าของห่วงโซ่คุณค่าให้กับการส่งออกอาหารไทย และสามารถใช้ข้อได้เปรียบที่มีแบรนด์ร้านอาหารเป็นที่รู้จักระดับนานาชาติ ต่อยอดไปสู่บริการอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ผู้ให้บริการอาหารไทยให้แข็งแกร่งขึ้น ผู้ผลิตและส่งออกสินค้าที่เกี่ยวข้องกับอาหารไทยอาจขยายช่องทางการขายสินค้าเพิ่มเติมจากร้านค้าปลีกไปสู่ร้านอาหารไทย และช่องทางอีคอมเมิร์ซ ดังนั้น การส่งเสริมธุรกิจร้านอาหารไทยในต่างประเทศและการไปทำงานในต่างประเทศของพ่อครัวแม่ครัวไทยถือเป็นกลไกที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมอาหารของโลกเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการขยายโอกาสให้ชาวต่างชาติได้ทำความรู้จักกับความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของอาหารไทย ช่วยให้อุปสงค์ต่ออาหารไทยมีมากขึ้น ช่วยเพิ่มโอกาสในการส่งออกอาหาร

ไทย ส่งผลต่ออุปสงค์ในอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องตามไปด้วย นอกจากนี้ เมื่อมีการส่งเสริมธุรกิจร้านอาหารไทยในต่างประเทศ ปัจจัยสำคัญที่ต้องดำเนินการควบคู่กันก็คือการส่งเสริมให้พ่อครัวแม่ครัวไทยไปทำงานในร้านอาหารไทยในต่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อให้อาหารไทยมีคุณภาพและได้มาตรฐานและยังคงความเป็นไทย ซึ่งถือเป็นการรักษาคุณภาพของอาหารไทยและร้านอาหารไทยในต่างประเทศ

จากการศึกษาพบว่า ประเทศญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในประเทศเป้าหมายหลักของอุตสาหกรรมอาหารไทย กล่าวคือ ในด้านการค้าอาหาร ประเทศญี่ปุ่นถือเป็นประเทศคู่ค้าอันดับ 1 ของประเทศไทย โดยในปี พ.ศ. 2560 ประเทศไทยสามารถส่งออกสินค้าอาหารไปยังประเทศญี่ปุ่นได้ถึง 135,300 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 13.3 ของมูลค่าการส่งออกสินค้าอาหารทั้งหมด (ฐานเศรษฐกิจ, 2561) ทั้งนี้ ปัจจัยผลักดันที่สำคัญ ได้แก่ การที่ประเทศญี่ปุ่นมีประชากรเป็นจำนวนมาก ในขณะที่ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขา ทำให้มีพื้นที่ราบที่เหมาะสมแก่การทำเกษตรและปศุสัตว์น้อย ส่งผลทำให้ประเทศญี่ปุ่นไม่สามารถผลิตอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในประเทศ และทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีอัตราการพึ่งพาตนเองทางอาหารต่ำที่สุดในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยมีค่าเพียงร้อยละ 39 เท่านั้น (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2556)

จากความสำคัญของอุตสาหกรรมส่งออกอาหาร และนโยบาย “Thai Select” ที่มุ่งเน้นการขยายธุรกิจร้านอาหารไทยไปยังต่างประเทศในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้การส่งเสริมธุรกิจร้านอาหารไทยในต่างประเทศเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ของประเทศไทยซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ อย่างไรก็ตาม การที่ธุรกิจร้านอาหารไทยในต่างประเทศจะสามารถก้าวไปสู่การเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างแท้จริงนั้นจำเป็นต้องมีการยกระดับความได้เปรียบในการแข่งขันให้แก่ธุรกิจร้านอาหารไทยในต่างประเทศ ทั้งนี้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้อง พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่เกี่ยวกับการศึกษาการยกระดับความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจร้านอาหารไทยในต่างประเทศยังคงมีจำกัด โดยการพิจารณาปัจจัยและนโยบายเท่านั้น โดยยังขาดการพิจารณาถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้ประกอบการ ดังนั้น การศึกษานี้จึงครอบคลุมถึงแนวทางการยกระดับความได้เปรียบในการแข่งขันของร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น ทั้งในภาพรวมและในระดับกิจกรรมย่อยที่สำคัญคือ พ่อครัวแม่ครัว เพื่อยกระดับความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจร้านอาหารไทยในญี่ปุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น ทั้งในภาพรวมและกิจกรรมย่อยที่สำคัญคือ พ่อครัวแม่ครัว

2.2 เพื่อสร้างข้อเสนอแนะและแนวทางในการยกระดับความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น

3. การทบทวนวรรณกรรม

ส่วนนี้จะเป็นการนำเสนอผลจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศไทย โดยจะเน้นการนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

3.1 ความได้เปรียบในการแข่งขัน

ความได้เปรียบในการแข่งขัน หมายถึงการที่ประเทศมีความสามารถพิเศษเหนือประเทศคู่แข่งอื่น ๆ และประเทศคู่แข่งไม่สามารถลอกเลียนแบบได้ หรือต้องใช้เวลาในการปรับตัวก่อนที่จะสามารถเลียนแบบความสามารถหรือแข่งขันทางการตลาดได้ ทั้งนี้แบบจำลองที่ใช้ในการวิเคราะห์ความได้เปรียบในการแข่งขันส่วนมากเป็นแบบจำลองเพชรแห่งพลวัต (Dynamic Diamond Model)

3.2 การวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันโดยใช้แบบจำลองระบบเพชรแห่งพลวัต

Michael E. Porter ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อม 4 ด้าน ที่มีผลกระทบต่อ การเพิ่มผลผลิต โดยความสัมพันธ์ของปัจจัยแวดล้อมทั้ง 4 ด้านจะมีผลสนับสนุนซึ่งกันและกัน ดังนี้ (Porter, 1990)

3.2.1 สถานะของปัจจัยการผลิต (Factor Conditions): ปัจจัยการผลิตสามารถแบ่งได้เป็น ปัจจัยการผลิตทั่วไปและปัจจัยการผลิตเฉพาะทาง โดยปัจจัยการผลิตทั่วไป หมายถึง ระบบถนน อาคาร และสิ่งปลูกสร้าง แหล่งเงินทุน ประเภทนี้ ตลอดจน บุคลากรที่ไม่จำกัคว่าต้องใช้กับอุตสาหกรรมใด เป็นการเฉพาะ และสำหรับปัจจัยเฉพาะทาง หมายถึง บุคลากรที่ได้รับการศึกษาหรือการฝึกอบรมเฉพาะทาง

3.2.2 สถานะด้านอุปสงค์ (Demand Conditions): อุปสงค์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีผลต่อรูปแบบ มุมมองและวิธีการตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อ ซึ่งการจะสร้างข้อได้เปรียบทางด้านการแข่งขันให้แก่อุตสาหกรรมได้นั้น ธุรกิจต้องเข้าใจรูปแบบความต้องการของผู้ซื้อได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน ครอบคลุมและรอบด้าน

3.2.3 อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน (Related and Supporting Industries): การที่ประเทศมีอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนจะก่อให้เกิดข้อได้เปรียบทางด้านการแข่งขันระหว่างประเทศของอุตสาหกรรม อันเนื่องมาจากสาเหตุปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ การมีช่องทางที่สะดวก รวดเร็วและมีประสิทธิภาพในการเข้าถึงวัตถุดิบ พันธมิตรระหว่างอุตสาหกรรม การมีความร่วมมือใน กระบวนการสร้างนวัตกรรม กระบวนการยกระดับและพัฒนาศักยภาพ

3.2.4 กลยุทธ์ โครงสร้าง และสภาพการแข่งขัน (Firm Strategy, Structure and Rivalry): อุตสาหกรรมที่ประสบความสำเร็จและสามารถสร้างข้อได้เปรียบทางด้านการแข่งขันได้นั้น ต้องมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการสร้างระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการเลือกใช้กลยุทธ์ และวางโครงสร้างของอุตสาหกรรมที่สามารถสะท้อนถึงลักษณะเฉพาะและนวัตกรรมของประเทศนั้นได้ อย่างเหมาะสม

นอกจากตัวกำหนดทั้งสี่ในระบบเพชรแล้ว ยังมีปัจจัยภายนอกที่มีบทบาทต่อปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมอีก 2 ประการ ได้แก่

1) **เหตุสุดวิสัย:** หมายถึง การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของอุตสาหกรรม เช่น วิกฤตการณ์เศรษฐกิจโลก การเกิดนวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์ใหม่ การเปลี่ยนแปลงของ

ระบบเทคโนโลยีและสารสนเทศแบบก้าวกระโดด การเปลี่ยนแปลงราคาวัตถุดิบและปัจจัยการผลิต การเปลี่ยนแปลงของตลาดเงินและตลาดทุนโลก

2) **รัฐบาล:** จัดเป็นสถาบันที่มีบทบาทและส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันของอุตสาหกรรมทั้งในทางเอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการปรับปรุงประสิทธิภาพของบริษัทที่อยู่ในอุตสาหกรรมต่าง ๆ

3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าม้งานวิจัยจำนวนไม่น้อยที่ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานและความได้เปรียบในการแข่งขันของร้านอาหารไทยในต่างประเทศ โดยที่สำคัญที่พบกรณีของร้านอาหารไทยในภูมิภาคอาเซียนและในประเทศสหรัฐอเมริกา เรณูมาศ กุละศิริมา และเปรมฤทัย แยมบรจจ (2557) ได้ทำการศึกษารูปแบบการประกอบธุรกิจอาหารไทยในประเทศลาวและกัมพูชา โดยได้พบว่าสถานการณ์ธุรกิจอาหารไทยในทั้งสองประเทศดังกล่าวมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลมาจากการขยายความร่วมมือด้านบริการระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ทำให้ผู้บริโภคท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวต่างชาติยอมรับอาหารไทยมากขึ้น นอกจากนี้ งานของเปรมฤทัย แยมบรจจ พวงเพ็ชร นิธิยานนท์ และอักรพันธ์ รัตสุข (2560) ที่ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ตลอดจนแนวทางการดำเนินธุรกิจของร้านอาหารไทยในประเทศกัมพูชา โดยอาศัยการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวน 20 คน ผลการศึกษาชี้ว่าอาหารไทยเป็นที่นิยมมากขึ้นจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการควรเน้นปัจจัยทางด้าน รูปแบบของการประกอบธุรกิจ ระบบการบริหารจัดการร้าน การควบคุมมาตรฐานความสะอาด ความปลอดภัยของวัตถุดิบ และคุณภาพอาหาร การบริหารทรัพยากรบุคคล และการฝึกอบรมแก่พนักงาน กรณีของร้านอาหารไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา Maglin (2005) ได้ทำการศึกษากระบวนการดำเนินงานของร้านอาหารไทยในประเทศสหรัฐอเมริกาโดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อเจ้าของและผู้จัดการร้านอาหารไทยในประเทศสหรัฐอเมริกาจำนวน 10 คน ผลการศึกษาพบว่ามีปัญหาด้านการบริหารจัดการด้านการเงิน และมีอุปสรรคจากการที่ขาดความร่วมมือและช่วยเหลือระหว่างร้านอาหารไทยด้วยกัน นอกจากนี้กรมส่งเสริมการส่งออก (2555) ได้ทำสำรวจสถานการณ์ร้านอาหารไทยในประเทศสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 2009 พบว่าอุปสรรคหลักมาจากการจัดหาวัตถุดิบ อย่างไรก็ตามได้เครื่องหมายรับรอง Thai SELECT ช่วยให้ร้านอาหารได้รับการยอมรับมากขึ้นและมีรายได้มากขึ้นจริง

จากการทบทวนวรรณกรรมทำให้พบช่องว่างการวิจัยหลายประการคือ ยังไม่พบข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับการศึกษาเกี่ยวกับธุรกิจร้านอาหารไทยและขยายแฟรนไชส์ร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น จากช่องว่างการวิจัยดังกล่าว ทำให้เกิดคำถามด้านการวิจัยถึงปัจจัยที่ส่งเสริมร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น และพ่อครัวแม่ครัวไทยในประเทศญี่ปุ่น รวมถึงกลยุทธ์ในการส่งเสริมการตั้งร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 พื้นที่สำหรับเก็บข้อมูลและทำการศึกษา

งานศึกษานี้กำหนดพื้นที่สำหรับเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัยดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 พื้นที่สำหรับเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัย

ภูมิภาค	จังหวัด	เมือง	เหตุผล
Kanto	Tokyo	-	เป็นเมืองหลวงของประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีประชากรมากที่สุด และมี GDP ต่อบุคคลสูงที่สุด อีกทั้งยังมีร้านอาหารไทย 479 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 73.24 ของทั้งภูมิภาคซึ่งเป็นจำนวนมากที่สุดในประเทศญี่ปุ่น
	Saitama	Saitama	เป็นจังหวัดที่ติดกับจังหวัด Tokyo มีประชากรมากเป็นอันดับที่ 5 ของประเทศญี่ปุ่น และมีจำนวนร้านอาหารไทยเป็นอันดับที่ 6 ของประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งสิ้นจำนวน 24 ร้าน (ร้อยละ 3.67 ของภูมิภาค)
	Kanagawa	Yokohama	เป็นจังหวัดที่ติดกับจังหวัด Tokyo มีประชากรมากเป็นอันดับที่ 2 ของประเทศญี่ปุ่น และมีจำนวนร้านอาหารไทยเป็นอันดับที่ 2 ของประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งสิ้นจำนวน 83 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 12.69 ของภูมิภาค
Kansai	Osaka	Osaka	เป็นจังหวัดที่มีประชากรมากเป็นอันดับที่ 3 มี GDP ต่อบุคคลสูงเป็นอันดับที่ 3 และมีจำนวนร้านอาหารไทยเป็นอันดับที่ 3 ของประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งสิ้นจำนวน 72 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 53.33 ของภูมิภาค
Kyushu	Fukuoka	Fukuoka	เป็นจังหวัดที่มีประชากรมากเป็นอันดับที่ 9 ของประเทศญี่ปุ่น และมีจำนวนร้านอาหารไทยเป็นอันดับที่ 5 ของประเทศญี่ปุ่น โดยเป็นจังหวัดที่เป็นพี่น้องกับกรุงเทพมหานคร รวมทั้งสิ้น 25 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 39.68 ของภูมิภาค
Chubu	Nakano	Nakano	มีจำนวนร้านอาหารไทยทั้งสิ้น 4 ร้าน เป็นอันดับที่ 3 ของภูมิภาคชูบุ รองจากจังหวัดชิซุโอกะ และมิเอะ คิดเป็นร้อยละ 28.67 ของภูมิภาค
Kansai	Shiga	Shiga	เป็นจังหวัดในภูมิภาคคันไซที่มีห่างจากโอซาก้าประมาณ 1 ชั่วโมง มีจำนวนร้านอาหารไทยทั้งสิ้น 5 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 4 ของภูมิภาค
Kyushu	Okinawa	Okinawa	มีจำนวนร้านอาหารไทยทั้งสิ้น 17 ร้าน เป็นอันดับที่ 2 ของภูมิภาคคิวชู รองจากจังหวัดฟุกุโอกะ คิดเป็นร้อยละ 17.89 ของภูมิภาค

งานวิจัยนี้ได้ทำการวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น และพ่อครัวแม่ครัวไทยในประเทศญี่ปุ่น โดยอาศัยข้อมูลทั้งจากแหล่งทุติยภูมิและแหล่งปฐมภูมิ รายละเอียดมีดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้มาจากการศึกษาข้อมูลในเว็บไซต์และการทบทวนงานวิจัย รายงาน สถิติ และวรรณกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานรัฐบาล สมาคม บริษัท สำนักงานวิจัย นักวิจัย ตลอดจนวารสารหรือหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวกับสถานการณ์ของร้านอาหารไทยและพ่อครัวแม่ครัวไทยในประเทศญี่ปุ่น

2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้เกี่ยวข้องับธุรกิจร้านอาหารไทยและพ่อครัวแม่ครัวไทยในประเทศญี่ปุ่น ทั้งผู้ประกอบการร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น พ่อครัวแม่ครัวไทยในประเทศญี่ปุ่น ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนสมาคมวิชาชีพ และนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างตามความสะดวกและการอ้างอิงจากผู้เชี่ยวชาญว่าเป็นธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการ

4.2 ผู้เกี่ยวข้องที่ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้เกี่ยวข้องับธุรกิจอาหารไทยและพ่อครัวแม่ครัวไทยในประเทศญี่ปุ่นที่ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกในงานวิจัยเรื่องนี้ แบ่งออกเป็นกลุ่ม ได้แก่ ผู้ประกอบการร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น พ่อครัวแม่ครัวไทยในประเทศญี่ปุ่น ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนสมาคมวิชาชีพ และนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ รายละเอียดมีดังนี้

1. ผู้ประกอบการร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น แบ่งออกเป็นเจ้าของร้านอาหาร/ผู้จัดการร้านอาหารไทยในภูมิภาค Kanto คือ จังหวัด Tokyo 4 ราย จังหวัด Saitama 3 ราย จังหวัด Kanagawa 1 ราย ภูมิภาค Kansai คือ จังหวัด Osaka 4 ราย และจังหวัด Shiga 1 ราย ภูมิภาค Kyushu คือ จังหวัด Nagano 1 ราย จังหวัด Okinawa 1 ราย และแฟรนไชส์ร้านอาหารไทย 1 ราย

2. พ่อครัวแม่ครัวไทยในประเทศญี่ปุ่น จำนวน 6 ราย

3. ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ: จำนวน 8 หน่วยงาน ประกอบด้วย กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ (สคต.) ณ กรุง Tokyo สำนักงานแรงงานในประเทศญี่ปุ่น ณ กรุง Tokyo สำนักงานผู้แทนการค้าเมือง Hiroshima สถานกงสุลใหญ่ ณ เมือง Fukuoka การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงาน Fukuoka

4. ตัวแทนสมาคมวิชาชีพ จำนวน 1 สมาคม คือ สมาคมเชฟแห่งประเทศไทย

5. นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ราย คือ ผู้เชี่ยวชาญแผนงานวิจัยครัวไทยสู่ตลาดโลก อาจารย์ด้านการตลาดประจำมหาวิทยาลัย Kyoto Sangyo University ผู้เชี่ยวชาญด้านร้านอาหารไทยในญี่ปุ่น/ผู้ส่งออกข้าวไทย

งานวิจัยเรื่องนี้ใช้เวลาดำเนินการ 12 เดือน ระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2562 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2563 โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อผู้เกี่ยวข้องเพื่อเก็บข้อมูลในระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2562 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562

หลังจากได้ข้อมูลที่ได้รับจากแหล่งข้อมูลทั้งปฐมภูมิ และทุติยภูมิ คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบในการตั้งร้านอาหารไทยและขยายแฟรนไชส์ร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นและการย้ายไปทำงานในประเทศญี่ปุ่นของพ่อครัวแม่ครัวไทย

5. ผลการวิเคราะห์ความได้เปรียบในการแข่งขันด้วยแบบจำลองเพชรแห่งพลวัต

จากการศึกษาแนวคิดของแบบจำลองเพชรแห่งพลวัต (Dynamic Diamond Model) ของ Michael E. Porter (Porter, 1985) ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับสถานการณ์ โอกาส และอุปสรรคของธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น และการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อผู้ประกอบการ พ่อครัว และผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น สามารถสรุปความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นได้ดังนี้

5.1 กลยุทธ์ทางธุรกิจและการแข่งขัน: จากการพิจารณากลยุทธ์ทางธุรกิจและการแข่งขันสามารถสรุปปัจจัยเชิงบวกและปัจจัยเชิงลบที่มีต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นได้ดังนี้

ปัจจัยเชิงบวก

1. ธุรกิจร้านอาหารเป็นหนึ่งในธุรกิจที่มีการแข่งขันรุนแรงมากที่สุดในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งการแข่งขันที่รุนแรงกลายเป็นแรงผลักดันให้ร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นต้องมีการพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่อง (ข้อมูลจากสัมภาษณ์ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ)

2. ธุรกิจร้านอาหารในประเทศญี่ปุ่นเป็นธุรกิจที่ปราศจากข้อกีดกันใด ๆ และไม่มีการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) สำหรับผู้ประกอบการต่างชาติแต่อย่างใด จะเห็นได้จากการที่กฎระเบียบเดียวกันในการจัดตั้งและดำเนินงานร้านอาหาร กลายเป็นปัจจัยส่งเสริมการประกอบธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น (ข้อมูลจากสัมภาษณ์ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญ)

3. อาหารไทยมีความหลากหลาย มีรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์และมีความโดดเด่น โดยเฉพาะร้านอาหารของคนไทย จะมีความยืดหยุ่นสูงโดยสามารถประกอบอาหารได้ทุกรูปแบบและทุกรสชาติตามความชอบของลูกค้า นอกจากนี้ยังมีบริการเครื่องปรุงรสให้ลูกค้าเพื่อให้ปรุงรสชาติได้เองตามความต้องการ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

4. ร้านอาหารไทย โดยเฉพาะร้านอาหารของคนไทย มีความเป็นเอกลักษณ์และโดดเด่น โดยอาศัยการตกแต่งร้านแบบไทย ๆ มีบรรยากาศภายในร้านแบบสบาย ๆ เป็นกันเอง ให้ความรู้สึกที่ผ่อนคลายแก่ลูกค้าที่มาใช้บริการ และทำให้มีกลุ่มลูกค้าประจำของร้าน (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

5. ร้านอาหารไทย โดยเฉพาะร้านอาหารของคนไทย เน้นให้บริการแบบเป็นกันเองและเอาใจใส่ลูกค้า มีพนักงานที่คอยให้บริการลูกค้าแบบมิตรภาพและเป็นกันเอง มีความยืดหยุ่นและประนีประนอม ซึ่งหาไม่ได้จากร้านอาหารชาติอื่น ๆ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

6. การมีพ่อครัวแม่ครัวคนไทยจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยดึงดูดลูกค้าชาวญี่ปุ่น รวมทั้งลูกค้าชาติอื่น ๆ ให้มาใช้บริการร้านอาหาร เนื่องจากเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้ลูกค้าเชื่อว่าจะทำอาหารไทยได้มีรสชาติเป็นไทยแท้ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

7. ประเทศไทยมีแบรนด์ร้านอาหารไทยที่มีคุณภาพ มีชื่อเสียง และมีความพร้อมในการผลักดันไปสู่การขายแฟรนไชส์หรือการร่วมทุนกับผู้ประกอบการต่างชาติเป็นจำนวนมาก หากได้รับการสนับสนุนอย่างเหมาะสมจะสามารถเปิดร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นได้อย่างเข้มแข็ง (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญ)

ปัจจัยเชิงลบ

1. ธุรกิจร้านอาหารในประเทศญี่ปุ่นมีโครงสร้างแบบตลาดกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาด (Monopolistic Competition) นั่นคือมีผู้ขายเป็นจำนวนมาก ทำให้มีการแข่งขันรุนแรงเป็นอย่างมาก โดยผู้ประกอบการร้านอาหารญี่ปุ่นมีศักยภาพในการแข่งขันเหนือกว่าผู้ประกอบการร้านอาหารไทยในหลายด้าน (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญ)

2. ร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นส่วนใหญ่เน้นกลยุทธ์การแข่งขันแบบผลิตภัณฑ์เป็นศูนย์กลาง (Product Centric) มากกว่ากลยุทธ์แบบลูกค้าเป็นศูนย์กลาง (Customer Centric) กล่าวคือเน้นการทำอาหารไทยที่มีรสชาติเป็นไทยแท้ เน้นที่เมนูอาหาร และรสชาติอาหาร จึงละเลยกลยุทธ์อื่น ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า เช่น บรรยากาศร้านอาหาร การให้บริการตามพฤติกรรมของลูกค้า (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญ)

3. ร้านอาหารไทยส่วนใหญ่ โดยเฉพาะร้านอาหารไทยของคนไทย เน้นทำอาหารไทยโดยอาศัยความชำนาญของพ่อครัวแม่ครัวเป็นหลัก โดยไม่มีสูตรอาหารที่เป็นมาตรฐานของร้าน ทำให้มีปัญหารสชาติอาหารไม่คงที่และสูญเสียลูกค้า (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านอาหารไทย สมาคมวิชาชีพและผู้เชี่ยวชาญ)

4. ร้านอาหารไทยส่วนใหญ่มีข้อจำกัดในการดำเนินกลยุทธ์การตลาด โดยจะเน้นที่การปรับเปลี่ยนรูปแบบอาหารและร้านอาหารเป็นสำคัญ แต่ไม่เน้นการสร้างกระแสหรือการรับรู้ของลูกค้าหรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายมากนัก (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญ)

5. ร้านอาหารไทยส่วนใหญ่ไม่มีการดำเนินกลยุทธ์ด้านการตลาดดิจิทัล โดยมีเพียงการใช้เว็บไซต์และโซเชียลมีเดีย เพื่อการให้ข้อมูลของร้านเท่านั้น แต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากสื่อออนไลน์และสื่อดิจิทัลต่าง ๆ ในการส่งเสริมการขายและการตลาด (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญ)

6. ร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นเผชิญกับภัยคุกคามจากร้านอาหารไทยของคนต่างชาติที่ไม่เข้าใจอาหารไทยอย่างแท้จริง รวมทั้งร้านอาหารชาติอื่น ๆ ที่มีความใกล้เคียง เช่น ร้านอาหารอินเดีย และร้านสะดวกซื้อ ซึ่งให้บริการอาหารไทยที่มีรสชาติผิดเพี้ยนและทำให้ผู้บริโภคเกิดความเข้าใจผิด (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนภาครัฐ และผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

5.2 เงื่อนไขทางด้านปัจจัยการผลิต: จากการพิจารณาเงื่อนไขทางด้านปัจจัยการผลิตสามารถสรุปปัจจัยเชิงบวกและปัจจัยเชิงลบที่มีต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นได้ดังนี้

ปัจจัยเชิงบวก

1. พ่อครัวแม่ครัวคนไทยมีความเข้าใจในการทำอาหารไทย สามารถทำอาหารไทยที่มีรสชาติเป็นไทยแท้ และมีความยืดหยุ่นสูง สามารถทำอาหารได้ตามความต้องการของลูกค้าได้ทุกรูปแบบ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

2. พ่อครัวแม่ครัวคนไทยมีความคิดสร้างสรรค์และมีความยืดหยุ่นสูง สามารถประยุกต์ทำอาหารไทยได้ตามข้อจำกัดของวัตถุดิบอาหารที่สามารถจัดหาได้ในประเทศญี่ปุ่นในแต่ละช่วงเวลา (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

3. ผู้ประกอบการร้านอาหารไทยส่วนใหญ่มีขนาดไม่ใหญ่มากนัก ทำให้มีความได้เปรียบในด้านความคล่องตัวในการดำเนินงานสูง สามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การดำเนินธุรกิจได้อย่างรวดเร็วและทันทั่วถึงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธุรกิจในแต่ละช่วงเวลา (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

4. ผักและผลไม้ไทยหลายชนิด เช่น ผักชี ผักคะน้า กะเพรา โหระพา ผักบุ้ง ที่เป็นวัตถุดิบสำคัญในการทำอาหารไทยสามารถเพาะปลูกได้ภายในประเทศญี่ปุ่น และมีปริมาณการเพาะปลูกมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผักและผลไม้ไทยสามารถจัดหาได้ง่ายขึ้น (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

5. วัตถุดิบในการประกอบอาหารไทย เช่น ผัก ผลไม้ ซอส เครื่องปรุงรส เครื่องเทศ ฯลฯ สามารถหาซื้อในประเทศญี่ปุ่นได้ง่ายขึ้นในราคาที่ต่ำลง อันเป็นผลมาจากการนำเข้าวัตถุดิบอาหารที่ทำได้สะดวกขึ้นจากการมีความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA) (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนภาครัฐและผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

ปัจจัยเชิงลบ

1. พ่อครัวแม่ครัวไทยจำนวนมากมีปัญหาส่วนตัวและปัญหาพฤติกรรมหลายประการ ส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพในการทำงาน รวมทั้งเกิดปัญหาถูกแย่งตัว ทำให้เกิดปัญหาการขาดงานและลาออก ทำให้ร้านอาหารได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะร้านที่เจ้าของไม่สามารถทำอาหารเองได้ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

2. พ่อครัวแม่ครัวไทยหาได้ยากมาก โดยพ่อครัวแม่ครัวไทยที่อยู่ในประเทศญี่ปุ่นมักมีงานทำอยู่แล้ว และที่ว่างงานก็มักมีปัญหาพฤติกรรมจนต้องลาออกจากร้านเดิม ในขณะที่การหาพ่อครัวแม่ครัวจากที่ประเทศไทยก็ทำได้ยากมาก เพราะไม่มีฐานข้อมูลหรือศูนย์กลางที่รวบรวมข้อมูลพ่อครัวแม่ครัวที่มีคุณสมบัติเพียงพอ ทำให้ต้องอาศัยเครือข่ายในประเทศไทยช่วยจัดหาหรือชักชวนญาติพี่น้องไปทำงานเป็นหลัก (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

3. การขอวีซ่าทำงานเป็นพ่อครัวแม่ครัวในประเทศญี่ปุ่นใช้เวลานานและมีค่าใช้จ่ายสูง อีกทั้งการได้รับอนุมัติวีซ่ายังขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของสถานทูตประเทศญี่ปุ่น ทำให้โอกาสได้วีซ่าขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือของตัวบุคคล มากกว่าเอกสารหลักฐานตามเงื่อนไขในการขอวีซ่า ทำให้พ่อครัวแม่ครัวจำนวนมากถูกปฏิเสธวีซ่าทั้งที่มีเอกสารหลักฐานครบถ้วน ทำให้ผู้ประกอบการได้รับความเดือดร้อน เพราะไม่ได้พ่อครัวแม่ครัวในขณะที่ต้องแบกรับค่าใช้จ่ายทั้งหมด (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

4. ผู้ประกอบการร้านอาหารไทยส่วนใหญ่มีข้อจำกัดด้านเงินทุนและไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินได้ ทำให้เกิดข้อจำกัดในการทำธุรกิจหลายด้าน (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

5. ผู้ประกอบการร้านอาหารไทยที่เป็นคนไทยส่วนใหญ่มีข้อจำกัดด้านภาษาญี่ปุ่น ตลอดจนขาดความเข้าใจในพฤติกรรมผู้บริโภคญี่ปุ่นและวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่น ทำให้มีปัญหาและอุปสรรคในการทำธุรกิจ ตั้งแต่การจดทะเบียนร้านอาหารไปจนถึงการดำเนินธุรกิจและการทำการตลาด (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนภาครัฐและผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

6. การนำเข้าวัตถุดิบผักและผลไม้ไทยจากประเทศไทยมีอุปสรรคอย่างมากจากปัญหาด้านสุขอนามัยและสารปนเปื้อนที่พบในผักและผลไม้ ตลอดจนข้อจำกัดในการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) ทำให้ร้านอาหารไทยจำนวนมากต้องซื้อวัตถุดิบผักและผลไม้ไทยในราคาแพง โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาว (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนภาครัฐ)

5.3 เจ็อนไขทงด้านอุปสงค: จากการพิจารณาเจ็อนไขทงด้านอุปสงค สามารถสรุปลังเจ็องซิงบวงและปลังเจ็องซิงลบที่มีต่อความได้เปรี๊ยบในการแข่งขันของธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศไทยญี่ปุ่นได้ดั่งนี้

ปลังเจ็องซิงบวง

1. ผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นรู้จัก เคยกาน และเป็ดรับอาหารไทยมากขึ้น โดยทำให้อุปสงคต่ออาหารไทยและการใช้บริการร้านอาหารไทยเติบโตอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ถือเป็นปลังเจ็องซิงสำคัญที่ช่วยส่งเสริมธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศไทยญี่ปุ่นในภาพรวม (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนภาครัฐ และผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

2. การเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยดึงดูดให้ชาวญี่ปุ่นเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ทำให้นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นได้รู้จักแบรนด์ร้านอาหารไทย มีโอกาสทานอาหารไทย และเกิดความชื่นชอบอาหารไทย และเมื่อกลับไปยังประเทศญี่ปุ่น จึงเกิดความต้องในการทานอาหารไทยและใช้บริการร้านอาหารไทย (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนภาครัฐ และผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

3. อาหารไทยแท้เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมจากผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นเลือกที่จะใช้บริการร้านอาหารไทยที่เป็นของคนไทยและมีพ่อครัวแม่ครัวคนไทยมากขึ้น โดยมองข้ามปลังเจ็องซิงอื่น ๆ นับเป็นโอกาสที่ดีสำหรับร้านอาหารไทยของคนไทย (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนภาครัฐ และผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

4. อุปสงคต่อการใช้บริการร้านอาหารไทยในประเทศไทยญี่ปุ่นได้รับผลกระทบจากความแปรผันตามวัฏจักร (Cyclical Variation) ค่อนข้างน้อยเมื่อเปรี๊ยบเทียบกับธุรกิจอื่น ๆ เนื่องจากอาหารเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น และร้านอาหารไทยมีค่าใช้จ่ายไม่สูงมากนักเมื่อเปรี๊ยบเทียบกับอาหารชาติอื่น ๆ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนภาครัฐ และผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

ปลังเจ็องซิงลบ

1. ขนาดของอุปสงค (Demand Size) ต่อการใช้บริการร้านอาหารไทยในประเทศไทยญี่ปุ่นยังอยู่ในระดับที่ไม่สูงมากนัก โดยมีความนิยมและอุปสงคมากขึ้นในวงจำกัดเฉพาะกลุ่มคนวัยทำงานซึ่งมีอายุไม่มากนักและผู้บริโภคในเมืองใหญ่ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น โตเกียว โอซาก้า ฯลฯ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

2. อุปสงคต่ออาหารไทยของผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นมีลักษณะที่ไม่ซับซ้อน (Unsophisticated Demand) นั่นคือ ผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นรู้จักและนิยมนานอาหารไทยเพียงไม่กี่รายการ เช่น ผัดไทย ผัดกะเพรา ต้มยำกุ้ง แกงเขียวหวาน ฯลฯ ทำให้ร้านอาหารไม่เห็นความสำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

3. ผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นจำนวนมากรู้จักและเคยกานอาหารไทยจากการมาท่องเที่ยวประเทศไทย ทำให้เกิดความคาดหวังต่อการใช้บริการร้านอาหารไทยในประเทศไทยญี่ปุ่นว่าจะมีรสชาติและบรรยากาศ

เหมือนกับร้านอาหารในประเทศไทยทั้งที่มีสภาพแวดล้อมและข้อจำกัดแตกต่างกัน ทำให้เกิดความผิดหวังในการใช้บริการ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

4. ธุรกิจร้านอาหารไทยเป็นธุรกิจที่ได้รับผลกระทบจากความแปรผันตามฤดูกาล (Seasonal Variation) ค่อนข้างมาก โดยจะมีลูกค้ามาใช้บริการร้านอาหารจำนวนมากในช่วงฤดูร้อน และมีจำนวนน้อยลงในช่วงฤดูหนาว ทำให้ผู้ประกอบการต้องปรับแผนการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องตลอดเวลา (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านอาหารไทย)

5.4 อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน: จากการพิจารณาอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและอุตสาหกรรมสนับสนุน สามารถสรุปปัจจัยเชิงบวกและปัจจัยเชิงลบที่มีต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นได้ดังนี้

ปัจจัยเชิงบวก

1. ธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นมีอุตสาหกรรมที่สนับสนุนการจัดการและนำเข้าวัตถุดิบอาหารที่ครบถ้วนและมีอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เข้มแข็งและพร้อมสนับสนุนธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น

2. ประเทศไทยมีสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรทำอาหารไทยและโรงเรียนสอนทำอาหารไทยเป็นจำนวนมาก รวมทั้งทำหน้าที่เป็นศูนย์ทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงาน สาขาผู้ประกอบการอาหารไทย ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการขอวีซ่าเพื่อไปทำงานเป็นพ่อครัวแม่ครัวในประเทศญี่ปุ่น

3. หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะสถานทูตและสถานกงสุลในประเทศญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมสำคัญที่ส่งเสริมร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น นั่นคือ งาน Thai Festival อย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ทั้งที่กรุงโตเกียว และเมืองสำคัญอื่น ๆ เช่น โอซาก้า ฟุกุโอกะ นาโงย่า เซนได เป็นต้น

4. ความตกลง JTEPA เกื้อหนุนธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นหลายประการทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงคือการลดระยะเวลาประสบการณ์การทำงานในร้านอาหารไทยของพ่อครัวแม่ครัวไทยจาก 10 ปีเหลือ 5 ปี ทำให้ขอวีซ่าได้ง่ายขึ้น และทางอ้อมคือการเปิดเสรีการค้าสินค้าซึ่งทำให้การนำเข้าวัตถุดิบอาหารไทยทำได้ง่ายขึ้น

5. หน่วยงานภาครัฐมีนโยบายหลายประการที่ช่วยส่งเสริมธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น โดยที่สำคัญคือนโยบายครัวไทยสู่ครัวโลกซึ่งเกื้อหนุนต่อการพัฒนานวัตกรรมการทำอาหารไทยทำได้ง่ายขึ้นและนโยบายการให้เครื่องหมาย Thai SELECT ที่ช่วยสร้างการยอมรับในระดับนานาชาติให้แก่ร้านอาหารไทย

6. สมาคมเชฟแห่งประเทศไทยมีความเข้มแข็งและได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ มีความพร้อมในการร่วมพัฒนาฝีมือและทักษะให้แก่พ่อครัวแม่ครัวไทย เพื่อให้มีความได้เปรียบและสามารถไปทำงานเป็นพ่อครัวแม่ครัวในต่างประเทศได้

ปัจจัยเชิงลบ

1. ภาคการเกษตรซึ่งเป็นแหล่งวัตถุดิบสำคัญของธุรกิจอาหารไทยขาดความพร้อมในการปฏิบัติตามข้อกำหนดเรื่องสุขอนามัยและการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการส่งออกสินค้าไปยังประเทศญี่ปุ่น ทำให้ไม่ได้ประโยชน์จากการเปิดเสรีการค้าสินค้าตามความตกลง JTEPA อย่างแท้จริง

2. ขาดหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่รวบรวม คัดกรอง และสนับสนุนการจัดการหาพ่อครัวแม่ครัวไทยไปทำงานในร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้ร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นสามารถจัดหาพ่อครัวแม่ครัวไทยได้ง่ายขึ้น โดยหน่วยงานที่ดำเนินงานลักษณะนี้คือ กรมการจัดหางานซึ่งปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมแรงงานพ่อครัวแม่ครัว

3. การขอวีซ่าทำงานในประเทศญี่ปุ่นของพ่อครัวแม่ครัวไทยไม่ได้รับประโยชน์จากความตกลง JTEPA มากนัก เนื่องจากสถานทูตพิจารณาให้วีซ่าจากความน่าเชื่อถือส่วนบุคคล ทำให้เป็นเรื่องยากที่พ่อครัวแม่ครัวไทยซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้จบการศึกษาในระดับสูงและมีต้นทุนทางสังคมไม่สูงมากนักจะได้วีซ่าทำงาน

4. เครื่องหมาย Thai SELECT ยังไม่เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติในฐานะของเครื่องหมายรับรองร้านอาหารไทยที่มีความเป็นไทยแท้ และไม่บังคับดูให้ร้านอาหารไทยขอเครื่องหมายรับรองเนื่องจากไม่เห็นผลประโยชน์จากการได้เครื่องหมาย Thai SELECT อย่างเป็นทางการ

5. ขาดสมาคมวิชาชีพของพ่อครัวแม่ครัวไทยในประเทศญี่ปุ่นที่เชื่อมโยงการดำเนินงานกับตัวแทนภาครัฐในประเทศญี่ปุ่น ทำให้ขาดตัวกลางในช่วยประสานและจัดหาพ่อครัวแม่ครัวไทยที่มีคุณภาพและมาตรฐานเพื่อทำงานในร้านอาหารไทยในญี่ปุ่น ตลอดจนการให้การช่วยเหลือพ่อครัวแม่ครัวไทยในประเทศญี่ปุ่น

6. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐและสมาคมวิชาชีพที่เกี่ยวข้องมีการทำงานแบบแยกส่วน ทำให้นโยบายเพื่อส่งเสริมธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นไม่มีความเป็นเอกภาพและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

6. ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

จากการทบทวนวรรณกรรมร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อผู้ประกอบการ พ่อครัว และผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น สามารถสรุปจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ของธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นได้ดังนี้

6.1 จุดแข็ง (Strength: S): ประกอบด้วย

1. อาหารไทยมีความหลากหลาย มีรสชาติเป็นเอกลักษณ์ มีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับเปลี่ยนตามความต้องการของลูกค้าได้ทุกรูปแบบ และลูกค้าสามารถปรุงรสเองได้

2. ร้านอาหารไทยมีบรรยากาศที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งการตกแต่งร้าน บรรยากาศในร้านแบบสบาย ๆ เป็นกันเอง ให้ความรู้สึกผ่อนคลายแก่ลูกค้าที่มาใช้บริการ

3. ร้านอาหารไทยเน้นให้บริการแบบเป็นกันเองและเอาใจใส่ลูกค้า มีพนักงานให้บริการแบบมิตรภาพและเป็นกันเอง มีความยืดหยุ่นและประนีประนอม ซึ่งหาไม่ได้ในร้านอาหารชาติอื่น

4. การมีพ่อครัวแม่ครัวคนไทยจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยดึงดูดลูกค้าให้มาใช้บริการร้านอาหารเนื่องจากทำให้ลูกค้าเชื่อว่าจะทำอาหารไทยได้มีรสชาติเป็นไทยแท้

5. พ่อครัวแม่ครัวคนไทยมีความเข้าใจและมีฝีมือในการทำอาหารไทยเป็นอย่างดี สามารถทำอาหารไทยที่มีรสชาติเป็นไทยแท้ และทำอาหารได้ตามความต้องการของลูกค้าได้ทุกรูปแบบ

6. พ่อครัวแม่ครัวคนไทยมีความคิดสร้างสรรค์ สามารถประยุกต์ทำอาหารไทยได้ตามข้อจำกัดของวัตถุดิบอาหารที่สามารถจัดหาได้ในประเทศญี่ปุ่นในแต่ละช่วงเวลา

7. ผู้ประกอบการร้านอาหารไทยส่วนใหญ่มีขนาดไม่ใหญ่มากนัก ทำให้มีความได้เปรียบในด้านความคล่องตัวในการดำเนินงานสูง สามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การดำเนินงานธุรกิจได้อย่างรวดเร็ว

6.2 จุดอ่อน (Weakness: W): ประกอบด้วย

1. ร้านอาหารไทยส่วนใหญ่เน้นกลยุทธ์การแข่งขันแบบผลิตภัณฑ์เป็นศูนย์กลาง มากกว่ากลยุทธ์แบบลูกค้าเป็นศูนย์กลาง ทำให้ละเลยกลยุทธ์อื่น ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า

2. ร้านอาหารไทยส่วนใหญ่ โดยเฉพาะของคนไทย เน้นทำอาหารไทยโดยอาศัยความชำนาญของพ่อครัวแม่ครัวเป็นหลัก โดยไม่มีสูตรอาหารที่เป็นมาตรฐานของร้าน ทำให้มีปัญหารสชาติอาหารไม่คงที่

3. ร้านอาหารไทยส่วนใหญ่มีข้อจำกัดในการดำเนินกลยุทธ์การตลาด โดยมักละเลยการสร้างกระแสหรือการรับรู้ของลูกค้าหรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายมากนัก

4. ร้านอาหารไทยส่วนใหญ่ไม่มีการดำเนินกลยุทธ์ด้านการตลาดดิจิทัล โดยมีเพียงการใช้เว็บไซต์และสื่อ Social Media เพื่อการให้ข้อมูลของร้านเท่านั้น แต่ไม่ได้ใช้เพื่อการส่งเสริมการตลาด

5. พ่อครัวแม่ครัวไทยจำนวนมากมีปัญหาส่วนตัวและปัญหาพฤติกรรมหลายประการ ส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพในการทำงาน รวมทั้งเกิดปัญหาถูกแย่งตัว ทำให้ร้านอาหารได้รับผลกระทบ

6. ผู้ประกอบการร้านอาหารไทยส่วนใหญ่มีข้อจำกัดด้านเงินทุนและไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินได้ ทำให้เกิดข้อจำกัดในการทำธุรกิจหลายด้าน

7. ผู้ประกอบการร้านอาหารไทยที่เป็นคนไทยส่วนใหญ่มีข้อจำกัดด้านภาษาญี่ปุ่น ตลอดจนขาดความเข้าใจในพฤติกรรมผู้บริโภคญี่ปุ่นและวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่น ทำให้เกิดอุปสรรคในการทำธุรกิจ

6.3 โอกาส (Opportunity: O): ประกอบด้วย

1. ธุรกิจร้านอาหารในประเทศญี่ปุ่นเป็นธุรกิจที่ปราศจากข้อกีดกันใด ๆ และไม่มีทางเลือกปฏิบัติ สำหรับผู้ประกอบการต่างชาติแต่อย่างใด ทำให้การเข้าและออกจากธุรกิจเป็นไปอย่างเสรี

2. ประเทศไทยมีแบรนด์ร้านอาหารไทยที่มีคุณภาพ มีชื่อเสียง และมีความพร้อมในการผลักดันไปสู่การขายแฟรนไชส์หรือการร่วมทุนกับผู้ประกอบการต่างชาติเป็นจำนวนมาก

3. ผักและผลไม้ไทยหลายชนิดที่เป็นวัตถุดิบสำคัญในการทำอาหารไทยสามารถเพาะปลูกได้ภายในประเทศญี่ปุ่น ทำให้ผักและผลไม้ไทยสามารถจัดหาได้ง่ายขึ้น

4. วัตถุดิบในการประกอบอาหารไทยสามารถหาซื้อในประเทศญี่ปุ่นได้ง่ายขึ้นในราคาที่แตกต่างกันอันเป็นผลมาจากการนำเข้าวัตถุดิบอาหารที่ทำได้สะดวกขึ้น

5. ผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นรู้จัก เคียงทาน และเปิดรับอาหารไทยมากขึ้น โดยทำให้อุปสงค์ต่ออาหารไทยและการใช้บริการร้านอาหารไทยเติบโตอย่างรวดเร็ว

6. ชาวญี่ปุ่นเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเป็นจำนวนมากขึ้น ทำให้ได้รู้จักแบรนด์ร้านอาหารไทย มีโอกาสทานอาหารไทย และเกิดความชื่นชอบอาหารไทย และเมื่อกลับไปยังประเทศญี่ปุ่น จึงเกิดความต้องในการทานอาหารไทย

7. อาหารไทยแท้เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมจากผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นมากขึ้น ทำให้ผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นเลือกที่จะใช้บริการร้านอาหารไทยที่เป็นของคนไทยและมีพ่อครัวแม่ครัวคนไทยมากขึ้น โดยมองข้ามปัจจัยอื่น ๆ

8. ประเทศไทยมีสถาบันการศึกษาที่สอนทำอาหารไทยเป็นจำนวนมาก รวมทั้งทำหน้าที่เป็นศูนย์ทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงาน สาขาผู้ประกอบการอาหารไทย ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการขอวีซ่า

9. สถานทูตและสถานกงสุลในประเทศญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมสำคัญที่ส่งเสริมร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น นั่นคือ งาน Thai Festival

10. ความตกลง JTEPA เกื้อหนุนธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น โดยการลดระยะเวลาประสบการณ์การทำงานในร้านอาหารไทยของพ่อครัวแม่ครัวไทยจาก 10 ปี เหลือ 5 ปี และทางอ้อมคือ การเปิดเสรีการค้าสินค้า

11. หน่วยงานภาครัฐมีนโยบายหลายประการที่ช่วยส่งเสริมธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น โดยที่สำคัญคือนโยบายครัวไทยสู่ครัวโลกและนโยบายการให้เครื่องหมาย Thai SELECT

12. สมาคมเชฟแห่งประเทศไทยมีความเข้มแข็งและได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ มีความพร้อมในการร่วมพัฒนาฝีมือและทักษะให้แก่พ่อครัวแม่ครัวไทย

6.4 อุปสรรค (Threat: T): ประกอบด้วย

1. ธุรกิจร้านอาหารในประเทศญี่ปุ่นมีการแข่งขันรุนแรงเป็นอย่างมาก โดยมีอาหารญี่ปุ่นเป็นผู้นำตลาด ซึ่งผู้ประกอบการชาวญี่ปุ่นมีความได้เปรียบผู้ประกอบการชาวไทยอย่างมาก

2. ร้านอาหารไทยของคนต่างชาติที่ไม่เข้าใจอาหารไทยอย่างแท้จริง ร้านอาหารอินเดีย และร้านสะดวกซื้อ มีการให้บริการอาหารไทยที่มีรสชาติผิดเพี้ยนและทำให้ผู้บริโภคเกิดความเข้าใจผิด

3. พ่อครัวแม่ครัวไทยหาได้ยากมาก ไม่ว่าจะหาจากในประเทศญี่ปุ่นหรือหาจากในประเทศไทย เนื่องจากไม่มีศูนย์กลางที่รวบรวมข้อมูลพ่อครัวแม่ครัวที่มีคุณภาพและมาตรฐาน

4. การขอวีซ่าทำงานเป็นพ่อครัวแม่ครัวในประเทศญี่ปุ่นใช้เวลานานและมีค่าใช้จ่ายสูง อีกทั้งการได้รับอนุมัติวีซ่ายังขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของสถานทูตประเทศญี่ปุ่นเป็นหลักมีเชิงเอกสารหลักฐาน

5. การนำเข้าวัตถุดิบผักและผลไม้ไทยจากประเทศไทยมีอุปสรรคอย่างมากจากปัญหาด้านสุขอนามัยและสารปนเปื้อนที่พบในผักและผลไม้ ตลอดจนข้อจำกัดในการตรวจสอบย้อนกลับ

6. ขนาดของอุปสงค์ต่อการใช้บริการร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นยังอยู่ในระดับที่ไม่สูงมากนัก โดยมีความนิยมและอุปสงค์มากขึ้นในวงจำกัด

7. ผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นคาดหวังต่อการใช้บริการร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นว่าจะมีรสชาติและบรรยากาศเหมือนกันร้านอาหารในประเทศไทยทั้งที่มีข้อจำกัดแตกต่างกัน ทำให้เกิดความผิดหวัง

8. ภาคการเกษตรซึ่งเป็นแหล่งวัตถุดิบสำคัญของธุรกิจอาหารไทยขาดความพร้อมในการปฏิบัติตามข้อกำหนดเรื่องสุขอนามัยและการตรวจสอบย้อนกลับ ทำให้มีอุปสรรคในการส่งออก

9. ขาดหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่รวบรวม คัดกรอง และสนับสนุนการจัดการจัดหาพ่อครัวแม่ครัวไทยไปทำงานในร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้การจัดการจัดหาพ่อครัวแม่ครัวไทยทำได้ง่ายขึ้น

10. พ่อครัวแม่ครัวไทยส่วนใหญ่ไม่ได้จบการศึกษาในระดับสูงและมีต้นทุนทางสังคมไม่สูงมากนักทำให้ยากที่จะได้วีซ่าทำงานในประเทศญี่ปุ่นแม้จะมีคุณสมบัติตามความตกลง JTEPA

11. เครื่องหมาย Thai SELECT ยังไม่เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับ และไม่ดึงดูดให้ร้านอาหารไทยขอเครื่องหมายรับรองเนื่องจากไม่เห็นผลประโยชน์ อย่างเป็นรูปธรรม

12. ขาดสมาคมนักวิชาชีพของพ่อครัวแม่ครัวไทยในประเทศญี่ปุ่นที่เชื่อมโยงการดำเนินงานกับตัวแทนภาครัฐในประเทศญี่ปุ่น ทำให้ขาดตัวกลางในช่วยประสานและจัดหาพ่อครัวแม่ครัวไทยสำหรับร้านอาหารไทย

13. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นมีการทำงานแบบแยกส่วน ทำให้นโยบายไม่มีความเป็นเอกภาพและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

จากผลการวิเคราะห์ SWOT ข้างต้นสามารถกำหนดกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาสำหรับธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นตามแนวคิด TOWS Matrix ได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 กลยุทธ์สำหรับธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นตามแนวคิด TOWS Matrix

	จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
โอกาส (O)	<p>กลยุทธ์เชิงรุก (S – O)</p> <p>กลยุทธ์ที่ 1: สร้าง Story ให้แก่อาหารไทย และพ่อครัวแม่ครัวไทย เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจอาหารไทยที่แท้จริงและความแตกต่างระหว่างอาหารไทยที่ทำโดยพ่อครัวแม่ครัวไทยและพ่อครัวแม่ครัวชาติอื่น ๆ</p> <p>กลยุทธ์ที่ 2: สร้าง Story และสร้างกระแสให้แก่แบรนด์ร้านอาหารไทยที่มีศักยภาพ เพื่อให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างและขยายโอกาสในการขายแฟรนไชส์และร่วมทุนในประเทศญี่ปุ่น</p>	<p>กลยุทธ์เชิงแก้ไข (W – O)</p> <p>กลยุทธ์ที่ 1: พัฒนาทักษะที่จำเป็น ได้แก่ การทำการตลาดและการตลาดดิจิทัล และความเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นให้แก่ผู้ประกอบการร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน</p> <p>กลยุทธ์ที่ 2: พัฒนา Professional และ Life Skills ที่จำเป็นในการทำงานในประเทศญี่ปุ่นให้แก่พ่อครัวแม่ครัวไทย เพื่อให้การทำงานในประเทศญี่ปุ่นเป็นไปอย่างราบรื่นและไม่มีอุปสรรค</p>
อุปสรรค (T)	<p>กลยุทธ์เชิงป้องกัน (S – T)</p> <p>กลยุทธ์ที่ 1: คัดกรองและขึ้นทะเบียนพ่อครัวแม่ครัวที่มีทักษะและคุณภาพกับหน่วยงานกลาง เพื่อผลักดันการขึ้นทะเบียนให้เป็นเงื่อนไขในความตกลง JTEPA เกี่ยวกับการขอวีซ่าพ่อครัวแม่ครัว เพื่อลดระยะเวลาการพิจารณาวีซ่าและโอกาสในการถูกปฏิบัติเสวีซ่า</p> <p>กลยุทธ์ที่ 2: ผลักดันให้การได้เครื่องหมาย Thai SELECT ได้ประโยชน์ในการขอวีซ่าพ่อครัวแม่ครัว</p>	<p>กลยุทธ์เชิงรับ (W – T)</p> <p>กลยุทธ์ที่ 1: สร้างกระแสและการรับรู้ให้เครื่องหมาย Thai SELECT เป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติในฐานะของเครื่องหมายรับรองร้านอาหารไทยที่มีความเป็นไทยแท้ในทุกมิติ เพื่อยกระดับความได้เปรียบในการแข่งขันให้แก่ร้านที่ได้เครื่องหมาย Thai SELECT</p> <p>กลยุทธ์ที่ 2: ผลักดันการสอนทำอาหารไทยและการสอบใบรับรองมาตรฐานฝีมือแรงงาน สาขาผู้ประกอบการอาหารไทย</p>

	จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
	<p>อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อกระตุ้นให้ร้านอาหารไทยในต่างประเทศพัฒนาตนเองเพื่อให้ได้เครื่องหมาย Thai SELECT</p> <p>กลยุทธ์ที่ 3: ปรับปรุงเงื่อนไขในการได้เครื่องหมาย Thai SELECT ให้ครอบคลุมการใช้พ่อครัวแม่ครัวที่สอบได้ใบรับรองมาตรฐานฝีมือแรงงานสาขาผู้ประกอบการอาหารไทย เพื่อกระตุ้นให้ร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นเลือกใช้พ่อครัวแม่ครัวไทยที่ได้มาตรฐาน</p>	<p>ในประเทศญี่ปุ่น เพื่อสร้างพ่อครัวแม่ครัวไทยที่ได้มาตรฐานให้มีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการของร้านอาหารไทย</p>

6. สรุปผลและอภิปรายผล

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นในทุกภาคส่วน ทั้งจากมุมมองของผู้ประกอบการและพ่อครัวแม่ครัวและมุมมองของหน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนการพิจารณาเป้าหมายหลักในเชิงมหภาคของนโยบายภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหารและบริการอาหารของประเทศไทย ทำให้เล็งเห็นว่าเป้าหมายสูงสุดในการส่งเสริมธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นไม่ควรจำกัดเพียงการส่งเสริมธุรกิจร้านอาหารไทยที่เป็นของคนไทยเท่านั้น แต่ควรครอบคลุมธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นในทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นร้านของคนไทยหรือชาวต่างชาติ โดยต้องเน้นไปที่การกำกับและควบคุมคุณภาพและมาตรฐานของร้านให้มีความเป็นไทยแท้ เพื่อให้อาหารไทยและร้านอาหารไทยเป็นที่ยอมรับและชื่นชอบของผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นและกลายเป็นกลไกขับเคลื่อนและผลักดันอุตสาหกรรมวัตถุดิบอาหารและอาหารไทยได้อย่างมีนัยสำคัญต่อไป

7. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยสามารถนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่จะส่งเสริมธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นให้มีประสิทธิภาพขึ้น เพื่อให้ธุรกิจร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นมีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและกลายเป็นกลไกขับเคลื่อนมูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมอาหารและบริการอาหารของประเทศไทยดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ข้อเสนอเชิงนโยบาย

กลยุทธ์	วัตถุประสงค์
กลยุทธ์ที่ 1: สร้างเรื่องราวบทบาทให้แก่อาหารไทยและพ่อครัวแม่ครัวไทย	เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจอาหารไทยที่แท้จริงและความแตกต่างระหว่างอาหารไทยที่ทำโดยพ่อครัวแม่ครัวไทยและพ่อครัวแม่ครัวชาติอื่น ๆ
กลยุทธ์ที่ 2: สร้างเรื่องราว บทบาท และสร้างกระแสให้แก่แบรนด์ร้านอาหารไทยที่มีศักยภาพ	เพื่อให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างและขยายโอกาสในการขายแฟรนไชส์และร่วมทุนในประเทศญี่ปุ่น
กลยุทธ์ที่ 3: ยกกระดับความได้เปรียบในการแข่งขันให้แก่ผู้ประกอบการร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น	เพื่อยกระดับความได้เปรียบในการแข่งขันให้แก่ผู้ประกอบการชาวไทยผ่านการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการทำธุรกิจและการกิจกรรมส่งเสริมการตลาด
กลยุทธ์ที่ 4: พัฒนาเส้นทางอาชีพและทักษะอาชีพ ที่จำเป็นให้แก่พ่อครัวแม่ครัวไทย	เพื่อให้การทำงานในประเทศญี่ปุ่นของพ่อครัวแม่ครัวไทยในประเทศญี่ปุ่นเป็นไปอย่างราบรื่นและไม่มีอุปสรรค
กลยุทธ์ที่ 5: คัดกรองและขึ้นทะเบียนพ่อครัวแม่ครัวที่มีทักษะและคุณภาพกับหน่วยงานกลาง	เพื่อผลักดันให้มีการมีรายชื่อขึ้นทะเบียนในฐานะข้อมูลพ่อครัวแม่ครัวไทยที่ได้มาตรฐานระดับนานาชาติ (Qualified Thai Chef Database) เป็นเงื่อนไขประกอบ (Condition) ในการขอวีซ่าแรงงานมีทักษะของพ่อครัวแม่ครัวไทยเพื่อไปทำงานในประเทศญี่ปุ่น
กลยุทธ์ที่ 6: ผลักดันให้การได้เครื่องหมาย Thai SELECT ได้ประโยชน์ในการขอวีซ่าพ่อครัวแม่ครัวอย่างเป็นรูปธรรม	เพื่อกระตุ้นให้ร้านอาหารไทยในต่างประเทศพัฒนาตนเองและทำอาหารตามมาตรฐานไทยแท้เพื่อให้ได้เครื่องหมาย Thai SELECT
กลยุทธ์ที่ 7: ปรับปรุงเงื่อนไขในการได้เครื่องหมาย Thai SELECT ให้ครอบคลุมการใช้พ่อครัวแม่ครัวที่ได้มาตรฐาน	เพื่อกระตุ้นให้ร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่นเลือกใช้พ่อครัวแม่ครัวไทยที่ได้มาตรฐานและมีใบรับรองมาตรฐานฝีมือแรงงาน
กลยุทธ์ที่ 8: สร้างกระแสและการรับรู้ให้เครื่องหมาย Thai SELECT เป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ	เพื่อให้เครื่องหมาย Thai SELECT ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ ช่วยยกระดับความได้เปรียบในการแข่งขันให้แก่ร้านที่ได้รับเครื่องหมาย
กลยุทธ์ที่ 9: ผลักดันการสอนทำอาหารไทยและการสอบใบรับรองมาตรฐานฝีมือพ่อครัวแม่ครัวในประเทศไทยญี่ปุ่น	เพื่อสร้างพ่อครัวแม่ครัวไทยที่ได้มาตรฐานให้มีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการของร้านอาหารไทยในประเทศญี่ปุ่น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2562). สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2560 (*Tourism Statistics 2017*). สืบค้น กุมภาพันธ์ 2562, จาก https://www.mots.go.th/more_news.php?cid=414&filename=index.
- กรมส่งเสริมการส่งออก. (2555). ธุรกิจบริการร้านอาหารในสหรัฐอเมริกา. สืบค้น 12 สิงหาคม 2562, จาก https://www.ditp.go.th/contents_attach/72416/72416.pdf.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2561). ญี่ปุ่นให้ 25 ล้านเยน ดันนวัตกรรมอาหาร สร้างมูลค่าส่งออก 1.4 แสนล้าน ในปี 62. สืบค้น 5 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <http://www.thansettakij.com/content/347509>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2562). สินค้าออกและสินค้าเข้าจำแนกตามกลุ่มสินค้า. สืบค้น กุมภาพันธ์ 2562, จาก <http://www2.bot.or.th/statistics/BOTWEBSTAT.aspx?reportID=50&language=TH>.
- เปรมฤทัย ไย้มบรรจง, พวงเพ็ชร์ นิธยานนท์ และ อัครพันธ์ รัตสุข. (2560). สถานการณ์ปัจจุบัน และ แนวทางการประกอบธุรกิจภัตตาคาร/ร้านอาหารไทยประเทศกัมพูชา. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 9(กรกฎาคม 2560), 143 – 156.
- เรณูมาศ กุลละศิริมา และเปรมฤทัย ไย้มบรรจง. (2557). รูปแบบการประกอบธุรกิจอาหารไทยในตลาดอาเซียน: กรณีศึกษาประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และราชอาณาจักรกัมพูชา. สืบค้น 12 สิงหาคม 2562, จาก <http://newtdc.thailis.or.th/docview.aspx?tdcid=27425>.
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2556). ตลาดและโอกาสของสินค้าเกษตรและอาหารไทยในญี่ปุ่น. สืบค้น กุมภาพันธ์ 2562, จาก http://www.acfs.go.th/news/docs/acfs_17-09-58-10.pdf.
- สถาบันอาหาร. (2560). *Food Industry Outlook 2018*. สืบค้น 19 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <http://www.foodfocusthailand.com/Roadmap43/TrendsAndNewOpportunityOfChilledFrozenFoodProductsIndustry.pdf>.
- Maglin, P. (2005). *Restaurant Management in The U.S.: In Case of Thai Restaurants in 2005*. Retrieved August 5, 2019, from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.620.3469&rep=rep1&type=pdf>.
- Porter, M. (1990). *Competitive Advantage of Nations*. New York, The Free Press.
- Thai Select. (2019). *What is Thai Select?*. Retrieved February 11, 2019, from <http://www.thaiselect.com/en>.

วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น กรณีศึกษาอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยในมหาวิทยาลัยราชภัฏ

สายทิพย์ เยื่อปุย และ พัชรพร แก้วกฤษฎาภักดิ์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นของอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทย ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างอาจารย์ชาวญี่ปุ่น 4 คน และอาจารย์ชาวไทย 4 คน รวม 8 คน โดยการบันทึกเสียงสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่อาจารย์ใช้ในการสอนจริง และอุปสรรคในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียน

ผลการศึกษาพบว่า วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยเลือกใช้มี 13 วิธี โดยวิธีที่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นเลือกใช้ สามลำดับแรก มีดังนี้ 1) การชมเชยผู้เรียนที่ทำคะแนน หรือแบบฝึกหัดได้ดี 2) การย้ำกับผู้เรียนเสมอว่า “แม้จะผิดพลาดก็ไม่เป็นไร” 3) การเชื่อมโยงสิ่งที่ผู้เรียนสนใจเข้าไปในชั่วโมงเรียน เช่น การ์ตูน อาหาร วัฒนธรรม ตามลำดับ วิธีที่อาจารย์ชาวไทยเลือกใช้สามลำดับแรก มีดังนี้ 1) การชมเชยผู้เรียนที่ทำคะแนน หรือแบบฝึกหัดได้ดี 2) การเรียกให้ผู้เรียนตอบคำถามในชั่วโมงเรียน 3) การพูดถึงรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จ และงานในอนาคตที่ผู้เรียนสามารถทำได้ นอกจากนี้ยังพบว่า อุปสรรคในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียนของอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยนั้นเหมือนกัน กล่าวคือ มีปัญหาช่องว่างระหว่างวัยกับผู้เรียนในอาจารย์ที่มีอายุมาก และมีปัญหาจำนวนผู้เรียนที่มากเกินไป แรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนแต่ละคนไม่เหมือนกัน และมีความหลากหลายมากขึ้น ทำให้ดูแลผู้เรียนได้ไม่ทั่วถึง และทำให้ไม่สามารถเลือกวิธีสร้างแรงจูงใจที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายนั้นได้

คำสำคัญ: แรงจูงใจในการเรียน ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น อาจารย์ชาวญี่ปุ่น อาจารย์ชาวไทย

Methods of Motivating Beginners to Learn Japanese:
A Study of Japanese and Thai Teachers in Rajabhat Universities

Saithip Yerpui and Patcharaporn Kaewkitsadang

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Abstract

This research aimed to study the methods that Japanese and Thai teachers use to motivate beginners to learn Japanese. The researcher collected data from samples of 4 Japanese teachers and 4 Thai teachers, 8 teachers in total, by voice recording of in-depth interviews concerning the methods that teachers really use to motivate students as well as the obstacles in doing so. The results revealed that there were 13 methods that the Japanese and Thai teachers used to motivate the students. The most frequently used methods were: 1) giving compliments to the students that have scored or performed well; 2) encouraging the students to not be afraid of making mistakes; and 3) connecting lessons with what the students are interested in, such as cartoons, food, and culture. The top-three methods that the Thai teachers used were: 1) giving compliments to the students that have scored or performed well; 2) asking students to answer questions in class; 3) mentioning the successful students and the future jobs awaiting them to students. Moreover, the obstacles that both the Japanese and Thai teachers found were age gaps and too many students in one class; therefore, teachers were not able to thoroughly care and choose the appropriate incentive method for the diverse learners since each student's motivation was not the same.

Keywords: learning motivation, basic Japanese learners, Japanese teachers, Thai teachers

1. บทนำ

แรงจูงใจในการเรียนของนักศึกษาเป็นตัวเริ่มต้นกำกับทิศทาง และสร้างความต่อเนื่องในการเรียนของนักศึกษา (วิจารณ์ พานิช, 2556, น. 68) แรงจูงใจในการเรียนจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญอย่างมาก ในการที่จะทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ภาษาที่สองและภาษาต่างประเทศ

การเรียนรู้ภาษาที่สองและภาษาต่างประเทศนั้นถูกจัดว่า เป็นการเรียนรู้ที่ต้องใช้ระยะเวลาในฝึกฝน และการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง การมีแรงจูงใจในการเรียนในระยะยาวจึงเป็นสิ่งที่จะต้องคำนึงและขาดไม่ได้ อย่างไรก็ตาม แรงจูงใจในการเรียนนั้นเป็นสิ่งที่ไม่คงที่สามารถเพิ่มหรือลดได้ตลอดเวลา การสร้างแรงจูงใจในการเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเพิ่มหรือรักษาระดับของแรงจูงใจในการเรียนไว้ได้ จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเรียน และวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนสามารถสรุปได้ว่า แรงจูงใจในการเรียนเป็นบทบาทของผู้เรียน มีหลักการทำงานเปรียบเสมือน Siri หรือ Google maps ที่คอยกำกับทิศทางให้กับผู้เรียนตลอดการเดินทาง จนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ หรือจุดหมายที่คาดหวังไว้ได้ ส่วนการสร้างและการเลือกใช้วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนเป็นบทบาทที่สำคัญของผู้สอน เปรียบเสมือนผู้ช่วยของ Siri หรือ Google maps ที่จะคอยกระตุ้นหรือนำเสนอเส้นทางต่าง ๆ ที่สามารถนำผู้เรียนไปสู่จุดหมายที่คาดหวังไว้ได้ หากผู้เรียนไม่มีแรงจูงใจ หรือมีแรงจูงใจในระดับต่ำ ความอยากรู้ใฝ่เรียนของผู้เรียนก็จะอยู่ในระดับต่ำตามไปด้วย ซึ่งอาจส่งผลกระทบยาวต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม การที่จะประสบความสำเร็จในการเรียนนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจในการเรียนของผู้เรียนเพียงฝ่ายเดียว เนื่องจากแรงจูงใจในการเรียนเป็นสิ่งที่เพิ่มและลดได้ตลอดเวลา ดังนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องส่งเสริม และสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบรรลุเป้าหมายที่คาดหวังไว้ได้ ไม่หมดกำลังใจหรือถอดใจกลางทาง กล่าวได้ว่า การจะประสบความสำเร็จทางการเรียนนั้น เกิดจากการให้ร่วมมือกันของทั้งผู้เรียนและผู้สอน (Kono & Takagi, 2016, p. 206; นุชลี อุภักย์, 2551, น. 133) ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่น ซึ่งเป็นภาษาต่างประเทศที่ได้รับความนิยม และมีการเรียนการสอนอย่างแพร่หลายในประเทศไทย และเป็นหนึ่งในภาษาต่างประเทศที่ถูกบรรจุเป็นวิชาเลือกในการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย (PAT) นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่า งานวิจัยที่ได้รับความนิยม และศึกษากันอย่างแพร่หลาย มีกลุ่มเป้าหมายตั้งแต่ระดับประถมศึกษาไปจนถึงระดับมหาวิทยาลัย และส่วนใหญ่ศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเรียนว่า ผู้เรียนมีแรงจูงใจแบบใด ซึ่งเป็นการศึกษาในบทบาทของผู้เรียน Gardner & Lambert (1972); Gardner (1985); วลัยพร กาญจนการุณ และธีรัช ปัญโญ (2561) ขณะที่ด้านการวิจัยที่ศึกษาบทบาทของผู้สอนนั้น ส่วนใหญ่ศึกษาวิธีสร้างแรงจูงใจในระดับมัธยมศึกษา Wang & Vibulphol (2015) จากงานวิจัยก่อนหน้านี้สามารถสรุปได้ว่า วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียนมีหลากหลายวิธีแต่ละวิธีก็จะได้ผลลัพธ์ที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนนั้นแตกต่างกัน ตามหลักจิตวิทยาในสาขาจิตวิทยาการศึกษา (Ellis, 2008, pp. 38-40; เกตุวดี Marumura, 2561, น. 108) กล่าวว่าการที่ผู้เรียนจะลงมือทำอะไรบางอย่างได้นั้น เกิดมาจากแรงจูงใจ 2 แบบ คือ 1) แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic motivation) คือ สิ่งภายนอกเป็นตัวกระตุ้นให้ลงมือทำ เช่น การกระตุ้นด้วยเงินรางวัล หรือคำชมเชย รวมไปถึงเกียรติยศชื่อเสียง และการยกย่อง ดังนั้น ผู้เรียนจึงเรียนเพื่อให้ได้รับรางวัลดังกล่าว แม้กระทั่งการชูลงโทษ เช่น หากไม่ส่งการบ้านจะถูกตัดคะแนน ก็นับว่าเป็นแรงจูงใจจากภายนอก

เช่นกัน ซึ่งแรงจูงใจประเภทนี้จะสอดคล้องกับแนวคิดแรงจูงใจเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ (Instrumental motivation) ของ Gardner & Lambert (1972) 2) แรงจูงใจภายใน (Intrinsic motivation) เป็นสิ่งที่เกิดจากจิตใจของผู้เรียนเอง เช่น ผู้เรียนอยากเรียนเพราะรู้สึกสนุกอยากเรียนเพราะรู้สึกกว่าตัวเองพัฒนาขึ้น ซึ่งแรงจูงใจประเภทดังกล่าวนี้จะสอดคล้องกับแนวคิดแรงจูงใจแบบบูรณาการ (Integrative motivation) ของ Gardner & Lambert (1972) ส่วนทางด้านของผู้สอน การสร้างแรงจูงใจในการเรียนถูกกล่าวว่าเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเรียน จนสามารถรักษาเป้าหมายในการเรียนของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง (วิจารณ์ พานิช, 2556, น. 73) นอกจากนี้ (Clark, 2003, pp. 162-170) ยังกล่าวถึงการสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่ดีว่า วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่ดีจะต้องสอดคล้องกับแรงจูงใจในการเรียนที่ผู้เรียนมีอยู่ เช่น ถ้าผู้เรียนมีแรงจูงใจภายนอกอยู่ในระดับสูง ผู้สอนควรจะตั้งกฎการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน เพื่อเป็นข้อกำหนดของการให้รางวัลและบทลงโทษ โดยการให้รางวัลจะเรียกว่า การสร้างแรงจูงใจเชิงบวก ส่วนการลงโทษจะเรียกว่า การสร้างแรงจูงใจเชิงลบ การที่ผู้สอนสร้างแรงจูงใจในการเรียนทั้ง 2 แบบให้กับผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกกระตือรือร้น ในการเรียนมากขึ้น และหลักสำคัญของการสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้มีประสิทธิภาพที่ดี คือ การลงโทษหรือให้รางวัลทันทีหลังการกระทำ เช่น เมื่อผู้เรียนสอบได้คะแนนดี ผู้สอนก็ให้รางวัล หรือชมเชยต่อหน้าผู้เรียนทันที การลงโทษก็เช่นกัน หากผู้เรียนไม่สนใจการเรียน ผู้สอนควรแจ้งเตือน หรือลงโทษทันทีที่ผู้เรียนประพฤติผิดกรรมดังกล่าว อย่างไรก็ตาม วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียน มีอยู่หลากหลายวิธี ดังที่เขียนไว้ในหนังสือที่รวบรวมวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่ผู้เขียนใช้สอนจริง (Yasukouchi, 2007, pp. 110-135; วิจารณ์ พานิช, 2556, น. 77-82)

จากการศึกษาทางวิจัยเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเรียนภาษาต่างประเทศ ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการศึกษาวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นในระดับมหาวิทยาลัย เนื่องจากภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียน หากผู้เรียนไม่มีแรงจูงใจในการเรียน หรือมีแรงจูงใจในการเรียนอยู่ในระดับต่ำ อาจส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถเรียนภาษาญี่ปุ่นในระดับที่สูงขึ้นได้ ดังนั้น การศึกษาว่าผู้สอนมีวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นให้กับผู้เรียนด้วยวิธีการใด จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้อาจารย์ หรือผู้ที่สนใจในการสอนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการสอนของตนเองได้ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ อาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยที่สอนในรายวิชาภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น เพื่อสำรวจและนำเสนอข้อมูลให้ผู้อ่านเห็นว่าอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยใช้วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นแตกต่างกันอย่างไร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นของอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทย
2. เพื่อสำรวจเกี่ยวกับอุปสรรคในการสร้างแรงจูงใจในการเรียน
3. เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นแก่ผู้สอนภาษาญี่ปุ่น

3. สมมติฐานการวิจัย

1. อาจารย์ชาวญี่ปุ่นและชาวไทยมีวิธีการสร้างแรงจูงใจที่แตกต่างกัน
2. วิชาที่มีลักษณะต่างกันจะมีวิธีการสร้างแรงจูงใจที่แตกต่างกัน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ขออนุมัติจริยธรรมการวิจัยเรียบร้อยแล้ว (หนังสือรับรองเลขที่ 010/2563) จากนั้นจึงเริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 7 เมษายน – 10 มิถุนายน 2563

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้กลยุทธ์การเลือกแบบมีเกณฑ์ (ประไพพิมพ์ สุวีลินนนท์ และประสพชัย พสุนนท์, 2559, น. 38) โดยมีเกณฑ์ดังต่อไปนี้ 1) เป็นมหาวิทยาลัยที่มีการสอนภาษาญี่ปุ่นชั้นต้น โดยมีอาจารย์ชาวญี่ปุ่นสอนในรายวิชาการฟัง-การพูดภาษาญี่ปุ่นชั้นต้น และมีอาจารย์ชาวไทยสอนในรายวิชาไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่นชั้นต้น เนื่องจากการสอนภาษาญี่ปุ่นชั้นต้นในระดับมหาวิทยาลัยเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานทางภาษาญี่ปุ่น หรือมีพื้นฐานทางภาษาญี่ปุ่นน้อย ดังนั้น หลักสูตรส่วนใหญ่จึงกำหนดผู้สอนให้มีอาจารย์ชาวไทยสอนรายวิชาไวยากรณ์ และมีอาจารย์ชาวญี่ปุ่นซึ่งเป็นเจ้าของภาษาสอนในรายวิชาการฟัง-การพูด เพื่อให้ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชั้นต้นรู้สึกคุ้นชินกับภาษาญี่ปุ่นต้นฉบับ และใช้ภาษาไทยในการอธิบายเนื้อหาไวยากรณ์ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจด้วยภาษาแม่ของตน และเพื่อให้รู้สึกว่าการเรียนภาษาญี่ปุ่นไม่ยากจนเกินไป ทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียน ในระดับที่สูงขึ้นได้ 2) ผู้สอนใช้ตำราเรียนภาษาญี่ปุ่นเหมือนกัน คือ หนังสือเรียนมินนะ โนะ นินงโกะ ซึ่งเป็นตำราเรียนที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นชั้นต้นและใช้กันอย่างแพร่หลาย เพื่อเป็นการประกันคุณภาพของข้อมูลให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนมหาวิทยาลัยในประเทศไทยที่มีหลักสูตรวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นในระดับปริญญาตรี พบว่า มีจำนวนทั้งหมด 26 มหาวิทยาลัย (Japan Foundation, 2019) ผู้วิจัยได้พยายามติดต่อสอบถามข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับหลักสูตรสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น เพื่อขอความร่วมมือและเพื่อคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณลักษณะสอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในงานวิจัย พบว่า มหาวิทยาลัยที่มีคุณลักษณะสอดคล้องกับเกณฑ์ของงานวิจัย มีทั้งหมด 7 มหาวิทยาลัย จากจำนวนทั้งหมด 26 มหาวิทยาลัย ที่เปิดสอนภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาเอก จากนั้นผู้วิจัยจึงคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็นร้อยละ 20 จากจำนวนมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนภาษาญี่ปุ่นทั้งหมด ดังนั้น ผลลัพธ์ที่ได้จากการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คือ 5 มหาวิทยาลัย

จากการสอบถาม เพื่อขอความร่วมมือจึงได้กลุ่มตัวอย่างที่นำมาศึกษารวม 4 มหาวิทยาลัย เนื่องจากอีก 3 มหาวิทยาลัย ที่สอดคล้องกับเกณฑ์ของงานวิจัยไม่อนุญาตให้เข้าไปเก็บข้อมูล ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงได้กลุ่มตัวอย่างที่นำมาศึกษารวม 4 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุยงยา โดยแบ่งเป็นอาจารย์ชาวญี่ปุ่น 4 คน อาจารย์ชาวไทย 4 คน รวม 8 คน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยบันทึกข้อมูลจากการบันทึกเสียงสัมภาษณ์ของอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยผ่านโปรแกรมออนไลน์ ใช้เวลาสัมภาษณ์โดยเฉลี่ยคนละ 20 นาที และมี

การสอบถามเกี่ยวกับประสบการณ์การสอน วิธีสร้างแรงจูงใจที่ผู้สอนเลือกใช้ และอุปสรรคในการสร้างแรงจูงใจ เป็นต้น เนื่องจากช่วงที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเป็นช่วงที่มีการระบาดของไวรัส COVID-19 (เดือนเมษายน-มิถุนายน) ส่งผลให้ผู้วิจัยต้องเก็บข้อมูลทุกอย่างด้วยวิธีการออนไลน์

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยถอดเสียงบทสัมภาษณ์ทั้งหมดเป็นลายลักษณ์อักษร จัดกลุ่มวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่เหมือนกัน และวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่แตกต่างกันออกเป็นหมวดหมู่ย่อย จากนั้นสรุปสร้างแผนภาพแสดงวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนของอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทย

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นสองส่วน ได้แก่ วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนของอาจารย์ชาวญี่ปุ่น และวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนของอาจารย์ชาวไทย โดยใช้โปรแกรม SPSS ในการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ โดยมีการแบ่งวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้ 13 วิธี ดังนี้

ตารางที่ 1 วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนของอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยเลือกใช้

วิธี	วิธีการสร้างแรงจูงใจ
A	ชมเชยผู้ที่ทำคะแนน หรือแบบฝึกหัดได้ดี
B	พูดถึงรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จ และงานในอนาคตที่ผู้เรียนสามารถทำได้
C	เชื่อมโยงสิ่งที่ผู้เรียนสนใจเข้าไปในชั่วโมงเรียน เช่น การ์ตูน อาหาร วัฒนธรรม
D	ลดช่องว่างระหว่างผู้เรียน โดยเข้าไปพูดคุย
E	ชี้แจงให้ผู้เรียนเห็นถึงข้อผิดพลาด และให้คำแนะนำ
F	ใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย
G	ให้กำลังใจผู้เรียน แม้ทำผิดพลาด
H	ให้คะแนนพิเศษ หากผู้เรียนให้ความร่วมมือในชั่วโมงเรียน
I	ยกตัวอย่างให้เข้าใจง่าย เป็นสิ่งใกล้ตัวผู้เรียน
J	ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมแบบจับคู่
K	เรียกให้ผู้เรียนตอบคำถาม ในชั่วโมงเรียน
L	ย้ำกับผู้เรียนเสมอว่า "แม้จะผิดพลาดก็ไม่เป็นไร"
M	ปรับแบบฝึกหัดให้ไม่ยากหรือง่ายจนเกินไป

5. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นของอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทย สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปและวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนของอาจารย์ชาวญี่ปุ่น 2) ข้อมูลทั่วไปและวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนของอาจารย์ชาวไทย 3) เปรียบเทียบวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยเลือกใช้ 4) อุปสรรคในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียนของอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทย

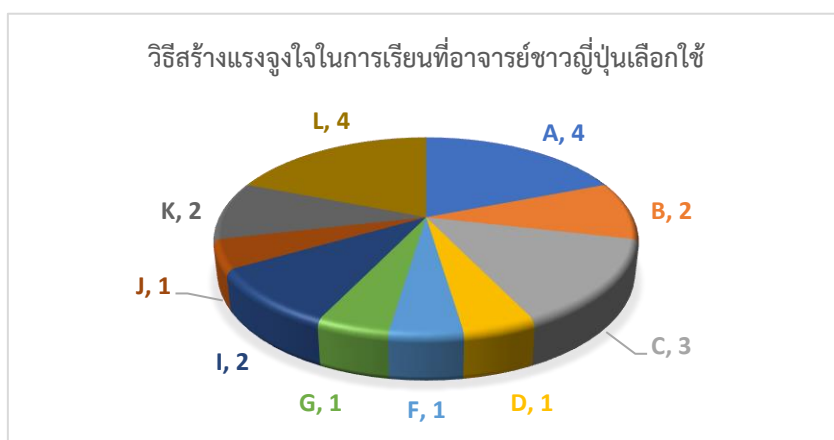
5.1 ข้อมูลทั่วไปและวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนของอาจารย์ชาวญี่ปุ่น

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของอาจารย์ชาวญี่ปุ่น

	ข้อมูลทั่วไปของอาจารย์ชาวญี่ปุ่น	จำนวนคน	ร้อยละ
1. เพศ	ชาย	1	25
	หญิง	3	75
	รวม	4	100
2. อายุ	21-30 ปี	2	50
	31-40 ปี	1	25
	41-50 ปี	1	25
	51-60 ปี	0	0
	60 ปีขึ้นไป	0	0
	รวม	4	100
3. ประสบการณ์การสอน	ไม่เกิน 3 ปี	2	50
	3 ปีขึ้นไป-10ปี	1	25
	10 ปีขึ้นไป	1	25
	รวม	4	100

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 25 และเป็นเพศหญิง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 75 กลุ่มตัวอย่างอยู่ในช่วงอายุ 20-30 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมา คือ ช่วงอายุ 31-40 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 25 และช่วงอายุ 41-50 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 25 กลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์การสอนไม่เกิน 3 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์การสอนในช่วง 3 ปีขึ้นไป-10 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 25 และมีประสบการณ์การสอน 10 ปีขึ้นไป จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 25

แผนภาพที่ 1 วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นเลือกใช้

โดยผู้วิจัยจะยกตัวอย่างบทสัมภาษณ์ที่ถอดเสียงเป็นลายลักษณ์อักษรบางส่วนมาประกอบด้วย เพื่อให้ผู้อ่านเห็นข้อมูลและติดตามเนื้อหาได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

คำถาม: 3 วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นที่อาจารย์เลือกใช้บ่อยที่สุดคือวิธีใดบ้าง

JP1: ให้กำลังใจด้วยการชมเชย ย้ำกับนักเรียนเสมอว่า “ถึงแม้จะพูดผิดก็ไม่เป็นไร” และพยายามเชื่อมโยงบทเรียน หรือยกตัวอย่างให้ตรงกับสิ่งที่ผู้เรียนสนใจ

JP2: พยายามเชื่อมโยงบทเรียนให้เข้ากับสิ่งที่ผู้เรียนสนใจ ชมผู้เรียนบ่อย ๆ และพูดถึงอนาคตของผู้เรียน

หากตั้งใจเรียนในอนาคตผู้เรียนจะได้รับสิ่งใดบ้างหลังประสบความสำเร็จ เช่น สอบ JLPT ผ่าน ได้ทำงานดี ๆ ได้รับเงินเดือนสูง

JP3: ชมผู้เรียนบ่อย ๆ พยายามเชื่อมโยงสิ่งที่ผู้เรียนสนใจเข้ามาในบทเรียน และพูดเกี่ยวกับงานในอนาคตเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีเป้าหมายในการเรียน

จากแผนภาพที่ 1 พบว่า มีวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นเลือกใช้ จำนวน 10 วิธี และสามารถสรุปได้ว่า วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นเลือกใช้มากที่สุด คือ A (ชมเชยผู้เรียนที่ทำคะแนน หรือแบบฝึกหัดได้ดี) และ L (ย้ำกับนักเรียนเสมอว่า “แม้จะผิดพลาดก็ไม่เป็นไร”) จำนวน 4 คน รองลงมา คือ C (เชื่อมโยงสิ่งที่ผู้เรียนสนใจเข้าไปในชั่วโมงเรียน เช่น การ์ตูน อาหาร วัฒนธรรม) จำนวน 3 คน B (พูดถึงรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จ และงานในอนาคตที่ผู้เรียนสามารถทำได้) I (ยกตัวอย่างให้เข้าใจง่าย เป็นสิ่งใกล้ตัวผู้เรียน) K (เรียกให้ผู้เรียนตอบคำถาม ในชั่วโมงเรียน) จำนวน 2 คน และวิธีสร้างแรงจูงใจที่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นเลือกใช้น้อยที่สุด คือ D (ลดช่องว่างระหว่างผู้เรียน โดยเข้าไปพูดคุย) F (ใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย) G (ให้กำลังใจผู้เรียนแม้ทำผิดพลาด) J (ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมแบบจับคู่) จำนวน 1 คน

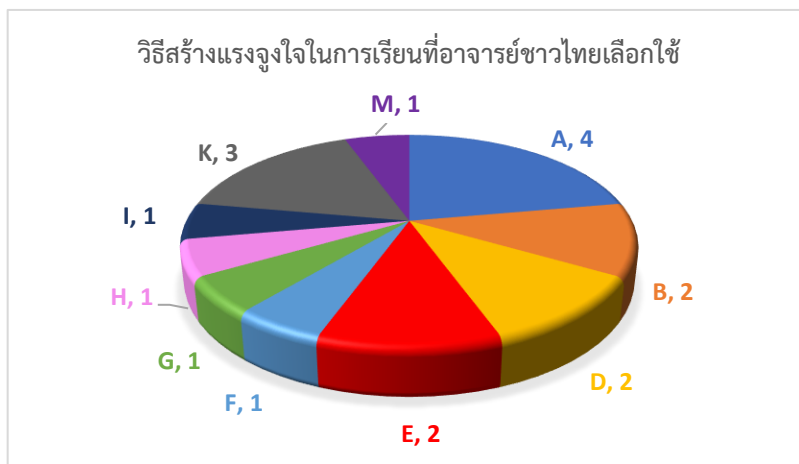
5.2 ข้อมูลทั่วไปและวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนของอาจารย์ชาวไทย

ตารางที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของอาจารย์ชาวไทย

	ข้อมูลทั่วไปของอาจารย์ชาวไทย	จำนวนคน	ร้อยละ
1. เพศ	ชาย	3	75
	หญิง	1	25
	รวม	4	100
2. อายุ	20-30 ปี	1	25
	31-40 ปี	0	0
	41-50 ปี	2	50
	51-60 ปี	0	0
	60 ปีขึ้นไป	1	25
รวม	4	100	
3. ประสบการณ์การสอน	ไม่เกิน 3 ปี	1	25
	3 ปีขึ้นไป-10ปี	0	0
	10 ปีขึ้นไป	3	75
	รวม	0	100

จากตารางที่ 3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 75 และเป็นเพศหญิง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 25 กลุ่มตัวอย่างอยู่ในช่วงอายุ 41-50 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมา คือ ช่วงอายุ 20-30 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 25 และช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 25 กลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์การสอน 10 ปีขึ้นไป 3 คน คิดเป็นร้อยละ 75 รองลงมา คือ มีประสบการณ์การสอนไม่เกิน 3 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 25

แผนภาพที่ 2 วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่อาจารย์ชาวไทยเลือกใช้

โดยผู้วิจัยจะยกตัวอย่างบทสัมภาษณ์ที่ถอดเสียงเป็นลายลักษณ์อักษรบางส่วนมาประกอบด้วย เพื่อให้ผู้อ่านเห็นข้อมูลและติดตามเนื้อหาได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

คำถาม: 3 วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นที่อาจารย์เลือกใช้บ่อยที่สุดคือวิธีใดบ้าง

TH1: ชมเชยผู้เรียนบ่อย ๆ ให้ feedback ทำแบบทดสอบและเฉลยทันที เพื่อให้ผู้เรียนทราบถึงความก้าวหน้าหรือข้อผิดพลาดของตัวเองจะได้นำไปปรับปรุง แล้วก็ให้คะแนนสำหรับผู้ตั้งใจเรียนหรือตอบคำถามในห้องเรียน

TH2: พูดถึงความสำเร็จของรุ่นพี่ที่จบไป ชมเชยผู้เรียนที่ทำแบบฝึกหัดได้บ่อย ๆ และพยายามเข้าไปพูดคุยเพื่อลดช่องว่างระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

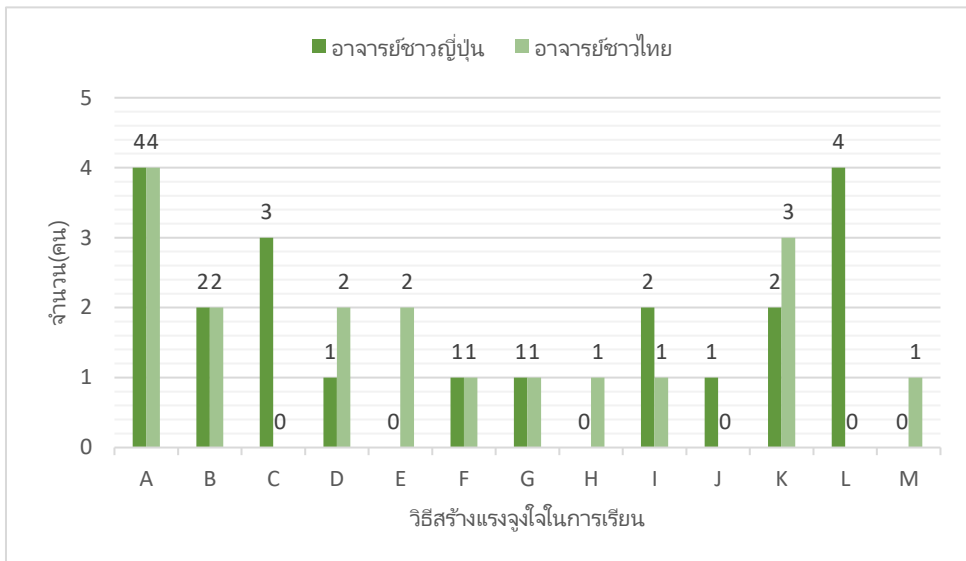
TH3: ใช้สื่อการสอนออนไลน์ที่เป็นกระแส ชมเชยผู้เรียนบ่อย ๆ และยกตัวอย่างของรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จให้ผู้เรียนฟัง

จากแผนภาพที่ 2 พบว่า มีวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่อาจารย์ชาวไทยเลือกใช้ จำนวน 10 วิธี และสามารถสรุปได้ว่าวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่อาจารย์ชาวไทยเลือกใช้มากที่สุด คือ A (ชมเชยผู้เรียนที่ทำคะแนน หรือแบบฝึกหัดได้ดี) จำนวน 4 คน รองลงมา คือ K (เรียกให้ผู้เรียนตอบคำถามในชั่วโมงเรียน) จำนวน 3 คน D (ลดช่องว่างระหว่างผู้เรียน โดยเข้าไปพูดคุย) E (ชี้แจงให้ผู้เรียนเห็นถึงข้อผิดพลาดและให้คำแนะนำ) จำนวน 2 คน และวิธีสร้างแรงจูงใจที่อาจารย์ชาวไทยเลือกใช้น้อยที่สุดคือ F (ใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย) G (ให้กำลังใจผู้เรียน แม้ทำผิดพลาด) H (ให้คะแนนพิเศษ หาก

ผู้เรียนให้ความร่วมมือในชั่วโมงเรียน) I (ยกตัวอย่างให้เข้าใจง่าย เป็นสิ่งใกล้ตัวผู้เรียน) M (ปรับแบบฝึกหัดไม่มียากหรือง่ายจนเกินไป) จำนวน 1 คน

5.3 เปรียบเทียบวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยเลือกใช้

แผนภาพที่ 3 เปรียบเทียบวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยเลือกใช้

จากแผนภาพที่ 3 พบว่า วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยเลือกใช้มี 13 วิธี โดยวิธีที่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นเลือกใช้สามลำดับแรก คือ 1) การชมเชยผู้เรียนที่ทำคะแนนหรือแบบฝึกหัดได้ดี 2) การยกยักผู้เรียนเสมอว่า “แม้จะผิดพลาดก็ไม่เป็นไร” 3) การเชื่อมโยงสิ่งที่ผู้เรียนสนใจเข้าไปในชั่วโมงเรียน เช่น การ์ตูน อาหาร วัฒนธรรม ตามลำดับ วิธีที่อาจารย์ชาวไทยเลือกใช้สามลำดับแรก คือ 1) การชมเชยผู้เรียนที่ทำคะแนน หรือแบบฝึกหัดได้ดี 2) การเรียกให้ผู้เรียนตอบคำถาม ในชั่วโมงเรียน 3) การพูดถึงรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จ และงานในอนาคตที่ผู้เรียนสามารถทำได้ นอกจากนี้ยังพบว่า มี 3 วิธีที่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นใช้แต่อาจารย์ชาวไทยไม่ใช่ และมี 3 วิธีที่อาจารย์ชาวไทยใช้แต่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นไม่ใช่ ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นคำถามที่น่าสนใจได้ 4 ข้อ ดังนี้

1) เหตุใดอาจารย์ชาวญี่ปุ่นสร้างแรงจูงใจในการเรียนด้วยวิธี L (ยกยักผู้เรียนเสมอว่า “แม้จะผิดพลาดก็ไม่เป็นไร” คอยให้กำลังใจผู้เรียน) สูงมาก แต่อาจารย์ชาวไทยไม่ใช่เลย

2) เหตุใดอาจารย์ชาวญี่ปุ่นถึงไม่เลือกสร้างแรงจูงใจในการเรียนด้วยวิธี H (ให้คะแนนพิเศษหากผู้เรียนให้ความร่วมมือในชั่วโมงเรียน)

3) เหตุใดวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนด้วยวิธี E (ชี้แจงให้ผู้เรียนเห็นถึงข้อผิดพลาด และให้คำแนะนำ) และ M (ให้แบบฝึกหัดที่สอดคล้องกับบทเรียน ไม่ยากหรือง่ายจนเกินไป) พบเฉพาะในอาจารย์ชาวไทยเท่านั้น

4) เหตุใดอาจารย์ชาวไทยถึงไม่เลือกสร้างแรงจูงใจในการเรียนด้วยวิธี C (เชื่อมโยงสิ่งที่ผู้เรียนสนใจเข้าไปในชั่วโมงเรียน เช่น การ์ตูน อาหาร วัฒนธรรม) และ J (ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมแบบจับคู่)

จากประเด็นคำถามที่นำเสนอข้างต้น ทำให้มีผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างเพิ่มเติมในประเด็นดังกล่าว สามารถอภิปรายถึงเหตุผลได้ ดังต่อไปนี้

1) เนื่องจากอาจารย์ชาวญี่ปุ่นสอนรายวิชาการฟัง การพูด ภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น เนื้อหา และกิจกรรมภายในบทเรียนจำเป็นต้องให้นักศึกษาแสดงออกด้วยการแต่งประโยค และพูดออกมา เพื่อทดสอบว่านักศึกษาเข้าใจบทเรียนได้ถูกต้องหรือไม่ ดังนั้น การบอกกับผู้เรียนเสมอว่า "แม้จะผิดพลาดก็ไม่เป็นไร" คอยให้กำลังใจผู้เรียน จึงเป็นวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียน ที่เห็นผลได้ไวและค่อนข้างชัดเจน และส่งผลให้นักศึกษาล้าแสดงออกมากขึ้น

2) เนื่องจากอาจารย์ชาวญี่ปุ่นมีมุมมองว่าผู้เรียนในระดับมหาวิทยาลัย กำลังก้าวสู่วัยผู้ใหญ่แล้ว ไม่ใช่เด็กประถมหรือเด็กมัธยม ควรมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง ดังนั้น จึงไม่มีการให้คะแนนพิเศษ การให้ความร่วมมือในชั่วโมงเรียนควรเกิดขึ้นเพราะผู้เรียนมีความอยากรู้อยากเรียนด้วยตนเอง

3) เนื่องจากอาจารย์ชาวไทยสอนรายวิชาภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น เนื้อหาและกิจกรรมภายในบทเรียนส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องคำศัพท์ และหลักการใช้ไวยากรณ์ การสร้างแรงจูงใจในการเรียนด้วยวิธีการชี้แจงให้ผู้เรียนเห็นถึงข้อผิดพลาดและให้คำแนะนำ รวมถึงการให้แบบฝึกหัดที่สอดคล้องกับบทเรียน ไม่ยาก หรือง่ายจนเกินไป จะทำให้นักศึกษารู้สึกว่าการเรียนภาษาญี่ปุ่นนั้นไม่ยากจนเกินไป ตนเองก็สามารถทำได้ ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะส่งผลให้นักศึกษามีความอยากรู้อยากเรียน และมีแรงจูงใจในการเรียนที่สูงขึ้น

4) เนื่องจากเนื้อหาบทเรียนในหนังสือมีค่อนข้างมาก อีกทั้งยังจำเป็นต้องใช้เวลาในการยกตัวอย่างและอธิบายทำให้ไม่ค่อยได้เสริมเนื้อหาที่ผู้เรียนสนใจเข้าไปในชั่วโมงเรียน นอกจากนี้ บทเรียนในมินิโนะ โนะ นิฮง โกะะ 2 นั้น เกี่ยวกับการผันรูปกริยา อาจารย์จึงเน้นให้นักศึกษาทำแบบฝึกหัด

5.4 อุปสรรคในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียนของอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทย

ตารางที่ 4 อุปสรรคในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียนของอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทย

ประสบการณ์การสอน	อาจารย์ชาวญี่ปุ่น	อาจารย์ชาวไทย	อุปสรรคในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียน
ไม่เกิน 3 ปี	2	1	- แรงจูงใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน - จำนวนผู้เรียนที่มากเกินไป
3 ปีขึ้นไป-10ปี	1	0	- แรงจูงใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน - จำนวนผู้เรียนที่มากเกินไป
10 ปีขึ้นไป	1	3	- ช่องว่างระหว่างวัย - จำนวนผู้เรียนที่มากเกินไป
รวม	4	4	

โดยผู้วิจัยจะยกตัวอย่างบทสัมภาษณ์ที่ถอดเสียงเป็นลายลักษณ์อักษรบางส่วนมาประกอบด้วย เพื่อให้ผู้อ่านเห็นข้อมูลและติดตามเนื้อหาได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

คำถาม: ในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นให้กับผู้เรียนมีอุปสรรคหรือไม่ หากมีอุปสรรคคืออะไร

TH1: การที่อยู่ห่างกันมาก บางทีทำให้เราเข้าไม่ถึงเด็ก และเด็กไม่กล้าเข้าหา

JP1: วิธีการสร้างแรงจูงใจแบบเดียวกัน ไม่สามารถใช้กับผู้เรียนได้ทุกคน บางคนก็ไม่สนใจในการเรียนเลย

TH2: มีระยะห่างระหว่างวัยค่อนข้างเยอะ ทำให้บางครั้งผู้สอนไม่ค่อยเข้าใจความคิดของเด็กบางคน

จากตารางที่ 4 พบว่า อาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยมีอุปสรรคในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียนเหมือนกัน สามารถแบ่งอุปสรรคได้ 2 ข้อ ดังนี้

1) ผู้สอนมีช่องว่างระหว่างวัยกับผู้เรียนค่อนข้างมาก ทำให้ผู้เรียนไม่ค่อยกล้าเข้ามาปรึกษาปัญหานี้จะพบในอาจารย์ที่มีประสบการณ์การสอน 10 ปีขึ้นไป

2) ผู้สอนมีปัญหาจากปัจจัยภายนอก เช่น จำนวนผู้เรียนที่มากเกินไป และแรงจูงใจในการเรียนของผู้เรียนแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน เช่น บางคนสนใจในภาษาญี่ปุ่นเพราะชอบดูอนิเมะ บางคนสนใจเรื่องอาหาร บางคนสนใจเรื่องประวัติศาสตร์ เป็นต้น ความสนใจที่หลากหลายเหล่านี้ ทำให้ดูแลผู้เรียนได้ไม่ทั่วถึง และไม่สามารถเลือกวิธีสร้างแรงจูงใจที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายได้ ปัญหานี้เกิดขึ้นกับอาจารย์ทุกคน

6. สรุปผลและอภิปรายผล

จากผลของงานวิจัยสามารถสรุปผลออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

6.1 วิธีสร้างแรงจูงใจของอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทย

สามารถสรุปได้ว่า วิธีสร้างแรงจูงใจที่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยเลือกใช้ในการสอนภาษาญี่ปุ่นชั้นต้นนั้น มี 13 วิธี ได้แก่

- 1) ชมเชย ผู้ที่ทำคะแนน หรือแบบฝึกหัดได้ดี
- 2) พูดถึงรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จ และงานในอนาคตที่ผู้เรียนสามารถทำได้
- 3) เชื่อมโยงสิ่ง que ผู้เรียนสนใจเข้าไปในชั่วโมงเรียน เช่น การ์ตูน อาหาร วัฒนธรรม
- 4) ลดช่องว่างระหว่างผู้เรียน โดยเข้าไปพูดคุย
- 5) ชี้แจงให้ผู้เรียนเห็นถึงข้อผิดพลาด และให้คำแนะนำ
- 6) ใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย
- 7) ให้กำลังใจผู้เรียน แม้ทำผิดพลาด
- 8) ให้คะแนนพิเศษ หากผู้เรียนให้ความร่วมมือในชั่วโมงเรียน
- 9) ยกตัวอย่างให้เข้าใจง่าย เป็นสิ่งใกล้ตัวผู้เรียน
- 10) ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมแบบจับคู่
- 11) เรียกให้ผู้เรียนตอบคำถาม ในชั่วโมงเรียน
- 12) ย้ำกับผู้เรียนเสมอว่า "แม้จะผิดพลาดก็ไม่เป็นไร"
- 13) ปรับแบบฝึกหัดไม่มียากหรือง่ายจนเกินไป

ผลของการวิจัยครั้งนี้ ไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ผู้วิจัยตั้งไว้เบื้องต้นว่า อาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยมีวิธีสร้างแรงจูงใจที่แตกต่างกันมาก แม้ว่าอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยจะรับผิดชอบสอนเนื้อหาวิชาที่แตกต่างกัน แต่ผลปรากฏว่า ทั้งอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ไทยใช้วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนเหมือนกันถึง 10 วิธี และการสร้างแรงจูงใจในการเรียนด้วยการชมเชยผู้ที่ทำคะแนน หรือแบบฝึกหัดได้ดี เป็นวิธีที่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยใช้มากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิญญู พูลศรี และคณะ (2560) สะท้อนให้เห็นว่า การสร้างแรงจูงใจในการเรียนด้วยวิธีการชมเชยเป็นวิธีที่ได้รับความนิยมและใช้กันอย่างกว้างขวางในบทบาทของผู้สอน

6.2 เหตุผลของวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่ไม่ถูกเลือกใช้

จากแผนภาพที่ 3 และผลจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติม พบว่ามี 3 วิธีที่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นเลือกใช้ แต่อาจารย์ชาวไทยไม่ใช้ และมี 3 วิธีที่อาจารย์ชาวไทยเลือกใช้แต่อาจารย์ชาวญี่ปุ่นไม่ใช้ ทำให้ทราบว่า ผลการสัมภาษณ์ครั้งนี้มีบางส่วนที่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ผู้วิจัยตั้งไว้เบื้องต้นว่า ลักษณะวิชาที่แตกต่างกันจะมีวิธีสร้างแรงจูงใจที่แตกต่างกัน โดยเหตุผลของวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่ไม่ถูกเลือกใช้ คือ ความไม่ค้อยเหมาะสมที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับวิชาที่รับผิดชอบ อย่างไรก็ตามผลของการสัมภาษณ์ครั้งนี้ไม่อาจเป็นตัวแทน หรือสรุปอย่างชัดเจนได้ว่า ลักษณะวิชาที่แตกต่างกันจะมีวิธีสร้างแรงจูงใจที่แตกต่างกันเพราะบทความนี้เป็นเพียงกรณีศึกษาเท่านั้น หากมีการขยายขอบเขตและเพิ่มกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเก็บข้อมูลวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นในรายวิชาอื่น ๆ เพิ่มเติม อาจได้ข้อสรุปที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

6.3 อุปสรรคในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียนของอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทย

จากผลของการสัมภาษณ์เชิงลึกกับอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทย พบว่า อุปสรรคในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียนของอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยมี 2 ข้อ ดังนี้

1) อาจารย์ที่มีประสบการณ์การสอน 10 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่จะเป็นอาจารย์ที่มีอายุมาก เพราะมีประสบการณ์การสอนที่ยาวนาน มักจะพบปัญหา ช่องว่างระหว่างวัยกับผู้เรียนค่อนข้างมาก ทำให้ผู้เรียนไม่ค่อยกล้าเข้ามาปรึกษา สอดคล้องกับวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนของ Yasukouchi (2007) ที่ได้รวบรวมวิธีสร้างแรงจูงใจจากประสบการณ์ของตนเองไว้ในหนังสือรวมเทคนิคการสอนให้ผู้สอนเข้าใจและเข้าถึงใจของผู้เรียน กล่าวไว้ว่า ผู้สอนต้องใส่ใจเรื่องช่องว่างระหว่างผู้เรียน ผู้สอนจำเป็นต้องมีช่องว่างกับผู้เรียนเอาไว้ หากสนิทกับผู้เรียนมากเกินไปผู้เรียนอาจไม่เชื่อฟัง แต่ถ้าห่างเกินไปผู้เรียนมากเกินไปก็จะรับรู้ถึงปัญหาของผู้เรียนได้ยาก ควรลดและรักษาระยะห่างโดยเข้าไปคุยกับผู้เรียนอย่างเหมาะสมไม่มาก หรือน้อยจนเกินไป

2) อาจารย์ทุกเพศ ทุกวัย มักพบปัญหาที่มาจากปัจจัยภายนอกเหมือนกัน คือ มีจำนวนผู้เรียนที่มีมากเกินไป และแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน มีความหลากหลายมากขึ้น ทำให้ดูแลผู้เรียนได้ไม่ทั่วถึง และไม่สามารถเลือกวิธีสร้างแรงจูงใจที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของกนก รุ่งเกียรติกุล และคณะ (2561) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความอยากเรียนเพิ่มขึ้นของนักศึกษาในกลุ่มที่เคยเรียนภาษาญี่ปุ่นในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและกลุ่มที่ไม่เคยเรียนภาษาญี่ปุ่นนั้นแตกต่างกัน

7. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยพบว่า วิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นของอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและอาจารย์ชาวไทยนั้น มีวิธีสร้างแรงจูงใจที่หลากหลายถึง 13 วิธี แต่อย่างไรก็ตาม บทความนี้ไม่สามารถเป็นตัวแทนของอาจารย์ที่สอนวิชาภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นทั้งหมดเป็นเพียงกรณีศึกษาเท่านั้น ดังนั้นในฐานะของอาจารย์ใหม่ หรือผู้ที่สนใจในการสอนภาษาญี่ปุ่น แต่ยังไม่ประสบการณ์การสอนมาก่อน และสนใจในวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ ควรศึกษาและอ่านผลของงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เพิ่มเติม เนื่องจากในงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ จะมีการแสดงผลการสำรวจความพึงพอใจของนักศึกษาว่ารู้สึกอย่างไรต่อวิธีสร้างแรงจูงใจของอาจารย์ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านไม่มากนักน้อยในการประกอบการตัดสินใจเลือกวิธีสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาหรือนำไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการเรียนการสอนของตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- กนก รุ่งกิริติกุล และคณะ. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อความอยากเรียนของผู้เรียนวิชาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยศิลปากร. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 38(2), 63-87.
- เกตุวดี Marumura. (2561). *หัวใจเซนเซ สร้างคนแบบญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- นุชลี อุปภัย. (2551). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประไพพิมพ์ สุธีวสินนท์ และประสพชัย พสุนนท์. (2559). กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ. *วารสารปริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 29(2), 38.
- วลัยพร กาญจนการุญ และธีรัช ปัญโญ. (2561). ความสำเร็จของนักเรียนและความคาดหวังของนักเรียนและผู้ปกครองต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่. *วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา*, 8(2), 58.
- วิจารณ์ พานิช. (2556). *การเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร*. กรุงเทพฯ: แมสโปรดักส์.
- วิญญู พูลศรี, ประพันธ์ สุทธาวาส, ญาณินท์ คุณา, และบุญเลิศ คำปิ่น. (2560). แรงจูงใจกับการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนของนักศึกษาสาขาวิชาวิชาชีพครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาอีสเทอร์น จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาอีสเทอร์น*, 11(1), 324-335.
- 鴻野 豊子、高木 美嘉 (Kono Toyoko & Takagi Mika). (2016). 『新人日本語教師のための授業づくり練習帖』 翔泳社.
- 安河内 哲也 (Yasukouchi Tetsuya). (2007). 『できる人の教え方』 中経出版.
- Clark Ron. (2003). *The Essential 55: An Award-Winning Educator's Rules for Discovering the Successful Student in Every Child*. New York: Hyperion.
- Ellis, R. (2008). *The study of second language acquisition* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Gardner, R.C. and Lambert, W.E. (1972). *Attitudes and motivation in second language learning*. Rowley, MA: Newberry House.

Gardner, R.C. (1985). *Social psychology and second language learning: The role of attitudes and motivation*. London: Edward Arnold.

Lihua Wang and Jutarat Vibulphol. (2015). Motivational strategies for English classrooms in Thailand: Perspectives of English teachers. *An Online Journal of Education*, 10(1), 429-443.

ภาพสะท้อนความแปลกแยกของชาวญี่ปุ่นในสังคมญี่ปุ่นศตวรรษที่ 21
จากนวนิยายเรื่องมนุษย์ร้านสะดวกซื้อ ของ มุราตะ ชายากะ

อภिरตี สุภาพ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาความแปลกแยกที่ปรากฏในนวนิยายญี่ปุ่นร่วมสมัย เรื่องมนุษย์ร้านสะดวกซื้อ ของ มุราตะ ชายากะ ความแปลกแยกที่เป็นปัญหาในเรื่องนี้ประกอบไปด้วยสามประเด็นหลักดังต่อไปนี้ 1. พฤติกรรมที่แตกต่างทำให้สังคมรู้สึกไม่ปลอดภัย 2. การไม่ทำงานประจำทำให้สังคมเป็นห่วง 3. การไม่แต่งงานคือภาระของสังคม สำหรับประเด็นแรกถือได้ว่าเป็นความแปลกแยกทางสังคม แต่ที่สำคัญคือ ตัวละครเอกหญิงเคโกะ ไม่ได้เป็นคนที่รู้สึกแปลกแยกจากสังคมตั้งแต่แรก แต่สังคมต่างหากที่พยายาม ยัดเยียดให้หล่อนเป็นคนนอกของสังคม ส่วนประเด็นที่สองนั้นเสนอให้เห็นความแปลกแยกจากการงาน และการแปลกแยกทางค่านิยม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นความแปลกแยกทั้งสองอย่างล้วนแต่มาจากสังคมเป็นผู้ กำหนดเองทั้งสิ้น ตัวละครเอกหญิงเคโกะไม่ได้รู้สึกแปลกแยกในการทำงานเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้อ หล่อนไม่รู้สึกด้อยค่ากับงานที่หล่อนทำ แต่หล่อนกลับค้นพบตัวตนและความหมายของการมีชีวิตอยู่ ในขณะที่ผู้คนรอบข้างล้วนแต่เป็นห่วงที่หล่อนไม่ได้ทำงานประจำสักที และนี่เป็นอีกหนึ่งครั้งที่สังคมยัดเยียดความแปลกแยกให้กับเคโกะ ทั้งๆที่หล่อนไม่ได้รู้สึกอย่างนั้นตั้งแต่แรก และประเด็นสุดท้ายจัดเป็นการแปลกแยกทางค่านิยมจากสังคม จะเห็นได้ว่าเคโกะสับสนว่าจะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้อย่างไร แต่ท้ายที่สุดหล่อนตัดสินใจที่จะไม่แยแสกับค่านิยมของสังคมและเลือกที่จะเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้อตามความมุ่งมั่นของหล่อนต่อไป เพราะที่นั่นเป็นที่ที่หล่อนมีความสุข

คำสำคัญ: ความแปลกแยก มนุษย์ร้านสะดวกซื้อ มุราตะ ชายากะ

Reflections of Japanese Alienation in the Twentieth Century in
Convenience Store Woman by Sayaka Murata

Aphiradi Suphap

Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin Univeristy

Abstract

This paper aims to study the alienation in a contemporary Japanese novel *Convenience Store Woman* by Sayaka Murata. The alienation that appears in this story can be divided in three factors: different behaviors that disturb society; part-time jobs are a big concern for society; and unmarried status is a worry for the individuals in Japanese society. The first factor is social alienation which is not caused by the female protagonist herself but by the society that is trying to force her into the alienated situations. The second factor is categorized as work and social alienation. Again, Keiko does not have the feeling of alienation herself but the society is upset with her conditions and labels her as a person that is alienated from work and society. Actually, she is enthusiastic about work at the convenient store and does not feel inferior at all about working there. On the contrary, she finds her true self and meaning in life while working there whereas others are worried that she does not have a steady job. The society attempts to make her alienated again although she does not have such feelings at first. The last factor is identified as alienation regarding social values. Notably, she is confused at the beginning about how to fit into society; however, she decides not to care about society and is determined to be a convenient store staff member since it is the place where she is truly happy to work at.

Keywords: alienation, *Convenience Store Woman*, Sayaka Murata

1. บทนำ

มนุษย์ในสังคมปัจจุบันมีการดำรงชีวิตผูกติดกับร้านสะดวกซื้อโดยยากที่จะหลีกเลี่ยง เนื่องจากร้านสะดวกซื้อเป็นร้านที่มีการขายสินค้าครบวงจรทั้งสินค้าบริโภคและอุปโภค ผู้คนส่วนใหญ่จึงอาศัยร้านสะดวกซื้อเป็นที่พึ่งในการรับประทานอาหารเช้าในช่วงเวลาเร่งรีบระหว่างวันรวมทั้งซื้อเครื่องใช้ต่าง ๆ ไปในคราวเดียวกัน ในสังคมญี่ปุ่นก็เช่นกัน จะเห็นได้ว่ามีร้านสะดวกซื้อที่พร้อมให้บริการ 24 ชั่วโมงอยู่หลากหลายแห่ง ร้านสะดวกซื้อ หรือที่เรียกว่า คมบินิ ในภาษาญี่ปุ่นมีอยู่มากมายในประเทศญี่ปุ่น ร้านประเภทนี้เป็นร้านที่สามารถพบเจอได้ง่ายและมีอยู่โดยทั่วไป ไม่ว่าจะเดินทางไปไหนก็จะเจอกับร้านสะดวกซื้อได้ ร้านสะดวกซื้อในประเทศญี่ปุ่นมีอยู่ประมาณ 55,000 ร้าน โดยในแต่ละร้านก็จะมีบริการอื่น ๆ นอกเหนือจากสินค้าต่าง ๆ ได้แก่ มุมหนังสือ ตู้กดเอทีเอ็ม รับส่งพัสดุ การถ่ายเอกสาร และบริการห้องน้ำฟรี (ผู้จัดการออนไลน์, 2562 และโยชิยุกิ, 2559) อีกทั้งยังมีบริการฟรีไวไฟและการซื้อตั๋วคอนเสิร์ตต่าง ๆ เนื่องจากผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะทำงานนอกบ้านมากขึ้น ทำให้ไม่มีเวลาทำอาหารไว้บริการสมาชิกในครอบครัว ฉะนั้นข้าวกล่องเบนโตะจึงเป็นหนึ่งในอาหารยอดนิยมของแม่บ้านที่ไม่มีเวลาทำกับข้าว จะเห็นได้ว่าร้านสะดวกซื้อในญี่ปุ่นเป็นศูนย์รวมเล็ก ๆ ของชาวญี่ปุ่นในชุมชนนั้น ๆ เนื่องจากมีสินค้าอุปโภคและบริโภคให้เลือกซื้ออย่างหลากหลาย และมีสินค้าออกใหม่อยู่เรื่อย ๆ ร้านสะดวกซื้อจึงได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของชาวญี่ปุ่นจำนวนมาก (สตูดาร์ส, 2562) ทั้งนี้ร้านสะดวกซื้อรายใหญ่ ๆ ในญี่ปุ่นมีอยู่ประมาณสามร้านซึ่งก็จะมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไป ร้านทั้งสามได้แก่ 1. เซเว่น อีเลฟเว่น (Seven Eleven) 2. ร้านลอว์สัน (LAWSON) ร้านลอว์สันบางสาขายังเน้นอาหารที่มีสุขภาพอีกด้วย นอกจากนี้ร้านลอว์สันได้มีการขยายร้านไปเป็นประเภทร้านที่ขายทั้งของสดและของใช้ในชีวิตประจำวัน ที่มีชื่อเรียกว่า ลอว์สันสตรี 100 3. ร้านแฟมิลีมาร์ท (Family Mart) เน้นอาหารรับประทานเล่นที่มีชื่อว่า ฟามิจิกิ ซึ่งเป็นเนื้อไก่ทอดขนาดเล็กเท่าฝ่ามือ (โยชิยุกิ, 2559)

ร้านสะดวกซื้อเป็นศูนย์รวมผู้คนจากหลากหลายแหล่งที่มา ถือเป็นสถานที่ที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายที่หนึ่ง อย่างไรก็ตามมูราตะ ชายากะ ได้นำเสนอมุมมองที่มีต่อร้านสะดวกซื้อได้แปลกใหม่อย่างไม่เคยปรากฏในนวนิยายเรื่องไหนมาก่อน ในงานเขียนเรื่อง *มนุษย์ร้านสะดวกซื้อ* ซึ่งแต่งในปี พ.ศ. 2561 ของชายากะได้นำเอาประเด็นของความแปลกแยกในสังคมในศตวรรษที่ 21 เข้ามาเป็นประเด็นหลัก โดยนำเสนอประเด็นดังกล่าวผ่านตัวละครเอกหญิงฟูรุคุระ เคโกะ ผู้ซึ่งถูกสังคมตราหน้าตั้งแต่วัยเด็กว่าเป็นคนที่แปลกไปจากเด็กคนอื่น ๆ เคโกะในวัยเยาว์ไม่เข้าใจว่าการกระทำของตนเองแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร แต่หล่อนก็ได้เรียนรู้ว่าหล่อนไม่อยากเป็นตัวละครในสายตาคนรอบข้าง จึงเลือกที่จะหยุดการกระทำที่คนอื่นมองว่า “แปลก” และหันมาเลียนแบบการกระทำแบบ “ปกติ” ที่คนทั่วไปปฏิบัติในสังคม: “ฉันหยุดทำตามความคิดตัวเองโดยสิ้นเชิง แล้วเลือกเลียนแบบไม่ก็ทำตามคำชี้แนะของใครสักคนอย่างใดอย่างหนึ่ง” (ชายากะ, 2561, น.14) นอกเหนือจากการเลียนแบบกลุ่มชนหมู่มาก หล่อนก็เลือกที่จะไม่ทำตัวโดดเด่น ตรงกันข้ามหล่อนเลือกที่จะสงบปากสงบคำไม่พูดอะไรถ้าไม่จำเป็น: “เมื่อขึ้นชั้นประถมปลาย การที่ฉันเงียบมากเกินไปก็กลายเป็นปัญหาในแบบของมันเอง แต่สำหรับฉันแล้ว การนิ่งเงียบเป็นวิธีที่ดีที่สุด เป็นเทคนิคการดำเนินชีวิตอันสมเหตุสมผลที่สุดในการอยู่ต่อไป แม้มันสมุดพวกของโรงเรียนจะเขียนไว้ว่า ‘หาเพื่อนให้เยอะขึ้นแล้วออกไปเล่นข้างนอกอย่างร่าเริงกันเถอะ!’ แต่ฉันกลับนิ่งเงียบอย่างจริงจัง ไม่พูดเรื่องที่เกินกว่าความจำเป็นเลย” (ชายากะ, 2561, น. 14)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเคโกะแสดงให้เห็นว่าการกระทำที่แตกต่างจากคนหมู่มากนั้นไม่ว่าการกระทำนั้นจะถูกหรือผิด แต่เมื่อไม่ได้รับการยอมรับจากคนหมู่มากก็จะถูกมองว่าเป็นการกระทำที่ไม่พึงประสงค์ หล่อนไม่ได้ต่างจากคนอื่นตรงที่หล่อนไม่ได้อยากจะเป็นคนที่ถูกตราหน้าว่า “แปลก” และหล่อนก็อยากได้รับการยอมรับจากสังคมเช่นเดียวกับผู้อื่น จนทำให้หล่อนหลงลืมความเป็นตัวเองจนถึงขั้นไม่มีความมั่นใจในตัวเอง เคโกะเลือกเป็นพนักงานที่ร้านสะดวกซื้อแห่งหนึ่งที่มีชื่อว่าร้านสมอลล์ที่ตั้งอยู่หน้าสถานีรถไฟอิอิโระโจว หล่อนทำงานที่นี่ตั้งแต่สมัยทำงานพิเศษตอนเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยปีหนึ่ง จนกระทั่งจบการศึกษาจึงกลายมาเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้ออย่างเต็มตัว ซึ่งหล่อนได้ทำงานนี้มาตลอดโดยไม่เคยเปลี่ยนงานเลย หล่อนเคยไปสมัครงานประจำตามที่ต่าง ๆ แล้ว แต่ถูกปฏิเสธ ท้ายที่สุดหล่อนจึงตระหนักว่าตนเองเหมาะกับการทำงานที่ร้านสะดวกซื้อมากที่สุดเพราะคุ้นชินกับระบบการทำงานมานานหลายปี หล่อนเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้อที่อุทิศทั้งชีวิตให้กับร้าน ชีวิตของหล่อนผูกติดกับร้านสะดวกซื้อแห่งนี้ การทำงานที่นี่ทำให้หล่อนมีตัวตนและไม่ได้แปลกแยกจากสังคม เคโกะเป็นตัวอย่างของคนที่ถูกสังคมทำร้ายอย่างเลียดเย็น กลุ่มคนในสังคมแต่ละประเภทไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ พี่น้อง เพื่อน สมัยเรียน เพื่อนร่วมงานล้วนมีส่วนทำให้หล่อนรู้สึกแปลกแยก หล่อนจึงพยายามทำตัวเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยที่การกระทำดังกล่าวไม่ได้ทำให้หล่อนมีความสุขอย่างแท้จริง หล่อนพยายามปฏิบัติตนให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมโดยการพยายามทำตัวเป็นบุคคลที่ไม่มีปากเสียง ไม่ทำตัวโดดเด่น หล่อนรักการทำงานที่ร้านสะดวกซื้อเป็นชีวิตจิตใจเพราะ ณ ที่แห่งนี้ไม่มีใครจับผิดหรือเพ่งเล็งการกระทำของหล่อน ผู้จัดการร้าน เพื่อนร่วมงาน ตลอดจนลูกค้าไม่ได้ให้ความสำคัญกับหล่อนมากไปกว่าพนักงานร้านสะดวกซื้อคนหนึ่ง หล่อนสบายใจกับการไม่ถูกจับตามองและยังเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอีกด้วย ฉะนั้นการดำรงชีวิตภายใต้บทบาทของพนักงานร้านสะดวกซื้อจึงเป็นช่วงเวลาที่ทำให้หล่อนมีความสุขที่สุด หล่อนจึงอุทิศทั้งแรงกายแรงใจในการดูแลเอาใจใส่ที่ทำงานของหล่อนเสมือนว่าหล่อนเป็นเจ้าของกิจการเสียเอง การนำร้านสะดวกซื้อที่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตผู้คนในปัจจุบันไม่เฉพาะชาวญี่ปุ่นเท่านั้นแต่รวมถึงผู้คนทั่วโลกมาเป็นสถานที่หลักในการดำเนินเรื่องราวทั้งหมดโดยไม่ทำให้เนื้อเรื่องน่าเบื่อ นั่นถือว่าน่าสนใจอย่างยิ่ง อีกทั้งการนำร้านสะดวกซื้อมาผูกโยงกับประเด็นการแปลกแยกทางสังคมนับว่าเป็นการเชื่อมโยงอันแปลกใหม่ที่ควรค่าแก่การศึกษา

มูราตะ ซายากะ มีความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมในร้านสะดวกซื้อเป็นอย่างดี เนื่องจากซายากะทำงานร้านสะดวกซื้อเป็นระยะเวลาานาน หล่อนทำงานร้านสะดวกซื้อไปพร้อม ๆ กับงานเขียนหนังสือ หล่อนเขียนหนังสือหลังจากกลับจากการทำงานที่ร้านสะดวกซื้อ ซายากะได้นำประสบการณ์ในชีวิตจริงและบุคลิกของหล่อนมาถ่ายทอดในนวนิยายเรื่องนี้ หล่อนเติบโตขึ้นมาท่ามกลางความคาดหวังของครอบครัวที่หัวโบราณ ซายากะเป็นเด็กที่โตเติ้วและขี้อาย หล่อนเล่าว่าการเขียนหนังสือทำให้หล่อนได้มีพื้นที่ในการแสดงออกทางความคิดและมีเสรีภาพในการแสดงออกด้านความรู้สึกอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ซายากะกล่าวว่าหล่อนกับเคโกะนั้นไม่ได้มีลักษณะนิสัยที่เหมือนกันเลย ในทางตรงกันข้ามเคโกะมีความมั่นใจและไม่สนใจกับความกดดันของสังคมซึ่งทำให้ซายากะยกย่องและชื่นชมเคโกะเป็นอย่างยิ่ง ถึงขั้นมองว่าเคโกะเป็นคนเก่งและกล้าหาญสำหรับหล่อน (แมคเนียล, 2563)

งานเขียนเรื่อง *มนุษย์ร้านสะดวกซื้อ* ของซายากะได้รับรางวัลอาคูตาคาวะ ริวโนะสุเกะ ซึ่งเป็นรางวัลวรรณกรรมบริสุทธิ์ประเภทเรื่องสั้นหรือนิยายขนาดสั้นที่มอบให้กับนักเขียนหน้าใหม่ (ไซโมเนะ, 2563) จะเห็นได้ว่าหนังสือเล่มนี้ได้รับความสนใจเป็นอย่างยิ่งจากเนื้อหาและการนำเสนอเรื่องราวที่

น่าสนใจ ผู้เขียนหยิบประเด็นที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันมาทำให้น่าสนใจได้อย่างเหลือเชื่อ และยังมีการนำเสนอแบบเสียดสีสังคมและวิถีการใช้ชีวิตของชาวญี่ปุ่นในศตวรรษที่ 21 ไว้อย่างขบขัน การนำเสนอนวนิยายเรื่องนี้ผ่านทางทะเลาะเรื่องในแบบตลกร้าย (dark humor) ซึ่งก็คือการนำเสนอ เรื่องเครียดหรือประเด็นที่เป็นปัญหาหนักในรูปแบบของการทำให้เรื่องนั้นๆตลกแทนที่จะเครียดไปกับสถานการณ์นั้น ๆ อีกทั้งใช้วิธีการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวละครเอกซึ่งเป็นคนมองโลกในแง่ดี ไม่ค่อยจะคิดใคร่ใคร่สักเท่าไร อยากรู้ก็ตามผู้อ่านก็สามารถรับรู้ความคิดของตัวละครเอกที่มีต่อผู้คนรอบข้าง ต่อสังคมได้ตลอดเวลา เนื่องจากตัวละครเอกเป็นผู้ที่มักจะมีคำวิจารณ์หรือความคิดเห็นกับสิ่งที่ตนเองพบเจอหรือต่อกรกระทำที่ผู้อื่นปฏิบัติต่อตนเองเสมอ แต่การวิพากษ์วิจารณ์คนอื่นหรือสังคมของเคโกะไม่ได้แสดงความก้าวร้าวหรือรุนแรงแต่อย่างใด ตรงกันข้ามการเสนอการวิพากษ์วิจารณ์ของเคโกะจากมุมมองของผู้ที่มีจิตใจดี ไม่คิดร้ายกับผู้อื่นกลับทำให้อารมณ์เรื่องเต็มไปด้วยความขบขัน ทั้งนี้ผู้เขียนการนำร้านสะดวกซื้อซึ่งเป็นศูนย์รวมของผู้คนหลากหลายตามมาเป็นสะพานในการนำเสนอประเด็นความแปลกแยกของผู้คนในสังคมญี่ปุ่นนั้นทำได้อย่างละเมียดละไม กลมกลืนไปกับการนำเสนอเรื่องของตัวละครเอก ทั้งนี้การวิพากษ์วิจารณ์สังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ แต่กลับสลับบทบาทหน้าที่ทางสังคมระหว่างตัวละครชายและตัวละครหญิง กล่าวคือให้ตัวละครเอกหญิงหาเลี้ยงตัวละครชาย และตัวละครชายอยากหลบหนีจากสังคมและมีชีวิตอยู่ไปวันๆ ซึ่งทำให้เห็นว่าตัวละครชายไม่มีความอดทนในการต่อสู้ต่อความอยากลำบากในชีวิตเลย ยังเป็นการทำให้หนังสือเรื่องนี้โดดเด่นอีกด้วย

ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจการวิเคราะห์นวนิยายเรื่องนี้ได้เข้าใจอย่างถ่องแท้มากขึ้น จึงจะกล่าวถึงสังคมญี่ปุ่นในเรื่องของวัฒนธรรมและค่านิยมดังต่อไปนี้ ความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมของญี่ปุ่นแบ่งได้เป็น 7 ประเภท ได้แก่ 1. การให้ความสำคัญแก่การรวมกลุ่มของบุคคล (Collectivism) ในสังคมญี่ปุ่นมีแรงกดดันหรือวิธีบังคับสมาชิกในกลุ่มที่แตกต่างกันไป คนญี่ปุ่นจึงให้ความสำคัญกับสมาชิกกลุ่ม หรือผู้อื่นก่อนจะให้ความสำคัญต่อตนเอง ฉะนั้นคนญี่ปุ่นจึงมีคุณสมบัติเด่นในเรื่องของความซื่อสัตย์และความจงรักภักดี 2. สังคมญี่ปุ่นเน้นการจัดลำดับสูงต่ำของผู้คนโดยเน้นจากอายุเป็นหลัก และให้ความสำคัญกับความอาวุโสมากกว่าความสามารถ 3. สังคมญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการอดทนและความขยันหมั่นเพียร 4. ความซื่อตรงและซื่อสัตย์ การรักชาติ และเน้นการเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม 5. สังคมญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการมีระเบียบวินัย “ปฏิบัติตามคำแนะนำของรัฐบาลอย่างเคร่งครัด” 6. สังคมญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการศึกษาประวัติศาสตร์ เนื่องจากจะทำให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ข้อผิดพลาดต่างๆที่เกิดขึ้นในอดีต และนำมาพัฒนา แก้ไขให้เหตุการณ์ในปัจจุบันเป็นไปอย่างดีขึ้น 7. สังคมญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนของชายหญิง กล่าวคือสังคมญี่ปุ่นยังไม่มีความเท่าเทียมกับระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ผู้ชายมีโอกาสก้าวหน้าทางการงานมากกว่าผู้หญิง ในขณะที่ผู้หญิงจะต้องลาออกจากงานเพื่อมาดูแลครอบครัวและลูก (ชวรินทร์ ศิลปสุวรรณ, 2558, น. 29-30)

ชายาจะสะท้อนวัฒนธรรมญี่ปุ่นในเรื่องของการให้ความสำคัญแก่การรวมกลุ่มของบุคคลและบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนของชายหญิง กล่าวคือเคโกะจะถูกจับตามองจากสังคมรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นสังคมในระดับครอบครัว โรงเรียน ที่ทำงาน สังคมเพื่อนฝูง และสังคมโดยทั่วไป เคโกะถูกบีบบังคับให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมที่กลุ่มคนส่วนมากยึดถือปฏิบัติ ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นว่าถ้าบุคคลคนหนึ่งไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมญี่ปุ่นแล้วจะมีปฏิกิริยาจากสังคมหรือถูกสังคมลงโทษอย่างไร ซึ่งการ

ดำเนินชีวิตของตัวละครเอกหญิงที่ขัดแย้งจากวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่นในเรื่องนี้ถูกสังคมกำหนดให้เป็นบุคคลที่ “แปลก” และ “ประหลาด” ซึ่งทำให้บุคคลผู้นั้นรู้สึกแปลกแยกจากสังคม จากการนำเสนอความแปลกแยกในหนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นว่าประเด็นดังกล่าวอาจเกิดขึ้นกับชาวญี่ปุ่นบ่อยครั้ง

เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นสังคมผู้ชายเป็นใหญ่ จึงทำให้ผู้หญิงถูกกีดกันในการทำงานโดยปริยาย อีกทั้งผู้หญิงยังถูกปลูกฝังให้เป็นคนขี้อาย และถูกสั่งสอนไม่ให้เห็นความสามารถเกินขอบเขตของการเป็นผู้หญิง จึงทำให้พื้นที่ของผู้หญิงคือพื้นที่ภายในบ้าน ถึงแม้ว่าจะมีการเรียกร้องสิทธิสตรีและมีกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิสตรีบัญญัติขึ้นมา นอกจากนี้ บาร์นี (2004, น. 51-53 อ้างในกานท์ธิดา บุญปานและนรินุช ดำรงชัย, 2561) กล่าวว่าทัศนคติของสังคมญี่ปุ่นมีผลกระทบต่อการทำงานของผู้หญิงเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ปัญหาสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประการได้แก่ “1. ทัศนคติเรื่องการแต่งงาน ผู้หญิงมองว่าการแต่งงานเป็นสิ่งที่จำเป็น และมักจะแต่งงานก่อนอายุ 25 ปี 2. ทัศนคติเรื่องการศึกษา ผู้หญิงไม่จำเป็นต้องมีการศึกษาสูง เพราะเมื่อแต่งงานแล้ว หน้าที่หลักก็คือดูแลครอบครัว 3. ทัศนคติเรื่องการทำงาน มีค่านิยมที่ว่าผู้หญิงมักจะต้องลาออกจากงานหลังจากแต่งงานแล้วเพื่อไปดูแลครอบครัว ทำให้ผู้บริหารบริษัทมองว่าผู้หญิงไม่มีความมุ่งมั่น ตั้งใจในการทำงานเท่ากับผู้ชาย 4. ทัศนคติเรื่องการเป็นแม่บ้าน ผู้ชายมีหน้าที่ทำงานนอกบ้าน ผู้หญิงมีหน้าที่ทำงานในบ้าน” อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน ผู้หญิงมีแนวโน้มในการทำงานนอกบ้านมากขึ้น ถึงแม้ว่าจะแต่งงานและครอบครัวแล้วก็ตาม (กานท์ธิดา บุญปานและนรินุช ดำรงชัย, 2561, น. 27-30)

ในเรื่อง *มนุษย์ร้านสะดวกซื้อ* ผู้เขียนได้นำเสนอเรื่องราวสะท้อนปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมญี่ปุ่นจากหลายประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น แต่การนำเสนอของชายาะนั้นตรงกันข้ามกับค่านิยมในหลาย ๆ เรื่อง เช่น ประเด็นเรื่องสิทธิของผู้หญิงที่ยังไม่เท่าเทียมผู้ชายในการทำงาน และรวมทั้งการยกเลิกสิทธิการลาคลอดบุตร จะเห็นว่าเคโกะไม่ได้เผชิญกับปัญหาดังกล่าว หลอนเป็นบุคลากรที่มีศักยภาพในการทำงานและเป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงานและหัวหน้า ถึงแม้ว่าสถานที่ทำงานของหลอนจะเป็นเพียงแค่อร้านสะดวกซื้อ ไม่ใช่งานประจำในบริษัทก็ตาม ในทางตรงกันข้ามผู้ชายที่เป็นเพื่อนร่วมงานของเคโกะที่ชื่อว่าชิราสะกลับไม่ได้มีสิทธิมากกว่าเคโกะ การนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครชายตัวนี้ให้เป็นพนักงานที่ไร้ศักยภาพ ไม่รับผิดชอบในการทำงาน และมักจะถูกตำหนิจากเพื่อนร่วมงานและหัวหน้างาน อยู่เสมอเป็นการนำเสนอที่สวนทางกับสังคมผู้ชายเป็นใหญ่ในสังคมญี่ปุ่น นอกจากนี้ผู้แต่งยังนำเสนอให้ตัวละครเอกหญิงมีการดำเนินชีวิตขัดแย้งกับค่านิยมที่ผู้หญิงมักจะแต่งงานก่อนอายุ 25 ปี และจะต้องออกจากงานมาทำหน้าที่แม่บ้าน เคโกะเป็นสาวโสด มีงานทำ และถึงแม้ว่าหลอนจะชักชวนให้ชิราสะมาอยู่ที่บ้านหลอน เพื่อจะลบล้างครหาในเรื่องการเป็นสาวโสดก็ตาม แต่หน้าที่ของผู้หญิงและผู้ชายกลับตรงกันข้ามกับค่านิยมของญี่ปุ่น กล่าวคือ ชิราสะปฏิเสธที่จะทำงานนอกบ้าน เขาขอหลบหนีจากสังคมโดยอาศัยอยู่แต่เพียงในบ้านพักของเคโกะเท่านั้น ทั้งนี้โดยมีเงื่อนไขว่าเคโกะจะต้องคอยดูแลเรื่องอาหารถึงแม้ว่าการดูแลเรื่องอาหารเป็นหน้าที่ของแม่บ้านตามค่านิยมของญี่ปุ่น แต่เคโกะก็ไม่ได้ปฏิเสธในการทำอาหารเลย หลอนแค่จัดอาหารง่ายๆเหมือนที่หลอนรับประทานในชีวิตประจำวันของหลอนอยู่แล้วให้ชิราสะรับประทาน จึงทำให้หลอนสวนทางกับการเป็นแม่บ้านในแบบฉบับของสังคมญี่ปุ่นโดยสิ้นเชิง ในทางตรงกันข้าม การจัดหาอาหารให้ชิราสะพร้อมกับการให้ที่พักอาศัยกลับทำให้เคโกะเองรู้สึกว่าการเลี้ยงดูสัตว์เลี้ยงตัวหนึ่งอยู่ จึงกล่าวได้ว่าผู้เขียนนำเสนอภาพลักษณ์ผู้ชายญี่ปุ่นที่ห่างไกลจากภาพลักษณ์ของผู้ชายที่มีอำนาจและสิทธิที่มากกว่าผู้หญิงในสังคมผู้ชายเป็นใหญ่ในญี่ปุ่นอย่างสิ้นเชิง ตัวละครชายใน

เรื่องนี้ถูกนำเสนอให้เป็นบุคคลที่ไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม ไม่มีความมุ่งมั่นทั้งในการดำเนินชีวิตและการทำงาน

อย่างไรก็ตามประเด็นการแปลกแยกทางสังคมไม่ใช่เรื่องใหม่แต่เป็นเรื่องที่ปรากฏมายาวนานในประวัติศาสตร์ โดยมีการนำมาใช้ในบริบทศาสนา เช่น “ความแปลกแยกที่มีต่อพระเจ้าโดยฉงนฉาคล์ รุสโซ เป็นคนแรกที่นำเอาจินตภาพที่ว่าด้วยความแปลกแยกนี้มาใช้” (ทวีป วรรดิกล, 2545 อ้างถึงใน เมธญา ล้อมวงศ์, 2559, น. 4) เมธญา ล้อมวงศ์ (2559, น. 4) กล่าวว่า การนำเสนอประเด็นความแปลกแยกในสังคมนั้นเป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของศาสตร์ต่าง ๆ หลายสาขา เช่น “จิตวิทยา ปรัชญา วรรณคดีหรือศิลปะ” โดยมักจะปรากฏในนวนิยายหรือภาพยนตร์สมัยใหม่ ตัวละครในสื่อดังกล่าวมักจะเป็นคนที่รู้สึกแปลกแยกจากสังคม รู้สึกโดดเดี่ยว ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม และในขณะเดียวกันก็มีความสับสนในอัตลักษณ์ของตนเอง สาคร สมเสริฐ (2556, น. 68) ได้ชี้แจงว่านิยามของการแปลกแยก (Alienation) ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยในหลากหลายความหมาย เช่น “การลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความแปลกแยก ภาวะแปลกแยก ภาวะความห่างเหิน ภาวะความออกห่าง เป็นต้น” แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นความหมายดังกล่าวล้วนกล่าวถึงการรู้สึกด้อยค่ากับตนเองอันเนื่องมาจากการรู้สึกไม่เป็นส่วนหนึ่งและไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม แนวคิดเรื่องความแปลกแยกนั้นได้รับความสนใจจากนักคิดและเป็นที่ถกเถียงกันมากมาย (“แนวคิดและทฤษฎีของความแปลกแยก”, ม.ป.ป.) ในขณะเดียวกัน สาคร สมเสริฐ (2556, น. 69) ก็ได้สรุปแนวคิดเรื่องนี้ไว้ว่าสนใจเช่นกัน จึงจะขอสรุปแนวคิดของผู้เขียนทั้งสองท่านมา กล่าวถึงในที่นี้ ความแปลกแยกแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ความแปลกแยกจากตัวเอง ความแปลกแยกจากผู้อื่น ความแปลกแยกจากการทำงาน ความแปลกแยกจากค่านิยมทางสังคม

ความแปลกแยกจากตัวเอง คือ การที่มนุษย์รู้สึกไม่พอใจกับสภาวะการเป็นอยู่ ณ ปัจจุบันของตนเอง อีกทั้งไม่พอใจกับความเป็นตัวเอง จึงพยายามไขว่คว้าหาสิ่งนอกกายมาทำให้ตนเองสบายใจ ภาวภูมิใจ หรือมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ การพยายามไขว่คว้าดังกล่าวแสดงออกมาทางพฤติกรรมของการบริโภคนิยม การแสดงตนว่าเป็นบุคคลประเภทวัตถุนิยม และการอุปโลกเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น การแสดงตัวตนทางเฟซบุ๊ก ด้วยความหวังว่าพฤติกรรมดังกล่าวจะสามารถเติมเต็มในสิ่งที่ขาดหายไปได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มักจะเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ (สาคร สมเสริฐ, 2556, น. 69)

ความแปลกแยกจากการทำงาน คือ มนุษย์ส่วนใหญ่ที่อยู่ในสถานะลูกจ้างถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้างในสังคมนิยม ผลผลิตทั้งหมดที่ลูกจ้างทำจะตกเป็นของนายจ้าง ลูกจ้างไม่มีส่วนในการเป็นเจ้าของผลงานนั้น ๆ ทั้ง ๆ ที่ลูกจ้างทุ่มเทเวลาทำงานให้กับนายจ้างวันละหลายชั่วโมง จึงทำให้ลูกจ้างรู้สึกว่าความเป็นมนุษย์ถูกลดคุณค่าลง เมื่อเป็นเช่นนี้พวกเขาจะรู้สึกท้อแท้และเบื่อหน่ายกับการทำงาน เมื่อมนุษย์รู้สึกว่าพวกเขาทำงานไม่คุ้มค่างับความเหนื่อยยาก ทำให้พวกเขา รู้สึกไม่พอใจกับงานที่ทำงาน ทำให้แปลกแยกจากหน้าที่การงาน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นได้จากการกระทำที่พวกเขาปฏิบัติในการทำงาน เช่น การมาทำงานสาย การไม่เอาใจใส่ในการทำงาน การแอบทำกิจกรรมอื่น ๆ ในขณะทำงาน การขาดงานโดยไม่มีเหตุผล เป็นต้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวล้วนแล้วแต่นำมาซึ่งความแปลกแยกจากหน้าที่การงาน (โคเซอร์, 2533, น. 18-21, สาคร สมเสริฐ, 2556, น. 70)

ความแปลกแยกจากผู้อื่น คือการขาดความสัมพันธ์กับผู้อื่น ทั้งนี้เนื่องจากความสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นไปอย่างฉาบฉวย มีเรื่องของธุรกิจหรือการงานเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงทำให้เกิดการเหลื่อมล้ำทางสถานะ ทำให้บุคคลผู้นั้นอาจจะรู้สึกว่าถูกกดขี่ข่มเหง ทำให้รู้สึกว่าตนเองด้อยค่า ความภาวภูมิใจใน

ความเป็นมนุษย์ลดน้อยลง บุคคลผู้นั้นจึงขาดความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้อื่น บุคคลผู้นั้นรู้สึกว่าเขาไม่ประสบความสำเร็จในการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น จึงทำให้บุคคลผู้นั้นอยากจะแยกตัวออกจากสังคม (“แนวคิดและทฤษฎีของความแปลกแยก”, ม.ป.ป.)

ความแปลกแยกจากค่านิยมทางสังคม คือ บุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับค่านิยมหรือข้อปฏิบัติทางสังคมที่กลุ่มคนส่วนใหญ่มีข้อตกลงร่วมกันและยินดีที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นั้น บุคคลเหล่านี้จะมีแนวคิดหรือแนวปฏิบัติเป็นของตนเองที่ไม่เหมือนกับค่านิยมของสังคม ด้วยความที่มีความคิดเรื่องแนวปฏิบัติต่างจากค่านิยมของส่วนใหญ่ในสังคม จึงทำให้คนกลุ่มนี้เป็นบุคคลที่สังคมไม่ยอมรับ จนทำให้กลุ่มคนเหล่านี้รู้สึกแปลกแยกจากสังคมในที่สุด (“แนวคิดและทฤษฎีของความแปลกแยก”, ม.ป.ป.)

บทความวิชาการนี้มีจุดประสงค์ในการศึกษาปัจจัยที่ทำให้ตัวละครเอกหญิงเคโกะมีความแปลกแยกจากสังคม โดยจะแบ่งเป็นสามประเด็น คือ 1. พฤติกรรมที่แตกต่างทำให้สังคมรู้สึกไม่ปลอดภัย 2. การไม่แต่งงานคือภาระของสังคม 3. การไม่ทำงานประจำทำให้สังคมเป็นห่วง

2. ผลการวิเคราะห์และอภิปราย

ความแปลกแยกทางสังคมของตัวละครเอกหญิงฟูรุคุระ เคโกะ เป็นกรณีที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้เขียนได้สะท้อนให้เห็นถึงการแทรกแซงของสังคมที่ทำให้ปัจเจกบุคคลสูญเสียความเป็นตัวเองเพื่อความพึงพอใจของสังคม ซึ่งความพึงพอใจของสังคมนั้นปรากฏออกมาทางค่านิยมต่าง ๆ ของสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้หนังสือเล่มนี้ได้แสดงให้เห็นว่าค่านิยมทางสังคมไม่ได้เป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอไป ค่านิยมทางสังคมอาจจะเป็นสิ่งที่เหลวไหล ไร้สาระและอาจจะทำร้ายมนุษย์คนหนึ่งที่มีความแตกต่างจากสังคม และถูกตราหน้าว่าเป็นมนุษย์ที่แปลกประหลาด ทั้งที่บุคคลผู้นั้นอาจจะไม่ได้ทำอะไรผิดเลยก็เป็นได้ แต่ความแตกต่างสร้างความรู้สึกไม่ปลอดภัยให้แก่ชนหมู่มากที่ยินยอมปฏิบัติตามกฎของสังคมและค่านิยม บทความนี้จึงศึกษาปัจจัยที่ทำให้กลุ่มชนส่วนใหญ่ของสังคมที่ยึดถือค่านิยมทางสังคมยิ่งกว่าสิ่งอื่นใดรู้สึกสิ้นคλον ซึ่งปัจจัยดังกล่าวแบ่งได้เป็นสามประเด็นหลักได้แก่ 1. พฤติกรรมที่แตกต่างทำให้สังคมรู้สึกไม่ปลอดภัย 2. การไม่ทำงานประจำทำให้สังคมเป็นห่วง 3. การไม่แต่งงานคือภาระของสังคม ดังจะได้กล่าวในรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 พฤติกรรมที่แตกต่างทำให้สังคมรู้สึกไม่ปลอดภัย

การมีพฤติกรรมที่แปลกไปจากคนหมู่มากมักถูกจับตามองด้วยความประหลาดใจ และจะถูกตราหน้าว่าเป็นมนุษย์ที่แปลกไปโดยปริยาย เฉากเช่นเดียวกับเคโกะ ตัวละครเอกหญิงในเรื่องนี้ หล่อนถูกตราหน้าว่าเป็นคน “แปลก” ตั้งแต่เด็กจนโต เด็กหญิงเคโกะในวัยเยาว์ถูกยึดยึดยึดคำว่า “แปลก” ให้โดยไม่ได้รับคำอธิบายจากผู้ใหญ่แต่อย่างใด ทั้งที่เคโกะไม่ได้เป็นเด็กที่มีปัญหาครอบครัว: “ฉันเติบโตในย่านที่พึกแถบชานเมือง เกิดในครอบครัวธรรมดา ๆ ถูกเลี้ยงมาโดยได้รับความรักตามปกติ แต่กลับเป็นเด็กที่โดนมองว่าประหลาดนิดหน่อย” (ชายากะ, 2561, น. 10) ถ้าพิจารณาเหตุการณ์ในวัยเด็กของเคโกะที่ทำให้หล่อนถูกมองว่าเป็นเด็ก “ประหลาด” จะพบว่าหล่อนไม่ได้มีเจตนาร้ายในสิ่งที่กระทำลงไป ไม่ว่าจะเป็นความคิดที่จะน่านกที่ตายแล้วกลับไปประกอบอาหารให้ครอบครัวรับประทาน เพราะเห็นว่าเป็นอาหารโปรดของพ่อ: “คุณพ่อชอบไก่ย่าง วันนี้เอาไอนี้ไปย่างกินกันเถอะ” (ชายากะ, 2561, น. 10) หรือการใช้พลั่วตีหัวเพื่อนนักเรียนชายที่กำลังทะเลาะกัน เพราะหล่อนอยากจะช่วยคลี่คลายสถานการณ์ให้ดีขึ้นหลังจากที่มีเพื่อน ๆ ร้องตะโกนว่า: “ใครก็ได้ช่วยหยุดที!” (ชายากะ, 2561, น. 12) ณ เวลานั้น หล่อนมีความบริสุทธิ์ใจตามประสาเด็กที่ไม่สามารถจะนั่งดูตายกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตรงหน้าได้ หล่อนรู้

อย่างเดี๋ยว่าตอนนั้นหล่อนต้องทำอะไรซักอย่างเพื่อจะหยุดความซุลมุนวุ่นวายตรงหน้าให้ได้: “เสียงกริตร้องดังขึ้น ฉันคิดว่า ฉันเหวอ ต้องหยุดสินะ จึงเปิดตู้เก็บเครื่องมือที่ด้านข้าง หยิบพลั่วข้างในออกมาแล้ววิ่งไปหาเด็กชายที่กำลังอาละวาด จากนั้นพาดพลั่วลงศีรษะของอีกฝ่าย” (ชายาเกะ, 2561, น. 12)

ผู้แต่งอาจจะต้องการสื่อความหมายของการเป็นคนที่ไม่แปลกแยกในสังคม กล่าวคือ การถูกตราหน้าว่า “ประหลาด” คือการไม่ปฏิบัติตนเหมือนกับคนส่วนใหญ่ในสังคมจึงไม่เป็นที่ยอมรับ จึงเป็นที่มาของการแปลกแยก อย่างไรก็ตามเคโกะไม่ได้มีความรู้สึกว่าเขาตนเองแปลกประหลาดไปจากผู้อื่นจากความรู้สึกของตนเอง แต่คนรอบข้างหล่อนเป็นคนยึดยึดความแตกต่างให้ สังคมเป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์ของการเป็นที่ยอมรับในสังคมขึ้นมา โดยมีแนวคิด แนวทางปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ให้สมาชิกในสังคมได้ถือปฏิบัติ แนวทางดังกล่าวคือค่านิยมของสังคม รวมไปถึงคุณธรรมต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ จึงแล้วแต่ว่าสังคมกำหนดว่าจะให้กฎเกณฑ์เป็นไปในทิศทางใด บางครั้งกฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้นก็ได้รับความนิยมนำไปปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายทั่วโลก ไม่เฉพาะสังคมใดสังคมหนึ่ง เช่นในเรื่องของคุณธรรม มนุษย์ส่วนใหญ่บนโลกนี้จะยึดหลักคุณธรรมเหมือนกัน กล่าวคือจะตัดสินว่าการกระทำใดผิดหรือถูกไปในทิศทางเดียวกัน ถึงแม้จะนับถือศาสนาต่างกันก็ตาม เช่น การฆ่าคน การทำร้ายผู้อื่น การชิงทรัพย์ เป็นการกระทำที่เลวร้าย ไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไป ความคิดของเคโกะที่อยากจะนำคนที่ตายแล้วกลับบ้านไปทำอาหารให้สมาชิกในครอบครัวรับประทานแทนการฝังนกน้อยตัวนั้น และแสดงความอาลัยอย่างที่คนอื่นกระทำกัน จึงทำให้แม่ของเคโกะตกใจเป็นอย่างมาก แม่ไม่พยายามที่จะอธิบายเหตุผลให้หล่อนเข้าใจว่าทำไมหล่อนควรจะนำไปฝังและรู้สึกเสียใจกับการตายของนก ทั้ง ๆ ที่โดยเนื้อแท้แล้วหล่อนไม่ได้มีจิตใจโหดเหี้ยม เพียงแค่หล่อนคิดต่างด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ด้วยความคิดหวังดีแบบเด็กๆว่าในเมื่อนกได้ตายไปแล้วก็ยกนำไปเกิดประโยชน์ได้อีก หรือกระทั่งการใช้พลั่วพาดศีรษะเด็กนักเรียนชายที่ทะเลาะกันอยู่ให้หยุดการกระทำที่ไม่พึงประสงค์ หล่อนไม่ได้นิ่งดูเฉยแล้วมองดูการทะเลาะกันด้วยความสนใจ แต่หล่อนกลับเลือกที่จะช่วย แต่การช่วยเหลือของหล่อนไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมที่ผู้คนรอบข้างตกใจกับการกระทำของหล่อน

สำหรับผู้อื่นการกระทำของเคโกะอาจจะดูป่าเถื่อน แต่สำหรับหล่อนคือการยื่นมือเข้าไปช่วยเหลืออย่างจริงใจ เหตุการณ์ครั้งนี้ก็เป็นอีกครั้งที่ไม่มีใครอธิบายให้หล่อนทราบว่าหล่อนทำอะไรผิด ทั้งที่เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นที่โรงเรียน คุณครูจึงน่าจะเป็นผู้ที่ให้คำอธิบายกับหล่อนได้ดีที่สุด แต่กับตรงกันข้ามครูกลับเป็นคนที่ทำตัวไม่ถูก ควบคุมสถานการณ์ไม่ได้ ครูกลับเป็นฝ่ายต้องการคำอธิบายจากเด็ก โดยไม่คิดจะมีคำอธิบายให้เด็กว่าทำไมการกระทำของเด็กจึงไม่ถูกต้อง: “พวกครูที่วิ่งเข้ามาเมื่อเห็นภาพอันน่าสลดใจก็ตกตะลึง แล้วเรียกร้องคำอธิบายจากฉัน” (ชายาเกะ, 2561, น. 13) เคโกะมีคำถามที่ไม่มีใครให้คำตอบว่าหล่อนทำอะไรผิด: “ฉันมองแม่ที่ไม่รู้ว่าทำไมต้องก้มศีรษะให้ครูแล้วพูดด้วยสีหน้าเคร่งเครียดว่า “ขอโทษค่ะ ขอโทษค่ะ...” จากนั้นก็คิดว่าสิ่งที่ตัวเองทำคงเป็นเรื่องที่ไม่ดีเท่าไร แต่ก็ไม้อาจเข้าใจได้เลยว่ามันเป็นเพราะอะไร”(ชายาเกะ, 2561, น. 13)

ส่วนเหตุการณ์อีกครั้งที่หล่อนทำผิดพลาดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ด้วยความเจตนาดีคืออยากหยุดความวุ่นวายที่เกิดขึ้น คือการดึงกระโปรงกับกางเกงในของครูสาวที่กำลังโกรธและแสดงพฤติกรรมรุนแรงโดยใช้สมุดพาดโต๊ะและส่งเสียงดัง เพื่อนๆในห้องต่างตกใจกลัวเลยขอร้องให้คุณครูหยุดการกระทำดังกล่าว จะเห็นได้ว่าครั้งนี้เคโกะพยายามยุติความรุนแรงจากการร้องหาความช่วยเหลือของเพื่อนๆอีกเช่นกัน จากเหตุการณ์ดังกล่าวพบว่าทุกคนพุ่งเป้าจับตามองก็แต่เพียงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากมีเหตุการณ์รุนแรงต่าง ๆ โดยไม่มีใครพยายามจะหาเหตุผลกลับกับการกระทำของเคโกะที่พยายามจะช่วยเหลือผู้อื่นโดยการพยายามยุติความรุนแรงนั้นๆเลยซักนิด ไม่มีใครสืบสวนการกระทำของ

เด็กผู้ชายที่ทะเลาะกัน หรือพฤติกรรมมารสดีแตกของคุณครูสาว ทุกคนแค้นองที่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของเคโกะ และเหยื่อของความฉาบฉวยคือเคโกะผู้ถูกตกเป็นเหยื่อของสังคมและถูกตราหน้าว่า “แปลก” และ “ประหลาด” แม้แต่แม่ของหล่อนก็ไม่พยายามทำความเข้าใจลูกสาวตนเอง: “ทำไมเคโกะถึงไม่เข้าใจกันนะ...” (ชายากะ, 2561, น. 14)

จากเหตุการณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าครอบครัวซึ่งประกอบไปด้วย พ่อ แม่ พี่น้อง เป็นสังคมแรกของเด็ก ถัดมาสังคมที่โรงเรียนที่ประกอบด้วย คุณครูและเพื่อน ๆ เป็นสังคมแหล่งที่สองของเด็ก สังคมทั้งสองที่นี้ถือว่ามีอิทธิพลในการเจริญเติบโตทั้งในด้านความคิดและร่างกายของเด็กเป็นอย่างมาก แต่เป็นสิ่งน่าเศร้าที่ครอบครัวและโรงเรียนกลับไม่มีจุดยืนที่แน่นอน ไม่สามารถรับมือกับการกระทำที่แตกต่างออกไปของเด็กได้ จึงทำให้พวกคุณครูสับสน กระวนกระวายใจกับพฤติกรรมของเด็ก สิ่งที่พวกเขาสามารถแก้ปัญหาได้ดีที่สุด คือการลงโทษเด็ก เพื่อยุติความสับสนที่เกิดขึ้นในตัวผู้ใหญ่เอง การลงโทษที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้คือการตีตราให้เด็กอย่างเคโกะเป็นเด็ก “ประหลาด” เพื่อให้ผู้ใหญ่จะได้ไม่ต้องเสียเวลาในการแก้ปัญหานี้อีกต่อไป การบ้อยความผิดให้คนที่แตกต่างออกไปจึงเป็นการกระทำที่ง่ายดายที่สุด

ผู้เขียนได้นำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านทางตลกร้าย (dark humor) ซึ่งทำให้การนำเสนอความแปลกแยกของเคโกะเป็นไปอย่างเฉียบคมการทำให้เคโกะไม่รู้สึกรู้สากับการกระทำที่ “รุนแรง” ในสายตาผู้อื่น ทำให้หล่อนดูเหมือนคนเลือดเย็น แต่ในขณะเดียวกันผู้อ่านกลับไม่รู้สึกรู้สึกในแง่ลบกับการกระทำของหล่อน แต่กลับรู้สึกเอ็นดูและอึดอัดกับความไร้เดียงสาของเด็กหญิงเคโกะ ทั้งที่เหตุการณ์เหล่านี้คงไม่สนุกกับผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์เลยสักนิด จากกรกระทำที่ไร้เดียงสาของหล่อนและการเป็นคนมีจิตใจดี หล่อนจึงให้ความสำคัญกับความรู้สึกของคนรอบข้างมากกว่าตนเองเสมอมา ในความเป็นจริงเคโกะไม่ได้รู้สึกอะไรมากมายกับการถูกมองว่าเป็นคน “ประหลาด” แต่หล่อนไม่อยากจะเห็นคนรอบข้างไม่สบายใจโดยเฉพาะครอบครัวของหล่อน หล่อนจึงตัดสินใจที่จะไม่ทำตามความคิดของตนเองอีกต่อไป แต่เลือกที่จะใช้ความเจ็บปวดปัญหาต่างๆแทน

แม้ว่าพ่อกับแม่จะสับสนทำอะไรไม่ถูก แต่พวกท่านก็ยังรักและเอ็นดูฉัน
ฉันไม่ได้มีเจตนาจะทำให้พ่อกับแม่เศร้าเสียใจหรือต้องไปขอโทษ
ผู้คนมากหน้าหลายตา จึงตัดสินใจปิดปากเงียบเท่าที่ทำได้ เมื่ออยู่บนรถ
บ้าน ฉันหยุดทำตามความคิดตัวเองโดยสิ้นเชิง แล้วเลือกเลียนแบบไม่
ทำตามคำชี้แนะของใครสักคนอย่างใดอย่างหนึ่ง

(ชายากะ, 2561, น. 14)

การกระทำดังกล่าวพิสูจน์ได้ว่าหล่อนไม่ได้มีจิตใจคิดร้ายกับใครเลย เมื่อรู้ว่าตนเองสร้างปัญหาให้กับคนรอบข้างจริง ทั้งที่ไม่ได้รับการอธิบายก็ยอมปรับตัวโดยไม่มีเงื่อนไข โดยไม่ได้ตระหนักว่าการเปลี่ยนแปลงเพื่อผู้อื่นจะทำให้ความเป็นตัวเองหายไป เคโกะไม่ได้แสดงอาการอึดอัดหรือรู้สึกหงุดหงิดที่ต้องเปลี่ยนแปลงตนเอง จะเห็นว่าหล่อนให้ความสำคัญกับปฏิริยาคนรอบข้างและเป็นห่วงความรู้สึกของคนอื่นมากกว่าตนเอง: “พอเห็นฉันไม่พูดอะไรนอกเหนือจากเรื่องจำเป็น และไม่ทำอะไรเองโดยพลการ พวกผู้ใหญ่ก็ทำท่าทางโล่งใจ” (ชายากะ, 2561, น. 14) จะเห็นได้ว่าผู้ใหญ่เป็นตัวการสำคัญในการทำร้ายและทำลายเด็กด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์เช่นกัน เพียงเพื่อจะให้ตนเองรู้สึกสบายใจ โดยไม่ได้คิดที่จะเอาใจใส่กับพฤติกรรมของเด็กอย่างแท้จริง การกระทำที่ตอกย้ำการไม่มีเหตุผลของผู้ใหญ่คือตอน

ที่แม่ดูว่าน้องสาวของเคโกะ หล่อนจึงเข้าไปถามแม่ถึงเหตุผลที่จะต้องดูน้อง แต่ผลลัพธ์ที่ได้กลับมาคือแม่หยุดดูน้อง แต่ไม่มีเหตุผลให้หล่อนแต่อย่างใด ยิ่งทำให้ผู้อ่านเห็นความเลวร้ายของสังคมที่หล่อนอาศัยอยู่

ความแปลกแยกที่สังคมพยายามยึดเยียดให้เคโกะเลวร้ายมากยิ่งขึ้นเมื่อมีการเลื่อนชั้นความ “แปลก” ของหล่อนให้เป็นอาการป่วย แม้แต่ครอบครัวของหล่อนเองก็ยังมองพฤติกรรมของหล่อนว่าเป็นอาการป่วย แม้จะได้ยินพ่อแม่ปรึกษากันเรื่องอาการป่วยของหล่อน: “ต้องทำยังไงถึงจะ ‘หายดี’ นะ” (ชายากะ, 2561, น. 15) หล่อนก็ไม่ได้โกรธหรือขุ่นเคืองแต่อย่างใด แต่กลับมองในแง่ดีว่าพวกท่านมีความเป็นห่วงเป็นใยให้แก่หล่อนอยู่ตลอดเวลา แสดงให้เห็นว่าต่อให้หล่อนพยายามที่จะปรับตัวเข้ากับคนอื่นแค่ไหน แต่ครอบครัวกลับไม่ใส่ใจในการกระทำของหล่อนเลยซักนิด เคโกะจึงเติบโตมาเป็นผู้ใหญ่ที่ตระหนกอยู่เสมอว่าตัวเอง “แปลก” กว่าคนอื่นทั้งยังมี “อาการป่วย” อีกด้วย ความแปลกแยกดังกล่าวจัดเป็นความแปลกแยกจากผู้อื่นและความแปลกแยกจากค่านิยมทางสังคม ความแปลกแยกที่สังคมพยายามยึดเยียดให้เคโกะทำให้หล่อนหาทางที่จะมีที่ยืนในสังคม พยายามที่จะหาที่ใดที่หนึ่งที่จะทำให้หล่อนมีความสุข รู้สึกปลอดภัยและเป็นส่วนหนึ่งของที่นั่น ในที่สุดหล่อนก็หาที่แห่งนั้นจนเจอ ซึ่งก็คือร้านสะดวกซื้อนั่นเอง

2.2 การไม่ทำงานประจำทำให้สังคมเป็นห่วง

การทำงานพิเศษไปตลอดชีวิตถือว่าเป็นสิ่งแปลกที่สังคมญี่ปุ่นไม่ยอมรับ และมองว่าการทำงานประจำคือสิ่งที่มีคุณค่า ชายากะจึงสะท้อนให้เห็นว่าผู้ที่ทำงานพิเศษตลอดชีวิตจะถูกสังคมตีตราให้เป็นคนนอกของสังคม ในขณะที่คนทำงานประจำจะถูกจัดให้เข้าไปอยู่ในกลุ่ม การเป็นคนนอกของสังคมจะไม่ก่อปัญหาให้กับเคโกะเลยถ้าคนในสังคมไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของหล่อน คนรอบข้างหล่อนไม่อาจจะเป็นครอบครัวและเพื่อนเป็นห่วงหล่อนมาก เนื่องจากหล่อนไม่ยอมทำงานประจำที่ ทั้งที่อายุมากแล้ว แต่เคโกะก็ยังเดินทางมาทำงานพิเศษที่ร้านสะดวกซื้อต่อไป เพราะว่าสำหรับเคโกะนั้นการทำงานที่ร้านสะดวกซื้อมีความหมายลึกซึ้งกับหล่อนมากกว่าที่คนภายนอกเข้าใจ เหตุผลหลัก ๆ ที่ทำให้เคโกะชื่นชอบการเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้อมีอยู่ 3 ประการคือ 1. เนื่องจากร้านสะดวกซื้อเป็นสถานที่ที่เชื่อมต่อกับหล่อนกับสังคมคนหมู่มากและค่านิยมของสังคม 2. การเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้อทำให้หล่อนค้นพบตนเอง 3. สังคมการทำงานที่ร้านสะดวกซื้อไม่มีใครสนใจชีวิตส่วนตัวของหล่อน

หล่อนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเมื่ออยู่ที่ร้านสะดวกซื้อ การดำรงชีวิตอยู่ที่ร้านสะดวกซื้อทำให้หล่อนเป็น “มนุษย์ธรรมดา” กล่าวคือหล่อนจะเรียนรู้การเข้าสังคมจากเพื่อนร่วมงานและนำมาเลียนแบบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแต่งกาย กิริยาท่าทาง การพูดจา ล้วนแล้วแต่ลอกเลียนแบบมาจากเพื่อนร่วมงานทั้งสิ้น เพราะหล่อนเข้าใจว่าการเลียนแบบเป็นสิ่งที่กระทำต่อเนื่องกันมาเรื่อย ๆ จากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง และการกระทำดังกล่าวจะทำให้คงความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้: “ฉันคิดว่าคนส่วนใหญ่ก็จะเป็นแบบนี้แหละ มั้ง ก่อนหน้านี้ตอนที่พรรคพวกในวงของคุณซุงวาระไพล่นำมาที่ร้านพวกเด็กสาวก็แต่งตัวและใช้ชีวิตเหมือนคุณซุงวาระ... วิถีพูดของตัวเองก็อาจจะถ่ายทอดสู่ใครบางคนเหมือนกัน ฉันคิดว่าพวกเราคงอยู่เป็นมนุษย์ต่อไปได้เรื่อย ๆ ในขณะที่ถ่ายทอดให้กันและกันแบบนี้” (ชายากะ, 2561, น. 29-30)

การเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้อกับการค้นพบตนเอง เป็นประเด็นที่น่าสนใจ เนื่องจากคนทั่วไปคงไม่คิดว่าจะมีใครค้นพบตนเองจากการเป็นพนักงานพิเศษที่ร้านสะดวกซื้อได้ แต่ชายากะได้นำเสนอการค้นพบตนเองจากการทำงานร้านสะดวกซื้อได้อย่างสร้างสรรค์ กล่าวคือเคโกะรู้สึกว่าร้าน

เป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงานจากผลการทำงานของหล่อน จะเห็นได้ว่าหล่อนได้รับคำชมจากผู้จัดการร้านตั้งแต่การทำงานวันแรกว่าทำงานได้ขยันขันแข็ง กระตือรือร้น สำหรับคนที่ไม่เคยได้รับคำชมมีแต่คำติเตียนมาตลอดชีวิตอย่างเคโกะรู้สึกว่าการได้รับคำชมจากเพื่อนร่วมงานมีความหมายกับหล่อนมาก เพราะนั่นแสดงให้เห็นว่ามีคนที่เห็นคุณค่าในตัวหล่อนและความสามารถของหล่อน: “คุณฟูรุคะระ ยอดไปเลย สมบูรณ์แบบ! เพิ่งคิดเงินเป็นครั้งแรก แต่เอื่อยเอี้ยตึมาก! แบบนั้นแหละแบบนี้! เอ้ามาแล้ว ลูกค้าท่านต่อไป!” (ชาຍากະ, 2561, น. 25) จะเห็นได้ว่า เคโกะรู้สึกดีใจมากที่ได้รับคำชมรับจากหัวหน้างานซึ่งเปรียบเสมือนการยอมรับจากสังคม และนั่นเป็นครั้งแรกที่ทำให้หล่อนไม่ได้รู้สึกว่าเป็นคนนอกอีกต่อไป: “ตอนนั้นเอง ฉันกลายเป็นชิ้นส่วนของโลกนี้สำเร็จเป็นครั้งแรก เวลานี้ฉันรู้สึกว่าตัวเองถือกำเนิดแล้ว ตัวฉันในฐานะชิ้นส่วนปกติของโลกได้ถือกำเนิดจริงๆ ในวันนี้เอง” (ชาຍากະ, 2561, น. 25)

นอกเหนือจากการเป็นที่ยอมรับและมีตัวตนเมื่อได้ทำงานที่ร้านสะดวกซื้อแล้วหล่อนยังรู้สึกปลอดภัย เพราะไม่มีใครให้ร้ายหรือตำหนิติเตียนหล่อนในเวลาที่หล่อนทำงาน จะเห็นว่าเวลาที่หล่อนไปพบปะเพื่อนสมัยมัธยม ก็มักจะมีคำถามเรื่องการทำงานพิเศษกับการไม่แต่งงานเกิดขึ้นตลอดเวลา ทำให้หล่อนรู้สึกอึดอัด หล่อนจึงมักอยากจะทำกลับมาร้านเร็วๆ เสมอ จะเห็นได้ว่าแผนการคิดอยากจะทำกลับบ้าน แต่หล่อนกลับคิดถึงร้านสะดวกซื้อเป็นที่แรก หรือเมื่อหล่อนอยากหลีกเลี่ยงจากสังคม: “ฉันอยากฟังเสียงของร้านสะดวกซื้อขึ้นมาอย่างบอกไม่ถูก ขากลับจากบ้านของมิโฮะจึงโผล่หน้าไปที่ร้านช่วงเย็น” (ชาຍากະ, 2561, น. 79) หลุมหลบภัยของหล่อนก็คือร้านสะดวกซื้ออีกเช่นกัน อาจจะกล่าวได้ว่าร้านสะดวกซื้อเป็นเสมือนที่พักใจหรือหลุมหลบภัยให้เคโกะยามมีเรื่องทุกข์ใจ บ้านหรือห้องพักสำหรับเคโกะไม่ได้เป็นอะไรมากไปกว่าที่สำหรับซุกหัวนอน แม้แต่ตอนเข้านอนหล่อนก็มักจะนึกถึงร้านสะดวกซื้อเพื่อจะทำให้หล่อนนอนหลับได้ เคโกะให้ความสำคัญกับร้านสะดวกซื้อซึ่งเป็นสถานที่ทำงานของหล่อนราวกับว่าหล่อนเป็นเจ้าของเสียเอง หล่อนจะใส่ใจในทุกรายละเอียดของร้านที่จะสามารถเพิ่มยอดขายในแต่ละวันได้ นอกจากนี้หล่อนยังเดินสำรวจบริเวณรอบๆ ร้านที่หล่อนทำงานว่ามีร้านคู่แข่งหรือไม่ และมีผู้คนประเภทไหนบ้างที่มีแนวโน้มจะเป็นลูกค้าที่ร้านสะดวกซื้อ: “วันนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลง อะไรใหญ่โตเป็นพิเศษ แต่มีตึกขึ้นใหม่อยู่ใกล้ ๆ หากสร้างเสร็จ ลูกค้าน่าจะเพิ่มขึ้นอีก ฉันจารึก เรื่องนั้นไว้ในสมองขณะเดินไปถึงร้าน...” (ชาຍากະ, 2561, น. 43) ยิ่งไปกว่านั้นหล่อนยังคิดว่าร่างกายหล่อนเป็นส่วนหนึ่งของร้านสะดวกซื้ออีกด้วย: “...พอคิดว่าร่างกายส่วนใหญ่ของฉันสร้างขึ้นจากวัตถุของร้านสะดวกซื้อ ก็รู้สึกได้ว่าตัวเองกลายเป็นส่วนหนึ่งของร้านนี้ เหมือนกับชิ้นวางสินค้าเบ็ดเตล็ดหรือเครื่องทำกาแฟนั้นแหละ” (ชาຍากະ, 2561, น. 26)

เหตุผลประการสุดท้ายคือการที่ไม่มีใครเข้ามายุ่งวุ่นวายกับชีวิตส่วนตัวของเคโกะ เพราะนั่นหมายความว่าไม่มีใครมาตอกย้ำ “ความผิดปกติ” ของหล่อน จะเห็นว่าหล่อนรู้สึกเป็นตัวของตัวเองไม่อึดอัดในขณะที่ทำงานที่ร้านสะดวกซื้อเลย หล่อนไม่เคยรอให้ถึงเวลาเลิกงานเร็ว ๆ แม้แต่สักครั้งหนึ่ง แต่ในตอนท้ายของเรื่องที่เพื่อนร่วมงานของหล่อนเริ่มเข้ามาสนใจในชีวิตคู่ของหล่อน หล่อนจึงเริ่มรู้สึกไม่ปลอดภัยเหมือนเก่า ซึ่งการแปลกแยกเรื่องการทำงานนั้นจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป ถึงแม้ว่างานของเคโกะจะเป็นแค่งานพิเศษแต่หล่อนก็ตั้งใจทำงาน อุทิศชีวิตและเวลาให้กับการทำงานอย่างเต็มที่ต่างกับคนส่วนใหญ่ที่ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นพนักงานประจำ พนักงานประจำส่วนใหญ่แล้วนั้นได้รับการยอมรับจากสังคมก็จริง แต่จะมีสักกี่คนที่ตั้งใจทำงาน อุทิศชีวิตและเวลา ให้ความรักกับองค์กรได้เหมือนกับเคโกะ ตรงกันข้ามพนักงานประจำหรือมนุษย์เงินเดือนมักจะทำแบบขอไปทีหรือเข้าขามเยินขามเพราะคิด

ว่าตนเองเป็นแค่ลูกน้อง ไม่ใช่เจ้าของบริษัท เมื่อเปรียบเทียบกับเคโงะช่างเป็นการกระทำที่น่าละอายยิ่งนักและสมควรจะเป็นการกระทำที่น่ารังเกียจ แต่จะเห็นว่าไม่มีตัวละครตัวไหนพูดถึงประเด็นนี้เลย กลับกลายเป็นว่าการตั้งใจทำงานของหล่อนได้รับความชื่นชมและเห็นค่าเฉพาะในที่ทำงานของหล่อนเท่านั้น

ยิ่งไปกว่านั้นร้านสะดวกซื้อยังเปรียบเสมือนสถานที่ที่ทำให้หล่อนค้นพบตนเอง หลังจากที่ชิราอะแนะนำให้เคโงะไปทำงานประจำทำนั้น หล่อนก็ตัดสินใจลาออกจากพนักงานร้านสะดวกซื้อ ช่วงเวลาที่หล่อนอยู่บ้านเฉยๆ หล่อนก็รู้สึกเสียศูนย์ และรู้สึกว่าตนเองไม่มีความหมายและไม่จูงมุงหมายในชีวิต และคิดถึงแต่ร้านสะดวกซื้ออยู่ตลอดเวลา และเมื่อถึงเวลาที่หล่อนต้องไปสัมภาษณ์ทำงานประจำ หล่อนเกิดเปลี่ยนใจอย่างกะทันหันเพราะรู้ตนเองแล้วว่าไม่มีที่ไหนที่เหมาะสมกับหล่อนเหมือนกับการทำงานที่ร้านสะดวกซื้อ หล่อนจึงตัดสินใจกลับไปเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้ออีกครั้งในท้ายที่สุด ในการค้นพบตัวเองครั้งนี้ดูเหมือนว่าหล่อนจะตั้งใจมากและไม่สนใจว่าจำเป็นจะต้องมีชิราอะอยู่ในชีวิตอีกหรือไม่: “ไม่ค่ะ ต่อให้ไม่มีใครอนุญาต แต่ฉันก็เป็นพนักงานร้านสะดวกซื้อ สำหรับฉันที่เป็นมนุษย์ การมีคุณชิราอะอยู่ด้วยอาจจะทำให้สะดวกกว่า ทั้งครอบครัวและเพื่อนพ้องก็พากันวางใจและยอมรับได้ แต่สำหรับฉันที่เป็นสัตว์ซึ่งมีชื่อว่าพนักงานร้านสะดวกซื้อ ตัวคุณไม่มีความจำเป็นเลยซึ่กนิด” (ชายากะ, 2561, น. 150) ในตอนท้ายของเรื่องเมื่อเคโงะต้องเลือกระหว่างการทำงานพิเศษกับการทำงานประจำ

ท้ายที่สุดหล่อนก็ตัดสินใจและเลือกทางเดินให้กับชีวิตได้ โดยที่ไม่สนใจค่านิยมของสังคม ดังจะเห็นว่ามีความคำพูดของหล่อนหลายประโยคหลังจากที่ปฏิเสธไม่ไปสัมภาษณ์งานประจำว่าล้วนแล้วแต่ตอกย้ำความมั่นใจในการเกิดมาเพื่อเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้อ และร้านสะดวกซื้อคือสถานที่ที่หล่อนใช้เป็นທີ່ประกาศถึงการมีตัวตนของหล่อนเอง เช่น “เสียงของร้านสะดวกซื้อทะลักเข้ามาในร่างกายไม่ยอมหยุด ฉันเกิดมาเพื่อรับฟังเสียงนี้ค่ะ” (ชายากะ, 2561, น. 149), “ฉันรู้ตัวแล้วค่ะ นอกจากเป็นมนุษย์แล้ว ฉันเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้อ ต่อให้เป็นสิ่งผิดเพี้ยนในฐานะมนุษย์ ต่อให้ดำรงชีวิตไม่ได้จนต้องตายข้างถนน แต่ฉันก็หนีจากเรื่องนั้นไม่ได้ เซลล์ทุกส่วนของฉันมีอยู่เพื่อร้านสะดวกซื้อค่ะ” (ชายากะ, 2561, น. 149-150), “ไปด้วยไม่ได้หรอกค่ะ ฉันเป็นสัตว์ที่มีชื่อว่าพนักงานร้านสะดวกซื้อ ฉันไม่สามารถหักหลังสัญญาขัตญาณนั้นได้” (ชายากะ, 2561, น. 150) และ “ฉันมองร่างตัวเองสะท้อนบนกระจกหน้าต่างร้านสะดวกซื้อที่เพิ่งออกมาเมื่อครู่ในทันที พอคิดว่าทั้งมือและเท้าคู่นี้มีไว้เพื่อร้านสะดวกซื้อ ก็รู้สึกเป็นครั้งแรกว่าตนเองที่อยู่ภายในกระจกเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความหมาย” (ชายากะ, 2561, น. 151)

การแปลกแยกในประเด็นนี้จัดว่าเป็นการแปลกแยกจากค่านิยมของสังคม ถึงแม้ว่าจะดูเหมือนว่าหล่อนมีการแปลกแยกจากตัวเองบ้าง แต่เป็นเพราะแรงกดดันจากสังคม ท้ายที่สุดแล้วเคโงะไม่ได้มีสภาวะแปลกแยกจากตนเอง ถึงแม้ว่าในตอนแรกๆอาจจะมีสับสนอยู่บ้างก็ตาม แต่ท้ายที่สุดแล้วหล่อนก็เลือกที่จะไม่สนใจว่าสังคมจะคิดอย่างไร ไม่สนใจว่าหล่อนจะแปลกแยกจากสังคมหรือไม่ หล่อนเลือกที่จะทำตามหัวใจปรารถนา ตามสิ่งที่ทำแล้วตนเองมีความสุข นั่นคือการตัดสินใจและมีความมุ่งมั่นในการเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้อนั่นเอง

2.3 การไม่แต่งงานคือภาระของสังคม

ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าภาวะการเป็นโสดนั้นไม่ได้ทำให้บุคคลผู้ที่ดำรงอยู่ในสถานะนั้นรู้สึกแปลกแยก แต่สังคมต่างหากที่เป็นกังวลและยึดยึดความแตกต่างให้กับกลุ่มคนดังกล่าว จะเห็นว่าผู้ที่ต้องเผชิญกับการถูกบังคับทางสังคมให้มีคู่ครองมีทั้งเพศหญิงและเพศชาย เคโงะตัดสินใจแก้ปัญหาที่คนรอบข้างกังวลเกี่ยวกับหล่อนโดยการประกาศให้ทุกคนรับรู้ว่าการใช้ชีวิตอยู่กับชิราอะ การนำเอาชาย

ขอหญิงชายสองคนมาอยู่ร่วมกัน โดยที่ทั้งคู่ไม่ได้มีความรักต่อกัน มีหน้าซ้ำชิราสะยังประกาศกร้าวว่า เขาไม่สามารถจะมีความรู้สึกทางเพศกับผู้หญิงแบบเคโกะได้ ส่วนตัวของเคโกะเองก็ไม่ได้รู้สึกถึงความต้องการทางเพศเป็นสิ่งสำคัญ หรือโยยหาความรักความใคร่แต่อย่างใด แต่เนื่องจากสองคนนี้ถูกค่านิยมของสังคมบังคับ เลยต้องร่วมมือกันเพื่อจะหลุดพ้นจากการเป็นผู้ต้องหาทางสังคม ชายจะแนะนำเสนอความกระอักกระอ่วนของคนสองคนที่ไม่ได้รักใคร่ชอบพอกันแต่ต้องมาอยู่ด้วยกันเพราะสังคมบังคับ และเพื่อการได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมถือเป็นการนำเสนอแบบตลกร้าย (dark humor) อีกเช่นกัน

นอกเหนือจากเคโกะที่เป็นคนชายขอบเนื่องจากไม่มีคุณสมบัติมาตรฐานตามค่านิยมที่สังคมวางไว้ กล่าวคือ ไม่ทำงานประจำและไม่แต่งงานเมื่อถึงวัยอันสมควร ผู้เขียนยังแนะนำให้ผู้อ่านรู้จักกับตัวละครชายอีกหนึ่งตัวคือ ชิราสะที่เป็นเสมือนตัวละครคนละขั้ว (foil character) ของเคโกะ ซึ่งจะเสริมให้ตัวละครเอกหญิงมีความแปลกแยกน้อยกว่าตัวละครชายและย้ำเน้นความเป็นคนขี้แพ้ของตัวละครชายให้เด่นชัดมากขึ้น ทั้งนี้ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นว่าไม่เพียงแต่ผู้หญิงเท่านั้นที่ประสบปัญหาความแปลกแยกแต่ผู้ชายก็เช่นเดียวกัน มากไปกว่านั้นผู้ชายอาจจะประสบปัญหาความแปลกแยกทางสังคมมากกว่าผู้หญิงด้วยซ้ำ ชายจะได้นำเสนอตัวละครชาย ชิราสะให้เป็นผู้ชายที่ไม่เอาไหน ไม่มีงานประจำทำ จึงมาสมัครทำงานพิเศษที่ร้านสะดวกซื้อแห่งเดียวกับที่เคโกะทำงานอยู่ ถึงแม้จะมีความเหมือนกันตรงที่ต่างคนต่างประสบปัญหาเรื่องความแปลกแยก แต่ในส่วนอื่น ๆ ถือว่าชิราสะมีความแตกต่างจากเคโกะโดยสิ้นเชิง ชิราสะมีความเกียจคร้าน ไม่สนใจทำงาน ไม่มีความกระตือรือร้นในการเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้อเลยแม้แต่ซักรุ่นเดียว

ผู้เขียนใช้กลวิธีความขัดแย้ง (irony) มาแนะนำให้เห็นถึงความไม่รับผิดชอบ ไร้ระเบียบวินัยของตัวละครเอกชายผ่านทางทัศนคติ คำพูด และการกระทำของเขา ตอนเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้อก็ไม่ตั้งใจทำงาน ไม่ตรงต่อเวลา ไม่มีระเบียบวินัย ไม่สนใจที่จะจัดวางเรียงสินค้าให้เป็นหมวดหมู่: “ฉันคิดเครื่องคิดเงินต่อไปซักรุ่น เมื่อแถวของช่วงพิคตอนเข้าหมดลงแล้วไปตุลาคเลา ก็ไม่เห็นตัวคุณชิราสะ เครื่องตีம்பรรจุกล่องเรียงกันมั่วซั่ว มีนมวัวเรียงอยู่ตรงจุดที่ควรจะเป็นน้ำส้ม” (ชายากะ, 2561, น. 51) ทำงานอย่างขอไปที และไม่มีจรรยาบรรณในการเป็นพนักงานที่ดีโดยการพยายามจับลูกค้าสาว ในขณะที่ทำงานอยู่นั้นเขาก็จะกล่าวดูถูกอาชีพพนักงานร้านสะดวกซื้ออยู่ตลอดเวลาว่าเป็นคนระดับล่างทั้ง ๆ ที่ตนเองก็ทำงานเดียวกันนั้น: “ถึงจะวางอำนาจยังไง แต่ผู้จัดการร้านที่ถูกจ้างในร้านเล็ก ๆ แบบนี้ ก็เป็นพวกขี้แพ้นั้นแหละครับ พวกชนชั้นล่างอย่ามาทำอวดเบ่งเซ่ โอ้เว้ย....” (ชายากะ, 2561, น. 66) หรือ

ร้านนี้มีแต่พวกชนชั้นล่างนะครับ ไม่ว่าร้านสะดวกซื้อที่ไหนก็เหมือนกันหมดแม่บ้านที่รายได้ของสามีอย่างเดียวไม่พอใช้ ฟริเตอร์ที่ไม่ได้วางแผนดำเนินชีวิตในอนาคตสักเท่าไร นักศึกษาก็ด้วย มีแต่นักศึกษาระดับล่างที่ไปทำงานพิเศษรายได้ดีอย่างครูสอนพิเศษตามบ้านไม่ได้ แล้วก็คนต่างชาติที่มาทำงานต่างถิ่น มีแต่พวกชนชั้นล่างจริง ๆ

(ชายากะ, 2561, น. 67)

จะเห็นได้ว่าคำพูดว่ากล่าวถากถางผู้อื่นนั้นล้วนแล้วแต่ตรงกับพฤติกรรมของเขาเองทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องไม่มีรายได้เพราะถูกไล่ออกจากการเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้อแล้ว หรือการไม่ได้วางแผนชีวิตไว้ล่วงหน้า เป็นต้น ชิราสะเหยียดบุคคลข้างต้นว่าเป็นพวกชนชั้นล่างทั้งที่ตัวเขาเองก็จัดอยู่

ในประเภทเดียวกัน การนำเสนอความขัดแย้งในรูปแบบของความขัดแย้งระหว่างคำพูดกับการกระทำ (verbal irony) ทำให้เห็นทัศนคติที่คับแคบของชิราอะเองที่มีวแต่จับผิดและว่ากล่าวผู้อื่น แต่มองไม่เห็นข้อบกพร่องของตนเอง อีกทั้งเขาจะพยายามแสดงอำนาจความเป็นชายอยู่ตลอดเวลา ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วเขาไม่มีอำนาจความเป็นชายในสังคมที่จะต้องอะไรได้เลย เขามักจะเปรียบเทียบยุคสมัยปัจจุบันกับยุคโจมง¹ เสมอ ในการเปรียบเทียบนั้นเขามักจะเปรียบเทียบสิทธิที่ไม่เท่าเทียมกันของผู้ชายและผู้หญิง

ยัยพวกนั้นเอาแต่เล่นหูเล่นตากับผู้ชายในบริษัทเดียวกันกับตัวเอง ไม่คิดจะสบตามเลยด้วยซ้ำ ยิ่งใจผู้หญิงก็เป็นแบบนี้มาตั้งแต่ยุคโจมงแล้ว เด็กสาวที่อ่อนเยาว์และน่ารักที่สุดในชุมชนจะกลายเป็นของผู้ชายที่มีพลังกำลังแข็งแกร่งและเชี่ยวชาญการล่าสัตว์ ถ่ายทอดยีนที่แข็งแกร่งเอาไว้ ส่วนพวกของเหลือก็มีแต่ต้องปลอมประโลมกันเอง สิ่งที่เราเรียกว่าสังคมในปัจจุบันเป็นภาพมายา พวกเรากำลังอาศัยอยู่บนโลกที่แทบจะไม่เปลี่ยนไปจากยุคโจมงเลย ทั้งที่พูดว่าชายหญิงเท่าเทียมอะไรนั่นแท้ๆ...

(ชายากะ, 2561, น. 67)

ถึงแม้ว่าในยุคโจมงผู้ชายจะมีอำนาจมากกว่าผู้หญิง แต่ไม่ใช่ผู้ชายทุกคนจะอยู่ในสถานะที่เท่าเทียมกัน ผู้ชายที่แข็งแรง และมีภาวะความเป็นผู้นำมากกว่าจะเป็นผู้นำของกลุ่ม และมีสิทธิในการเลือกผู้หญิงที่มีคุณสมบัติดีกว่าผู้ชายที่ไม่เอาไหน จะเห็นได้ว่าค่านิยมดังกล่าวไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจริง ๆ อย่างที่ชิราอะกล่าว แต่นั่นยังย้ำเน้นข้อบกพร่องของตัวเองว่าเป็นคนชี้แพ้ ทั้ง ๆ ที่เขาพยายามทำตัวอวดแข่งกับเคโกะ แต่สิ่งที่เขาพูดมักจะทำให้ผู้อ่านรู้สึกสมเพชกับการเป็นคนชายขอบของเขาเสียมากกว่า และการนำเสนอให้ตัวละครชายวิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่นและสังคม ว่ากล่าวสังคมต่าง ๆ นานาว่าไม่ยุติธรรมกับตนเอง: “ยิ่งง่อกทุกคนก็แค่ไม่รู้สึกรู้สึ ตัวตอนนี้ไม่ได้ต่างอะไรกับยุคโจมงเลย สุดท้ายก็เป็นสัตว์ทั้งนั้น ถ้าให้ผมพูดล่ะก็ ที่นี่เป็นโลกที่ระบบการทำงานไม่สมบูรณ์ เพราะโลกไม่สมบูรณ์ ผมก็เลยได้รับการปฏิบัติที่ไม่สมเหตุสมผล” (ชายากะ, 2561, น. 67) ซึ่งสมัยโจมงคือ “ช่วงก่อนประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น เริ่มต้นเมื่อราว 12,000-13,000 ปีก่อน เป็นยุคต่อจากยุคหินเก่า(ชายากะ, 2561, น. 52) การพูดเช่นนั้นของชิราอะกลับตอกย้ำความเป็นคนนอกของตัวละครชายนั่นเอง การที่ชิราอะกล่าวโทษสังคมว่าตนเองเป็นผู้ถูกรังแกโดยที่ตนเองไม่เคยพยายามทำอะไรเป็นชิ้นเป็นอัน มีหน้าขำมีแต่จะพึ่งพาอาศัยผู้อื่นนั้น เป็นการนำเสนอที่ยิ่งทำให้ผู้อ่านรู้สึกไม่ติดกับตัวละครชายตัวนี้ ยิ่งตอนที่ตัวละครชายยื่นข้อเสนอให้กับเคโกะว่าเขาจะไม่ทำงาน เขาจะขอหลบหนีจากโลกภายนอกโดยการอาศัยอยู่ในที่พักของหล่อน และหล่อนจะต้องหาอาหารให้เขากินครบทั้งสามมื้อด้วย ส่วนสิ่งที่หล่อนจะได้รับคือหล่อนสามารถไปประกาศให้คนรอบข้างยกเว้นเพื่อนร่วมงานที่ร้านสะดวกซื้อรับทราบได้ว่าหล่อนมีแฟนแล้ว ชิราอะเป็นตัวอย่างของคนที่รู้สึกแปลกแยกจากผู้อื่น แยกแยกจากหน้าที่การงาน และแยกแยกจากสังคม เขาเลือกที่จะซ่อนอยู่ในห้องพักของเคโกะเพื่อจะไม่พบปะกับโลกภายนอก: “อยากให้ซ่อนตัวผมจากสังคมโลก คุณจะใช้ประโยชน์จากการมีตัวตนของผม ป่าวประกาศด้วยปากสักเท่าไรก็ได้ ส่วนตัวผมอยากซ่อนอยู่ที่นี้ตลอดไป ผมเอือมที่จะต้องโดนคนนอกซึ่งไม่เกี่ยวข้องเข้ามาก้าวร้าวเต็มทีแล้ว” (ชายากะ, 2561, น. 102)

¹ ยุคโจมงคือยุคโบราณของประเทศญี่ปุ่น

ชายอาจจะเสียชื่อเสียงและค่านิยมญี่ปุ่นอย่างขบขันและเห็นภาพได้ชัดเจนผ่านทางตลกร้าย (dark humor) จากเหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่าการมีคู่ครองไม่ได้จะนำมาซึ่งความสุขเสมอไป จะเห็นได้ว่าเพื่อน ๆ และน้องสาวของเคโกะต่างก็พากันดีใจที่เคโกะมีแฟนแล้ว ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้รับรู้เลยว่าแท้จริงแล้วทั้งสองไม่ได้มีความรักให้กันแต่อย่างใด

ความสัมพันธ์ระหว่างเคโกะและชิราสะยังมีความโดดเด่นในเรื่องของความเท่าเทียมทางเพศ สังคมญี่ปุ่นก็เหมือนกับอีกหลากหลายสังคมในโลกนี้ที่เป็นสังคมแบบปิตาธิปไตยหรือสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ แต่ตัวละครชายในเรื่องนี้นั้นไม่เหลืออำนาจของผู้ชายที่มีอยู่เหนือกว่าผู้หญิงหลงเหลืออยู่เลยแม้แต่น้อย แต่ที่ทำให้ตัวละครชายตัวนี้น่าขันก็คือเขายังไม่รู้จักตนเอง เขามักจะอวดดีหรือพูดว่าเขาดีกว่าคนอื่นทั้งที่ในความเป็นจริงเขาเป็นคนที่ไม่ได้ดีไปกว่าคนอื่นเหมือนอย่างที่อวดเลย และในขณะที่อยู่กับเขาเองก็รู้สึกว่าเป็นผู้ถูกระงับจากสังคม เขาโยนความผิดทุกอย่างให้คนอื่นได้ตลอดเวลาโดยไม่เคยตระหนักหรือมองเห็นข้อบกพร่องของตนเองเลย จะเห็นว่าในเวลาตัวละครสองตัวคือ เคโกะ และ ชิราสะ จะต้องเผชิญกับความรู้สึกแปลกแยกนั้น เคโกะกลับรับมือกับปัญหาดังกล่าวได้ดีกว่าชิราสะทั้ง ๆ ที่เป็นผู้หญิง การที่เคโกะเรียกชิราสะว่า “สัตว์”: “อ๊ะ ขอโทษค่ะ เพิ่งเคยมีสัตว์อยู่ในบ้านเป็นครั้งแรก ก็เลยรู้สึกเหมือนเป็นสัตว์เลี้ยง” (ชายากะ, 2561, น. 104) ด้วยน้ำเสียงราบเรียบ ยิ่งทำให้ตัวละครชายตัวนี้เต็มไปด้วยความสิ้นหวังโดยสมบูรณ์แบบ

จะเห็นได้ว่าเมื่อเคโกะประกาศไปว่าหล่อนมีแฟนแล้วนั้น บรรดาเพื่อน ๆ ของหล่อนก็ต่างพากันดีใจ จนทำให้เคโกะรู้สึกว่าเป็นคนกลุ่มเดียวกับเพื่อน ๆ แล้ว รู้สึกว่าได้รับการยอมรับให้เข้ากลุ่มซึกที่จากที่เมื่อก่อนนี้อยู่นอกกลุ่มมาเสมอ: “ทุกคนทำท่าเหมือนจะพูดว่า เป็นครั้งแรกที่ฉันกลายเป็น ‘พวกพ้อง’ อย่างแท้จริง รู้สึกเหมือนทุกคนกำลังบอกฉันว่า ยินดีต้อนรับสู่อีฟนิ่ง... สำหรับทุกคนแล้ว ที่ผ่านมามีฉันเป็นมนุษย์ที่อยู่ ‘ฝั่งโน้น’ ลินะ...” (ชายากะ, 2561, น. 107) ความสัมพันธ์ของเคโกะและชิราสะค่อนข้างจะซับซ้อน อย่างไรก็ตามต่างฝ่ายต่างก็อ่อนน้อมซึ่งกันและกันเพื่อรับมือกับการแปลกแยกจากสังคม เคโกะแก้ปัญหาโดยการพยายามจะเป็นที่ยอมรับของสังคม หล่อนอยากเป็นที่ยอมรับของสังคมเลยใช้ชิราสะเป็นตัวแก้ปัญหา ดังจะเห็นว่าหล่อนรู้สึกว่าชีวิตหล่อนหลังมีเขาอยู่ด้วยนั้นดีขึ้น หล่อนไม่ใช่คนโสดที่ต้องให้ทุกคนคอยเป็นห่วงอีกต่อไป: “เมื่อเริ่มเลี้ยงคุณชิราสะ ตัวฉันในร้านสะดวกซื้อก็ยังทำงานได้อย่างราบรื่น ทว่ามีค่าอาหารส่วนของคุณชิราสะด้วย พอคิดว่าหลังจากนี้ไปต้องขอเข้ากะในวันศุกร์กับวันอาทิตย์ที่เคยหยุดพักมาตลอด ร่างกายก็ยิ่งขยับทำงานมากขึ้น” (ชายากะ, 2561, น. 107-108)

เมื่อหล่อนไม่ต้องคอยตอบคำถามเรื่องชีวิตคู่กับใครอีกแล้วนั้นก็ยิ่งทำให้หล่อนมีพลังในการทำงานมากยิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้ามชิราสะกลับรับมือกับการแปลกแยกโดยการหลบหนีจากสังคมซึ่งถือว่าเป็นการหนีปัญหา เขาเลือกที่จะหนีปัญหาทุกอย่างแล้วหลบอยู่ในที่แคบ ๆ เพื่อคนอื่นจะไม่ต้องวิพากษ์วิจารณ์หรือตั้งคำถามเกี่ยวกับตัวเขาอีกต่อไป ต่างกับเคโกะตรงที่หล่อนใช้ร้านสะดวกซื้อที่มีผู้คนมากมายเป็นที่หลบภัยและเป็นที่ยอมรับจากสังคมในเวลาเดียวกัน ในตอนท้ายของเรื่องถึงแม้ว่าจะไม่ได้มีการบอกกล่าวอย่างชัดเจนว่าเคโกะตัดสินใจที่จะไม่ใช่ชีวิตคู่อยู่กับชิราสะแล้ว แต่ผู้อ่านสามารถสันนิษฐานได้จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น เคโกะไม่ยอมไปสมัครงานประจำอย่างที่ชิราสะแนะนำ อีกทั้งยังกล่าวว่าเขาไม่มีความสำคัญกับหล่อนอีกต่อไป รวมทั้งการเดินจากไปของชิราสะ การกระทำดังกล่าวอาจจะมีความหมายเป็นนัยยะว่าต่างฝ่ายต่างหมดความหมายซึ่งกันและกันแล้ว เนื่องจากเคโกะค้นพบทางของตนเอง ในขณะที่อยู่กับหล่อนไม่สามารถจะเป็นเกราะคุ้มกันชิราสะได้อีกต่อไปเพราะหล่อนไม่

เชื่อฟังเขาเรื่องการทำงานประจำ ประเด็นในเรื่องของการมีค่านั่นค่อนข้างจะเห็นได้ชัดเจนว่ามาจากการแปลกแยกจากค่านิยมของสังคม แต่ดูเหมือนกับว่าเคโกะจะไม่ได้สนใจที่จะทำตามค่านิยมของสังคมอีกต่อไป

3. สรุปผล

ความแปลกแยกในเรื่องมนุษย์ร้านสะดวกซื้อ มีครบทั้ง 4 ประเภท กล่าวคือ ผู้เขียนนำเสนอในตัวละครชาย ชิราสะมีความแปลกแยกจากตัวเองเนื่องจากเขาไม่พอใจกับสภาพของตนเองที่เป็นอยู่ แต่ทั้งนี้เขาไม่ได้พยายามที่จะทำการสำรวจตนเองว่ามีข้อบกพร่องอะไรบ้าง สิ่งที่เขาทำคือการต่อว่าผู้อื่น ค่านิยมในสังคมว่าล้าแล้วแต่ทำให้เขาต้องตกอยู่ในสภาพแบบนี้ คือต้องหลบหนีจากสังคม แต่ในขณะที่เดียวกันตัวละครเอกหญิง เคโกะ ไม่จัดว่ามีความแปลกแยกจากตัวเอง เนื่องจากหล่อนรู้สึกพึงพอใจกับสถานะที่หล่อนเป็นอยู่ เพียงแต่ว่าผู้ที่ไม่พอใจคือสังคมรอบข้างหล่อนต่างหาก

ความแปลกแยกจากผู้อื่นเกิดขึ้นทั้งกับเคโกะและชิราสะ กล่าวคือทั้งสองคนมีความรู้สึกที่ตัวเองไม่ได้ปฏิบัติตามกฎและค่านิยมของสังคมเหมือนกับเพื่อน ๆ หรือผู้ครอบข้าง แต่สำหรับเคโกะนั้นมีมุมมองในความแปลกแยกจากผู้อื่นที่ค่อนข้างแตกต่างไปจากบุคคลทั่วไป หล่อนมักจะทำให้ความสำคัญและเอาใจใส่ความรู้สึกคนรอบข้าง ไม่อยากให้พวกเขาต้องรู้สึกไม่สบายใจกับการกระทำของตนเอง ฉะนั้นเคโกะจึงพยายามจะแก้ปัญหาหรือปรับตัวเพื่อให้พวกเขาเหล่านั้นสบายใจ โดยที่ตัวหล่อนเองไม่ได้ตระหนักว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะทำให้หล่อนสูญเสียความเป็นตัวเองไป แต่ในตอนท้ายของเรื่องเคโกะก็เรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตโดยยึดความสุขและความต้องการของตนเองเป็นหลัก และไม่สนใจปฏิกิริยาของคนรอบข้างอีกต่อไป ต่างจากชิราสะ ผู้ที่ตัดสินใจใช้ชีวิตโดยไม่พบปะผู้คน ชังตนเองอยู่แต่ในบ้านเคโกะ เขาไม่ต้องการจะมีปฏิสัมพันธ์กับใคร เพราะเขามักจะคิดอยู่เสมอว่าผู้อื่นมักจะทำร้ายเขาเสมอ เขาต่อว่าสังคมเป็นผู้กระทำ เป็นฝ่ายทำให้ตนเองไม่มีที่ยืนในสังคม และมองว่าตนเองเป็นผู้ถูกกระทำอยู่ตลอดเวลา ชิราสะไม่มีความภาคภูมิใจในตัวเองเลย เขาจึงมักแสดงออกมาในทางตรงกันข้ามเพื่อกลบเกลื่อนปมด้อยดังกล่าว กล่าวคือเขามักจะพูดจาโอ้อวดให้ตนเองดูเป็นคนมีอำนาจ แต่ที่หน้าชั้นคือเขาไม่สามารถพูดจาแบบนี้กับใครได้นอกจากเคโกะคนเดียวซึ่งเป็นคนที่มีความแปลกแยกเช่นเดียวกับเขา ชิราสะจึงเป็นตัวอย่างของคนที่มีความแปลกแยกจากผู้อื่นอย่างชัดเจน และยังคงมีความคิดแบบนี้ไปตลอดทั้งเรื่อง

ความแปลกแยกจากการทำงาน เคโกะไม่ได้มีความแปลกแยกในการทำงานเลย เพราะหล่อนคิดว่าที่ทำงานของหล่อนเป็นสถานที่เดียวที่ทำให้หล่อนมีตัวตน ได้รับการยอมรับจากผู้อื่น และยังสามารถแสดงศักยภาพของตนเองออกมาให้เป็นທີ່ประจักษ์แก่ผู้อื่นได้ นำแปลกที่กลุ่มชนหมู่มากพยายามยึดเยียดความแปลกแยกจากการทำงานให้เคโกะ เนื่องจากหล่อนไม่ได้ทำงานประจำ แต่ในความเป็นจริงคนส่วนใหญ่ในสังคมต่างหากที่มีความแปลกแยกจากงานประจำที่ตนเองทำอยู่ ดังจะเห็นได้จากสังคมปัจจุบันที่ผู้คนมักจะไม่มีความท้อแท้และเหน็ดเหนื่อย ไม่มีกำลังใจหรือความมุ่งมั่นในการทำงาน ซึ่งต่างจากเคโกะผู้ที่มีความมุ่งมั่นและกระตือรือร้นในการทำงานเสมอ ในขณะที่ตัวละครชาย ชิราสะไม่มีความพึงพอใจในการทำงานที่ร้านสะดวกซื้อเลย อีกทั้งยังมองว่าเป็นงานของ “ชนชั้นล่าง” และในที่สุดเขาจึงตัดสินใจไม่ทำงาน โดยพึ่งพาอาศัยเคโกะทั้งเรื่องที่พักและอาหารการกิน

ความแปลกแยกจากค่านิยมทางสังคมปรากฏให้เห็นจากทั้งเคโกะและชิราสะ เคโกะจะประสบปัญหาความแปลกแยกจากประเพณีอย่างเห็นได้ชัดตลอดทั้งเรื่อง เนื่องจากหล่อนไม่ปฏิบัติตามค่านิยมของสังคม เช่น หล่อนมีความคิดที่ไม่เหมือนคนอื่นตั้งแต่เด็กจึงทำให้มีพฤติกรรมต่างจากเพื่อนคนอื่น ๆ หล่อนไม่ทำงานประจำแต่เลือกจะทำงานร้านสะดวกซื้อ ถึงแม้หล่อนจะมีความมุ่งมั่นในการทำงานร้านสะดวกซื้อสักเพียงไหนก็ตาม แต่เมื่อชิราสะยุยงให้หล่อนไปสมัครงานประจำ หล่อนก็ตัดสินใจจะไปสมัครงาน แต่ในที่สุดหล่อนก็ตัดสินใจกลับมาทำงานร้านสะดวกซื้อไปตลอดชีวิต โดยไม่สนใจว่าชิราสะจะคิดอย่างไร นอกจากนี้เคโกะยังต้องเผชิญกับปัญหาใหญ่อีกหนึ่งอย่างคือการไม่แต่งงานตั้งแต่อายุยังน้อย ซึ่งปัญหาดังกล่าวสร้างความกังวลใจให้กับหล่อนอยู่ตลอดเวลาจนหล่อนต้องตัดสินใจเชิญให้ชิราสะชายหนุ่มที่ไม่มีงานทำ ไม่มีที่ไปมาพักอาศัยอยู่กับหล่อนเพื่อให้สังคมเข้าใจว่าหล่อนมีคู่ชีวิตแล้ว การที่เคโกะยินยอมเสนอให้กับผู้ชายที่ไร้ศักยภาพและมองโลกในแง่ร้ายอย่างชิราสะ ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว้าวมองว่าชิราสะหล่อน และหล่อนก็ยอมให้สังคมทำร้ายเช่นกัน ความแปลกแยกประเพณีนั้นสามารถเห็นได้จากตัวละครชาย ชิราสะด้วยเช่นกัน เขาตำหนิสังคมว่าเป็นต้นเหตุทำให้เขาไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต และเลือกที่จะเป็นผู้แพ้อภัยโดยหลีกเลี่ยงจากสังคมซึ่งทำให้เขารู้สึกไม่ปลอดภัย และเลือกจะอยู่ในพื้นที่ที่ปลอดภัยที่ไม่ต้องเผชิญหน้ากับผู้คนในสังคม

จะเห็นว่าบทบาทของตัวละครเอกหญิงและตัวละครเอกชายในเรื่องนี้ไม่ได้เป็นไปตามค่านิยมและวัฒนธรรมของญี่ปุ่นดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น เคโกะไม่ได้ทำหน้าที่แม่เพราะหล่อนไม่ได้แต่งงาน ถึงแม้จะอาศัยอยู่ชิราสะ แต่ความสัมพันธ์ของทั้งสองคนก็ไม่ใช่งานแต่งงานที่ถูกต้องตามประเพณีของญี่ปุ่น แต่เป็นเพียงการอยู่ด้วยกันเพื่อผลประโยชน์ของกันและกัน ดังนั้นเคโกะจึงไม่ได้ทำหน้าที่ภรรยาตามกฎหมายของค่านิยมและวัฒนธรรมของญี่ปุ่น หล่อนจัดเตรียมอาหารให้ชิราสะเท่านั้น ส่วนชิราสะก็ไม่ได้มีบทบาทของผู้ชายญี่ปุ่นอย่างที่ว่าวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมญี่ปุ่นได้กำหนดไว้ ซากาตะสะท้อนให้เห็นการที่ตัวละครทั้งหญิงและชายถูกวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมทำร้ายจนทำให้รู้สึกแปลกแยกจากสังคม ผู้เขียนยังแสดงให้เห็นอีกว่า ถึงแม้ตัวละครจะต้องประสบปัญหาจากการไม่สามารถปฏิบัติตามวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมญี่ปุ่นได้นั้น พวกเขาเลือกที่จะมีชีวิตตามเส้นทางของตนเอง ทำตามที่ใจตนเองปรารถนาดีกว่าการเป็นที่ยอมรับของสังคมแต่หาความสุขในชีวิตไม่ได้

4. ข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ครั้งต่อไปที่ควรจะมีอาจจะเป็นการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอทั้งหมดในนวนิยายเรื่อง *มนุษย์ร้านสะดวกซื้อ* หรือศึกษาประเด็นเรื่องความแปลกแยกในนวนิยายญี่ปุ่นร่วมสมัยในเรื่องอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

กานท์ธิดา บุญปานและนริศ ดำรงชัย. (2561). การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการนำเสนอภาพลักษณ์สตรีในละครโทรทัศน์ญี่ปุ่นร่วมสมัย ภายหลังจากเกิดขึ้นของกฎหมายความเท่าเทียมทางเพศ. *วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา*, 8(2), 23-37.

- โคเซอร์ ลิวอิส เอ. (2553). *แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา* ตอน คาร์ล มาร์กซ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ขวรินทร์ ศิลปสุวรรณ. (2558). *การเรียนรู้ของเยาวชนไทยเกี่ยวกับวัฒนธรรมญี่ปุ่นผ่านสื่อการ์ตูนญี่ปุ่น* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, คณะนิเทศศาสตร์.
- โซโมนะ. (2563). *มาทำความรู้จักกับรางวัลวรรณกรรมของญี่ปุ่นกันเถอะ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2563 จาก <http://gg.gg/ncc9n>.
- ชยาภะ มุฑตะ. (2561). *มนุษย์ร้านสะดวกซื้อ* (พรรณวิมล จิตราวิริยะกุล, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: อนิเม็กบุ๊กส์. “แนวคิดและทฤษฎีของความแปลกแยก”. ม.ป.ป., ม.ป.ท. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กันยายน 2563 จาก [file:///C:/Users/wutti/Downloads/Unit%20%20\(14\).pdf](file:///C:/Users/wutti/Downloads/Unit%20%20(14).pdf).
- ผู้จัดการออนไลน์. (2562). *ขนมและอาหารร้านสะดวกซื้อญี่ปุ่น อร่อยขึ้นอันดับสำหรับฤดูหนาว*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20, ตุลาคม, 2563 จาก <https://mgronline.com/japan/detail/962000007387>
- เมธญา ล้อมวงศ์. (2559). *การวิเคราะห์ตระกูลภาพยนตร์ไทยที่นำเสนอภาวะความแปลกแยกในสังคม* (พ.ศ. 2550-2559) (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน.
- โยชิยุกิ อินุซูกิ (2559). *เข้าร้านไหนดี เปรียบเทียบร้านสะดวกซื้อ 3 เจ้าใหญ่ของญี่ปุ่น* (มัดฉะ ทีเอช, ผู้แปล). สืบค้นเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2563 จาก <https://matcha-jp.com/th/1696>
- สาคร สมเสริฐ. (2556). ความแปลกแยกของมนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ (Human Alienation in Modern Society). *วารสารนักบริหาร*. 33(3), 66-74.
- McNeill, David. (2020). *Interview Sayaka Murata: 'I acted how I thought a cute woman should act-it was horrible'*. Retrieved December 2, 2020, from https://owl.purdue.edu/owl/research_and_citation/apa_style/apa_formatting_and_style_guide/reference_list_electronic_sources.html.
- Studarus, Laura. (2019). *The unique culture of Japanese convenience stores*. Retrieved December 2, 2020, from <http://www.bbc.com/travel/story/20190610-the-unique-culture-of-japanese-convenience-stores#:~:text=It%20helps%20to%20minimise%20the,a%20host%20of%20additional%20services>.

บทบาทของพระจันทร์ในบทกวีญี่ปุ่น *เฮียะกุนิโนอิฉุมุ*

อรรธยา สุวรรณระดา
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

เฮียะกุนิโนอิฉุมุ (百人一首) เป็นหนังสือรวมบทกวีญี่ปุ่นเรียบเรียงขึ้นราวค.ศ.1235 โดยฟูจิวะระ โนะ ซะตะอิเอะ (藤原定家) หรือที่มักเรียกกันว่า เทะอิกะ) เทะอิกะได้คัดเลือกกลอนของกวีที่มีชื่อเสียงจำนวน 100 คนโดยเอามาคนละบท ใน *เฮียะกุนิโนอิฉุมุ* มีกลอนเกี่ยวกับพระจันทร์อยู่ทั้งสิ้น 12 บท โดยเป็นกลอนหมวดที่เกี่ยวกับฤดูกาล 5 บท หมวดความรัก 4 บท หมวดการเดินทาง 1 บท และหมวดเบ็ดเตล็ด 2 บท บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระจันทร์ในบทกวี *เฮียะกุนิโนอิฉุมุ* ว่าถูกใช้สื่อความหมายในกลอนอย่างไรบ้าง จากการศึกษาพบว่า พระจันทร์มีบทบาทในการสะท้อนอารมณ์เศร้าและเจ็บเหงาของกวี และถูกใช้บรรยายภาพทิวทัศน์อันงดงามในกลอนที่เกี่ยวกับฤดูกาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งฤดูใบไม้ร่วง พระจันทร์ยังปรากฏในกลอนที่กล่าวถึงการเฝ้ารอคอยคนรักโดยในกลอนบางบทถูกใช้สื่อถึงความเย็นชาของคนรักด้วย นอกจากนี้พระจันทร์ยังสื่ออารมณ์ความคิดถึงบ้านเกิดและยังช่วยสื่อภาพในความเปรียบอีกด้วย

คำสำคัญ: พระจันทร์ *เฮียะกุนิโนอิฉุมุ* เทะอิกะ กลอนญี่ปุ่น

The Role of the Moon in the Japanese Poems in *Hyakunin'isshu*

Attaya Suwanrada

Faculty of Arts, Chulalongkorn University

Abstract

Hyakunin'isshu is a classical Japanese anthology edited in 1235 by Fujiwara no Sadaie, usually called Teika. Teika selected one hundred Japanese poems composed by one hundred famous poets, one poem each. In *Hyakunin'isshu*, there are 12 Japanese poems about the moon: 5 poems about the seasons, 4 poems about love, 1 poem about a voyage, and 2 other poems. This article aims to study the role of the moon in the Japanese poems in *Hyakunin'isshu* and to see how it is used to express meaning in the poems. According to the study, the moon has a role reflecting the sadness and loneliness of the poets. It is also used to describe the beautiful scenery in some of the poems about the seasons, especially autumn. Furthermore, it appears in those poems that have content about waiting for a lover to come. In some of the poems, it represents the cold attitude of the lover. Further, it represents homesickness and helps to accentuate image in figurative expression.

Keywords: the moon, *Hyakunin'isshu*, Teika, Japanese poem

1. บทนำ

เฮียะกุนินอิฉิมุ (百人一首) เป็นหนังสือรวมบทกวีญี่ปุ่นซึ่งรวบรวมขึ้นในช่วงต้นสมัยคะมะกุระราวค.ศ.1235 โดยฟูจิซาระ โนะ ซะตะอิเอะ (藤原定家) หรือที่มักเรียกกันว่า เทะอิกะ เทะอิกะได้คัดเลือกบทกลอนของกวีที่มีชื่อเสียงจำนวน 100 คน โดยเลือกมาคนละบท กวีเหล่านี้ได้แก่กวีที่มีชีวิตอยู่ตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ 7 จนถึงต้นศตวรรษที่ 13 บทกลอนใน *เฮียะกุนินอิฉิมุ* เป็นกลอนประเภททังกะ (短歌) โดยในหนึ่งบทจะมี 5 วรรค จำนวนพยางค์ในแต่ละวรรคคือ 5 7 5 7 7 รวมเป็น 31 พยางค์ *เฮียะกุนินอิฉิมุ* ได้รับการยกย่องให้เป็นคู่มือขั้นต้นในการแต่งบทกลอนญี่ปุ่น (和歌) และเป็นที่ยึดจำแนกแพร่หลายเนื่องจากบทกลอนเหล่านั้นปรากฏอยู่บนไฟคะระตะของญี่ปุ่น

ใน *เฮียะกุนินอิฉิมุ* มีบทกลอนหลายบทที่กล่าวถึงพระจันทร์ ผู้วิจัยเคยศึกษาเกี่ยวกับพระจันทร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมญี่ปุ่นโบราณเรื่อง *ทะเกะโตะริโมะโนะงะตะริ* (竹取物語) และเรื่อง *โทะซะนิคกิ* (土佐日記) พบว่า ในวรรณกรรมเรื่อง *ทะเกะโตะริโมะโนะงะตะริ* ผู้เขียนจินตนาการถึงหญิงสาวจากโลกพระจันทร์ว่ามีความงามล้ำเลิศ อีกทั้งยังมีคุณลักษณะพิเศษเช่นช่วยดลบันดาลโชค ลาภได้ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงจิตใจที่ชื่นชมพระจันทร์ของผู้เขียน แต่ในเรื่องก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนญี่ปุ่นโบราณเกี่ยวกับโทษของการชมจันทร์ไว้ด้วย (อรรถยา สุวรรณระดา, 2560a, น. 77) ส่วนในวรรณกรรมเรื่อง *โทะซะนิคกิ* พระจันทร์ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึงบ้านเกิดหรือเมืองหลวงและยังช่วยสะท้อนอารมณ์เศร้าและเจียมเหงาของผู้เขียน และยังถูกใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อบ่งบอกล่วงหน้าถึงสภาพการเดินทางที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีหลังจากที่ได้เผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากภาพลักษณ์ที่ดีของพระจันทร์ที่ช่วยส่องสว่างนำทางทำให้การเดินทางไม่ต้องเผชิญกับอุปสรรคจากความมืดในยามค่ำคืน (อรรถยา สุวรรณระดา, 2552, น. 50) สำหรับพระจันทร์ในบทกวีญี่ปุ่นนั้น ผู้วิจัยยังไม่เคยศึกษามาก่อน ผู้วิจัยจึงคิดจะศึกษาต่อยอดเกี่ยวกับบทบาทของพระจันทร์โดยหยิบยกบทกลอนเกี่ยวกับพระจันทร์ใน *เฮียะกุนินอิฉิมุ* มาเป็นหัวข้อในการศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้

เกี่ยวกับพระจันทร์ในกลอนญี่ปุ่นนั้น มีงานวิจัยที่กล่าวถึงพระจันทร์ว่าเป็นสิ่งที่สื่อถึงความเย็นชา ความเจียมเหงาเปล่าเปลี่ยว ความสงบเยือกเย็น การชำระจิตใจ นอกจากนี้ พระจันทร์ยังเป็นสิ่งที่เห็นแล้วชวนให้นึกถึงคนรัก หรือเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงคู่รักให้คิดถึงกันด้วย (林正雄, 2007, น. 91-98) พระจันทร์ยังถูกใช้สื่อถึงช่วงเวลาที่อยู่กับคนรัก โดยในยามเย็นหรือยามค่ำคืนที่พระจันทร์ปรากฏอยู่บนท้องฟ้านั้นเป็นช่วงเวลาของการเฝ้ารอคอยคนรักให้มาหา ส่วนยามเช้ามืดที่พระจันทร์ยังคงอยู่บนท้องฟ้าสื่อถึงช่วงเวลาที่ต้องแยกจากกับคนรัก (川名淳子, 2007, น. 27) นอกจากนี้ คำว่า 月影 (แสงจันทร์, เงาจันทร์) ที่ปรากฏในกลอนญี่ปุ่นนั้น ไม่ใช่เป็นเพียงแต่แสงจันทร์หรือเงาสท้อนของพระจันทร์เท่านั้น แต่ยังสามารถสื่อความหมายถึงแสงที่ส่องลึกลงไปในจิตใจ สะท้อนเงาของบุคคลอันเป็นที่รักที่อยู่ใต้อาใจด้วย (ツバタナ・クリステワ, 2007, น. 15)

ใน *เฮียะกุนินอิฉิมุ* มีบทกลอนที่กล่าวถึงพระจันทร์อยู่ทั้งสิ้น 12 บท หากจำแนกกลอนเหล่านั้นตามหมวดหมู่ของกลอนที่ปรากฏในหนังสือรวมกลอนที่เทะอิกะได้คัดเลือกกลอนเหล่านั้นมา จะแบ่งออกได้เป็นกลอนหมวดที่เกี่ยวกับฤดูกาล หมวดความรัก หมวดการเดินทาง และหมวดเบ็ดเตล็ด ในบทความนี้จะหยิบยกกลอนทั้ง 12 บทนี้มาศึกษาวิเคราะห์ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของพระจันทร์ที่ปรากฏในบทกวีญี่ปุ่น และสามารถใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในการศึกษาเกี่ยวกับพระจันทร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมอื่น ๆ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับบทบาทของพระจันทร์ในบทกวีญี่ปุ่น *เฮียะกุนินอิมมู* ว่าถูกใช้สื่อความหมายในกลอนอย่างไรบ้าง

3. สมมุติฐานการวิจัย

พระจันทร์มีบทบาทในการสะท้อนอารมณ์เศร้าและเจ็บเหงาของกวี สื่ออารมณ์ความรู้สึกที่เย็นชา สื่อความคิดถึงบ้านเกิด สื่อภาพในความเปรียบ และถูกใช้บรรยายภาพทิวทัศน์อันงดงามในกลอนที่เกี่ยวกับฤดูกาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งฤดูใบไม้ร่วง

4. ขอบเขตและวิธีวิจัย

ศึกษาบทกวีใน *เฮียะกุนินอิมมู* ที่มีพระจันทร์ปรากฏอยู่รวมจำนวน 12 บท โดยแยกวิเคราะห์เป็นกลอนหมวดที่เกี่ยวกับฤดูกาล 5 บท หมวดความรัก 4 บท หมวดการเดินทาง 1 บท และหมวดเบ็ดเตล็ด 2 บท โดยจะวิเคราะห์เนื้อหากลอนและบทบาทของพระจันทร์ในบทกวีเหล่านั้น พร้อมทั้งอ้างอิงข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาประกอบการวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป

ต้นฉบับกลอน *เฮียะกุนินอิมมู* ที่อ้างอิงไว้ในบทความนี้มาจากฉบับของสำนักพิมพ์โคดันฉะ (こうだんしゃ 講談社) ซึ่งได้ตีพิมพ์ไว้เมื่อ ค.ศ. 2002 ส่วนคำแปลภาษาไทยของกลอนทั้ง 20 บทนี้หยิบยกมาจากหนังสือ *เรียนรู้ 100 บทกวีญี่ปุ่นโบราณ* ของผู้วิจัยเอง ซึ่งผู้วิจัยได้เคยแปลกลอน 100 บทใน *เฮียะกุนินอิมมู* เอาไว้ ส่วนชื่อกลวิธีการประพันธ์ซึ่งปรากฏในบทความนี้ ผู้วิจัยใช้ตามที่คุณผู้วิจัยได้เคยแปลและอธิบายไว้ในหนังสือดังกล่าว ส่วนระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่ใช้ในบทความนี้เป็นระบบถอดอักษรซึ่งเป็นผลงานวิจัยใน พ.ศ. 2530 ของอาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ได้แก่ ผศ.ดร.กัลยาณี สัตสุวรรณ, ผศ.สุชาติ สัตยพงศ์, ผศ.ดร.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล (ปัจจุบันคือ ศ.กิตติคุณ ดร.สิริมพร สุริยะวงศ์ไพศาล) อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ คือ ผศ.ดร.สุดาพร ลักษณะียนาวิน และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทยคือ ผศ.ดุสิตพร ชำนิโรคนานต์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนคำบางคำที่ใช้กันแพร่หลายแล้วยังคงใช้ตามความนิยมเดิม

5. ผลการศึกษาและบทวิเคราะห์

ใน *เฮียะกุนินอิมมู* มีบทกลอนที่กล่าวถึงพระจันทร์อยู่ทั้งสิ้น 12 บท โดยแบ่งเป็นกลอนหมวดที่เกี่ยวกับฤดูกาล 5 บท หมวดความรัก 4 บท หมวดการเดินทาง 1 บท และหมวดเบ็ดเตล็ด 2 บท ผู้วิจัยจะขอวิเคราะห์โดยจำแนกกลอนตามหมวดที่ว่านี้

5.1 พระจันทร์ในกลอนหมวดที่เกี่ยวกับฤดูกาล

กลอนใน *เฮียะกุนินอิมมู* ที่มีการกล่าวถึงพระจันทร์และมีที่มาจากกลอนในหมวดที่เกี่ยวกับฤดูกาลมีจำนวนทั้งสิ้น 5 บท ได้แก่ กลอนบทที่ 23 และ 79 ซึ่งเป็นกลอนหมวดฤดูใบไม้ร่วง กลอนบทที่ 36 และ 81 ซึ่งเป็นกลอนหมวดฤดูร้อน และกลอนบทที่ 31 ซึ่งเป็นกลอนหมวดฤดูหนาว

5.1.1 กลอนหมวดฤดูใบไม้ร่วง

กลอนบทที่ 23

つき かな み あき
月みれば ちぢにものこそ 悲しけれ わが身一つの 秋にはあらぬど

พอมองดูพระจันทร์ก็ทำให้คิดถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่ชวนให้รู้สึกเปลี่ยวเหงาเศร้าใจ ทั้ง ๆ ที่ฤดูใบไม้ร่วงไม่ได้มาเยือนฉันเพียงคนเดียวสักหน่อย

กลอนบทนี้ทะเลาะกันคัดเลือกมาจากกลอนบทที่ 193 ในหนังสือรวมกลอน *โคะกินวะกะมุ* (古今和歌集) こきんわかしゅう หมวดฤดูใบไม้ร่วง ผู้แต่งกลอนคือโอเอะ โนะ ชิซะโตะ (大江千里) おおえのちさと มีชีวิตอยู่ในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 9 จนถึงต้นศตวรรษที่ 10 เป็นกลอนที่แต่งขึ้นเนื่องในงานแข่งขันประชันกลอนที่ดำเนินของเจ้าชายโคะระเซะดะ (是貞親王) これさだのみこ โดยแสดงอารมณ์อันเศร้าสร้อยของฤดูใบไม้ร่วง ความคิดที่ว่าฤดูใบไม้ร่วงเป็นฤดูแห่งความโศกเศร้านั้นมีมาตั้งแต่ต้นสมัยเฮอัน¹ โดยได้รับอิทธิพลมาจากกลอนจีน กลอนบทนี้มีการตัดประโยคที่วรรคที่ 3 คือ 3 วรรคแรกเมื่อรวมกันจะมีความหมายว่า “พอมองดูพระจันทร์ก็ทำให้คิดถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่ชวนให้รู้สึกเปลี่ยวเหงาเศร้าใจ” ซึ่งจะได้ข้อความจบประโยค ส่วน 2 วรรคหลังนั้นตามหลักไวยากรณ์แล้วควรจะอยู่ข้างหน้า 3 วรรคแรกโดยเป็นการเสริมความว่า “ทั้ง ๆ ที่ฤดูใบไม้ร่วงไม่ได้มาเยือนฉันเพียงคนเดียวสักหน่อย” แต่กวีใช้กลวิธีการสลับตำแหน่งเพื่อเป็นการเน้นอารมณ์ทั้งท้ายกลอนให้ดูเด่นชัด

ความคิดที่ว่าถ้ามองพระจันทร์แล้วจะทำให้เกิดความคิดฟุ้งซ่านและรู้สึกเศร้าใจนั้น ปรากฏให้เห็นในวรรณกรรมญี่ปุ่นสมัยเฮอันบ่อย ๆ เช่น ใน *ทะเลาะโตะริโมะโนะงะตะริ* ซึ่งกล่าวถึงเจ้าหญิงจากดวงจันทร์ที่ถูกกลโฆเซให้มาอยู่บนโลกมนุษย์ก็มีตอนที่กล่าวถึงเจ้าหญิงคะงุยะ (かぐや姫) ひめ ที่เหม่อมองพระจันทร์ด้วยอารมณ์อันเศร้าสร้อยเนื่องจากว่าใกล้เวลาต้องกลับโลกพระจันทร์แล้วและจะต้องจากกับผู้คนบนโลกที่สนิทสนมผูกพันกันมา ชายตัดไม้ซึ่งเลี้ยงดูเจ้าหญิงมาไม่ทราบความนัยดังกล่าว เห็นเจ้าหญิงเอาแต่เหม่อมองพระจันทร์จึงกล่าวห้ามไม่ให้มองพระจันทร์เพราะจะทำให้คิดฟุ้งซ่านและรู้สึกเศร้าสร้อยได้ ส่วนใน *เกินจิโมะโนะงะตะริ* ในตอนที่กล่าวถึงตัวละครหญิงที่ชื่อนะกะโนะกิมิ (中の君) なか きみ ที่กำลังคิดวิตกกังวลถึงเรื่องสามีของตนที่กำลังจะแต่งงานภรรยาคนใหม่นั้น ก็ได้มีการบรรยายภาพของพระจันทร์ประกอบกับภาพนะกะโนะกิมิที่กำลังตกอยู่ในความเศร้าและกำลังคิดฟุ้งซ่านด้วยเช่นกัน สำหรับกลอนบทที่ 23 นี้ก็ได้กล่าวถึงความคิดในเรื่องเดียวกันนี้ เป็นการโยงพระจันทร์กับอารมณ์เศร้าและเจ็บเหงาซึ่งมักพบได้บ่อยในวรรณกรรมสมัยเฮอัน

กลอนบทที่ 79

あきかぜ 秋風に たなびく雲の 絶え間より もれ出づる月の 影のさやけさ

แสงจันทร์ส่องสกาว เพลยลอดออกจากช่องว่างของกลุ่มเมฆที่ถูกสายลมฤดูใบไม้ร่วงพัดจนเคลื่อนคล้อยแยกออกจากกัน

กลอนบทนี้มีที่มาจากกลอนบทที่ 413 ในหนังสือรวมกลอน *มิงโกะกินวะกะมุ* (新古今和歌集) しんこきんわかしゅう หมวดฤดูใบไม้ร่วง เป็นกลอนที่แต่งขึ้นในงานประชันกลอนคิวนันเฮียะกมุ (久安百首) きゅうอันひやくしゅ ซึ่งจักรพรรดิชิโตะกุ (崇徳院) ^{すとくいん}² ทรงเป็นผู้จัดขึ้น ผู้แต่งกลอนบทนี้คือฟูจิวะระ โนะ อะกิซุเกะ (藤原顕輔) ふじわらのあきすけ มีชีวิต

¹ สมัยเฮอันเริ่มตั้งแต่ญี่ปุ่นย้ายเมืองหลวงมายังเกียวโตใน ค.ศ. 794 จนถึง ค.ศ. 1185 ที่ตระกูลทะอิระซึ่งเป็นตระกูลขุนนางที่กุมอำนาจในช่วงปลายสมัยเฮอันได้ล่มสลายไป

² จักรพรรดิองค์ที่ 75 ของญี่ปุ่น ครองราชย์ช่วง ค.ศ. 1123-1141

อยู่ช่วง ค.ศ. 1090-1155 เขาเป็นผู้เรียบเรียงหนังสือรวมกลอน *ฉิกะวะกะมุ* (詞花和歌集) ^{しかわかしゅう} และมีชื่อเข้าร่วมงานแข่งขันประชันกลอนหลายครั้ง

กลอนบทนี้บรรยายความงามของพระจันทร์ในคำคืนฤดูใบไม้ร่วง กลุ่มเมฆบนท้องฟ้าถูกสายลมพัดพาจนเคลื่อนคล้อยแยกออกจากกัน เผยให้เห็นพระจันทร์ส่องแสงสกาวออกมาจากช่องว่างระหว่างหมู่เมฆนั้น พระจันทร์ที่ฉายแสงลอดออกมาจากหมู่เมฆเพียงชั่วขณะให้อารมณ์อันสดใส แต่ก็แฝงไว้ด้วยความไม่จีรังให้อารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งดื่มด่ำ (有吉保, 2016, น. 184) กลอนบทนี้ใช้กลวิธีการประพันธ์การจบด้วยนามคือ 月の影のさやけさ (แสงสกาวของพระจันทร์) เป็นการจบท้ายกลอนด้วยภาพแสงจันทร์ส่องสกาวอันงดงาม

การชื่นชมความงามของพระจันทร์ในฤดูใบไม้ร่วงมีปรากฏในวรรณกรรมญี่ปุ่นหลายเรื่อง ในสมัยโบราณ ฤดูใบไม้ร่วงจะอยู่ในช่วงระหว่างเดือน 7 ถึงเดือน 9 โดยเฉพาะเดือน 8 จะเป็นช่วงกลางฤดูใบไม้ร่วงที่ทั่วกันว่าพระจันทร์จะงดงามเป็นพิเศษ ดังเช่นในเรื่อง *ทะเลทรายโมะโนะงะตะริ* ฉากที่เจ้าหญิงคงะยุะต้องกลับโลกพระจันทร์ก็เป็นวันเพ็ญเดือน 8 ซึ่งเป็นกลางฤดูใบไม้ร่วง ในเรื่อง *เกินจิโมะโนะงะตะริ* ก็มีการบรรยายภาพพระจันทร์อันงดงามในช่วงเดือน 8 อยู่บ่อยครั้ง การกล่าวถึงพระจันทร์เพื่อบรรยายภาพอันงดงามในฤดูใบไม้ร่วงก็ปรากฏให้เห็นบ่อยในกลอนญี่ปุ่นเช่นกัน ดังที่เห็นได้จากในกลอนบทข้างต้นนี้

5.1.2 กลอนหมวดฤดูร้อน

กลอนบทที่ 36

夏の夜はまだ青ながら 明けぬるを 雲のいつこに 月やどるらむ

คำคืนในฤดูร้อน ทั้งที่ยังเป็นเวลากลางคืน แต่ท้องฟ้าเริ่มสว่างแล้ว พระจันทร์พักแรมอยู่ตรงไหนของหมู่เมฆกันนี้

ที่มาของกลอนบทนี้คือกลอนบทที่ 166 ในหนังสือรวมกลอน *โคะกิงวะกะมุ* หมวดฤดูร้อน ผู้แต่งกลอนคือคิโยะฮะระ โนะ ฟุกะยะบุ (清原深養父) ^{きはらのふかやぶ} มีชีวิตอยู่ช่วงปลายศตวรรษที่ 9 จนถึงครั้งแรกของศตวรรษที่ 10 เขาเป็น 1 ใน 36 กวีที่ฟูจิวะระ โนะ คินโต (藤原公任) ^{ふじわらのきんとう} ³ ยกย่องให้เป็นกวีเอกแห่งยุค และยังสามารถตีความตีความโคโตะอีกด้วย

เนื้อหาที่กล่าวถึงการเอาแต่เฝ้ามองพระจันทร์อันงดงามจนลืมเวลาจนกระทั่งพระจันทร์หายลับไปในยามเข้านั้น เป็นการแสดงถึงความชื่นชมความงามของพระจันทร์ (糸井通浩, 1998, น. 152) กลอนบทนี้แฝงไว้ด้วยอารมณ์ความประทับใจของกวีที่มีต่อพระจันทร์ ในฤดูร้อนช่วงเวลากลางคืนจะสั้น ทั้งที่ยังเป็นช่วงเวลากลางคืนอยู่แต่พระอาทิตย์ก็เริ่มขึ้นแล้ว พระจันทร์ยังคงอยู่บนท้องฟ้าแต่ก็เห็นเพียงราง ๆ ไม่ชัดเจน กวีเฝ้าชมความงามของพระจันทร์และรู้สึกเสียดายที่ช่วงเวลากลางคืนช่างสั้นนักทำให้ไม่อาจชมจันทร์ได้นานเท่าที่ควร กวีใช้บุคลาธิษฐานโดยกล่าวถามถึงพระจันทร์ที่กำลังเลือนหายไปจากท้องฟ้าว่า “พักแรมอยู่ตรงไหนของหมู่เมฆ” ซึ่งคำว่า さどる (พักแรม) เป็นกริยาที่ใช้กับ

³ กวีช่วงกลางสมัยเฮอัน มีชีวิตอยู่ช่วง ค.ศ. 966-1041 เป็นผู้เรียบเรียงหนังสือรวมบทเพลง *วะกันโรเอะอิมุ* (和漢朗詠集) ^{わかんろうえいしゅう}

มนุษย์ นอกจากนี้อารมณ์ความรู้สึกของกวีที่มีต่อพระจันทร์ที่กำลังจะหายลับไปจากท้องฟ้า ก็ให้อารมณ์ความรู้สึกราวกับว่าความรู้สึกใจหายที่เพื่อนที่อยู่ด้วยกันมาตลอดทั้งคืนกำลังจะจากไปอีกด้วย

กลอนบทนี้สะท้อนค่านิยมในการชมจันทร์ของชนญี่ปุ่นโบราณ บันทึกหลักฐานเกี่ยวกับการชมจันทร์ของชนญี่ปุ่นนั้น ที่ปรากฏบันทึกหลักฐานไว้เป็นครั้งแรกก็คืองานเลี้ยงชมจันทร์ใน ค.ศ. 885 ในรัชสมัยของจักรพรรดิโคโก (光孝天皇) ^{こうこうてんのう} ⁴ และนับตั้งแต่รัชสมัยของจักรพรรดิอูตะ (宇多天皇) ^{うだてんのう} ⁵ เป็นต้นมา การชมจันทร์ก็ได้กลายเป็นธรรมเนียมประเพณีอย่างหนึ่งในราชสำนัก (อรรถยา สุวรรณระดา, 2560a, น. 78) โดยทั่วไปแล้วพระจันทร์มักจะถูกโยงกับฤดูใบไม้ร่วง แต่กลอนบทนี้ได้หยิบยกฤดูร้อนมาขับเน้นความชื่นชอบชมพระจันทร์ของกวี โดยฤดูร้อนมีช่วงกลางคืนสั้นจึงทำให้กวีชื่นชอบชมพระจันทร์รู้สึกเสียดายที่ไม่อาจชมพระจันทร์ได้นานอย่างที่เคย

กลอนบทที่ 81

ほととぎす ^な ^{かた} 鳴きつる方を ^{ながむれば} ^{ただ} ^{ありあけ} ^{つき} ^の ^こ 月ぞ残れる

พอมองไปทางที่นกโอะโตะโตะจิซุส่งเสียงร้อง ก็เห็นแต่เพียงพระจันทร์ในยามเข้ามิดเท่านั้น

กลอนบทนี้มีที่มาจากกลอนบทที่ 161 ในหนังสือรวมกลอน *เซ็นสะอิวะกะมู* (千載和歌集) ^{せんざいわかしゅう} หมวดฤดูร้อน ผู้แต่งกลอนบทนี้คือฟูจิระระ โนะ ซะเนะซะดะ (藤原実定) มีชีวิตอยู่ช่วง ค.ศ. 1139-1191 เขาเป็นลูกพี่ลูกน้องของเทะอิกะผู้เรียบเรียง *เฮียะกุนิโนอิมมู* ซะเนะซะดะดำรงตำแหน่งเป็นถึงเสนาบดีฝ่ายซ้าย และเป็นกวีที่มีความสามารถในด้านดนตรีด้วย

นกโอะโตะโตะจิซุเป็นนกที่เป็นสัญลักษณ์ของฤดูร้อน คนญี่ปุ่นสมัยเฮอันนิยมชมชอบนกชนิดนี้มาก โดยจะเฝ้ารอคอยฟังเสียงนกโอะโตะโตะจิซุร้องเป็นครั้งแรกของหน้าร้อน นกโอะโตะโตะจิซุมักจะส่งเสียงร้องในตอนก่อนรุ่งสางขณะที่ท้องฟ้ายังมืดอยู่ คนที่เฝ้ารอคอยฟังจึงต้องตื่นแต่เช้าเพื่อรอคอยฟังเสียงร้องนั้น กลอนบทนี้กวีแสดงความรู้สึกยินดีที่ได้ยินเสียงร้องของมัน แต่พอหันมองไปก็ไม่พบตัวนกโอะโตะโตะจิซุ เห็นเพียงแต่พระจันทร์ที่ยังคงอยู่บนท้องฟ้าในยามเข้ามิดของฤดูร้อน

เกี่ยวกับการโยงนกโอะโตะโตะจิซุกับพระจันทร์นั้น เพื่อที่จะฟังเสียงร้องของนกโอะโตะโตะจิซุ ต้องเฝ้ารอคอยตั้งแต่มืดจนถึงรุ่งสาง ซึ่งก็คล้ายกับการเฝ้ารอคอยชมความงามของพระจันทร์ในยามรุ่งสาง ดังนั้นจึงมักจะจับคู่กล่าวถึงพระจันทร์กับนกโอะโตะโตะจิซุไว้ด้วยกัน (※井通浩, 1998, น.197) การเข้าสู่ของนกโอะโตะโตะจิซุกับพระจันทร์นั้นเป็นชนบทที่มีมาแต่เดิม ไม่ใช่ของใหม่ แต่กลวิธีของกวีในการโยงเรื่องเสียง (เสียงร้องของนก) กับเรื่องแสง (แสงของพระจันทร์) เข้าด้วยกันในกลอนบทนี้ทำได้อย่างกลมกลืนเข้ากันได้เป็นอย่างดีเยี่ยม (有吉保, 2016, น.188)

2 วรรคแรกของกลอน ^な ^{かた} ほととぎす 鳴きつる方を เป็นการบรรยายเสียงร้องของนก ส่วน 2 วรรคหลัง ^{ありあけ} ^{つき} ^の ^こ 月ぞ残れる เปลี่ยนจากการบรรยายเสียงนกมาเป็นการบรรยายภาพของพระจันทร์ในยามเข้ามิด โดยมีวรรคที่ 3 ของกลอน ^な ^{かた} ほととぎす 鳴きつる方を (พอมองไป) คั่นกลางเอาไว้ นกโอะโตะโตะจิซุส่งเสียงร้องแล้วบินจากไป เหลือไว้เพียงภาพของพระจันทร์บนท้องฟ้าซึ่งแฝงไว้ด้วยความรู้สึกเศร้าเสียดายของกวี นับเป็นกลอนอีกบทหนึ่งที่โยงพระจันทร์เข้ากับอารมณ์เศร้า

⁴ จักรพรรดิองค์ที่ 58 ของญี่ปุ่น ครองราชย์ช่วง ค.ศ. 884-887

⁵ จักรพรรดิองค์ที่ 59 ของญี่ปุ่น ครองราชย์ช่วง ค.ศ. 887-897

5.1.2 กลอนหมวดฤดูหนาว

กลอนบทที่ 31

あさ ありあけ つき よしの さと しらゆき
朝ぼらけ 有明の月と みるまでに 吉野の里に ふれる白雪

ท้องฟ้ายามเช้าค่อย ๆ สว่างขึ้น มองเห็นแสงพระจันทร์ในยามเช้า แต่แท้จริงแล้วคือแสงสะท้อนของหิมะสีขาวที่ตกปกคลุมดินแดนโยะมิโนะ

ที่มาของกลอนบทนี้คือกลอนบทที่ 332 ในหนังสือรวมกลอน *โคะกิงวะกะฉุ* หมวดฤดูหนาว ผู้แต่งกลอนคือชะกะโนะอุเอะ โนะ โคะระะโนะริ (坂上 是則) มีชีวิตอยู่ช่วงปลายศตวรรษที่ 9 จนถึงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 10 เขาเป็น 1 ใน 36 กวีที่ฟูจิวะระ โนะ คินโดยยกย่องให้เป็นกวีเอกแห่งยุค

โยะมิโนะ (吉野)⁶ ที่กล่าวถึงในกลอนบทนี้เป็นสถานที่ที่ขึ้นชื่อในด้านการไปชมดอกซากุระในฤดูใบไม้ผลิ ส่วนในฤดูหนาวก็มีทิวทัศน์หิมะที่งดงาม ในสมัยเออัน โยะมิโนะนับเป็นดินแดนในหุบเขาที่อยู่ห่างไกลจากเมืองหลวงเกียวโต กลอนบทนี้บรรยายภาพในยามเช้าที่ท้องฟ้าค่อย ๆ เริ่มสว่างขึ้น แสงสะท้อนของหิมะสีขาวชวนให้นึกว่าเป็นแสงของพระจันทร์ในยามเช้า การเปรียบสีขาวของแสงจันทร์กับสีขาวของหิมะหรือน้ำค้างแข็งนั้นแสดงให้เห็นอิทธิพลของกลอนแบบจีน ซึ่งลักษณะความเปรียบเทียบว่านี้เริ่มนิยมนำมาใช้ในกลอนญี่ปุ่นในสมัยหนังสือรวมกลอน *โคะกิงวะกะฉุ* กลอนบทนี้ยังใช้กลวิธีการประพันธ์การจบด้วยนามคือคำว่า 白雪 (หิมะสีขาว) เป็นการประทับภาพหิมะสีขาวของดินแดนโยะมิโนะทั้งท่ายไว้ในใจของผู้อ่านกลอน กลอนบทนี้ไม่ได้บรรยายภาพพระจันทร์จริง ๆ เพียงแต่กล่าวเปรียบแสงสะท้อนสีขาวของหิมะว่ามองเห็นเป็นแสงสีขาวของพระจันทร์ โดยคำว่า 有明の月 หมายถึง “พระจันทร์ในยามเช้า” ซึ่งจะปรากฏให้เห็นหลังวันแรม 1 ค่ำเป็นต้นไป โดยแม้ฟ้าจะสว่างแล้วแต่พระจันทร์ก็ยังคงหลงเหลือปรากฏให้เห็นอยู่บนท้องฟ้า

จากกลอนทั้ง 5 บทข้างต้น จะเห็นได้ว่า พระจันทร์ถูกหยิบยกมาใช้บรรยายภาพทิวทัศน์อันงดงามในแต่ละฤดูกาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งฤดูใบไม้ร่วง ความชื่นชอบชมพระจันทร์ของคนญี่ปุ่นโบราณก็เห็นได้จากในกลอนข้างต้น พระจันทร์ยังใช้สื่ออารมณ์ความรู้สึกอันเศร้าสร้อยและเยียบเหงา นอกจากนี้สีขาวของพระจันทร์ยังถูกใช้เปรียบกับสีขาวของหิมะในฤดูหนาวด้วย

5.2 พระจันทร์ในกลอนหมวดความรัก

ใน *เฮยะกุนินอิมฉุ* มีกลอนหมวดความรักซึ่งมีการกล่าวถึงพระจันทร์อยู่ในกลอนจำนวนทั้งสิ้น 4 บทได้แก่ กลอนบทที่ 21 30 59 และ 86

กลอนบทที่ 21

いまこ い ながつき ありあけ つき まい
今来むと 言ひしばらくりに 長月の 有明の月を 待ち出でつるかな

ท่านผู้นั้นบอกว่าจะมาหาในทันที ฉันทิ้งเฝ้ารอตลอดค่ำคืนอันยาวนานของเดือนก้ำ จนกระทั่งพระจันทร์ในยามรุ่งสางโผล่ออกมาให้เห็น

ผู้แต่งกลอนบทนี้คือพระโษะเซอิ (素性法師) ไม่ทราบปีที่เกิดและเสียชีวิตแน่ชัด ก่อนออกบวชมีชื่อว่า โยะมิมิเนะ โนะ ฮะรุโตะฉิ (良岑玄利) เขาเป็น 1 ใน 36 กวีที่ฟูจิวะระ โนะ คินโดยยก

⁶ ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตอำเภอโยะมิโนะ จังหวัดนารา

ย่องให้เป็นกวีเอกในสมัยเฮอัน เป็นพระที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทางราชสำนักและมีความสามารถด้านการประพันธ์ทั้งกลอนญี่ปุ่นและกลอนแบบจีน ที่มาของกลอนบทนี้คือ กลอนบทที่ 691 ในหนังสือรวมกลอน *โคะกิงวะกะมุ* หมวดความรัก กวีแต่งขึ้นโดยจินตนาการถึงจิตใจของหญิงที่เฝ้ารอคอยชายคนรัก โดยฝ่ายชายบอกว่าจะมาหาในทันที ฝ่ายหญิงจึงเฝ้ารออยู่ตลอดทั้งคืนจนกระทั่งรุ่งสาง ซึ่งยังคงมองเห็นพระจันทร์ปรากฏอยู่บนท้องฟ้า คำว่า ながつき 長月 หมายถึง “เดือนเฝ้าตามปฏิทินจันทรคติ” ซึ่งเป็นช่วงปลายฤดูใบไม้ร่วงและมีช่วงเวลากลางคืนยาวนาน ส่วน ありあけ つき 有明の月 หมายถึงพระจันทร์ในคืนเดือนแรมที่ยังคงปรากฏอยู่บนท้องฟ้าในยามเช้า เป็นการแสดงให้เห็นว่าฝ่ายหญิงรอคอยฝ่ายชายมานานมาก คือรอตลอดคำคืนอันยาวนานของเดือนเฝ้าจนได้เห็นพระจันทร์ในยามเช้า ธรรมเนียมปฏิบัติในสมัยนั้น ฝ่ายชายจะมาหาฝ่ายหญิงในตอนกลางคืนและจะจากไปตอนรุ่งเช้า ในที่นี้จึงนำเอาภาพหญิงสาวที่รอคอยคนรักตลอดคืนจนถึงเช้า มาเปรียบกับภาพพระจันทร์ซึ่งส่องสว่างตลอดคืนแล้วยังคงค้างอยู่บนท้องฟ้าในยามเช้า

กลอนบทที่ 30

ありあけ 有明の わか つれなく見えし わか 別れより あかつき ばかり う 憂きものはなし

ตั้งแต่แยกจากกับท่านในยามเช้ามีดที่พระจันทร์ทอแสงอันเย็นชานั้น ไม่มีช่วงเวลาใดที่ฉันจะรู้สึกชื่นชมต่อชะตาชีวิตของตัวเองเท่ากับในยามเช้ามีดเช่นนี้

ผู้แต่งกลอนบทนี้คือมิบุ โนะ ทะดะมิเนะ (みぶのただみね 壬生忠岑) มีชีวิตอยู่ช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 9 จนถึงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 10 ทะดะมิเนะเป็นหนึ่งในผู้เรียบเรียงหนังสือรวมกลอน *โคะกิงวะกะมุ* และยังเป็น 1 ใน 36 กวีที่ฟูจิวะระ โนะ คิน โดยยกย่องให้เป็นกวีเอกแห่งยุค กลอนบทนี้ทะดะมิเนะคัดเลือกมาจากกลอนบทที่ 625 ในหนังสือรวมกลอน *โคะกิงวะกะมุ* หมวดความรัก เป็นการบรรยายภาพพระจันทร์ในยามเช้ามีดของคืนเดือนแรม ตามธรรมเนียมญี่ปุ่นสมัยโบราณนั้น ฝ่ายชายที่มาค้างคืนกับฝ่ายหญิงจะต้องรีบจากไปก่อนรุ่งสาง ดังนั้นยามเช้ามีดจึงเป็นช่วงเวลาที่ชายหญิงจะต้องจากกัน ในที่นี้ กวีบรรยายภาพพระจันทร์ที่ทอแสงสาดส่องขณะที่กวีต้องจากกับคนรักว่าช่างดูเย็นชา พระจันทร์ไม่เห็นใจที่ทั้งคู่ยังอยากอยู่ด้วยกันต่อไป ไม่อยากแยกจากกัน ซึ่งชวนให้รู้สึกชื่นชมต่อชะตาชีวิตของตัวเอง เนื้อความของกลอนบทนี้อาจตีความได้อีกนัยหนึ่งคือ กวีไปหาหญิงคนรัก แต่ทว่ากลับถูกหญิงคนรักเมินใส่ ไม่ยอมให้เข้าพบ กวีจึงเปรียบเทียบท่าทีของฝ่ายหญิงกับพระจันทร์ที่ทอแสงอันเย็นชา แต่นักวิชาการส่วนใหญ่มักตีความในแบบแรกมากกว่าคือ กวีรู้สึกอาลัยอารมณ์ที่ต้องจากกับหญิงคนรักจึงทำให้มองเห็นพระจันทร์ที่กำลังสาดส่องในยามนั้นว่าดูเย็นชา

กลอนบทที่ 59

やすらはで ね 寝なましものを よ さ夜ふけて かたぶく までの つき 月を見しかな

ถ้าหากทราบแต่แรก (ว่าท่านจะไม่มาหา) ละก็ ฉันคงจะไม่ร้องร้อที่จะเข้านอนไปแล้ว คงจะไม่อยู่บนดึกตื่นจนมองเห็นพระจันทร์กำลังจะจมนูเขาอยู่ทางทิศตะวันตกเช่นนี้

ที่มาของกลอนบทนี้คือกลอนบทที่ 680 ในหนังสือรวมกลอน *โกะชูอิวะกะมุ* (ごしゅういわかしゅう 後拾遺和歌集) หมวดความรัก ผู้แต่งกลอนคืออะกะโสะเมะเอะมอน (あかそめえもん 赤染衛門) เกิดเมื่อ ค.ศ. 958 ไม่ทราบปีที่เสียชีวิตแน่ชัด เป็นนางกำนัลรับใช้พระนางโคมะนิมิเฮสึของจักรพรรดิอิชิโจ และเป็น 1 ใน 36 กวีที่ฟูจิวะระ โนะ คิน โดยยกย่องให้เป็นกวีเอกในสมัยเฮอัน คำเกริ่นนำกลอนบทนี้เขียนไว้ว่า ชายคนรักของพี่สาว (หรือ

อาจจะเป็นน้องสาว) ของกวีได้บอกว่าจะมาหา แต่สุดท้ายกลับไม่มา กวีจึงแต่งกลอนตัดพ้อส่งไปยังชายคนนั้นแทนที่สาว(หรือน้องสาว)ของตน ซึ่งชายคนที่ว่านี้ก็คือ ฟุจิวะระ โนะ มิซึตะกะ (藤原道隆)⁷ เนื้อความกลอน 2 วรรคแรก やすらはで 寝なましものを เป็นการกล่าวสมมติเหตุการณ์ที่ตรงข้ามกับที่เป็นจริงคือ “หากรู้แต่แรก ฉันก็คงจะไม่ร้องที่จะเข้านอนไปแล้ว” ซึ่งในความเป็นจริงนั้น ฝ่ายหญิงไม่รู้ว่าฝ่ายชายจะไม่มาหา และได้อยู่เฝ้ารอคอยฝ่ายชายจนตีกตื้น ส่วน 3 วรรคหลัง さ夜ふけて かたぶくまでの 月を見しかな เป็นการบรรยายภาพให้เห็นว่าฝ่ายหญิงรอคอยอยู่จนตีกตื้น จนมองเห็นพระจันทร์กำลังจะจมูกวอยู่ทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นช่วงเวลาใกล้จะฟ้าสว่างแล้ว

การมองพระจันทร์พลางก็ผ่านช่วงเวลายามค่ำคืนโดยเอาแต่เฝ้าคอยชายคนรักให้มาหาให้นั้น อารมณ์ความรู้สึกอันเศร้าสร้อยและความสงบเงียบโดดเดี่ยว (有吉保, 2002, น.249) ภาพพระจันทร์ที่กำลังจะจมูกวเขานั้นสื่อว่าฝ่ายหญิงรอคอยอยู่นานมากจนใกล้ฟ้าสว่าง เป็นการขบขันความเศร้าและเปลี่ยวเหงาของฝ่ายหญิงที่เฝ้ารอคอยคนรักที่ไม่มาหา

กลอนบทที่ 86

なげ つき おも おお なみだ
 嘆けとて 月やはものを 思はする かこち顔なる わが涙かな

พระจันทร์สั่งให้ฉันร้องไห้คร่ำครวญเช่นนี้หรือ ทั้ง ๆ ที่มิใช่ใช้อย่างนั้น แต่กลับไปโทษพระจันทร์ว่าเป็นเหตุทำให้ฉันน้ำตานองหน้าเช่นนี้

ผู้แต่งกลอนบทนี้คือพระชะอิเงียว (西行法師) มีชีวิตอยู่ช่วง ค.ศ.1118-1190 ก่อนออกบวชมีชื่อว่า ชะโต โนะริกิโยะ (佐藤義清) ออกบวชตอนอายุ 23 ปี เป็นกวีที่มีชื่อเสียงในด้านการแต่งกลอนที่มีเนื้อหาหวานอาลัยอดีต และยังแต่งกลอนรักไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องแปลกที่พระซึ่งตัดขาดจากเรื่องทางโลกจะมาแต่งกลอนที่เกี่ยวกับความรัก แต่กลับกลายเป็นว่ากลอนรักที่เขาแต่งกลับโดดเด่นและได้รับการชื่นชมจากกวีในยุค นั้น ที่มาของกลอนบทนี้คือ กลอนบทที่ 929 ในหนังสือรวมกลอน *เซ็นสะอิวะกะมู* หมวดความรัก กลอนบทนี้ได้รับการชื่นชมจากมุนสะเออิ (藤原俊成) กวีเอกยุคนั้นว่า งดงามแบบลึกซึ้งกินใจ ส่วนทะเลอิกะก็หิยบายกลอนบทนี้ไว้ในหนังสือรวมกลอนของเขาหลายชิ้น (島津忠夫, 2007a, น. 184) กลอนบทนี้ตัดจบประโยคที่วรรคที่ 3 โดย 3 วรรคแรก なげ つき やはものを 思はする (พระจันทร์สั่งให้ฉันร้องไห้คร่ำครวญเช่นนี้หรือ) เป็นการกล่าวถึงพระจันทร์โดยใช้เทคนิคบุคลาธิษฐานให้พระจันทร์พูดสั่งได้เหมือนมนุษย์ ซึ่งคำว่า なげ ในที่นี้เป็นรูปคำสั่ง หมายถึง “จงร้องไห้คร่ำครวญ” ในสมัยเฮอันมีความเชื่อว่าหากมองพระจันทร์จะทำให้โชคไม่ดี และจะทำให้รู้สึกโศกเศร้าหรือครุ่นคิดอะไรไปต่าง ๆ นานาได้ กลอนบทนี้ก็เป็นกรกล่าวถึงพระจันทร์ว่าเป็นเหตุให้จิตใจโศกเศร้า ส่วน 2 วรรคหลัง かこち顔なる わが涙かな เป็นการบรรยายภาพน้ำตาที่ไหลอาบหน้า โดยคำว่า かこち顔 หมายถึง “หน้าตาที่ดูโศกเศร้า” และคำว่า かこち ยังหมายถึง “กล่าวโทษ โยน

⁷ ขุนนางซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการและที่ปรึกษาของจักรพรรดิในสมัยของจักรพรรดิอิชิจิโจ (一条天皇) มีชีวิตอยู่ช่วง ค.ศ. 953-995

⁸ ชื่อจริงคือ ฟุจิวะระ โนะ โทะฉินะริ กวีผู้เรียบเรียงหนังสือรวมกลอน *เซ็นสะอิวะกะมู* (千載和歌集) และเป็นบิดาของทะเลอิกะ มีชีวิตอยู่ช่วง ค.ศ. 1114-1204

ความผิด”อีกด้วย ในที่นี้จึงหมายความว่า “โทษพระจันทร์ว่าเป็นเหตุให้ฉันทานองหน้าเช่นนี้” ซึ่งความจริงแล้วที่ร้องไห้นั้นเป็นเพราะผิดหวังในความรัก ไม่ใช่สาเหตุเพราะพระจันทร์

จากกลอนหมวดความรักทั้ง 4 บทนี้จะเห็นได้ว่า พระจันทร์ถูกใช้สื่อถึงอารมณ์เศร้าและเปลี่ยนเหงา และมักปรากฏในกลอนที่กล่าวถึงการเฝ้ารอคอยคนรักที่ไม่มาหา แสงสีขาวของพระจันทร์อันเย็นชายังถูกใช้สื่อโยงถึงทำให้อันเย็นซาของคนที่รักด้วย

5.3 พระจันทร์ในกลอนหมวดการเดินทาง

ใน *เฮียะกุนินอิฉิมุ* มีกลอนในหมวดการเดินทางที่มีการกล่าวถึงพระจันทร์อยู่ 1 บท ได้แก่ กลอนบทที่ 7 ซึ่งแต่งโดยอะเบะ โนะ นะกะมะโร あべのなかまろ หรือ あべのなかまろ (安部仲麿 หรือ 阿部仲麿) นะกะมะโรมีชีวิตอยู่ช่วง ค.ศ. 698-770 เขาได้รับคัดเลือกให้ไปศึกษาที่ประเทศจีนเมื่อ ค.ศ. 717 และใช้ชีวิตอยู่ที่นั่นเป็นเวลากว่า 50 ปี ในระหว่างนั้นเคยเดินทางกลับบ้านเกิด แต่เนื่องจากสภาพดินฟ้าอากาศไม่เอื้ออำนวยในที่สุดจึงต้องย้อนเรือกลับไปยังที่เดิม กลอนบทนี้แต่งขึ้นขณะที่ออกเดินทางในครั้งนั้น

กลอนบทที่ 7

あま はら み かすが みかさ やま い つき
天の原 ふりさけ見れば 春日なる 三笠の山に 出でし月かも

เมื่อแหงนมองดูท้องฟ้าอันกว้างใหญ่ ก็เห็นพระจันทร์ซึ่งเป็นดวงเดียวกับที่ปรากฏอยู่เหนือภูเขาสามกะซุงะ (อันเป็นบ้านเกิด)

ขณะที่นะกะมะโรจะเดินทางกลับบ้านเกิดหลังจากถูกส่งไปศึกษาที่ประเทศจีนเป็นเวลากว่า 30 ปี เพื่อนชาวจีนได้มาชุมนุมกันจัดงานเลี้ยงส่ง นะกะมะโรจึงแต่งกลอนญี่ปุ่นให้ฟังซึ่งมีเนื้อความว่า พระจันทร์ที่กำลังมองอยู่ก็คือพระจันทร์ดวงเดียวกับที่ฉายแสงเหนือภูเขาสามกะซุงะที่บ้านเกิด กลอนบทนี้แฝงความรู้สึกอาลัยอาวรณ์ที่ต้องจากเพื่อน ๆ เหล่านั้น และแฝงความคิดถึงบ้านเกิดของตนด้วย ภูเขาสามกะซุงะ (三笠山) เป็นภูเขาที่อยู่ระหว่างภูเขาอะกะกุซะ (若草山) และภูเขาทะกะมะโดะ (高山) ตั้งอยู่ที่เมืองคะซุงะ (春日) ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดนารา เทะอิกะได้คัดเลือกกลอนบทนี้มาจากกลอนบทที่ 406 ในหนังสือรวมกลอน *โคะกิงวะกะฉุ* หมวดการเดินทาง เนื้อหากลอนบทนี้แสดงอารมณ์ความคิดถึงบ้านเกิดของกวี แต่สุดท้ายแล้วกวีก็ไม่มีโอกาสได้กลับบ้านเกิด และเสียชีวิตลงที่ประเทศจีน

การโยงพระจันทร์กับบ้านเกิดนั้น ยังเห็นได้ในวรรณกรรมสมัยเออันซึ่งเป็นสมัยหลังจากนั้นด้วย เช่นในเรื่อง *ทะกะเกะโตะริโมะโนะงะตะริ* ก็มีฉากที่เจ้าหญิงคะงุยะจากดวงจันทร์ได้แต่เหม่อมองดูพระจันทร์พลางคิดถึงบ้านเกิด ส่วนในบันทึก *โทะซะนิกิ* ตอนที่ผู้เขียนเล่าถึงตอนที่เดินทางกลับถึงบ้านที่เมืองหลวง ก็ได้บรรยายภาพพระจันทร์ที่ส่องสว่างไปพร้อมกันด้วย คิโนะทซุระยุกิ (紀貫之) ผู้แต่งวรรณกรรมเรื่อง *โทะซะนิกิ* นี้กล่าวกันว่าเคยศึกษาคัดลอกวรรณกรรมเรื่อง *ทะกะเกะโตะริโมะโนะงะตะริ* มาด้วย (桜井祐三, 1990, น.122) จึงอาจเป็นไปได้ว่าผู้เขียน *โทะซะนิกิ* จงใจเขียนให้ฉากที่เข้าสู่บ้านที่เมืองหลวงเป็นฉากในตอนกลางคืนที่แสงจันทร์กำลังสาดส่องเพื่อเป็นการโยงภาพของเมืองหลวงกับพระจันทร์เข้าด้วยกันเพื่อให้เหมือนกับเรื่อง *ทะกะเกะโตะริโมะโนะงะตะริ* (อรรธยา สุวรรณระดา, 2552, น. 43) คิโนะทซุระยุกิยังได้หยิบยกกลอนบทนี้ของอะเบะ โนะ นะกะมะโรไว้ใน *โทะซะนิกิ* ด้วย แต่ข้อความในวรรคแรกจะต่างออกไปคือใน *โทะซะนิกิ* จะเป็น あせうなばら (ทะเลสีฟ้า) กลอนของนะกะ

มะโระนี่แต่งขึ้นในสมัยนารา⁹ ซึ่งเป็นยุคก่อนหน้าสมัยเฮอันที่วรรณกรรมเหล่านี้ถูกประพันธ์ขึ้น อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าการโยงพระจันทร์กับบ้านเกิดนั้นมีมานานตั้งแต่สมัยนาราแล้วและได้สืบเนื่องต่อไปยังสมัยเฮอันด้วย

นอกจากนี้ในวรรณกรรมยุคกลางเรื่อง *ทซุระสุเรงซุชะ* (つれづれぐさ) (徒然草) ก็มีการนำเสนอภาพพระจันทร์ที่เชื่อมโยงกับความคิดถึงเมืองหลวงด้วยเช่นกัน โดยเค็งโก (兼好) (けんこう) ซึ่งเป็นผู้เขียนวรรณกรรมดังกล่าวมองว่าภาพพระจันทร์ที่เฝ้ารอและปรากฏให้เห็นในยามรุ่งสางงดงามกว่าพระจันทร์เต็มดวง และยังได้กล่าวชมความงามของพระจันทร์ที่มีสีอมฟ้าว่าราวกับจะซึมซาบเข้ามาในหัวใจ ภาพพระจันทร์ที่ปรากฏให้เห็นเหนือยอดต้นสนอันสูงลิบในป่าลึก หรือภาพแสงจันทร์ที่สาดส่องลอดผ่านระหว่างหมู่ไม้ หรือภาพพระจันทร์ที่หลบซ่อนหลังเมฆครีมีในยามที่ฝนตกพรำลงมานั้น ต่างก็ทำให้รู้สึกซาบซึ้งสะท้อนใจ แสงจันทร์ที่ส่องสว่างบนใบไม้ต้นฉิระกะมิหรือกอดันฉิอิก็ชวนให้รู้สึกซาบซึ้งกินใจ ทำให้คิดถึงเมืองหลวง และอดคิดไม่ได้ว่าหากมีเพื่อนที่เข้าใจความงามแบบที่ตนรู้สึกนี้ก็คงดีไม่น้อย ซึ่งก็เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่ามุมมองของกวีที่โยงเอาภาพพระจันทร์อันงดงามกับความคิดถึงเมืองหลวงเข้าด้วยกันนั้นยังมีสืบเนื่องต่อมายังสมัยกลางด้วย

5.4 พระจันทร์ในกลอนหมวดเบ็ดเตล็ด

ใน *เฮยะกุนินอิมมุ* มีกลอนในหมวดเบ็ดเตล็ดที่กล่าวถึงพระจันทร์อยู่ 2 บท ได้แก่ กลอนบทที่ 57 และ 68

กลอนบทที่ 57

めぐりあひて 見しやそれとも わかぬ間に 雲がくれにし 夜半の月かな

ได้พบเจอคนที่ห่างหายกันมานาน ขณะที่ไม่แน่ใจว่าใช่คนนั้นหรือไม่ คน ๆ นั้นก็หลบหายเข้ากลีบเมฆไป เหมือนกับพระจันทร์ในยามกลางคืน

ผู้แต่งกลอนคือมูระซะกิฉิมิกิบุ มีชีวิตอยู่ช่วง ค.ศ. 973-1019 เป็นนางกำนัลรับใช้พระนางโฌมิ (ちゅうぐうしょうし) (中宮彰子) มเหสีของจักรพรรดิอิชิโจ (いちじょうてんのう) (一条天皇) และเป็น 1 ใน 36 กวีที่ฟูจิวะระ โนะ คินโต ยกย่องให้เป็นกวีเอกแห่งยุค และเป็นผู้เขียนนิยายเรื่อง *เก็นจิโมะโอะซะวะตะริ* ที่มีชื่อเสียง ที่มาของกลอนบทนี้มาจากกลอนบทที่ 1499 ในหนังสือรวมกลอน *มิงโกะกิงวะกะมู* หมวดเบ็ดเตล็ด ในคำเกริ่นนำกลอนบทนี้บอกไว้ว่า ในวันที่ 10 เดือน 7 กวีได้พบเพื่อนสมัยเด็กที่ไม่ได้เจอกันมานาน แต่เจอแค่เพียงแวบเดียว เพื่อนคนนั้นก็กลับไปเสียก่อน กวีจึงแต่งกลอนบทนี้ขึ้นมาโดยกล่าวเปรียบเพื่อนที่รีบกลับไปนั้นกับพระจันทร์ที่หลบหายเข้าหมู่เมฆ เนื้อความกลอนแสดงความรู้สึกเสียตายเป็นไม่ได้มีโอกาสดได้อยู่พูดคุยกับเพื่อนคนนั้น พร้อม ๆ กับแสดงความรู้สึกเสียตายเป็นที่พระจันทร์หลบหายเข้าหมู่เมฆไปทำให้ไม่อาจชื่นชมความงามของพระจันทร์ได้ กลอนบทนี้จึงเป็นการใช้ความเปรียบโดยเอาภาพพระจันทร์ที่หายเข้าไปในหมู่เมฆมาใช้เปรียบกับเพื่อนที่จู่ ๆ ก็หายตัวไป

⁹ ช่วงตั้งแต่ ค.ศ. 710 ซึ่งย้ายเมืองหลวงมายังนารา จนกระทั่งถึง ค.ศ. 794 ซึ่งย้ายเมืองหลวงมายังเกียวโต

กลอนบทที่ 68

こころ 心にも あらでうき世に ながらへば 恋しかるべき 夜半の月かな

หากฉันจำเป็นต้องมีชีวิตยืนยาวอยู่ในโลกที่ทุกข์ตรมขมขื่นนี้ต่อไป ฉันคงจะต้องทวนคิดถึงพระจันทร์ในคำคตินี้เป็นแน่

กลอนบทนี้มาจากกลอนบทที่ 860 ในหนังสือรวมกลอน *โกะมูอิวะกะมู* หมวดเบ็ดเตล็ดจักรพรรดิซันโจ (三条天皇 さんじょうてんのう) ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นขณะกำลังประชวรพระจักษุและทรงดำริที่จะสละราชบัลลังก์ ก่อนที่พระองค์จะเสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงดำรงตำแหน่งมกุฎราชกุมารนานถึง 25 ปี และในช่วงระยะเวลา 5 ปีที่พระองค์ทรงเป็นจักรพรรดินั้นได้เกิดเพลิงไหม้ในวังหลวงถึง 2 ครั้ง นอกจากนี้ขุนนางซึ่งกุมอำนาจใหญ่ในขณะนั้นคือฟูจิวะระ โนะ มิชิซงะ (ふじわらのみちなが 藤原道長) ก็คิดอยากจะยกหลานของตนซึ่งเป็นโอรสของอดีตจักรพรรดิอิชิโจให้ขึ้นเป็นจักรพรรดิแทน จักรพรรดิซันโจจึงทรงตกอยู่ในสภาวะที่ถูกบีบคั้นให้สละราชบัลลังก์ ในวรรณกรรม *เอะอิงะโมะโนะงะตะริ* (えいがものがたり 栄華物語) ได้เล่าไว้ด้วยว่า ในคำคตินที่พระจันทร์ส่องสว่างในคืนวันที่สิบกว่า ๆ ของเดือน 12 จักรพรรดิซันโจทรงพระราชนิพนธ์กลอนบทนี้ขณะประทับอยู่กับพระนางเค็นมิ (ちゅうぐうけんし 中宮妍子) ผู้เป็นมเหสี เนื้อความกลอนกล่าวชื่นชมความงามของพระจันทร์พร้อม ๆ กับแสดงความรู้สึกสิ้นหวังในชีวิต (อรรถยา สุวรรณระดา, 2560b, 68) จักรพรรดิซันโจทรงเป็นจักรพรรดิองค์ที่ 67 ของญี่ปุ่น ทรงดำรงตำแหน่งมกุฎราชกุมารเมื่อ ค.ศ. 986 และทรงขึ้นครองราชย์เมื่อ ค.ศ. 1011 ช่วงเวลาเป็นมกุฎราชกุมารยาวนานแต่หลังครองราชย์ได้เพียง 6 ปีก็ทรงถูกฟูจิวะระ โนะ มิชิซงะซึ่งเป็นขุนนางผู้กุมอำนาจใหญ่ในขณะนั้นบีบบังคับให้สละราชบัลลังก์หลังจากที่ทรงสละราชบัลลังก์ให้จักรพรรดิโกะอิชิโจ (ごいちじょうてんのう 後一条天皇) ใน ค.ศ. 1016 แล้ว ในเดือน 4 ปีถัดมาก็ออกผนวช และในเดือน 5 ก็สวรรคต บทกวีพระราชนิพนธ์บทนี้กล่าวกันว่าทะเลาะกันได้ให้คำวิจารณ์และคำชื่นชมไว้อย่างมาก ภาพพระจันทร์ในฤดูหนาวสะท้อนความเศร้าและสิ้นหวังของจักรพรรดิซันโจที่ทรงถูกบีบบังคับให้สละราชบัลลังก์ได้เป็นอย่างดี

จากกลอนหมวดเบ็ดเตล็ด 2 บทนี้ จะเห็นว่าพระจันทร์ถูกหยิบยกมาใช้ในความเปรียบ และยังใช้สื่อถึงความเศร้าและสิ้นหวังของกวีด้วย

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าบทบาทของพระจันทร์ที่พบบ่อยที่สุดก็คือ การสะท้อนอารมณ์เศร้าและเงิบเหงาของกวี โดยจะพบทั้งในกลอนหมวดที่เกี่ยวกับฤดูกาล หมวดความรัก และหมวดเบ็ดเตล็ดในกลอนหมวดที่เกี่ยวกับฤดูกาล พระจันทร์ยังถูกใช้บรรยายภาพทิวทัศน์อันงดงามของฤดูต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฤดูใบไม้ร่วง ในกลอนหมวดความรัก พระจันทร์ก็มักจะถูกกล่าวถึงเพื่อแสดงความเศร้าและเปลี่ยวเหงาจากการเฝ้ารอคอยคนรักที่ไม่มาหาหรือเนื่องจากผิดหวังในรัก ในกลอนบางบท แสงจันทร์อันเย็นชายังถูกใช้สื่อถึงท่าอันเย็นชาของคนรักด้วย ในกลอนหมวดการเดินทาง พระจันทร์ยังถูกกล่าวถึงเพื่อสื่ออารมณ์ความคิดถึงบ้านเกิด ในกลอนหลายบทข้างต้น พระจันทร์ยังถูกหยิบยกมาใช้สื่อภาพในความเปรียบอีกด้วย

นอกจากนี้ จะพบว่าภาพพระจันทร์ที่ปรากฏในยามเช้ามีอยู่เป็นจำนวนมากเกือบครึ่งหนึ่งจากจำนวนทั้งหมด ได้แก่ กลอนที่กล่าวถึงพระจันทร์ยามเช้า (ありあけ 有明) ซึ่งมีถึง 4 บท (บทที่ 21 30 31 81)

และกลอนที่กล่าวถึงพระจันทร์ที่กำลังจะลับไปในยามเช้าอีก 1 บท (บทที่ 59) โดยส่วนใหญ่จะเป็นกลอนในหมวดความรัก การที่เพชฌัญชิตเลือกกลอนโดยเน้นไปที่กลอนที่กล่าวถึงพระจันทร์ในยามเช้าเป็นจำนวนหลายบทเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะเด่นที่พบใน *เฮียะกุนินอิมฉุ* ซึ่งสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะของเพชฌัญชิตผู้คัดเลือกกลอนเหล่านี้ว่าน่าจะชื่นชอบพระจันทร์ในยามเช้าเป็นพิเศษด้วย

บทความนี้ศึกษาบทบาทของพระจันทร์ที่ปรากฏในบทกวี *เฮียะกุนินอิมฉุ* โดยเป็นการศึกษาต่อยอดจากที่ผู้วิจัยได้เคยศึกษาเกี่ยวกับพระจันทร์ในเรื่อง *ทะเลาะโตะริโมะโนะงะตะริ* และ *โทะชะนิกกิ* มาแล้ว สำหรับในบทกวีอื่นหรือในวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ก็น่าจะมีบทบาทของพระจันทร์ในแง่มุมอื่น ๆ ที่สะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผู้เขียนวรรณกรรมนั้น ๆ หรือผู้เรียบเรียงหนังสือรวมกลอนนั้น ๆ ด้วยซึ่งน่าจะหยิบยกมาเป็นประเด็นเพื่อศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- อรรถยา สุวรรณระดา. (2552). พระจันทร์ในวรรณกรรมญี่ปุ่นเรื่องโทะชะนิกกิ. *วารสารมนุษยศาสตร์* 16(1), 40-51.
- อรรถยา สุวรรณระดา. (2555). *เรียนรู้ 100 บทกวีญี่ปุ่นโบราณ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถยา สุวรรณระดา. (2556). บทบาทหน้าที่ของสัตว์ในบทกลอนเฮียะกุนินอิมฉุ. *jsn Journal* 3(1), 1-16.
- อรรถยา สุวรรณระดา. (2557). 13 บทกวีที่แต่งโดยพระในเฮียะกุนินอิมฉุ. *เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยครั้งที่ 7*, 76-94.
- อรรถยา สุวรรณระดา. (2559). บทกลอนของกวีหญิงในเฮียะกุนินอิมฉุ. *jsn Journal* 6(2), 1-20.
- อรรถยา สุวรรณระดา. (2560a). *ธรรมเนียมความเชื่อญี่ปุ่นในวรรณกรรมสมัยเออัน*. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถยา สุวรรณระดา. (2560b). บทกวีพระราชนิพนธ์ในเฮียะกุนินอิมฉุ. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร* 39(2), 57-75.
- 秋山虔・三好行雄(2008).『新日本文学史』文英堂.
- 有吉保(2002).『百人一首』講談社.
- 有吉保(2016).『知識ゼロからの百人一首入門』幻冬舎.
- 糸井通浩(1998).『小倉百人一首を学ぶ人のために』世界思想社.
- 金子武雄(1978).『称詞・枕詞・序詞の研究』公論社.
- 川名淳子(2007).「『竹取物語』一月界からの使者」『国文学解釈と教材の研究特集月光』第52巻3号、学燈社, 23-31.
- 桜井祐三(1990).『日本の古典文学3 竹取物語』さえら書房.
- 島津忠夫(2007a).『新版百人一首』角川書店.
- 島津忠夫(2007b).「『百人秀歌』が先か、「百人一首」が先か」『国文学解釈と教材の研究 百人一首のなぞ』第52巻16号、学燈社, 86-89.
- 鈴木健一(2007).『古典詩歌入門』岩波書店.

- 鈴木日出男・山口慎一・依田泰(2010).『原色小倉百人一首』文英堂.
- 武井美子・田中敦子(2001).『教科書にでてくる日本の古典詩歌 和歌・俳句・川柳』東京美術.
- 田辺聖子(1991).『田辺聖子の小倉百人一首』角川書店.
- ツベタナ・クリステワ(2007).「袖お月影ー和歌で読む古代日本の哲学」『国文学解釈と教材の研究特集月光』第52巻3号、学燈社, 12-22.
- 林正雄(2007).「日本・欧米・中国それぞれの月感覚」『国文学解釈と教材の研究特集月光』第52巻3号、学燈社, 90-98.
- 吉海直人(2010).『一冊でわかる百人一首』成美堂出版.
- 渡部泰明(2007).「表言論掛詞・縁語をどう考えるか」『国文学解釈と教材の研究百人一首のなぞ』第52巻16号、学燈社, 90-98.

Re-figuring ‘The Private Turn’ via Yoshikichi Furui’s *Yōko*

Ajjana Thairungroj

Graduate Student, Princeton University

Abstract

1970s-1980s Japan has generally been historicized via a rupture narrative that understands the cultural production of this decade as reflecting a depoliticized plunge into the realm of the private and vacuous consumer culture—and away from the “season of politics” that has come to characterize the early 1960s. In the early 1970s, the literary world saw the emergence of *naikō no sedai* writers, or a group of writers perceived to have produced apolitical, post-ideological literature invested with introspectively dissecting the self. Through a reading of Furui Yoshikichi’s Akutagawa prize-winning novella *Yōko*, this paper hopes to challenge the existing understanding of the private realm as lacking in sociopolitical potential. Through an exploration of the self and its relationship to the external world in *Yōko*, this paper seeks to illuminate how the text redefines the understanding of the private as a category via an epistemological reconceptualization of what constitutes the self. It achieves this by linking the text’s treatment of themes, such as interiority, exteriority, sanity, and madness, to its multi-layered examination of subjectivity. By redrawing the governing boundaries of subjectivity, *Yōko* broadens our understanding of what constitutes the realm of the self and the private, thus opening up space for considering subjectivity as emerging from active and embodied on-going negotiations between outside and inside, between the self and its external surroundings.

Keywords: private, subjectivity, self, interiority, exteriority

การพิจารณา ‘ยุคของความเป็นส่วนตัว’ ผ่านนิยายเรื่อง “โยโกะ” (杏子)
ของฟูรุอิ โยชิคิจิ (古井由吉)

อัจฉนา ไทยรุ่งโรจน์
Graduate Student, Princeton University

บทคัดย่อ

ยุค 1970 ในญี่ปุ่นได้ถูกจารึกไว้ว่าเป็นยุคที่ไร้อุดมการณ์ทางการเมือง และเป็นช่วงเวลาแห่งการล่าถอยสู่ภายใน (retreat into the interiority) ซึ่งผลผลิตทางวัฒนธรรม เช่น โลกแห่งวรรณคดีและภาพยนตร์ได้ถูกวิจารณ์ว่าได้สร้างผลงานที่มีสาระหนักไปทางโลกส่วนตัว (the private realm) และในการสำรวจส่วนบุคคล ซึ่งห่างไกลจากการเคลื่อนไหวทางสังคมและพื้นที่สาธารณะที่เห็นได้ในยุค 1960 ในขณะที่เดียวกันได้มีการปรากฏตัวขึ้นของนักเขียนกลุ่มหนึ่งที่ได้ถูกตั้งชื่อว่า 内向の世代 หรือนักเขียนที่ผลิตวรรณคดีที่ถกวิจารณ์ว่าไร้ซึ่งความสนใจทางการเมืองและสังคม และยังเป็นงานวรรณคดีที่มีนามว่า ‘วรรณกรรมหลังยุคอุดมการณ์’ (Post-ideological literature) ในการให้ความสำคัญแก่การสำรวจภายในของตัวตนมากกว่าความสนใจบริบทภายนอก บทความฉบับนี้พยายามที่จะวิเคราะห์นิยายเรื่อง “โยโกะ” (杏子) ของฟูรุอิ โยชิคิจิ (古井由吉) ซึ่งขึ้นชื่อว่าเป็นนิยายที่มีเอกลักษณ์ของนักเขียน 内向の世代 อย่างชัดเจน และเสนอว่านิยายพยายามที่จะเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ส่วนตัวโดยการนิยามขอบเขตของ ‘ความเป็นส่วนตัว’ และ ‘ความเป็นตัวตน’ (subjectivity) ใหม่โดยการเสนอว่าพื้นที่ของความเป็นตัวตนส่วนตัวนั้นได้ถูกสานเข้ากับโลกและสิ่งแวดล้อมภายนอกอยู่เสมอโดยไม่สามารถขีดเส้นแบ่งที่ชัดเจน และได้กำหนดขอบเขตใหม่ของ ความเป็นตัวตน โดยความพยายามที่จะเข้าใจว่าความเป็นตัวตนนั้นไร้ความตายตัว ทั้งยังไร้ซึ่งความเป็นหนึ่งเดียว แต่กลับปรากฏในรูปร่างที่เปลี่ยนแปลงตลอดผ่านการเจรจาระหว่าง ‘โลกภายนอก’ และ ‘โลกภายใน’

คำสำคัญ: พื้นที่ส่วนตัว ความเป็นตัวตน เส้นแบ่ง โลกภายนอก โลกภายใน

Introduction

Cultural production in 1970s-1980s Japan has thus far been characterized by a “rupture narrative” that understands the decade as a break away from the iconic political mobilizations of the early 1960s, and towards an escapist and depoliticized plunge into the realm of the private. This period has also been understood as an age of passive retreat into the self, and as lacking in critical potential—particularly following the ‘loss’ of radical politics marked by the peaking of student movements against the renewal of the ANPO Security Treaty. The “private” is thus often used as a category to describe works of literature and media dedicated to matters such as the banal everyday, personal life, and spaces of the self and leisure. Such themes—which flourished at the onset of the 1970s—have been understood as escapist and lacking in sociopolitical intervention, particularly in contrast to works of previous generations devoted to pursuing overtly political themes such as war responsibility and collective social activism.

Naikō no sedai: The Introverted Generation

In the literary world, the 1970s saw the emergence of *naikō no sedai* writers, or a generation of writers thought to have produced apolitical, post-ideological literature invested with dissecting the self. First coined by literary critic Odagiri Hideo, the term *naikō no sedai* was used to describe the generation of writers who came of age immediately after the war (Furuya, 1998). Experience of war defeat and disorder that came from subsequent postwar reconstruction thus came to be formative of this generation’s writing (Akiyama, 1978, p. 374-376). However, unlike their predecessors, *naikō no sedai* writers addressed war trauma and the individual’s place within the newly constructed postwar order by producing literature that focused on the ordinary *everyday* instead of explicitly speaking of the war. In addition, this body of literature focused more on passive observation than vocal judgment. This silence constituted the generation’s own way of processing trauma, and the absurdity that came with living everyday life during calamitous times filled with uncertainty. Karatani Kōjin has commented that *naikō no sedai* works represent true postwar literature, while previous literature that had been characterized as postwar literature should be categorized as wartime literature (Furuya, 1998, p. 30). Karatani’s comment speaks to *naikō no sedai* works’ function as capturing this generation’s direct and complex experience of war defeat, and subsequent postwar chaos.

While many similarly recognize their works for remarkably representing the unspeakable nature of traumatic experiences—which often manifest as silence—reception of *naikō no sedai* works remain divided. Odagiri has famously critiqued *naikō*

no sedai works for escaping into the interiority of the mind, for withdrawing into the personal conditions of the self, and for producing a type of withdrawn literature lacking in ideology (Furuya, 1998, p.9). Furuya Kenzō points out that these writers marked the end of the postwar literary generation, with their appearance bringing out an essential transformation to modern Japanese literature that has been continuous since the Meiji period (1998). The appearance of *naikō no sedai* writers was also acknowledged as one indication of the apolitical private turn in the larger scheme of cultural production.

When understood in relation to representing issues such as trauma, perception, and violence experienced in daily life, however, this body of works become valuable in giving shape to this moment. Despite the negative characterization of this body of works within the *bundan*, representations of the private in the world of literature during this period nonetheless creatively show the self and the private as being inseparable from the politics of the public sphere. By directing attention to the sphere of the everyday and the private, *naikō no sedai* works are able to place the individual and their subjective experiences in the larger scheme of history. Reminiscent of popular second-wave feminist slogan “the personal is political” suggesting that personal experiences are rooted in larger systems of power, these texts challenge the understanding that the private lacks criticality, as well as the separation of the ‘private’ from the ‘political.’ Instead, they show that the private cannot be separated from the political because the space in which the individual is positioned, as well as their personal experiences, are determined by outside forces and infrastructures. In this way, these texts broaden the definition of “politics” to refer to the micro-level relations between the individual’s personal experiences and their external environment. Unlike writers of previous generations who pursued overtly political themes, literature at the onset of the 1970s recast the scope of what counts as sociopolitical intervention to encompass more dispersed tactics in leveling social critique, as well as in representing the unspeakable. As such, “politics” of this moment came to function similarly to what Kathleen Stewart has called “ordinary affects”—the ongoing daily confrontations between bodies—“human bodies, discursive bodies, bodies of thought, bodies of water” (Stewart, 2007, p.128). Such daily encounters, I suggest, constitute this moment’s dominant mode of critical inquiry.

In this paper, I hope to challenge the existing understanding of the ‘private’ realm as lacking in sociopolitical potential. Instead, through an exploration of the self’s relationship to its external environment in Furui Yoshikichi’s novella *Yōko*, I argue that the private is capable of articulating a personalized politics that links the personal to larger theoretical, as well as geopolitical, inquiries—such as the individual’s new place

within an unfamiliar postwar order. In this way, *Yōko* shows that personal experiences of the self are connected to larger sociopolitical structures. By focusing on and re-articulating the self's complex relationship to the outside world, *Yōko* is an exemplary text that contributes to re-defining the 'private' as well as cultural production of the 1970s.

Furui Yoshikichi's *Yōko*

Yōko tells the story of college student 'S' and his curious relationship with Yōko, a woman thought to be suffering from an unidentified mental illness. *Yōko*'s focus is primarily on the pair's peculiar daily interactions—from their first meeting in a ravine in the mountains, to regular dates in an unnamed city. Written in the third-person narrative but primarily limited to S' perspective (with a few exceptional moments), the novel observes the fluctuating intensity of Yōko's illness. As the recipient of the 1971 Akutagawa Prize, *Yōko* has been acknowledged by the Japanese literary sphere as being emblematic of *naikō no sedai* works in its inward-facing quality, its primary focus on the uneventful everyday and characters' private lives over sociopolitical issues. The political significance of the Akutagawa Prize also meant that *Yōko* has been established as largely responsible for initiating the literary trend of exploring the private. For this reason, *Yōko* is worth exploring as a model text to help answer the questions, how does the text frame its exploration of introspection and escape into the interior? Moreover, how can we situate the text in such a way that broadens our understanding of the early 1970s? These are some questions that this paper explores.

The Self and The External World: Grasping Postwar Transformations

Indeed, one of *Yōko*'s most distinctive qualities is its meticulously self-absorbed nature; a considerable portion of the text is allocated to minute depiction of characters' inner psychology, thus earning it the reputation of being exemplar of the introverted generation. However, a closer textual examination reveals that conceptual concerns explored in the text are sociopolitical inquiries that are also specific to this historical moment. These include explorations of the governing boundaries of subjectivity, and the questioning of perception and epistemological boundaries of everyday reality—concerns that are particularly imminent during this moment of postwar reconstruction and establishment of a new order. During such large-scale structural transformations, what becomes of the individual? Moreover, how does one navigate this landscape that has become foreign, and the transforming notion of what constitutes the external world?

Ultimately, *Yōko* addresses the subjective experience of internalizing such structural transformations by exploring the self's changing relation to their external environment. The text challenges the separation between the interior and exterior, questioning the fixed nature of these borders. Through its complex examination of protagonist *Yōko*'s perceived madness, the novel de-familiarizes the everyday, in the process questioning borderlines between madness and sanity, as well as the limits of a dominant mode of perception that attempts to separate the self from its external environment. I argue that *Yōko*'s presentation of an alternative version of reality in which perception and established epistemic boundaries are fluid and continuously being renegotiated reflects the daily subjective experience and disorder that ensues from Japan's postwar reconstruction. It also calls forth for a renewed understanding of the divide between the 'private' and sociopolitical issues of the so-called public sphere, as well as the place of the individual within this unfamiliar world.

Early in the novel, *Yōko* finds herself stuck in a ravine in the mountains:

「人間であるということは、立って歩くことなんだなあ、と香子は思ったという。立ち上がって、どれも自分とひとしい重みをもつ物たちのあいだで、生意気にも内と外を分けて、遠い近いを分けて、自分勝手な視野をつくって、大きな頭を細かい首の上のせてうつらうつらと歩き回ることなのだ。だけど、内と外に分けたとたんに、畏れが内側に流れ込んで、いっぱい満ちて、姿全体にどこか獣くさい感じをあたえる。」

To be a human being means to stand up and walk, *Yoko* thought to herself. It means to stand up among other things that all have the same weight as oneself, and to make an arrogant distinction between inside and outside, or near and far. To be a human being means to form one's own arbitrary view of reality on that basis, and to walk around in a daze, balancing a big head upon frail shoulders. But as soon as she made that distinction between inside and outside, fear flowed into her and filled her completely, imparting a somehow animal-like feeling to her whole being. (Furui, 1979, p. 21)

This paragraph encapsulates *Yōko*'s on-going thematic examination of boundaries between the 'inside' and the 'outside,' and its attempt to unsettle a fixed epistemic separation between the two. While "to be human means...to make an arrogant distinction between inside and outside," throughout the text, making such a human-centric distinction is what worsens *Yōko*'s illness. Here, consistent with later sections, the text can be read as a critique of traditions that push for a humanist understanding of subjectivity, which hinges on making "an arrogant distinction between inside" — the self—and the 'outside' world. Such traditions that rely on the notion of a self-centered human subject attempt to separate the self from its external environment, failing to

understand the private realm of the self as being interconnected to larger concerns of the public sphere.

The text's negotiation of boundaries of the self is also highlighted through Yōko's changing interaction with her external environment. In the novel's first half, Yōko is portrayed as being hyper aware of the boundary between her own body and external objects. Her acute receptivity to external stimuli seems to be what triggers her illness, where "each and every object" would appear distinctly to her to the point that she would be unable "to grasp a unified sense of herself" (Furui, p. 91). In a scene where Yōko dines at a restaurant with S, she becomes increasingly disoriented while staring at her knife and fork, as they "looked as if they had no relation to the food on the plate," and "stuck out bluntly from her hands, suspended in the air like tools used for torture" (Furui, p.78). In such scenarios, Yōko is unsettled by the strain that each external object surrounding her imposes on her body and her senses. Because of her heightened sensitivity, Yōko's focus in these scenes is predominantly directed outwards, where her surroundings assume an uncanny and de-familiarized quality. Thus, Yōko's disorder is triggered by a *distrust* of her external environment, making it difficult for her to "grasp a sense of her own being," which for the majority of the novel is directly connected to feeling/sensing her own body. Subjectivity is directly linked to materiality, and it is the act of perceiving a fixed boundary between her own body and the external that exacerbates Yōko's symptoms. Ironically, creating such distinctions between herself and the outside weakens (rather than strengthens) Yōko's sense of self.

In the novel's latter half, however, Yōko undergoes a change as she develops a hyper-awareness of her own body, its corporeality and the weight it carries:

「前みたいに自分のありかがはっきりしなくなるというようなことはなくなった。それどころかはっきりしすぎて、どうしようもない。まるで置きっぱなしにされた重石みたい。。自分の軀をつくづく見ると、胸のところといい、腰のまわりといい、自分の軀と思えないほど太くなっている。。と言って、も、軀が他人のものになってしまうみたいじゃなくて、どれも自分のもの、どれも自分の物という実感は生々しい。。以前には周りの物が妙にどぎつく追ってきて、その間で彼女自身が無くなってしまいうような気がして。。それなのに、今では窓を残らず明けて、部屋の境いのドアも明けて、吹き抜けの中に横になっても、肌がじっとり汗ばんでくる。まわりのものが彼女の中へ雪崩れ込んでくるみたいな不安はもうない。物は物で、それぞれつらそうに自分の重みに耽っている。彼女の軀もソファーを押し付けて、恥ずかしくなるほどひたすらに横たわっている。」

Yōko no longer felt that she was losing a sense of her own body like she did before. On the contrary, it became too distinct, and there was nothing she could do about it. Her body was like a heavy rock lying around...But it was also not as if her body had become somebody else's; all the actions belonged to her...Before, the objects around her seemed to intensely come after her and

she felt that her own body/self would disappear in between them... Yet, now even if she opened every window and opened the door between the rooms and laid down in the middle of the breeze, her skin was damp from sweat. The anxiety that the objects around her would crumble down upon her interiority was gone. Objects were objects, and each one was painfully engrossed in its own weight. Her own body pressed into the sofa, she laid there to the extent that it was embarrassing. (Furui, 1979, p. 103-105)

Yōko's attention is now on the materiality of her own body rather than on her external surroundings— every trivial action triggers a hyper-awareness that every movement originated from “inside” her own body. Yōko's observations revolve around the body's minute functions, signaling its raw corporeality. With a more distinct sense of her body, Yōko no longer worries about the boundaries imposed upon her by the external world. This shift of Yōko's focus from the external to the internal, from surrounding objects to her own body, is what allows her to regain her sense of self. In place of the fear that her body would “disappear” amidst the external objects comes the ability to sense “every meaningless movement” of her body.

Yōko's newfound awareness of her own body's materiality coincides with a period where her illness begins to lose its intensity. This overlap signals that the ‘self’ that is textually endorsed by Yōko is one that, aware of its own materiality, eventually emerges together with its external environment through a process of negotiation between ‘outside’ and ‘inside.’ It is when her focus is directed *inwards* that Yōko regains her sense of self via increased awareness of her own body. At the same time, contrary to general interpretation, Yōko does not simply propose an escape into the interior and shutting out the outside world. This is made most apparent in the novel's memorable final scene, where Yōko concludes,

「病気の中へ座り込んでしまいたくないのよ。あたしはいつも境い目において、薄い膜みたいなの。薄い膜みたいに顫えて、それで生きていることを感じてるの。」

I don't want to end up sitting inside the depths of my illness. I'm always on the borderline, like a thin membrane. I tremble like a thin membrane, and that's how I feel I'm alive. (Furui, 1979, p. 114)

For Yōko, “to be alive” is to exist on the borderline—between retreating into the interior of one's illness, and choosing to venture ‘outside’ and live the external world. Her likening the borderline to a membrane—a thin organic veil—itself already undermines any inherent fixed separation, while once again evoking the body as a

metaphor. Madness and sanity, inside and outside are thus part of the same entity, only separated by a thin film. The borderline is *negotiable*—it ‘trembles’—which for Yōko is the meaning of being alive. To be alive, to be human, is to continue to negotiate and navigate the fragile borderline between interiority of the self and the external world on several levels.

Yōko’s distrust of the external landscape, its defamiliarization within the text, and her journey to locate herself within this seemingly unfamiliar world, also reflects the subjective experience of postwar reconstruction, where epistemological realities and landscapes are recast and appear as foreign. Extended descriptions of Yōko’s fluctuating interactions with the external urban landscape, and her changing relation to her own sense of subjectivity while navigating the external world are thus emblematic of *naikō no sedai* works’ linking the individual to the structural. An unfamiliar new world is represented by the de-familiarization of the everyday—emblematic of the confusion resulting from systematic postwar reconstruction taking place within the same landscape. Within this “new” world, the self attempts to find its place by continually navigating the changing environment.

Madness and Sanity

The issue of ‘madness’ and ‘sanity’ also constitutes a crucial part of the text’s multi-tiered examination of interiority and exteriority. Crucially, the latter part of the text also structures Yōko’s unnamed illness—which S frames as more of a *madness*—as a matter of perception rather than an inherent condition. By introducing Yōko’s sister who previously suffered from the same condition as Yōko, the text reframes sanity as the *naturalized* practice of continuously repeating daily habits and routines:

「いまのあたしは、じつは自分の癖になりきってはいないのよ。あたしは病人だから、中途半端なの。健康になるということは、自分の癖にすっかりなりきってしまったって、もう同じことの繰返しを気味悪かったりしなくなるということなのね。そうになると、癖が病人の場合よりも露わに出てくるんだわ。」

The way I am right now, I haven’t fully become my own habits. Because I’m sick, it’s still half-hearted. Being healthy is to fully become your own habits to the extent where you don’t feel weird repeating the same things over and over. That’s why habits appear even more pronounced than for sick people. (Furui, 1979, p. 166)

As S has characterized Yōko’s illness as manifesting in the form of obsessive *repetition*—repeating the same motions and fixed routines—we are led to question, is routine and repetition then characteristic of madness, or sanity? By paradoxically

associating both with the same characteristics, the text successfully questions the binary opposition between these two conditions. It becomes clear that the foundations upon which S appraises Yōko to be ‘ill’ are the very same foundations upon which a ‘normal’ sane life is revolved around: daily repetition. Here, rather than being understood an inherent condition of subjectivity, madness is reformulated as a *state* where the nature of daily habits and repetition are de-familiarized. Likewise, sanity is de-naturalized and portrayed as simply the lack of conscious awareness of one’s own daily habits. We find out that Yōko’s sister has ‘overcome’ her own illness not by some miracle cure, but by forcing herself to embrace this basis of repetition that foregrounds living in the *outside* world. In the same way as it de-couples inside and outside, the text sees madness and sanity as a daily performative practice that the self must engage with. As sanity is associated by the text with the outside (daily performative practices that ignore self-reflection and questioning the banality of daily repetition) and madness with the inside (retreat into the interior as to scrutinize the implications of one’s daily actions), staying “on the borderline” as suggested by Yōko is to continue to navigate both of these spaces. By connoting madness and sanity with associations to the outside and the inside, the text is able to achieve another layer of complexity in its exploration of exteriority and interiority.

Furthermore, we must also consider the fundamental role of S’ perspective. As the text’s primary narrator, S’ elaborate descriptions of Yōko portray her as obsessive and paranoid. However, by playing with perception and perspective, the novel also disrupts the simple boundaries between madness and sanity by repeatedly questioning S’ own sanity. What is often overlooked is the fact that the characteristically obsessive and impenetrable prose we get as descriptions of Yōko’s illness are relayed via S’ own perception—thus questioning his own sanity rather than hers. In other words, when taking narrative perspective into consideration, Yōko ultimately depicts madness as being discursively narrated into existence by the mediation of S’ voice, rather than being an inherent medical quality. Echoing Michel Foucault’s argument that madness is a historical construct that has only become discursively stigmatized as representing “unreason” during the Classical Age rather than constituting an essential psychic state (Foucault, 1988), madness in Yōko is similarly a social construct, product of the incisive clinical gaze’s mediation. Subject to the violence of the observatory gaze, one’s action is de-familiarized and perceived as being in the realm of ‘unreason.’ Thus, madness is not a stable condition of subjectivity in and of itself but rather a matter of perception, a confining mechanism socially narrated into existence via S’ gaze. The issue of S’ perspective adds yet another layer to the text’s examination of subjectivity, in that it

challenges the view of psychological states such as madness and sanity as being fixed and constitutive of one's subjectivity.

As such, the emergence of *Yōko*'s embodied self is portrayed as being a complex process rather than simply being the product of an immediate retreat into interiority. *Yōko* shows that to exist, "to be human" means to continually be implicated within this contested process of dialogue and negotiation between the self and the external environment, between the personal and external circumstances that condition perception and experience. It is through this on-going process of interchange between the outside and inside, between the self and its surroundings, between 'madness' and 'sanity' that subjectivity in *Yōko* is constructed.

Conclusion

In conclusion, *Yōko* redefines understandings of the private as a critical category by a reconceptualization of what constitutes the *self*. By redrawing the governing boundaries of subjectivity, *Yōko* broadens our understanding of what constitutes the territory of the self and the private, thus opening up space for considering subjectivity as an active and constantly transforming set of on-going negotiations between the 'interior' and its external surroundings, between 'madness' and 'sanity.' In this way, *Yōko* provides an alternative perspective on the rupture narrative which seeks to divide the private from sociopolitical pursuit, and instead reveals that the 'inner world' of the self has always been intertwined with the political. By showing that the self is a constantly-changing product of active confrontation and negotiation between the 'interior' realm and the outside world rather than existing in a vacuum, *Yōko* shows that personal interactions and concerns are always already shaped by larger macro-level systems of power. As the text shows through the mechanism of *S*' governing perspective, these infrastructures govern our perception of reality. Contrary to general reception of characteristics of *naikō no sedai* works, *Yōko*'s reframing of the self as a product of its environment is therefore a way of linking the individual to larger scale concerns that govern their existence. Its exploration of perception together with the self and the external environment embodies the subjective experience of a tumultuous moment where the familiar ceases to make sense, and where new codes and norms are established as a result of postwar reconstruction. Within this new order, individuals such as *S* and *Yōko* are forced to continually negotiate their changing physical and epistemological relation to external reality.

References

- Akiyama S. (1978). Nichijoteki genjitsu to bungaku no hatten, 1961-1977. In Matsubara Shin'ichi et al. (Eds.), *Sengo Nihon bungakushi-nenpyo*. Kodansha.
- Foucault, M. (1965). *Madness and civilization: a history of insanity in the age of reason*. New York: Pantheon Books.
- Furui, Y. (1979). *Yōko: Tsumagomi*. Tōkyō: Kawade Shobō Shinsha.
- Furui, Y., & Storey, D.G. (1997). *Child of Darkness: Yōko and Other Stories*. Center for Japanese Studies, University of Michigan.
- Furuya, K. (1998). *Naiko no sedai ron*. Keiogijuku Daigaku Shuppankai.
- Gordon, A. (2009). *A modern history of Japan: from Tokugawa times to the present* (2nd eds.). New York: Oxford University Press.
- Gluck, C. (1997). The end of the postwar: Japan at the turn of the millennium. *Public Culture: Bulletin of the Project for Transnational Cultural Studies* 10.1.
- Stewart, K. (2007). *Ordinary affects*. Durham, NC: Duke University Press.
- Wada, T. (1999). *Furui Yoshikichi Ron*. Tokyo Ofusha.

